

T.C
ÇAĞ İNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKiYE CUMHURİYETİ–RUSYA FEDERASYONU DIŞ TİCARETİ: RUSYA
PAZARI VE GÜNEY RUSYA BÖLGESİ İŞ POTANSİYELİ ARAŞTIRMASI

TEZİ YAZAN

Turan AKIN

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Köksal HAZIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

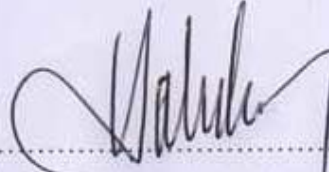
MERSİN, NİSAN / 2013

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

“TÜRKİYE CUMHURİYETİ – RUSYA FEDERASYONU DIŞ TİCARETİ:
RUSYA PAZARI VE GÜNEY RUSYA BÖLGESİ İŞ POTANSİYELİ
ARAŞTIRMASI” başlıklı bu tez çalışması jürilerimiz tarafından oy birliği ile
İşletme Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Soner ÖGÜT

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Haluk KORKMAZYÜREK

Tez Danışmanı - Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Köksal HAZİR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

25 / 04 / 2013

Doç. Dr. Haluk KORKMAZYÜREK
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖNSÖZ

Rusya Federasyonu'nun ticari açıdan Türkiye'nin ikinci büyük ticaret ortağıdır. Ancak yapılan ticarete yüksek miktarda enerji (doğalgaz) alımlarından dolayı Türkiye açısından ağırlıklı olarak ithalat şeklinde gelişmekte ve büyük bir dış ticaret açığı oluşmaktadır. Bu açığın azaltılması bu ülkeye ihracatımızın artırılmasına bağlıdır. Güney Federal Bölgesi'nde yaşayan 24 binden fazla Türk vatandaşının ve Çerkes nüfusunun varlığı bu bölgede ticari faaliyetler için kolaylaştırıcı etki yaratabilecektir. Ayrıca iki ülke arasındaki ticarete ilişkin bilgilendirmenin bu doğrultuda önemli katkısı olacaktır.

Bu araştırmada genel bağlamda; iki ülke arasındaki ticareti etkileyen tarihi, siyasi ve ekonomik faktörler, Rusya ile ticaret ve yatırımdaki sorunlar, Rusya'da yakalanılabilecek fırsatlar irdelenmiştir. Özelde ise, Güney Federal Bölgesi inceleme sonuçları ile bu bölgeye ilişkin ticari veriler paylaşılmıştır. Bölgeye gerçekleştirilen bir iş gezisi izlenimleri ve yapılan bir anket çalışması ile bölgenin ekonomik potansiyeli değerlendirilmiş, bölgeye yönelik ticari ve yatırım faaliyetleri kapsamında yorum ve öneriler sunulmuştur.

Tezimin konusunun belirlenmesi ve yürütülmesinde yardımlarını esirgemeyen, görüş ve önerileri ile beni sürekli destekleyen değerli danışmanım, SayınYrd. Doç. Dr. Köksal HAZİR'a sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmamın anket kısmını oluşturmak için yaptığım çağrıyı içtenlikle destekleyen Türk Ekonomi Bankası (TEB) Genel Müdürü Yardımcılarım Sayın Levent ÇELEBİOĞLU ve Sayın Başar ORDUKAYA, TEB Dış Ticaret Danışmanlarımız Sayın Burak AKTER, Sayın Abdurrahman ÖZALP ve çalışma arkadaşlarıma, T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliğimiz ve çalışanlarına, ankete katılan firma sahiplerine ve yöneticilerine, bu süreç içinde bölge ile olan akrabalık bağlarının sağladığı yardımları benden esirgemeyen Dostluk Kulüpleri, Kafkas Dernekleri Federasyonu ve Kafkas İşadamları Derneği'nin saygıdeğer yöneticileri ve üyelerine, businesscaucasus mail ve facebook grubu üyelerine, Yüksek Lisans derslerine devam etmekten büyük bir zevk aldığım Çağ Üniversitesine ve öğretim üyelerine, ayrıca araştırma ve yazım aşamasında yardımcı olan Arzu TEKİR, Çağlar BAŞOL, Yasin BAŞPINAR ve Merve TOSUN'a katkılarından dolayı müteşekkirim.

Gerek Yüksek Lisans Öğrenimim gerekse tez çalışmam sırasında beni destekleyen eleştirel görüşleri ile konuyu farklı açılardan irdelememi sağlayan sevgili eşim Av. Züleyha ATİLA AKIN'a ve bu süre boyunca bir çocuğun göstereceği anlayışın fazlasını benden esirgemeyen oğlum Aytek AKIN'a en derin sevgi ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca Kurtuluş Savaşında İzmir'de ilk örgütlü mücadelenin başladığı İlkurşun (Ödemiş/İzmir) Köyü'nde şehit olanların torunu olarak tüm şehitlerimize, merhum anne ve babama ve İlkurşun'lulara saygı ve minnettarlığımıla.

25 Nisan 2013

Turan AKIN

ÖZET

TÜRKİYE CUMHURİYETİ–RUSYA FEDERASYONU DIŞ TİCARETİ : RUSYA PAZARI VE GÜNEY RUSYA BÖLGESİ İŞ POTANSİYELİ ARAŞTIRMASI

Turan AKIN

Yüksek Lisans Tezi, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Köksal HAZIR

Nisan 2013, 306 sayfa

Karadeniz komşumuz Rusya Federasyonu (RF), Türkiye ile tarihi, siyasi ve ticari ilişkilerimiz nedeniyle stratejik olarak en önemli ülkelerin başında gelmektedir. Rusya Federasyonu 2012 yılı verilerine göre 26.6 milyarABD doları toplam ithalatımızda ilk sırada yer alırken, 6.6 milyarABD doları ihracatımızla 4. sırada bulunmaktadır.

RF ile yürütülen son derece başarılı siyasi ilişkiler ticari anlamda da kendisini göstermiş olup ivme her geçen gün yukarı yönlü artış göstermektedir. Türkiyenin doğal kaynaklarının az olması, RF'nin de bu bağlamda güçlü olması nedeniyle özellikle doğal gaz ve petrol ürünleri ithalatı ağırlıklı olarak bu ülkeden yapılmakta ve dış ticaret açığımız önlenemez şekilde yükselmektedir. RF ile uzun süredir devam etmekte olan bavul ticareti azalış eğiliminde olsa da bu ülke hala Türkiye'nin ihracatında önemli bir yer tutmaktadır.

RF'nin Ağustos 2012'de Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği, dünya ticaretinde yaşanan en büyük serbestleşme adımlarından biri olmuştur. RF'nin DTÖ'ye katılımı ile DTÖ dünya ticaretinin çok büyük bir oranını temsil eder hale gelecektir. Bu üyelikle beraber söz konusu ülkede DTÖ'nün uluslararası ticarete koyduğu kuralların hâkim olması ile tarifelerin düşürülmesi, ithalat ve ihracat üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ve bunun ardından bu ülke ile ticaret yapan firmaların daha şeffaf, açık ve öngörülebilir bir ticaret sürecine sahip olmaları beklenmektedir.

Bu tezin amacı, RF'nin tarihi, sosyo kültürel ve coğrafi yapısı, siyasal ve yasal çerçevesi hakkında bilgi vererek bu ülkeyi biraz daha yakından tanımak, RF'nin Türkiye Cumhuriyeti ile tarihi, siyasi ve ekonomik münasebetlerini tahlil ederek RF'nin temel

ekonomik verileri, Türkiye ile ticareti, öne çıkan sektörler ve ülkenin en büyük 200 şirketinin yanında Güney Rusya'da yerleşik dış ticaret odaklı firmalar hakkında bilgi vererek şirketlerin daha sağlıklı iletişim ve işbirlikleri kurmasına zemin hazırlamaktır.

Güney Rusya iş potansiyeli alan çalışması ile de mevcut güncel durumu analiz edip sorunlar ve somut sonuçlarla RF ile ticaret yapan ve yapmak isteyenlere yol gösterici olmaktadır. 33 firma ile yapılan anket çalışması sonuçları da paylaşılarak Rusya ile iş yapmanın zorlukları ve avantajları hakkında sorunlar ve öneriler derlenmiştir.

Ayrıca ülkemiz ihracatçılarına T.C. Ekonomi Bakanlığı ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) destekleri hakkında bilgi vererek ihracatçılarımızın Rusya ve diğer ülke ihracatlarına katkı sunmak, Rusya pazarının incelenmesi ve son zamanlarda yaşanan çeşitli sorunların ortadan kaldırılması, mevcut Pazar payının arttırılmasına yönelik öneriler sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Güney Rusya, Krasnodar, Rostov, Adıgey Cumhuriyeti, Dış Ticaret, Dış Ticarete Devlet Destekleri

ABSTRACT

REPUBLIC OF TURKEY-THE RUSSIAN FEDERATION FOREIGN TRADE : RUSSIAN MARKET AND SOUTHERN RUSSIA BUSINESS POTENTIAL RESEARCH

Turan AKIN

Master's Thesis, Department of Business Administration

Advisor : Assist. Prof. Dr. Köksal HAZIR

April 2013, 306 pages

Russian Federation (RF), Black Sea neighbour of Turkey, is the leading country among the most strategically important ones; as a result of historical, political, and commercial relations between the two. According to Russian statistics of 2012, while Russia is in the first place of Turkey's trade partners with \$ 26.6 billion exports to Turkey and it is ranking the 4th with \$ 6.6 billion imports from Turkey to the country.

Succession in political relations with Russia redounds to the improvement of the trade relations between the partners, developing each passing day. Turkey's limited natural resources oblige it to import oil and natural gas products from Russia in increasing demands which inevitably enlarges the foreign trade deficit of Turkey. Even though the shuttle trade which continues for a long time between the partners tends to decrease, the country still has an important place in Turkey's exports.

Participation of Russia to the World Trade Organization (WTO) in August 2012 has been one of the biggest steps in liberalization on world trade. With the participation of Russia, WTO will represent very high rate of the world trade. With the accession of Russia, WTO criterias for international trade are expected to be effective on Russia's trade, lower tariffs, less restrictions on import and export and subsequently a more transparent, open and predictable trading process for the companies trading with Russia are expected. .

Besides giving information about the key economic data of Russia, its trade with Turkey, leading sectors, and its largest 200 companies, the purpose of this study is to give information about foreign trade oriented companies in Southern Russia and to do the

groundwork for companies of the both countries to have healthier communication and cooperation. It also aims being closely acquainted with Russia by analyzing historical, political and economic relations between Russia and Turkey while portraying the history, socio-cultural and geographical structure, and political and legal framework of the country.

The fieldwork of business potential in Southern Russia aims guiding those who trade or want to trade with Russia by analyzing current status with its problems and proposing concrete results. The suggestions about the advantages and disadvantages of it and the difficulties in trading with Russia are portrayed through the results of a survey that was carried with 33 companies. Finally it also aims at contributing to Turkish exporters in their exports to Russia and to other countries by giving suggestions on increasing their current market shares and eliminating the recent problems in trade while analyzing Russian market, and giving information about the supports given to Turkish exporters by Republic of Turkey Ministry of Economy and Small and Medium-Sized Enterprises Development and Support Administration (KOSGEB).

Key Words: Russian Federation, Southern Russian, Krasnodar, Rostov,

The Republic of Adygheya, Foreign Trade, Export Support of Government

İÇİNDEKİLER

KAPAK	I
TEZ İMZA SİRKÜLERİ.....	II
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XVI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XVII
KISALTMALAR.....	XVIII

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ – RUSYA FEDERASYONU DIŞ TİCARETİ : RUSYA PAZARI VE GÜNEY RUSYA BÖLGESİ İŞ POTANSİYELİ ARAŞTIRMASI

1.1. Araştırmanın Amacı	6
1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Önemi	6
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. DIŞ TİCARETİN BOYUTLARI VE DIŞ TİCARETE ETKİ EDEN FAKTÖRLER, DIŞ TİCARETE DEVLET DESTEKLERİ

2.1. Dış Ticaret.....	8
2.2. Dış Ticaretin Boyutları ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler	8
2.2.1. Uluslararası Ticareti Etkileyen Faktörler	9
2.3. Dış Ticareti Etkileyen Genel Çevresel Faktörler	12
2.3.1. Küresel Ekonominin Gelişimi ve Dış Ticarete Etkisi	12
2.3.2. Teknolojik Gelişmelerin Dış Ticaret Etkisi	12
2.3.3. Çok uluslu Şirketleri ve Dış Ticarete Etkisi.....	13
2.3.4. Liberalleşme ve Finansal Sermaye Hareketleri.....	13
2.4. Dış Ticaret, İthalat ve İhracat İlişkisi	14
2.4.1. Dış Ticaretin İhracat Boyutu	15

2.4.2. Dış Ticaretin İthalat Boyutu.....	16
2.5. Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticareti.....	17
2.6. İhracatta Devlet Destekleri.....	32
2.6.1. T.C. Ekonomi Bakanlığı Destek Programları	33
2.6.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Destek Programları.....	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA FEDERASYONU VE GÜNEY RUSYA GENEL TANITIMI

3.1. Rusya Federasyonu Genel Durumu.....	35
3.1.1. Tarihçe.....	35
3.1.1.1. Kuruluş-Çarlık Rusyası Dönemi	35
3.1.1.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Dönemi	35
3.1.1.3. Rusya Federasyonu Dönemi.....	36
3.1.2. Coğrafi Durum	38
3.1.3. Sosyo Kültürel ve Demografik Yapı.....	40
3.1.4. RF'nin Ekonomik ve Ticari Durumu	43
3.1.4.1. Doğal Kaynaklar	43
3.1.4.2. Başlıca Tarım Ürünleri.....	44
3.1.4.3. Başlıca Sanayi Ürünleri.....	44
3.2. Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaret Yapısı, Sektörel Açılım ve Ekonomiye Etki Eden Faktörler	46
3.2.1. Rusya Federasyonu'nun Siyasal ve Yasal Çevresi	49
3.2.1.1. İdari Yapı.....	49
3.2.1.2. Siyasi Yapı	49
3.2.1.2.1. Yönetim Biçimi	49
3.2.1.2.2. Yasama	49
3.2.1.2.3. Seçim sistemi.....	49
3.2.1.2.4. Devlet Başkanı	50
3.2.1.2.5. Milli Hükümet.....	50
3.2.1.3. Yasal Çevre	50
3.2.1.3.1. Dış Ticaret Mevzuatı	50
3.2.1.3.2. İthalatta Alınan Tarife Dışı Vergiler	52

3.2.1.3.3. Genel Olarak Gümrük Vergileri.....	52
3.2.1.3.4. KDV ve Diğer Vergileri.....	53
3.2.1.3.5. Ticarete Uygulanan Standartlar.....	53
3.2.1.3.6. Tek Seferlik (Parti Bazında) Sertifika.....	54
3.2.1.3.7. Seri Üretim Sertifikası (Bir Yıllık).....	54
3.2.1.3.8. Seri Üretim Sertifikası (Üç Yıllık).....	54
3.2.2. Ekonomiye Etki Eden Faktörler.....	59
3.2.2.1. Büyüme.....	59
3.2.2.2. Enflasyon.....	62
3.2.3. Sektörel Bakış.....	63
3.2.3.1. Enerji ve Tabii Kaynaklar.....	63
3.2.3.2. Tarım ve Hayvancılık.....	64
3.2.3.3. Sanayi.....	69
3.2.3.4. İnşaat.....	71
3.2.3.5. Perakende Ticaret.....	74
3.2.3.6. Turizm.....	75
3.2.3.7. Bankacılık ve Finans.....	76
3.2.3.7.1. Devlet Bankaları.....	77
3.2.3.7.2. Büyük Sermaye Gruplarının Bankaları.....	77
3.2.3.7.3. Üniversal Bankalar.....	77
3.2.3.7.4. Orta Ölçekli Bankalar.....	78
3.2.3.7.5. Küçük Ölçekli Bankalar.....	78
3.2.3.7.6. Yabancı Bankalar.....	78
3.2.3.8. Ulaştırma.....	80
3.3. Rusya Federasyonu'nda Yabancı Sermaye.....	81
3.4. RF'de Serbest Bölgeler ve Özel Ekonomik Bölgeler.....	84
3.5. Geçmiş ve Günümüzde Türk – Rus İlişkileri.....	90
3.6. Rusya Federasyonu'nun Ekonomik Gelişimi, Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri	95
3.7. RF'nin en büyük 200 şirketi.....	106

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GÜNEY RUSYA EKONOMİSİ VE GÜNEY RUSYA İŞ POTANSİYELİ

4.1. Rusya Federasyonu Federal Bölgeler.....	107
--	-----

4.2. Coğrafi Değişkenler	113
4.2.1. Güney Rusya Coğrafi Bölgeleri ve Bölge Ekonomisi (Krasnodar ve Rostov Bölgesi, Adıgey Cumhuriyeti)	113
4.2.1.1. Krasnodar Bölgesinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı.....	114
4.2.1.1.1. Sektörler İtibarıyla Krasnodar Bölgesi Ekonomisi	122
4.2.1.1.2. Krasnodar Bölgesi Dış Ticareti	124
4.2.1.2. Rostov Bölgesinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı.....	130
4.2.1.3. Adıgey Cumhuriyetinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı	136
4.2.1.4. Coğrafi Değişkenlerin Ticarete ve Ekonomiye Etkisi.....	140
4.3. Yasal Çerçeve – Güney Rusya Federal Bölgesi.....	141
4.3.1. Ticaret ve Ekonomiye Etkileyen Bazı Yasal Düzenlemeler	141
4.3.2. Adıgey Cumhuriyeti'nde Kamu-Özel Sektör Ortaklığı Alanında Devlet Politikaları ve Yatırım Faaliyetleri İçin Devlet Garantileri ve Yatırımcılara Sağlanan Faydalar	141
4.3.3. Rusya Federasyonu ve Güney Rusya Özelinde Başlıca Sorunlar	149

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. GÜNEY RUSYA İŞ POTANSİYELİ ARAŞTIRMASI

5.1. Araştırma Çerçevesi	154
5.1.1. Araştırma Modeli	154
5.1.2. Araştırma Soruları	156
5.1.3. Araştırma Ana Kütlesi.....	156
5.1.4. Araştırmanın Kısıtları.....	156
5.1.5. Araştırma Yöntemi	156
5.2. Araştırmanın Uygulama Boyutu	157
5.2.1. Anketin Yapıldığı Şirketlerin Profili.....	159
5.2.2. Anket Değerlendirmesi	160

6. SONUÇ VE ÖNERİLER .....

174

7. KAYNAKLAR.....

179

8. EKLER .....

186

8.1. EK – 1 : İhracatta Devlet Destekleri .....

187

8.2. EK – 2 : Rusya Federasyonu En Büyük 200 Şirket Sıralaması 2011 – 2012 .....

238

8.3. EK – 3 : RF Krasnodar Bölgesindeki İhracat Odaklı Şirketler	243
8.4. EK – 4 : RF Rostov Bölgesinde Faaliyet Gösteren Firmalar	255
8.5. EK – 5 : RF Adıgey Cumhuriyeti İhracat Odaklı Şirketler.....	271
8.6. EK – 6 : RF Krasnodar ve Adıgey Cumhuriyeti Resmi Kurumlar İletişim Bilgileri.....	274
8.7. EK – 7 : Krasnodar ve Rostov Bölgeleri Şehirlerin Sanayi ve Ticaret Odaları	280
8.8. EK – 8 : Türkiye Cumhuriyeti – Rusya Fedarasyonu Dış Ticareti : Rusya Pazarı ve Güney Rusya Federal Bölgesi İş Potansiyeli Araştırması Anket Soruları	282

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Türkiye'nin Dış Ticaret ve Ekonomik Göstergeleri	17
Tablo 2.2. Kredi Değerlendirme Kuruluşları Not Sistemi	19
Tablo 2.3. Türkiye'nin Dört Kredi Derecelendirme Kuruluşu Tarafından Verilen Kredi Notları (Uzun Dönemli Yabancı Para Cinsinde)	19
Tablo 2.4. Uluslararası Kredi Değerlendirme Kuruluşlarının Türkiye'ye ilişkin Kredi Notları Güncel Durumu.....	20
Tablo 2.5. Türkiye Ödemeler Dengesi Verileri.....	22
Tablo 2.6. Türkiye'nin Küresel Mal İhracatındaki Payı.....	24
Tablo 2.7. Geniş Ekonomik Grupların Sınıflaması (SNA)	24
Tablo 2.8. Dış Ticaret, Şubat 2012-2013	25
Tablo 2.9. Dış Ticaret, Ocak-Şubat 2012-2013	25
Tablo 2.10. Aylara ve Sektörlere Göre Dış Ticaret.....	26
Tablo 2.11. Ülkelere Göre Dış Ticaret Hacmi ve Dengesi	27
Tablo 2.12. Türkiye Geneli En Fazla İhracat Yapılan İlk 10 Ülke – 2011 (1000 ABD Doları).....	28
Tablo 2.13. Türkiye Geneli En Fazla İhracat Yapılan İlk 10 Ülke – 2012 (1000 ABD Doları).....	28
Tablo 2.14. Ülkelere Göre İthalat.....	29
Tablo 2.15. Yıllara Göre Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri.....	31
Tablo 2.16. 2012 Yılına Üstlenilen İşlerin Ülkelere göre Dağılımı (%)	32
Tablo 2.17. 2012 Yılına Üstlenilen İşlerin Türlerine Göre Dağılımı (%)	32
Tablo 3.1. Rusya Federasyonu Sosyal Göstergeleri.....	41
Tablo 3.2. Başlıca Ekonomik Göstergeler (2012 Ocak-Aralık).....	43
Tablo 3.3. RF Dış Ticareti (RF Gümrük Verileri)	46
Tablo 3.4. RF'nin ilk 20 madde ihracatı (Ocak-Aralık 2012).....	47
Tablo 3.5. RF'nin ilk 20 madde ithalatı (Ocak-Aralık 2012).....	48
Tablo 3.6. RF'da Ortalama Gümrük Oranları	52
Tablo 3.7. Rusya Federasyonu Ülke Değerlendirme Formu.....	58
Tablo 3.8. RF'nin Kredi Notu	60
Tablo 3.9. RF GSMH Gelişimi	61
Tablo 3.10. RF'nin GSMH'sı.....	61

Tablo 3.11. RF Başlıca Ekonomik Sektörler.....	63
Tablo 3.12. RF Yıllara Göre Doğal Kaynak Rezervi.....	64
Tablo 3.13. Belli Başlı Tarım Ürünleri	66
Tablo 3.14. Hektar Başına Üretim (Kental)	67
Tablo 3.15. Hayvancılık İstatistikleri.....	68
Tablo 3.16. RF Ülke Bazında Birikimli Yabancı Sermaye Yarımları (1992-Mart 2012)	82
Tablo 3.17. Türkiye'nin Konsolide Ülkelere Göre Sektörel İhracatı-Rusya (1000 \$).....	98
Tablo 3.18. RF – Türkiye Dış Ticaret	98
Tablo 3.19. RF – Türkiye Dış Ticaretinde İlk 10 Madde/Madde Grubu (Ülkemiz İstatistikleri-2012 Ocak-Aralık)	99
Tablo 3.20. RF – Türkiye Dış Ticaretinin Yapısı	100
Tablo 3.21. Müteahhitlik Hizmetleri.....	100
Tablo 3.22. RF'nin en çok ihracat yaptığı ilk 10 ülke, Ocak-Aralık 2012.....	101
Tablo 3.23. RF'nin en çok ithalat yaptığı ilk 10 ülke, Ocak-Aralık 2012	101
Tablo 3.24. RF'nin İhracatı ve İthalatı	102
Tablo 3.25. RF'nin Ticaret Hacmi	102
Tablo 3.26. Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı.....	105
Tablo 3.27. RF'den Gelen Turist Sayısı.....	105
Tablo 3.28. Turizm, Rusya Pazarında Türkiye	105
Tablo 4.1. Haziran 2012 İtibariyle Federal Bölgeler	108
Tablo 4.2. Rusya Federasyonu Etnik Yapısı (2002 ve 2010 yılları sayımları).....	110
Tablo 4.3. Rusya Federasyonu Güney Rusya Bölgesi Dış Ticareti (Milyon Dolar).....	112
Tablo 4.4. RF Güney Federal Bölge	113
Tablo 4.5. RF Krasnodar Bölgesi Genel Bilgiler.....	116
Tablo 4.6. RF Krasnodar Bölgesi Dış Ticareti (Milyon Dolar)	124
Tablo 4.7. RF Krasnodar Bölgesi'nin Ülkeler İtibariyle İthalatı (Milyon Dolar).....	125
Tablo 4.8. RF Krasnodar Bölgesinin İthalatı (Milyon Dolar).....	126
Tablo 4.9. RF Krasnodar Bölgesi'nin Ülkeler İtibariyle İhracatı (Milyon Dolar).....	126
Tablo 4.10. RF Krasnodar Bölgesinin İhracatı (Mal Gruplarına Göre-Milyon Dolar).....	127
Tablo 4.11. Türkiye- RF Krasnodar Bölgesi Arasındaki Dış Ticaret	128
Tablo 4.12. RF Krasnodar Bölgesinin Türkiye'den ithalatı (Milyon Dolar)	128
Tablo 4.13. RF Krasnodar Bölgesinin Türkiye'ye İhracatı (Milyon Dolar)	129

Tablo 4.14. Rostov Bölgesi	132
Tablo 4.15. Türkiye Rostov Bölgesi Ekonomik ve Ticari İlişkiler	135
Tablo 4.16. RF Adıgey Cumhuriyeti Genel Durumu	138
Tablo 4.17. RF Adıgey Cumhuriyeti Dış Ticareti (Milyon Dolar)	139
Tablo 4.18. RF Adıgey Cumhuriyeti ile Ekonomik ve Ticari İlişkilerimiz	140
Tablo 5.1. Anket Çalışmasına Katılan Şirketlerin Çalışan Sayısı	160
Tablo 5.2. Anket Çalışmasına Katılan Şirketlerin Dış Ticaret Deneyimi	161
Tablo 5.3. Rusya İhracatında En Çok Kullanılan Taşıma Yöntemi	162
Tablo 8.1. KOBİ Proje Desteği Program ve Proje Limitleri	225
Tablo 8.2. Tematik Proje Destek Programı Destek Unsurları	226
Tablo 8.3. İşbirliği Güçbirliği Destek Programı Program ve Proje Limitleri	231
Tablo 8.4. Ar-Ge, İnovasyon Ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı	232
Tablo 8.5. Genel Destek Programı	233
Tablo 8.6. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Destek Unsurları	235
Tablo 8.7. İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği Destek Unsuru	236
Tablo 8.8. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Destek Unsurları	238
Tablo 8.9. RF En Büyük ilk 200 Şirket Sıralaması 2011 – 2012 Yılı	239
Tablo 8.10. RF Krasnodar Bölgesindeki İhracat Odaklı Şirketler	243
Tablo 8.11. RF Rostov Bölgesinde Faaliyet Gösteren Şirketler	255
Tablo 8.12. RF Adıgey Cumhuriyeti İhracat Odaklı Şirketler	271
Tablo 8.13. RF Krasnodar Bölgesi ve Adıgey Cumhuriyeti Resmi Kurumlar İletişim Adresleri	273
Tablo 8.14 Krasnodar ve Rostov Bölgeleri’nde Şehirlerin Sanayi ve Ticaret Odaları	279

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Dünya Müteahhitlik Sektörü Dağılımı.....	30
Şekil 3.1. Rusya Federasyonu Haritası.....	38
Şekil 3.2. RF'nin Sıcaklık ve Yağış Grafiği	40
Şekil 3.3. RF'da En Zengin 10 Bölge, En Fakir 10 Bölge	59
Şekil 3.4. RF Serbest Bölgeler ve Özel Ekonomik Bölgeler	86
Şekil 4.1. RF'de Federal Bölgeler	107
Şekil 4.2. RF'de Başkanlık Seçimleri Sonuçları – 4 Mart 2012 (%).....	111
Şekil 4.3. Krasnodar Şehri – 1.....	114
Şekil 4.4. Krasnodar Şehri – 2.....	114
Şekil 4.5. Novorossisk Şehri	115
Şekil 4.6. RF Krasnodar Bölge Haritası	115
Şekil 4.7. Novorossisk Şehri -1	119
Şekil 4.8. Novorossisk Şehri- 2	120
Şekil 4.9. Novorossisk Şehri – 3	120
Şekil 4.10. RF Rostov Şehri – 1	131
Şekil 4.11. Rostov Şehri – 2	132
Şekil 4.12. Rostov Şehri – 3	132
Şekil 4.13. Maykop Şehri – 1	137
Şekil 4.14. Maykop Şehri – 2	137
Şekil 5.1. Araştırma Modeli	155
Şekil 5.2. Maykop İş Gezisi Fotoğrafı - 1	158
Şekil 5.3. Maykop İş Gezisi Fotoğrafı – 2	158
Şekil 5.4. Krasnodar İş Gezisi Fotoğrafı - 1	159
Şekil 5.5. Krasnodar İş Gezisi Fotoğrafı – 2	159
Şekil 5.6. Güney Rusya'da Ürünleri Satın Alanlar	162
Şekil 5.7. Rusya'da Yerleşik Firmaların Rus Devlet Destekleri, Kredilendirme İmkanları ve Kar Transferleri Bilgi Düzeyleri.....	164
Şekil 5.8. Gelecek 3 Yıl İçindeki Güney Rusya Ticari Faaliyetleri.....	167

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
AVM	: Alışveriş Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
B.A.E.	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
COMECON	: Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DB	: Dünya Bankası
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
G.T.İ.P.	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
GOST-R	: Standardizasyon, Metroloji ve Sertifikasyon Federal Servisi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ITC	: Uluslar arası Ticaret Merkezi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KAFFED	: Kafkas Dernekleri Federasyonu
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖEB	: Özel Ekonomik Bölgeler
PwC	: PricewaterhouseCoopers
RF	: Rusya Federasyonu
RTİB	: Rusya Türkiye İşadamları Birliği

SSBC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
S&P's	: Standard and Poor's
s.	: Sayfa No
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti'nin
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Programı.
ÜDİK	: Üst Düzey İşbirliği Konseyi
UNSTATS	: Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü
v.b.	: ve benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE CUMHURİYETİ – RUSYA FEDERASYONU DIŞ TİCARETİ : RUSYA PAZARI VE GÜNEY RUSYA BÖLGESİ İŞ POTANSİYELİ ARAŞTIRMASI

Rusya Federasyonu ile ticareti anlamak için Rusya'nın genel ekonomisi ve Türkiye ile tarihi, ticari ve siyasi ilişkileri, Güney Rusya Federal Bölgesinin jeopolitik, stratejik, coğrafi ve ekonomik durumu, Güney Rusyanın Türkiye ile tarihi ve akrabalık ilişkileri büyük önem arz etmektedir. Rusya, ticari açıdan yıllık 35 milyar dolara varan bir hacimle ikinci büyük ortağımız konumundadır. Bu ülke, Türkiye'nin ihracatında 6.7 milyar dolarla 4. sırada yer alırken ithalatta 26.7 milyar dolarla ilk sırada yer almıştır. Rusya ile yürütülen son derece başarılı siyasi ilişkiler ticari anlamda da kendisini göstermiş olup karadeniz komşumuz Rusya ile ticari ilişkiler de her açıdan pozitif artış eğilimindedir.

Rusya, 2000 yılından itibaren Soğuk Savaş'ın yorgunluğunu üzerinden atarak Putin Dönemi'nde yeni bir reform sürecine girmiştir. Bu bağlamda; Putin Yönetimi, ülke içerisinde federal yapıyı güçlendirerek siyasi otoriteyi yeniden tesis etmiş, ülke dışında AB, Çin ve İran gibi önemli ülkelerle işbirliğini artırmış, enerji kaynaklarını hem ulusal güvenlik hem de ekonomik gelişmeyi sağlayabilecek ustalıkla kullanarak yeniden etkinliğini artırmıştır. Yine bu dönemde; ortak kaygı ve çıkarların da etkisiyle, Avrasya coğrafyasının iki önemli gücü olan Türkiye ve Rusya'nın tarih boyunca süren rekabeti, yerini uzlaşma ve çok boyutlu işbirliği sürecine bırakmıştır.¹

Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasından sonra önümüzdeki dönemde bu ülke ile yapılmakta olan bavlul ticaretinin yavaş yavaş ta olsa sona ermesi beklenmektedir. Elbette ticaretin alternatif ülkelere kaydırılması da bir seçenektir ancak Rusya gibi çok büyük bir pazarı rakip ülkelere kaptırmamak için resmi ve kayıtlı ihracat sistemini ciddiye almak, Rusya'daki pazar payını korumak ve artırmak açısından son derece önemlidir.

Coğrafi Konum :17 milyon kilometrekareyi aşan alanı ile dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip ülkesi olan Rusya, 11 farklı zaman dilimine bölünmüştür. Asya kıtasının

---

¹Fatih Akgül, **Rusya'nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları'nın Türkiye Rusya İlişkilerine Etkileri**, 08.01.2013

kuzeyinde Kuzey Pasifik Okyanusu ve Avrupa arasında Kuzey Buz Denizine uzanan ülkenin 14 ülkeyle sınır komşuluğu bulunmaktadır. Bu ülkeler arasında : Azerbaycan, Beyaz Rusya, Çin, Estonya, Finlandiya, Gürcistan, Kazakistan, Kuzey Kore, Letonya, Litvanya (Kaliningrad Oblast), Moğolistan, Norveç, Polonya (Kaliningrad Oblast), Ukrayna bulunmaktadır. Ülkedeki Ural dağlarının batısında bulunan alan Avrupa kıtası içindedir. Genel olarak ılıman iklim kuşağında yer alan Rusya, Güney Rusya'nın Karadeniz kıyılarında görülen subtropikal iklimden, yıllık sıcaklık farkının 80°C'ye ulaştığı Güney Sibirya'daki karasal iklime ve kuzeydeki kutup iklimine kadar değişen bir iklim çeşitliliği barındırır. Rusya Federasyonu topraklarının dörtte üçü düz ovalıktır ve Hazar kıyılarında çoğu yerde yükseklik deniz seviyesinin altındadır.²

Nüfus ve İşgücü Yapısı : Rusya, nüfusundaki sürekli düşüş sebebi ile önemli bir nüfus sorunuyla karşı karşıyadır. Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasından sonra nüfusun yaklaşık 4 milyonu ülke dışına çıkmıştır. Birleşmiş Milletler'in (BM) ülke nüfusu bağlamında öngörülleri çok daha karamsardır. 2008 yılında yaklaşık 142 milyon olan ülke nüfusunun BM çalışmalarına göre 2050 yılına doğru 112 milyona gerilemesi tahmin edilmektedir. Dünya Bankası tarafından 2005 yılında yayınlanan bir çalışmaya göre nüfustaki bu azalma bu oranda devam ettiği müddetçe, 2050 yılı itibarı ile ülke nüfusunun % 30 üzerinde azalacağı tahmin edilmektedir. Nüfustaki düşüş, geçiş sürecinin yarattığı olumsuz etkilerle artsa da yalnızca bir komünizm sonrası dönem olgusu değildir. Ölüm oranlarındaki söz konusu yükseliş çevresel faktörlerdeki olumsuzluklar, kötü yaşam koşulları ve sağlık sistemindeki bozulmadan kaynaklanmıştır. Alkol ve sigaranın fazla tüketimi ve kötü beslenme özellikle erkekler arasında kardiyovasküler hastalıklara bağlı ölümlerde ciddi yükselişe neden olmuştur. Sonuç olarak Rus kadınının ortalama yaşam süresi Rus erkeklerine göre çok daha uzun hale gelmiştir. Emeklilik yaşı kadınlar için 55, erkekler için ise 60'dır. Rusya'da ortalama ücretler bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Asgari aylık gelir, 3 bin 500 rublenin biraz altında olurken, halkın ancak %2,7'lik kısmı bu gruba dahildir. En kalabalık grup olan halkın dörtte biri ayda 15 bin ile 25 bin ruble arasında gelire sahiptir. Diğer büyük grup %20,2'lik oranla 10-15 bin ruble gelire sahip olurken, ayda 35 bin rublenin üstünde para kazanan halkın oranı ise %13,7'dir.³

²T.C Ekonomi Bakanlığı, www.ibp.gov.tr, 07.01.2013

³T.C Ekonomi Bakanlığı, www.ibp.gov.tr, 07.01.2013

Okuryazarlık oranı % 99,9 olan Rusya’da eğitim harcamalarının GSYİH’ya oranı yaklaşık % 5’tir.

Siyasi ve İdari Yapı : İki parlamentolu bir başkanlık sistemi ile yönetilen Rusya Federasyonu çeşitli federal yapılardan oluşmaktadır. Bu federal yapılar hukuki açıdan eşit birimler sayılmakta olup, 21 Cumhuriyet (ya da Federe Cumhuriyet), 46 Oblast (Rusya’nın bölgeleri; il), 9 Kray (büyük il), 2 Federal kent yönetimi (Moskova ve St. Petersburg),1 Özerk Oblast (özerk il/Yahudi özerk oblastı), 4 Özerk Okrug (küçük özerk İl)’dan oluşmaktadır. Bütün bu federal birimler 7 büyük Federal Okrug (çevre) birimi içine alınıp, bu yerlere bağlanmışlardır. Rusya Federasyonu’na bağlı 21 cumhuriyetin her birinin kendi ayrı anayasası ve devlet başkanı (President) vardır. Bu anayasaların Rusya Federasyonu Anayasası’na uyumlu olması ve onunla çelişmemesi gerekmektedir.

Rusya Federasyonu’nu devlet başkanı yönetir, Başbakan başkanlığındaki hükümet yürütme yetkisine sahiptir olup yasama yetkisi ise, Duma (Federal Meclis’in alt kanadı) ve Federasyon Kurulu’ndan (Federal Meclis’in üst kanadı) oluşan Federal Meclis’e aittir.⁴

Rusya’da son devlet başkanlığı seçimi 4 Mart 2012 tarihinde gerçekleştirilmiş olup seçim sonuçlarına göre Vladimir PUTIN Devlet Başkanı olmuştur. Devlet başkanlığı süresi dört yıldan altı yıla çıkarılmıştır ve bir sonraki devlet başkanlığı seçiminin Mart 2018’de gerçekleştirilmesi beklenmektedir.⁵

Doğal Kaynaklar : Rusya, dünyanın en zengin doğal gaz ve petrol kaynaklarının yanı sıra, kömür, alüminyum, bakır, demir, elmas, altın, gümüş maden kaynakları ve ormancılık ürünleri ile dünya ham madde ihracatında ilk sıralardaki ülkelerden biridir. Ülkenin sahip olduğu doğal kaynakların üretimi Sovyetler Birliği’nin dağılmasından bu yana artış göstermiştir. Bununla birlikte hızlı sanayileşme sürecinden miras kalan çevre sorunları görüldüğünden daha fazla sorun teşkil etmektedir.

Doğal gaz, petrol ve değerli metallerin Rusya ihracatının % 70’inden fazla tutması petrol fiyatlarındaki aşırı düşüşlerde ülkeyi dış yardıma muhtaç edebilmektedir.

---

⁴Turkrus, www.turkrus.com, 02.08.2012

⁵T.C Ekonomi Bakanlığı, www.ibp.gov.tr, 07.01.2013

Genel Ekonomik Durum: Rusya Federasyonu, büyük bir ekonomik gücün temeli olan doğal kaynaklara ve insan gücüne sahip ender ülkelerden biridir. Ekonomi büyük ölçekli sınıai işletmelerin hakimiyeti altında olmasına rağmen son on yıllık süreçte özellikle tüketim malları ve hizmet sektörleri olağanüstü hızlı büyüdüler, ekonomi Avrupai bir yapı kazandı. Sınıai üretimde yakıt, enerji ve metalürji sektörleri yüzde 35, elektrik ve gıda sektörleri yüzde 25'tir. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler(KOBİ)'lerin GSYİH'nın üretilmesindeki payı yüzde 10-15 oranı ile yüzde 50 olan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ortalamasının çok altındadır. Bu, KOBİ'lerin Rusya'da en önemli yatırım dinamiği olduğunun göstergesidir.⁶

Rusya'da 2011 yılında GSYH büyüme hızı % 4,3, 2012'de de % 4 olmuştur. Ülkenin GSYİH'sı 2 trilyon dolardır. Ülkede azalan işsizlik, artan borçlanma ve büyüyen cari işlemler fazlası GSYİH artışını sürdürülebilir kılmaktadır. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımlar 2011 yılında 49 milyar dolar olmuştur.⁷

Rus Devlet Başkanı Vladimir PUTİN'in Aralık 2012 Türkiye ziyaretinde Rusya ve Türkiye hükümetleri arasında ticari-ekonomik ve bilimsel-teknik işbirliğini kapsayan orta vadeli bir plan imzalanmıştır. Halen Türkiye'nin ikinci en büyük ticaret ortağı olan Rusya böylelikle ekonomide Türkiye'nin stratejik ortağı olmuştur. Putin'in ziyaretinde; enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji alanında mutabakat muhtırası, ekonomi, finans, güvenlik, ticaret ve kültür alanlarında 9 ayrı anlaşma imzalandı, bu önemli gelişme önümüzdeki yıllar içinde Türkiye'nin ekonomik gelişmesini şekillendirecektir. Yıllık 35 milyar dolara tırmanan ticaret hacmimiz 2015 yılında 100 milyar dolar olması beklenmekte ve Türk firmaları için Rusya pazarı yeni bir vizyon yaratacaktır. Rusya'ya ihracatımızın, ithalatımızdan daha hızlı artacağı yeni bir döneme girmiş bulunuyoruz.⁸

Bu bağlamda Rusya 2012-2016 yılları arasında yüksek olması beklenen petrol ve doğal gaz fiyatları nedeniyle canlı bir ekonomiye sahip olacağı öngörülmektedir. Ülke pazarının hızlı büyüyen sektörlerin enerji, makine ve sağlık, ulaştırma, tıbbi gereçler, uçak yan sanayi, ilaçlar, iş ve tarım makinaları, hazır giyim, otomotiv ve otomotiv yan sanayi, bilgisayar donanım ve yazılımları, kozmetik ve kişisel bakım ürünleri, inşaat malzemeleri olması beklenmektedir. İhracat potansiyeli olarak tarım ve gıda ürünleri, sanayi ürünleri ve

⁶TurkRus, www.turkrus.com, 16.06.2012

⁷Kobi-efor, www.kobi-efor.com.tr, 09.02.2013

⁸Age

hizmet sektörü öne çıkmaktadır. Ülke pazarına girişte yerinde analiz çalışmaları, yerel personel istihdamı ve yerel ortaklıklar ile profesyonel danışmanlık hizmeti alınması önerilmektedir.

Tezin içeriğine gelindiğinde ilk bölümünde genel Rusya ve Güney Rusya İş Potansiyeli araştırmasının amacı, önem ve kapsamı, araştırmanın yöntemi başlıkları incelenecektir.

İkinci bölümde genel hatlarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin (T.C.) temel ekonomik göstergeleri ve ticaretteki gelişmeler, ayrıca ihracatta T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) desteklerinden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde, Rusya Federasyonunun genel durumu, coğrafi, sosyo kültürel, demografik ve genel ekonomik verileri incelenmiştir. Ülkenin siyasal ve yasal çerçevesi irdelenerek yatırımcılara ve ticaret yapanlara/yapacak olanlara farklı bir bakış açısı ile yol gösterilmiştir.

Dördüncü bölümde araştırma çevresi olan Güney Rusya (Krasnodar Bölgesi, Rostov Bölgesi ve Adıgey Cumhuriyeti)'nin coğrafi bölgeleri, yasal çerçevesi, ticaret ve ekonomiyi etkileyen bazı yasal düzenlemeleri ve coğrafi değişkenlerden bahsedilmiştir. Yine aynı bölümde Rusya Federasyonu ve Türkiye arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler, karşılıklı dış ticaret verileri ele alınmıştır. Ayrıca Rusya genelinde ve özellikle araştırma çevresi olan Güney Rusya'daki başlıca kamu ve özel rehber kurumların isimleri ile iletişim adresi paylaşarak ticari ve siyasi sorunlar irdelenmiştir.

Beşinci bölümde araştırmanın amacı, kapsamı, Güney Rusya İş Gezisi ve sonuçları, Rusya geneli ve Güney Rusya özelinde iş potansiyeli anket çalışması yapılarak sorun ve çözüm önerileri hakkında incelemeler yapılmıştır.

Tez'in son bölümü olan altıncı bölümde sonuç ve öneriler dile getirilmiştir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Araştırma, Rusya Federasyonu'nda yatırım ve ticaret yapmak isteyen şirketler için destek sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda Rusya'da yatırım ve ticaret yapmanın koşulları ve bu pazarda karşılaşılan sorunlar araştırılarak ilgililere öneriler hazırlanmıştır. Ayrıca :

- İhracat odaklı Rus şirketlerinin ünvanları ve açık adresleri paylaşılmış,
- Rusya Federasyonu ekonomik ve ticaret hayatı tanıtılmış,
- Rusya geneli ve özelde Güney Rusya Federal Bölgesi'nde önce gelen firmalar hakkında aydınlatıcı bilgiler verilmiştir,
- T.C. Ekonomi Bakanlığı ve KOSGEB destekleri hakkında bilgi vererek firmalarımızın yararına sunulmuştur,

1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Önemi

Araştırma, genel olarak Rusya Federasyonu iş dünyasını, Türkiye ile ticari ve siyasi münasebetleri, iş potansiyeli araştırması anlamında Güney Rusya Federal Bölgesi ekonomik alanını kapsamaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında Devlet Destekleri programlarına da yer verilmiştir.

Daha önce birebir benzer bir araştırmanın yapılmamış olması bu çalışmayı anlamlı hale getirmektedir. Özellikle Güney Rusya alan çalışması rehber niteliğinde olup bölgede ticaret ve yatırım yapmayı düşünenler için bir başvuru kaynağı niteliğindedir. Resmi kurumların iletişim bilgileri ve öncelikli sektörlerden yüzlerce şirket ünvanı ile ülkemizin 500 milyar dolarlık 2023 ihracat hedeflerine az da olsa katkı sağlaması umulmaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma kapsamında anket yöntemiyle Güney Rusya'da iş yapan firmalardan veriler toplanmıştır. Anket uygulamasında kolay olan yöntem uygulanmış olup anketler bölgede faaliyet yürüten yaklaşık 300 Türk firmasına e-posta yoluyla gönderilmiştir. Ankete cevap verme oranı % 3 civarında kalmıştır, yani 9 ankete cevap verilmiştir. Verilerin

toplanması için 08 – 11 Temmuz 2012 tarihinde düzenlenen İş gezisine katılmış ve bu gezide yer alan 40 firma yöneticisinden 24 yönetici ile anket soruları üzerinden yüz yüze görüşme metoduyla veri toplanmıştır. Böylelikle 33 ankete ulaşılmış ve veriler frekans dağılımı ve ortalamalar üzerinden değerlendirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DIŞ TİCARETİN BOYUTLARI VE DIŞ TİCARETE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

2.1. Dış Ticaret

Dış ticaret, bir ülkede bulunan alıcının bir diğer ülkedeki satıcıdan mal alması veya bir ülkede bulunan satıcının bir diğer ülkedeki alıcıya mal satması faaliyetidir.⁹

Diğer bir tanım olarak dış ticaret; bağımsız ülkeler arasında gerçekleştirilen mal, hizmet, sermaye ve fikrimülkiyet hakları ticaretinin tamamıdır. Bu anlamda dış ticaret, bir ülkede üretilen malların, sağlanan hizmetlerin, sermayenin ve fikri mülkiyet haklarının başka ülkelerde veya bölgelerde satılması, dağıtılması veya başka şekillerde fayda sağlaması yoluyla tüketicilere veya aracılar sunulması faaliyetlerinin tamamını içerir. En dar anlamda dış ticaret, ithalat ve ihracat faaliyetleridir.¹⁰

2.2. Dış Ticaretin Boyutları ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler

Dış Ticaretin iki boyutu vardır, ithalat ve ihracat. Bu bölümde dış ticarete etki eden çeşitli unsurları ele alacağız.

İthalat : Yurtdışında üretilmiş ürünlerin yurtiçindeki alıcılar tarafından satın alınmasıdır, dış alım da denir.

İhracat : Bir ülkede üretilen bir malın, yabancı ülkelere döviz karşılığında satılmasına denir. İhracatın diğer bir adı da dışsatımdır ve ithalatın karşıtı olarak da tanımlanabilir. Dış ticaret verilerinin en önemli başlıklarından biri olan ihracat, ithalatla beraber bir ülkenin dış ticaret dengesini oluşturur.

---

⁹ Özalp, A., Türk Ekonomi Bankası (TEB) Eğitim Notları

¹⁰ Gültekin, S., Savcı M., (2008); Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, Murathan Yayınevi, Trabzon.

Diğer bir tanım olarak ihracat; bir malın, yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış ve işlemleri ifade eder.¹¹

2.2.1. Uluslararası Ticareti Etkileyen Faktörler

Uluslararası ticaret etkileşim içerisinde olduğu çok çeşitli faktörlerden etkilenebilir. Bunlar içerisinde;

- Kotalar
- Döviz kuru
- Tarife engelleri

Kotaların iki türlü etkisi görülür ;

- Kota ülkeye giren ithal malların sayısını sınırlar,
- Kota uluslararası ticareti engeller,

Uluslararası ticarete döviz kuru oranları ticaret hacmine etki etmektedir. Bir ülkenin döviz kurundaki bir miktar azalma ithalat fiyatlarını azaltırken ihracat fiyatlarını artırır.

Uluslararası ticareti engelleyen veya sınırlandıran faktörlerden bir diğeri de tarifelerdir. Tarife, yabancı bir ülkeden ithal edilen mallara hükümet tarafından dayatılan bir vergidir. Tarife engelleri uluslararası ticarete vazgeçirici bir nedendir.¹²

Dış ticareti etkileyen faktörleri farklı bir ayrımla konjonktürel ve yapısal faktörler olarak ta ayırabiliriz.

Konjonktürel Faktörler

Reel kur gelişmeleri : Türk Lirasındaki reel değerlenme dış ticaret açığını

¹¹ Gumrukleme, www.gumrukleme.com.tr, 08.05.2013

¹² Business Studies, www.fetsystem.com, 25.04.2013

tüketim ve sermaye malları dış ticaret dengelerini bozmak suretiyle arttırmaktadır. Karşılıklı olarak sermaye malları dış ticaret dengesinde meydana gelen bozulmalar da dış ticaret açığını arttırarak T.L'nin reel değer kaybına uğramasına sebep olmaktadır. Etki- tepki fonksiyonları da, dış ticaret dengesinde reel döviz kuruna cevaben meydana gelen uyarlamaların temel kaynağının sermaye malları dış ticaret dengesindeki hareketler olduğuna işaret etmektedir.¹³ Örneğin 2007 yılı itibariyle, ithalatın yüzde 60,3'ü, ihracatın ise yüzde 42,2'si ABD doları cinsindedir.¹⁴

Dış ticaret hadleri : Bir uluslararası bölüşüm olgusudur. Dış ticaret hadlerinin bir ülkenin lehine dönmesi o ülkedenin gelir bölüşümündeki payının arttığını, aleyhine dönmesi ise bu payın azaldığını gösterir. Birinci durumda reel gelir üretimden daha hızlı artarken ikinci durumda daha yavaş artmaktadır.¹⁵ Mesela 1996-1999 döneminde lehte, 2000 ve sonrası dönemde ise aleyhte çalışmaktadır. Tüketim ve yatırım mallarında lehte, ara malları dış ticaretinde ise aleyhte gelişmeler sözkonusudur.¹⁶

Çapraz kur gelişmeleri :Parite olarak EURO'nın Dolar karşısında değer kazanması ithal mallarını ucuzlatırken ihracatı teşvik etmektedir. Dolar cinsinden ifade edilen dış ticaret, \$/€ paritesindeki değişimlerden genel olarak olumlu yada olumsuz etkilenebilir.

Tüketici kredileri : Tüketici kredileri ticaret hacmini önemli ölçüde etkilemektedir. Kredi imkanları artan tüketiciler ihtiyaçlarını tamamlamaya yönelmekte bu da dış ticaret hacmi üzerinde özellikle ithalatta artışı getirebilmektedir. Örneğin Türkiye'de bireysel kredilerin toplam aktifler içindeki payı 2002-03 yıllarında ortalama yüzde 4 iken, 2007 yılında yüzde 16,3'e yükselmiştir, 2004 yılında taşıt, 2005 yılında ise konut kredileri hızla artmıştır, 1996-2001 yıllarında kredilendirilen taşıt oranı yüzde 53 iken, 2003 yılında yüzde 75'e yükselmiş, 2004-2007 döneminde yüzde 65'ler seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bölgesel geçici ticaret : Körfez savaşı nedeniyle rafınaj kapasitesi etkilenen Irak'ın yeniden yapılandırılması ile ilgili yatırımlar geçici bir ticaret etkisi yaratmıştır.Bununla birlikte 2012'de Irak'a yönelik genel ihracat 10,7 milyar dolar civarındadır.

¹³ Yamak, R., Korkmaz, A., Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi, Sayı:2 2005- 11-29

¹⁴Zafer Yükseler, Ercan Türkan, Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Yönelimler ve Yansımalar

¹⁵ Tokdemir, E., Dış Ticaret Hadleri

¹⁶ Yamak, R., Korkmaz, A., Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi, Sayı:2 2005- 11-29

Parasal olmayan altın : 2002 Ocak ayından itibaren parasal tabanlı altın hariç tüm altın dış ticareti verileri istatistiklere dahil edilmeye başlamıştır.¹⁷

Yapısal Faktörler

Dış ticareti etkileyen önde gelen yapısal faktörler arasında ülke yasaları, mevzuat, ikili anlaşmalar, ülkedeki ekonomi ve maliye yönetimi sayılabilir.

Üretim modelinde endüstri-içi ticaret ve ithalatlaşmanın ağırlık kazanması dış ticareti etkileyen en önemli faktörlerden biridir.

Enerji fiyat ve politikaları : Enerjiden kaynaklanan dış ticaret açığı. Enerji ithalatı içinde doğalgaz ve petrol ürünleri ithalatının payı yükselmektedir, elektrik enerjisi üretiminde doğalgaza bağımlılık artmaktadır.

Otomotiv sektöründe ihracata yönelik model üretimi : 2007 yılından itibaren hemen bütün otomotiv firmalarının yatırımlarını tamamlayarak işletmeye aldıkları dönem olmuştur. Otomotiv sektöründe nihai mamüllerde dış ticaret fazlası, taşıt aksam ve parçalarında ise dış ticaret açığı verilmektedir. Kapasite artırımlarının tamamlanması, ihracata yönelik yeni modellerin üretilmeye başlanması ve “al ya da öde anlaşmaları” nedeniyle son yıllarda sektör ihracatında hareketlenme yaşanmıştır.

Tekstil & Giyim sektöründeki gelişmeler : T&G sektörü dış ticaret fazlası verilen sektörlerin başında gelmektedir, Sektörün dış ticaret içindeki nispi önemi giderek azalmaktadır, bu sürecin üretim ve istihdam üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır. Bu etkileri üretim endeksi, üretimde çalışılan saat endeksinde gözlemlemek mümkündür. T&G sektörü üretim ve istihdam performansı açısından özel imalat sektörü genelinden önemli ölçüde ayrılmaktadır, özel imalat sektörü geneli kadar olmasa bile, T&G sektörü rekabet gücünü koruma açısından verimliliği artırma yönünde önemli bir çaba göstermektedir.¹⁸

---

¹⁷ Yamak, R., Korkmaz, A., Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi, Sayı:2 2005- 11-29

¹⁸ Yamak, R., Korkmaz, A., Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri Ve İstatistik Dergisi, Sayı:2 2005- 11-29

2.3. Dış Ticareti Etkileyen Genel Çevresel Faktörler

Uluslar arası ticaret bağlamında günümüzün küreselleşmesinin ortaya çıkışı ve gelişiminde etken olarak yer alan bazı faktörler aşağıdaki gibidir ;

2.3.1. Küresel Ekonominin Gelişimi ve Dış Ticarete Etkisi

Küreselleşme en genel tanımı ile ekonomik, teknolojik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda dünyaya açılma, dünya ile entegre olmaktır.

Diğer bir ifade ile bir ülkenin sahip olduğu milli ve manevi değerlerin tümünün dünyaya yayılması, farklılıkların zamanla azalıp globalleşen bir sistem içinde “global bir köy” haline gelmesidir.

Küreselleşme süreci küresel dünyadaki teknolojik gelişmeler, bilgi ve iletişim imkanlarının artması, yüksek karlılık beklentisi, kaynakları ve işçiliği ucuz olan ülkelerin keşfi, tüketim alışkanlıklarındaki global değişim, Sovyetler Birliğinin dağılması ve küresel ekonomiye katılması, küresel dünyadaki değişim rüzgarları, dijital devrim ve yenilikler, esnek, dinamik ve değişime ayak uydurmaya hazır genç nüfus, mal ve hizmet üretiminde ileri teknoloji ile ürünlerin dayanıklılığının artması, insan kaynakları alanında köklü değişimler ve bireylerin küresel dünyayı keşfetmesi gibi faktörler bu sürecin önemli özelliklerindedir.¹⁹

2.3.2. Teknolojik Gelişmelerin Dış Ticaret Etkisi

Fiziki olarak birbirinden uzak olan ülkeler arasındaki engeller teknolojiye gelişmeler sayesinde aşılmış, yüksek maliyetler ortadan kalkarak küreselleşmeye destek vermiştir.

1970’lerin sonuna doğru, ortaya konanyüksek oranlı araştırma ve geliştirme etkinliğinin bir sonucu olarak, bilgisayarlarda işlemlerin kullanılabilir hale gelmesi üretimi yeniden organize etme ve biçimlendirme ve toplumsal ve ekonomik dönüşümü gerçekleştirme

---

¹⁹Yıldırım, N., (1979), Kapitalizmin Gelişim Sürecinde Yeni Aşama, Uluslararası Şirketler, Cem Yayınevi, İstanbul.

noktasında, 1980-2000 zaman aralığında "bir araç olarak" bilgisayarın yadsınamaz bir etkinliği olmuştur.²⁰

Dünya ülkeleri arasındaki nakliye maliyetleri düşmüş, internet sayesinde gelişmelerle oturduğumuz yerden bir ülkeden mal ve hizmet alıp diğer bir ülkeye satabilmekteyiz, ödemelerimizi kredi kartı ile yapabilmekteyiz.

2.3.3. Çok uluslu Şirketleri ve Dış Ticarete Etkisi

Günümüzde küreselleşmeyi ateşleyen etmenlerden başta geleni çok uluslu şirketlerdir. Çokuluslu şirketler doğrudan yabancı yatırımlar yapan ve birden fazla ülkede üretim yapan firmalar olarak tanımlanabilir. Bu şirketlerin zamanla gelişimi ile tüm hesaplamaların uluslararası standartlarda yapılmasına sebep olmuştur. Çokuluslu şirketlerin gelişim sürecinde, sadece gelişmiş ülkelere bir yayılım ile karşılaşılmamış, aynı zamanda gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru da yabancı sermaye girişi ve bu yabancı sermayenin de çokuluslu karakteri yüksek düzeyde olmuştur.

1980'li yıllarda gelişmekte olan ülkelerin uyguladıkları sanayileşme politikalarıyla çok uluslu şirketleri kendi ülkelerine çekebilmek için önemli mevzuat düzenlemelerine gittikleri görülmüştür. Bu ülkelerin yabancı sermaye olarak çok uluslu şirketlere davetlerinin nedenleri arasında, sermaye ve kaynak kıtlığı sorununa çözüm olarak bu ülkelerin ekonomik büyümelerini hızlandırabilme beklentisidir. Çok uluslu şirketlerin getirdiği yabancı sermaye o ülkedeki ödemeler dengesine pozitif katkı sağlamakta, birçok üretim girdisinde ilgili ülkenin kaynakları kullanılarak ithalat yerine, üretir ve hatta ihraç eder hale gelmektedir.

2.3.4. Liberalleşme ve Finansal Sermaye Hareketleri

Küreselleşmeyi ortaya çıkartan diğer bir faktör ise özellikle 1974 dünya petrol krizinin ardından gelen stagflasyon (durgunluk içinde enflasyon) krizi sürecinde yükselmeye başlayan liberal eğilimlerdir. Serbestleşme (deregülasyon) düzenlemeleriyle somutlaşan bu liberalleşme eğilimleri zaman içerisinde Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve diğer etkinliklerin bir sonucu olarak ülkelerin kendi içlerindeki daha az müdahale ve daha fazla serbestliğin yanında uluslararası düzeyde de daha az müdahale ve daha fazla serbest etkinlik

---

²⁰Yeldan, E., (2000), "Kapitalizmin Son İki Küreselleşme Evresi Üzerine Gözlemler"

anlamına gelmiştir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Uluslar arası Kredi Fonu'nun (IMF) da katkısı ile mal piyasalarındaki küreselleşme bütün yönleriyle ortaya çıkmıştır. Ekonomik globalleşmenin en önemli adımı olan finansal piyasalardaki gelişmeler, Bretton Woods para sisteminin yıkılması sermaye hareketlerini hızlandırmıştır.

Çokuluslu şirketleşme ile başlayan küreselleşme döneminde finansal sermaye serbestleşip kuvvetlenmiş ve sonrasında ciddi bir reel üretim fazlası ve aşırı rekabet durumu ortaya çıkmıştır. Böylesine bir ortamda sermayenin bir kısmı reel üretimin karlılığına göre yurtiçinde kalırken bir kısmı da yüksek kar vaad eden başka ülkelere akmıştır.

Dünyada son dönemlerde liberalleşme fikri ağırlık kazanırken, yurt sakinlerinin dışarı serbestçe sermayetransfer edip, yabancı varlık kalemlerini alabilir, yurt sakini olmayanlar da aynı şekilde, iç mali piyasalardan borçlanabilir ve yurt içerisindeki sakinlere yabancı paralar cinsinden bütün işlemlerini yapabilir hale gelmişlerdir. Bu süreçte, zaman içerisinde gelişmekte olan ülkelere doğru borçlanma ve portföy hareketleri olarak sermaye hareketlerinin arttığı görülür.

2.4. Dış Ticaret, İthalat ve İhracat İlişkisi

Bir ülkenin dış ticaret dengesi reel gelir, reel kur ve talebi etkileyen parasal unsurlar etkiler. Gelirdeki artış talebi artıracığından ülkeye yabancı mal girişini tetikleyecek ve dış ticaret dengesini olumsuz yönde etkileyecektir. İthalata olan talep gerek bu malların fiyatındaki artışı azaltarak gerekse döviz kurlarını etkileyip reel kurları değiştirerek dengeyi olumlu yöne çevrilebilir. Bazen otoriteler reel kurları devalüasyon yoluyla etkileyerek dış ticaret dengesine müdahale ederler. Bu müdahale sadece kurlar yoluyla değil toplam para miktarı değiştirerek talebin etkilenmesi yoluyla da gerçekleştirilebilir.²¹ Dış ticaretin dengesini etkilemenin veya ihracatın artırmanın yolu sadece kur ayarlamaları ile değil dış ticaret sektörlerinde verimliliği artırıcı önlemlere ağırlık verilmeli, üniversite-sanayi işbirliği desteklenmeli, nitelikli işgücünü artırıcı çalışmalar yapılmalı, teknolojik yatırıma önem verilmeli, alt yapı güçlendirilmeli, yasal düzenlemelerin uluslar arası normlarda olması sağlanmalı, marka yaratmaya, dünya ile rekabete hazır hale gelmek için çalışılmalı, dış

---

²¹ Baldemir E., Keskiner A., Devalüasyon, Para, Reel Gelir Değişkenlerini Dış Ticaret Üzerine Etkisinin Panel Data Yöntemiyle Türkiye İçin İncelenmesi

ticarete rekabet yaratılması, serbest g m ruk birliğinden daha etkin yararlanılabilmesi gibi ilve tedbirler üzerinde durulmalıdır.

2.4.1. Dış Ticaretin İhracat Boyutu

Bir ekonominin en önemli sorunlarından birisi, ekonomik büyüme oranının nasıl artırılabiliridir. Bu problemin üzümünde en ciddi unsurlardan biri ihracatı artırmaktır, ihracattaki artış ekonomideki mal ve hizmetlerin üretimini de artırmaktadır. Bu bağmada ihracatın dış ticaretteki rolü en üst seviyededir.

İhracat rekabeti artırır. Uluslar arası piyasalara girişte artan rekabet; önemli gelişmiş kaynak tahsisi, teknik bilginin yayılması, daha iyi yönetim ve daha büyük boyutlu girişimciliğin getirdiği güvenle ekonomideki genel verimlilik düzeyini artırarak yeni becerilerin elde edilmesine ve etkili bir fiyat mekanizmasının oluşumuna katkı sağlamaktadır.İhracat rekabet avantajlarından faydalanma imkanı sağlar. Ayrıca içeride ve dışarıda çeşitli yeni fırsatlar ortaya çıkarır. İşgücü maliyetlerinin düşürülmesi, yerli mallara dış talebin artması, bunun yeni yatırımları uyarması, böylece bu sektörlere daha çok yatırımların yapılması, uzmanlaşma, karşılaştırmalı üstünlüklerden yararlanma gibi fırsatlar yaratmaktadır. Öte yandan iç pazarı dar olan ekonomiler ancak ihracat yoluyla ekonomik ölçekte üretim yapma imkanlarını elde ederler. ihracatın promosyonu döviz girdilerini artırarak dış ödemelerdeki döviz baskısını düşürür, böylece mal ve hizmet ithalatının da artmasına imkan sağlar. İhracat artışı, aynı zamanda çeşitli girdiler ve sermaye malları gibi ülkede bulunmayan, yerli  retilimi artırmada önemli rol oynayan ithalat kapasitesini genişleterek ekonomik büyümede itici rol oynamaktadır.²²

İhracatta karşılaşılan önemli sorunlardan biri de ihracatın her aşamasında kendini gösteren finansman imkanlarının kısıtlı olmasıdır. Bu kapsamda ülkeler kendi İhracat Kredi Kurumları aracılığıyla düşük makliyetli ve uzun vadeli kredi imkanları sunmaktadır. Öte yandan ihracatı etkileyen en ciddi faktörlerden biri döviz kurlarıdır. İhracatçının sağlıklı fiyat verebilmesi ve rekabet üstünlüğü için kurlarda aşırı dalgalanma olmamalıdır. İhracatta en temel sorunlardan biri de sektör ve pazar bağımlılığıdır.

---

²² Şimşek M., İhracata Dayalı-Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi, 1960-2002

2.4.2. Dış Ticaretin İthalat Boyutu

İthalat talebi, reel milli gelirin (GSYİH) ve görelî fiyatların (yurt içi ithalat fiyatendeksinin yurt içi fiyatlara oranı) bir fonksiyonu olarak kabul edilir. Reel ithalat ile görelî fiyatlar değişkeni arasında negatif bir ilişkinin olması beklenir. İthal ürünlerin fiyatlarında meydana gelen bir artış ithalat talebini düşüreceğinden ters yönlü bir ilişki beklenmektedir. Buna karşın, reel milli gelirden meydana gelen bir artış ithal ürünlere olan talebi de arttıracığından reel milli gelir ile reel ithalat arasında pozitif bir ilişkinin olması beklenir.²³

İthalatı etkileyen en önemli unsurlardan biri fiyattır, fiyatın dışındaki etkenlerin başında toplam geliri ve talebi belirleyen gayri safi milli hasılayı (GSMH) saymak gerek. İthalatın değeri yerine ithalat hacmi ile çalışma yapıldığında bunun sabit fiyatlarla tutarı dikkate alınmalıdır. Türkiye ithalatının yarısına yakını üretim malları (hammadde, yarı mamül v.s.) oluşturmaktadır, bunları kullananların başında imalat sanayi vardır ve bu sanayinin gelişmesi ile yabancı üretim malları ihtiyacının artacağı nettir. Bu tedarikler ithalat ikamesi politikası ile gerçekleştirilebilir, imalat sanayinin genişlemesi ithal ikamesindeki gelişmeleri de gösterir ve bu etki ithalatı azaltıcı şekilde sonuçlanır. GSMH'nin harcama şeklinde, yani tüketime ve çeşitli yatırım ürünlerine ayrılan kısımların büyüklüğünde ve miktarında meydana gelen bazı ciddi değişimlerin ithal hacminin rakamlarında rol oynadığı bilinmelidir.

Enflasyon yine nominal talebi şişirmek, yabancı malların ayarlanmış fiyatlarını azaltmak, fiyat artışının devam edeceği fikrini öne sürerek halkı spekülâtif alımlara teşvik ederek ithalatı kamçulamaktadır. İthalat ödemeleri dövizle yapılır ve döviz kaynakları ile sınırlanmış durumdadır. Burdan yola çıkıldığından döviz kaynakları da ithalatı etkilemektedir. Hava şartları da ithalatı etkilemektedir, havaların durumuna göre ürün rekoltesi düşebilir ve ithalat artabilir. Kapasite artışı, üretimdeki artışlar iç piyasaya karşılanamadığı durumlarda ithalat yapılmaktadır, öte yandan imalatın talebi yeterince izleyememesi yüzünden ithalatı artan mallar olduğu gibi ithal ikamesi sonucu ithalatı azalanlar da vardır.²⁴

²³Doğanlar, M., Bal, H. ve Özmen, M. (2006) Türkiye ile Almanya Arasındaki Dış Ticaretin Ekonometrik Analizi ve Gümrük Birliği Sonrası Karşılaştırma İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Yıl:21, 50-65.

²⁴ Sarac, C.Ö. İktisat Mecmua Etütler, sf.4-5-6-7

Ayrıca sermaye malları ithalatının firmaların üretkenliğini arttıracaklarını ve yeni teknolojik gelişmeleri takip eden gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin daha iyi performansa sahip olabileceği söylenebilir. Reel kurun değerlenmesi ve birim işgücü maliyetlerinin yükselmesi, Asya bölgesinin dünya üretim merkezi haline gelmesi ve uygun fiyatlarla uluslararası piyasalara mal temin etmeleri ithalatı etkileyen önemli unsurlardandır.

2.5. Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticareti

Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfus 31 Aralık 2012 itibarıyla 75,6 milyon kişi olup, bunun yaklaşık yarısı 29,7 yaşının altındadır. Nüfus artış hızı; Türkiye'de %1,36, Avrupa Birliği (AB) Ülkelerinde ortalama %0,28 ve Almanya'da negatif %0,24'tür.²⁵

Türkiye Cumhuriyeti'nin dış ticaret yapısı incelenirken dış ticaret ve ekonomik verileri analiz edilmelidir bu bağlamda aşağıda Türkiye'nin Dış Ticaret ve Ekonomik Göstergeleri yer almaktadır.

Tablo 2.1. Türkiye'nin Dış Ticaret ve Ekonomik Göstergeleri

DIŞ TİCARET VE EKONOMİK GÖSTERGELER

YILLAR	DIŞ TİCARET - YILLIK (Milyon \$)						İHR / İTH		DÖVİZ PARİTE				TEFE (ÜFE) %	KAPASİTE KUL. ORANI YILLIK ORT.	GSYH Büyüme %
	İHRACAT	Değ.%	İTHALAT	Değ.%	DENGE	HACİM	%	Dolar/TL	Değ.%	EURO/TL	Değ.%	EURO/\$			
2000	27.775	#BAŞV!	54.503	#BAŞV!	-26.728	82.278	51,0	0,6267	#BAŞV!	0,5767	#BAŞV!	0,92	32,7	75,9	6,8
2001	31.334	12,8	41.399	-24,0	-10.065	72.733	75,7	1,2313	96,5	1,0990	90,6	0,89	88,6	70,9	-5,7
2002	36.059	15,1	51.554	24,5	-15.495	87.613	69,9	1,5131	22,9	1,4367	30,7	0,95	30,8	75,4	6,2
2003	47.253	31,0	69.340	34,5	-22.087	116.593	68,1	1,5003	-0,8	1,6934	17,9	1,13	13,9	78,4	5,3
2004	63.167	33,7	97.540	40,7	-34.373	160.707	64,8	1,4292	-4,7	1,7762	4,9	1,24	13,8	81,7	9,4
2005	73.476	16,3	116.774	19,7	-43.298	190.251	62,9	1,3473	-5,7	1,6776	-5,6	1,25	2,7	80,7	8,4
2006	85.535	16,4	139.576	19,5	-54.041	225.111	61,3	1,4380	6,7	1,8087	7,8	1,26	11,6	81,7	6,9
2007	107.272	25,4	170.063	21,8	-62.791	277.334	63,1	1,3078	-9,1	1,7868	-1,2	1,37	5,9	80,2	4,7
2008	132.027	23,1	201.964	18,8	-69.936	333.991	65,4	1,2992	-0,7	1,9049	6,6	1,47	8,1	76,7	0,7
2009	102.143	-22,6	140.928	-30,2	-38.786	243.071	72,5	1,5545	19,7	2,1609	13,4	1,39	5,9	65,2	-4,8
2010	113.883	11,5	185.544	31,7	-71.661	299.428	61,4	1,5076	-3,0	1,9990	-7,5	1,33	8,9	72,6	9,2
2011	134.907	18,5	240.842	29,8	-105.935	375.749	56,0	1,6781	11,3	2,3336	16,7	1,39	13,3	75,4	8,8
2012	152.489	13,0	236.545	-1,8	-84.056	389.034	64,5	1,8011	7,3	2,3156	-0,8	1,29	2,5	73,6	2,2

Kaynak : TÜİK, www.tuik.gov.tr, 23.04.2013

²⁵TÜİK, www.tuik.gov.tr, 09.02.2013

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2012 yılı verilerine göre ihracat bir önceki yıla göre 134.9 milyar dolardan 152.4 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönem için ithalat da 240.8 milyar dolardan 236.5 milyar dolara gerilemiştir. Bu gelişmeye bağlı olarak dış ticaret dengesi 105.9 milyar dolardan 84.0 milyar dolara düşmüştür ve ihracatın ithalatı karşılama oranı % 56'dan %64,5'a yükselmiştir. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) büyüme oranı 2011'de % 8,8 iken 2012'de ekonominin soğutulması neticesinde % 2.2'ye düşmüştür.²⁶

Kredi Derecelendirme

Kredi derecelendirme, bir ülkeye veya şirkete açılacak kredilerin, zamanında ve tam olarak geri ödenmesi ihtimali konusunda uluslararası sermaye piyasalarındaki ölçütlere uygun ve objektif bir ölçü sağlamak amacıyla, borçlunun ihraç ettiği menkul kıymetlere yatırım yapılması halinde, yatırımcıların bundan dolayı yükleneceği riskin belirlenmesidir. Kredi derecelendirme kuruluşları sahip oldukları piyasa bilgisiyle piyasa aktörlerine aktaracakları bilginin, geleceğe yönelik tarafsız ve doğru sinyalleri içermesi gerekmektedir.²⁷

---

²⁶T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, 18.02.2013

²⁷Seta, www.setav.org, 09.02.2013

Tablo 2.2. Kredi Değerlendirme Kuruluşları Not Sistemi

Kredi Derecelendirme Kuruluşları Not Sistemi			
Standart&Poor's	Fitch	Moody's	Not'un açıklaması
AAA	AAA	Aaa	En yüksek derece
AA+	AA+	Aa1	
AA	AA	Aa2	Yüksek derece
AA-	AA-	Aa3	
A+	A+	A1	
A	A	A2	İyi kredi derecesi
A-	A-	A3	
BBB+	BBB+	Baa1	
BBB	BBB	Baa2	Ortanın altı seviye
BBB-	BBB-	Baa3	
BB+	BB+	Ba1	
BB	BB	Ba2	Yatırım yapılmaz
BB-	BB-	Ba3	
B+	B+	B1	Spekülatif
B	B	B2	Önemli derecede spekülatif
B-	B-	B3	
CCC+	CCC	Caa	
CCC	CC	Caa3	Şiddetli riskli
CC	C	Ca	Aşırı spekülatif
D	DDD DD D	D	Yükümlülüğünü yerine getiremez
			Default

Kaynak: S&P, Moody's ve Fitch

'den aktaran Seta, www.setav.org, 09.02.2013

Tablo 2.3. Türkiye'nin Dört Kredi Derecelendirme Kuruluşu Tarafından Verilen Kredi Notları (Uzun Dönemli Yabancı Para Cinsinde)

Türkiye'nin Dört Kredi Derecelendirme Kuruluşu Tarafından Verilen Kredi Notları (Uzun Dönemli Yabancı Para Cinsinden)							
Tarih	Moody's	Tarih	S&P	Tarih	Fitch	Tarih	JCR
18.09.09	Ba3 (pozitif)	17.09.09	BB- (durağan)	27.10.09	BB- (pozitif izleme)		
				03.12.09	BB+ (durağan)		
08.01.10	Ba2 (durağan)	19.02.10	BB (pozitif)	24.11.10	BB+ (pozitif)	01.02.10	BB (durağan)
05.10.10	Ba2 (pozitif)			24.11.11	BB+ (durağan)		
20.06.12	Ba1 (pozitif)	01.05.12	BB+ (durağan)				

Kaynak: Türkiye'nin Kredi Notu Gelişimi, Mynet Finans, <http://finans.mynet.com/haber-detay.aspx?haber=105108902>, erişim: 17.07.2012.

'den aktaran Seta, www.setav.org, 09.02.2013

Tabloda görüleceği gibi Moody's için Türkiye'nin kredi notu 2009 yılının eylül ayında Ba3 (pozitif) iken S&P için BB- (durağan), Fitch için BB- (pozitif) izlemedeydi. Haziran 2012'de Moody's Türkiye'ye Ba1, S&P BB+ notu vermiştir.²⁸

Tablo 2.4. Uluslararası Kredi Değerlendirme Kuruluşlarının Türkiye'ye İlişkin Kredi Notları Güncel Durumu

Tarih	Kredi Kuruluşu	Değerleme	Yabancı Para C.	Yerel Para C.	Görünüm	Değişim Yönü
23.03.12	Standard & Poor's	BB		BB	Pozitif	↑
04.04.12	JCR	BBB-		BBB	Durağan	↑
22.03.12	Moody's	Ba3		Baa1	Pozitif	↑
07.12.11	Fitch	BBB-		BBB-	Durağan	↑

Kaynak : Okan SÜLER - Said V. BOZKURT'den aktaran Hazine Kontrolörleri Derneği

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Fitch , Kasım 2012'de Türkiye'nin uzun vadeli yabancı para cinsinden kredi notunu BB 'dan yatırım yapılabilir seviye olan 'BBB-"ye yükseltti, görünümünü ise "durağan" olarak belirledi. Ülke tavanını ise "BBB-"den "BBB"ye yükseltti.²⁹Öte yandan uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu Moody's Mayıs 2013'te Türkiye'nin kredi notunun "Ba1" den "Baa3'e yükseltmiştir.³⁰

Türkiye'nin Ödemeler Dengesi

Ödemeler dengesi, geniş anlamıyla, bir ekonomide yerleşik kişilerin (Genel Hükümet, Parasal Otorite, Bankalar, Diğer Sektörler), diğer ekonomilerde yerleşik kişiler (yurtdışında yerleşikler) ile belli bir dönem içinde yapmış oldukları ekonomik işlemlerin sistematik kayıtlarını elde etmek üzere hazırlanan istatistiki bir rapordur.

Ekonomik İşlemler

- Mal, hizmet ve gelirle ilgili işlemleri,
- Finansal varlık ve yükümlülüklerle ilgili işlemleri,

²⁸Seta, www.setav.org, 09.02.2013

²⁹AHaber, www.ahaber.com.tr,09.02.2013

³⁰Dünya, www.dunya.com.tr, 18.05.2013

- Ekonomide yerleşik kişilerdendiğer bir ekonomide yerleşik kişilere karşılıksız olarak reel ya da finansal kaynakların sağlandığı transferleri kapsar.³¹

Bu tablo sayesinde, ülkelerin toplam dış borç ve varlıklarındaki değişmeler gözlenerek, diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkiler görülür. Ödemeler bilançosu, genellikle bir yıl şeklindeki bir zaman diliminde iç ve dış ekonomik birimler arasındaki ekonomik akımların istatistiki durumunu gösteren bir bilançodur.³²

Ödemeler Dengesi Kalemleri

Cari İşlemler Hesabı

2012 döneminde kaydedilen cari işlemler açığı, geçen yıla göre 28.2 milyar dolar azalarak 46.9 milyardolara gerilemiştir. Bu gelişmede dış ticaret açığının 23.5 milyar dolar azalarak 65.6 milyar dolara gerilemesi, hizmetler dengesinden kaynaklanan farkın 3.9 milyar dolar artarak 24.0 milyar dolara ulaşması etkili olmuştur. Bu dönemdeki dış ticaret açığı 2011'deki 105.9 milyar dolar açığa göre 84 milyar olarak gerçekleşmiştir.

---

³¹TCMB, www.tcmb.gov.tr,23.04.2013

³²Stanley Fisher – Prof.Dr. Vildan Seri'den aktaran Ekodialog

Tablo 2.5. Türkiye'nin Ödemeler Dengesi Verileri

Ödemeler Dengesi (milyar ABD doları)

	Ekim-Aralık			2011	2012	% Değişim
	2011	2012	% Değişim			
Cari İşlemler Hesabı	-15,9	-9,4	-40,7	-75,1	-46,9	-37,5
Dış Ticaret Hesabı	-19,4	-14,5	-24,9	-89,1	-65,6	-26,4
Mal İhracatı	37,7	43,1	14,4	143,4	163,3	13,9
İhracat (fob)	35,5	39,6		134,9	152,5	
Bav ul Ticareti	1,2	2,1		4,4	6,3	
Mal İthalatı	-57,1	-57,7	1,1	-232,5	-228,9	-1,5
İthalat (cif)	-59,2	-59,6		-240,8	-236,5	
Uyarılma: Navlun v e Sigorta	2,9	3,1		11,8	11,9	
Hizmetler Hesabı	4,4	6,0	37,8	20,1	24,0	19,3
Turizm (net)	4,5	5,4		20,2	21,6	
Gelir	5,7	6,7		25,1	25,7	
Gider	-1,3	-1,3		-4,9	-4,1	
Diğer Hizmet Gelirleri (net)	-0,1	0,6		0,0	2,4	
Gelir Hesabı	-1,5	-1,3	-9,7	-7,8	-6,7	-14,9
Ücret Ödemeleri (net)	0,0	-0,1		-0,2	-0,2	
Doğrudan Yatırım Gelirleri (net)	-0,3	-0,7		-2,7	-2,1	
Portföy Yatırımı Gelirleri (net)	0,0	0,2		-0,9	-0,6	
Diğer Yatırım Gelirleri (net)	-1,1	-0,8		-4,1	-3,7	
Faiz Geliri	0,3	0,7		1,2	2,1	
Faiz Gideri	-1,4	-1,5		-5,3	-5,8	
Cari Transferler	0,6	0,4	-26,0	1,8	1,4	-21,9
İşçi Gelirleri	0,3	0,3		1,0	1,0	
Sermaye v e Finans Hesapları	15,3	12,5	-18,6	65,7	54,0	-17,8
Finans Hesabı (Rezerv Varlıklar hariç)	8,1	16,8	106,7	63,9	74,8	17,1
Doğrudan Yatırımlar (net)	3,8	1,3	-64,7	13,7	8,3	-39,2
Yurt Dışında	-0,8	-0,9		-2,3	-4,1	
Yurt İçinde	4,6	2,3		16,0	12,4	
Portföy Yatırımları (net)	6,7	16,4	144,5	22,0	49,7	126,3
Varlıklar	0,6	0,9		2,7	2,6	
Yükümlülükler	6,1	15,6		19,3	47,1	
Yurt Dışı Yerleşikler Hisse Senedi Alımı	-0,6	3,6		-1,0	6,3	
Borç Senetleri	6,7	12,0		20,3	40,8	
Yurt Dışı Yerleşikler DİBS Alımı	5,2	4,7		14,8	16,8	
Hazine Tahvil İhracı	1,0	1,0		2,5	4,8	
Borçlanma	1,0	1,0		4,3	7,1	
Ger i Ödeme	0,0	0,0		-1,8	-2,3	
Bankalar (net)	0,4	5,1		2,9	9,0	
Diğer Sektörler (net)	0,0	1,2		0,0	10,2	
Diğer Yatırımlar (net)	-2,4	-1,0	-58,3	28,2	16,7	-40,7
Varlıklar	-0,6	-3,7		11,1	-1,1	
Ticari Krediler	-0,5	-0,6		-0,8	-0,9	
Krediler	0,0	-0,4		-0,8	-0,9	
Efektif v e Mev duat	-0,1	-2,7		12,9	-1,1	
Bankalar	-1,0	-2,4		0,2	2,6	
Yabancı Para	-0,8	-2,2		2,4	4,3	
Türk Lirası	-0,2	-0,2		-2,2	-1,7	
Diğer Sektörler	0,9	-0,3		12,6	-2,0	
Yükümlülükler	-1,8	2,7		17,1	17,9	
Ticari Krediler	-1,7	-0,7		2,0	1,0	
Krediler	2,8	2,8		18,9	8,6	
Merkez Bankası	0,0	0,0		0,0	0,0	
Genel Hükümet	-0,5	-0,7		-0,8	-2,1	
Uluslararası Para Fonu	-0,7	-0,4		-2,8	-2,0	
Uzun Vade	0,2	-0,3		2,0	-0,1	
Bankalar	2,1	2,3		12,5	4,3	
Uzun Vade	1,9	0,3		5,7	-0,5	
Kısa Vade	0,2	2,0		6,9	4,8	
Diğer Sektörler	1,2	1,1		7,1	6,3	
Uzun Vade	0,4	1,5		4,4	3,5	
Kısa Vade	0,8	-0,3		2,7	2,8	
Mev duat	-2,9	0,6		-4,3	7,8	
Merkez Bankası	-0,5	-0,5		-1,9	-2,2	
Bankalar	-2,4	1,1		-2,4	10,0	
Resmi Rezerv lerdeki Değişim (- artış)	7,2	-4,3		1,8	-20,8	
Net Hata v e Noksan	0,6	-3,0		9,4	2,0	

Kaynak: TCMB.

Sermaye ve Finans Hesapları

Yurtdışında yerleşik kişilerin yurt içinde yaptıkları 2012 yılı net yatırımları, bir önceki yıla göre 3.6 milyar dolar azalarak 12.4 milyar dolara gerilerken, yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışında yaptıkları net yatırımlar 1.8 milyar dolar artarak net 4.1 milyar dolar tutarında gerçekleşmiştir.

Rezerv Varlıklar

Bir önceki yıl 1.8 milyar dolar artış gösteren rezerv varlıkların içinde bulunan resmi rezervler, 2012'de - 20.8 milyar dolar göstermektedir.

Net Hata ve Noksan

Net Hata ve Noksanlar 2011'de 9.4 milyar dolarken 2012 yılında 2 milyar dolara gerilemiştir.³³

Türkiye'nin Dünya Mal İhracatındaki Yeri

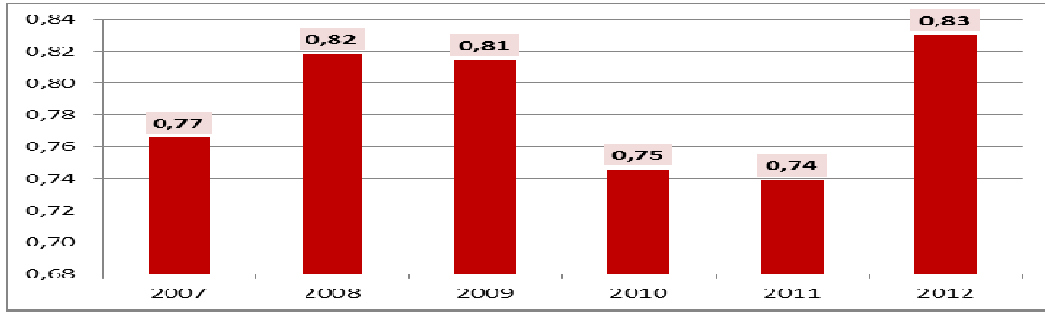
Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Programı (UNCTAD) istatistiklerine göre, 1948 yılında dünya mal ticaret hacmi (ithalat+ihracat değeri) sadece 103 milyar 931 milyon dolardır. Yıllar içinde hızla büyüyen mal ticaret hacmi, 2010 yılında 30 trilyon 527 milyar 694 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan, bir ticari bankanın 36 ülke ve 10 sektör üzerinde yapmış olduğu analize göre, 2025 yılına kadar dünya ticaretinin % 73 artması beklenilmektedir. Türkiye'nin küresel mal ihracatındaki 2012 yılı payı % 0,83 olmuştur.³⁴

---

³³TCMB, www.tcmb.gov.tr,23.04.2013

³⁴Fatih Üniversitesi, www.fatih.edu.tr, 09.02.2013

Tablo 2.6. Türkiye'nin Küresel Mal İhracatındaki Payı

Kaynak : T.C Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr , 27.04.2013

Dış Ticaretin Gelişimi

İhracat :

Tablo 2.7. Geniş Ekonomik Grupların Sınıflaması (SNA)

(Milyon \$)	Yıllık		2011/2012	Dönemsel (Ocak-Şubat)		2013 Ocak-Şubat	2012/2013
	2011	2012	Değ.%	2012	2013	% Pay	Değ.%
Yatırım malları	14.192	13.735	-3,2	2.191	2.349	9,8	7,2
Ara mallar	67.942	82.669	21,7	11.448	12.123	50,7	5,9
Tüketim malları	52.219	55.569	6,4	8.408	9.364	39,1	11,4
Diğerleri	555	516	-7,0	49	98	0,4	99,7
TOPLAM	134.907	152.489	13,0	22.097	23.934	100,0	8,3

Kaynak : T.C. Ekonomi Bakanlığı, 27.04.2013, www.ekonomi.gov.tr

Türkiye'nin 2011 ihracatı 134,9 milyar dolar iken 2012'de 152,4 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönemlerde yatırım malları ihracatı da düşen bir eğilim göstermiştir buna mukabil ara malları ve tüketim malları ihracatı yükseliş eğilimini sürdürmüştür.³⁵

İthalat :

(Milyon \$)	Yıllık		2011/2012	Dönemsel (Ocak-Şubat)		2013 Ocak-Şubat	2012/2013
	2011	2012	Değ.%	2012	2013	% Pay	Değ.%
Yatırım malları	37.271	33.925	-9,0	4.950	5.415	14,2	9,4
Ara mallar	173.140	174.931	1,0	26.387	28.481	74,6	7,9
Tüketim malları	29.692	26.699	-10,1	3.783	4.111	10,8	8,7
Diğerleri	739	990	34,1	136	189	0,5	38,7
TOPLAM	240.842	236.545	-1,8	35.256	38.195	100,0	8,3

Kaynak : T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, 27.04.2013

³⁵T.C Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, 27.04.2013

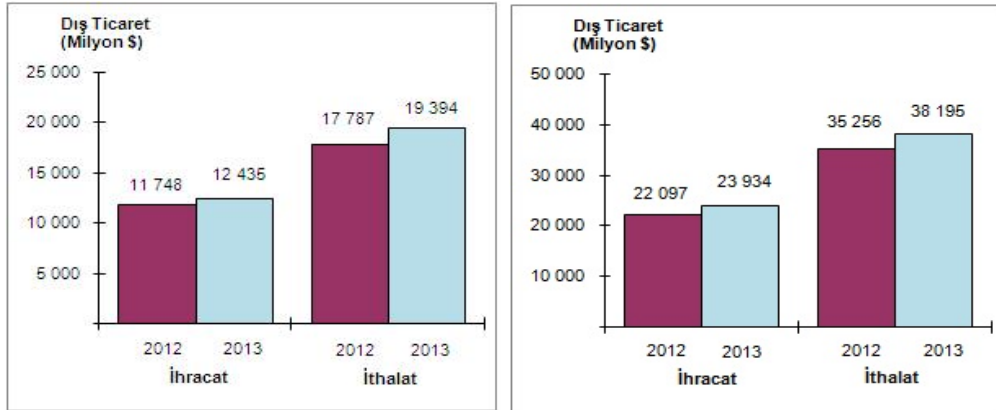
Türkiye'nin 2011 ithalatı 240,8 milyar dolar iken 2012 ithalatı 236,5 milyar dolara gerilemiştir. 2011-2012 döneminde yatırım malları ve tüketim malları ithalatı ekonominin soğutulması nedeniyle azalırken ara mallar % 1'lik bir artış göstermiştir.³⁶

Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticaret İstatistikleri

Türkiye İstatistik Kurumu ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı işbirliğiyle oluşturulan geçici dış ticaret verilerine göre; ihracat 2013 yılı Şubat ayında, 2012 yılının aynı ayına göre %5,8 artarak 12.4 milyar dolar, ithalat %9 artarak 19.3 milyar dolar olarak gerçekleşti. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2012 Şubat ayında %66 iken, 2013 Şubat ayında %64,1'e geriledi. Şubat ayında dış ticaret açığı %15,2 artarak 6.0 milyar dolara yükseldi.

Takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre; 2013 yılı Şubat ayında önceki yılın aynı ayına göre ihracat %9, ithalat %13,1 arttı. Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış seriye göre ise; 2013 Şubat ayında bir önceki aya göre ihracat %6,2, ithalat %6,5 arttı.

Tablo 2.8. Dış Ticaret, Şubat 2012-2013 **Tablo 2.9. Dış Ticaret, Ocak-Şubat 2012-2013**

Kaynak : T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, 27.04.2013

Avrupa Birliği'nin (AB) ihracattaki payı 2012 Şubat ayında %41,9 iken, 2013 Şubat ayında %41'e geriledi. AB'ye yapılan ihracat, 2012 yılının aynı ayına göre %3,5 artarak 5.0 milyar dolar olarak gerçekleşti.

³⁶T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, 27.04.2013

Almanya, 2013 Şubat ayında en fazla ihracat yapılan ülke oldu. Bu ülkeye yapılan ihracat 2012 yılı Şubat ayına göre %1,8 artarak 1.0 milyar dolar olurken; Almanya'yı sırasıyla Irak (851 milyon dolar), İngiltere (682 milyon dolar) ve Birleşik Arap Emirlikleri(606milyondolar) takip etti.

Rusya Federasyonu ithalatta ilk sırada yer aldı. Bu ülkeden yapılan ithalat, geçen yılın aynı ayına göre %9,4 artarak 2.0 milyar dolar olarak gerçekleşti. Rusya Federasyonu'nu sırasıyla Almanya (1.8 milyar dolar), Çin (1.8 milyar dolar) ve Amerika Birleşik Devletleri (954 milyon dolar) izledi.

Fasıllar düzeyinde en büyük ihracat kalemi, 2013 Şubat ayında “motorlu kara taşıtları ve aksam parçaları” (1.4 milyar dolar) olurken, bu fasılı, “kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, bunların aksam ve parçaları” (998 milyon dolar), “demir ve çelik” (919 milyon dolar) ve “kıymetli ve yarı kıymetli metaller ve taşlar” (837 milyon dolar) izledi. Aynı ayda; ithalatı en yüksek fasıl, “mineral yakıtlar ve yağlar” (4.5 milyar dolar) oldu. Bu fasılı; “kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, bunların aksam ve parçaları” (2.1 milyar dolar), “demir ve çelik” (1.4 milyar dolar) ve “elektrikli makine ve cihazlar” (1.3 milyar dolar) izledi.

Tablo 2.10. Aylara ve Sektörlere Göre Dış Ticaret

Aylara Göre Dış Ticaret, Şubat 2013							Milyon ABD \$	
Aylar	Yıl	İhracat (FOB)		İthalat (CIF)		Dış Ticaret Dengesi		İhracatın İthalatı Karşılığı Oranı (%)
		Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)	
Ocak-Şubat	2012	22 097		35 256		-13 160		62,7
	2013	23 934	8,3	38 195	8,3	-14 261	8,4	62,7
Şubat	2012	11 748		17 787		-6 039		66,0
	2013	12 435	5,8	19 394	9,0	-6 958	15,2	64,1

Sektörlere Göre Dış Ticaret, Şubat 2013							Milyon ABD \$		
Sektörler	Şubat				Ocak-Şubat				
	2012		2013		2012		2013		
	Değer	(%)	Değer	(%)	Değer	(%)	Değer	(%)	
İHRACAT (FOB)									
ISIC, Rev.3	Toplam	11 748	100,0	12 435	100,0	22 097	100,0	23 934	100,0
	Tarım ve Ormanlık	450	3,8	470	3,8	888	4,0	1 011	4,2
	Balıkçılık	19	0,2	25	0,2	44	0,2	60	0,2
	Madencilik ve Taşocaklığı	171	1,5	310	2,5	388	1,8	629	2,6
	İmalat	11 022	93,8	11 576	93,1	20 612	93,3	22 133	92,5
	Diğer	86	0,7	55	0,4	164	0,7	100	0,4
İTHALAT (CIF)									
BEC	Toplam	17 787	100,0	19 394	100,0	35 256	100,0	38 195	100,0
	Sermaye (Yatırım) malları	2 548	14,3	2 816	14,5	4 950	14,0	5 415	14,2
	Ara (Ham madde) malları	13 201	74,2	14 276	73,6	26 387	74,8	28 481	74,6
	Tüketim malları	2 002	11,3	2 269	11,7	3 783	10,7	4 111	10,8
	Diğerleri	36	0,2	34	0,2	136	0,4	189	0,5

Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

ISIC: Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sınayî Sınıflaması

BEC: Geniş Ekonomik Grupların Sınıflaması

Kaynak : TÜİK, www.tuik.gov.tr , 27.04.2013

Türkiye 2011 – 2012 yılları arasında ihracatını 134.9 milyar dolardan % 13 artışla 152.4 milyar dolara yükseltmiştir, ithalatını ise 240.8 milyar dolardan % 1.8 azalışla 236.5 milyar dolara düşürmüştür.³⁷

Tablo 2.11. Ükelere Göre Dış Ticaret Hacmi ve Dengesi (Milyon Dolar)

ÜLKE	HACİM 2011	HACİM 2012	DENGE 2011	DENGE 2012
Almanya	36.936	34.526	-9.035	-8.274
Rusya Federasyonu	29.946	33.307	-17.960	-19.943
Çin	24.160	24.128	-19.227	-18.462
İran	16.051	21.887	-8.872	-2.043
A.B.D.	20.618	19.736	-11.450	-8.525
İtalya	21.301	19.719	-5.598	-6.970
Fransa	16.035	14.789	-2.424	-2.391
İngiltere	13.992	14.325	2.311	3.066
B.A.E.	5.356	11.771	2.057	4.578
Irak	8.397	10.974	8.223	10.676

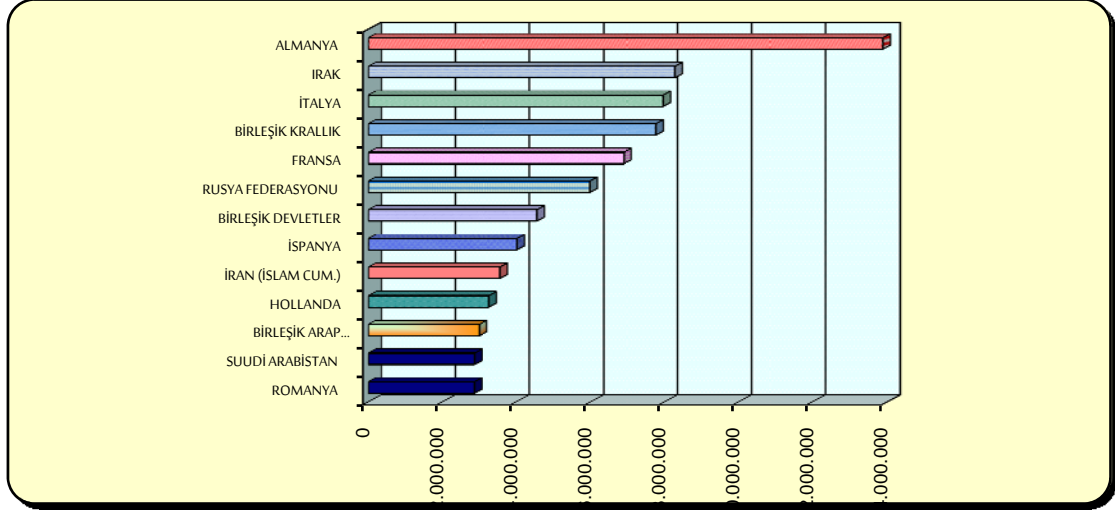
Kaynak : T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr , 25.04.2013

Tablo 2.11’de görüleceği gibi Almanya, Çin, ABD, İtalya, Fransa 2011-2012 dönemi dış ticaret hacmi azalırken Rusya, İran, İngiltere, Birleşik Arap Emirlikleri (B.A.E.) ve Irak’ta artış sağlanmıştır. En fazla dış ticaret işlemi yapılan ilk 5 ülke Almanya, Rusya Federasyonu, Çin, İran ve ABD olarak sıralanmıştır.³⁸

³⁷TÜİK, www.tuik.gov.tr, 27.04.2013

³⁸T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr , 15.01.2013

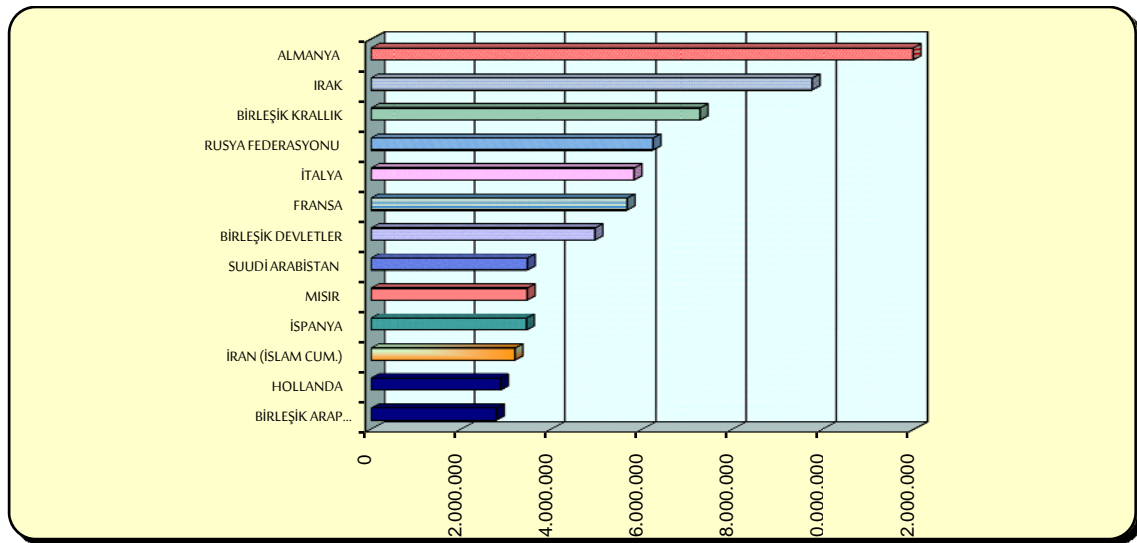
Tablo 2.12. Türkiye Geneli En Fazla İhracat Yapılan İlk 10 Ülke–2011
(1000 ABD Doları)

Kaynak : TIM, www.tim.org.tr, 19.01.2013

Türkiye İhracatçılar Meclisi verisi (TIM) ülkelere göre Ocak-Aralık 2011 dönemi ihracatı ilk sıra ülke listesinde Almanya 13.8 milyar dolar, Irak 8.2 milyar dolar, İtalya 7.9 milyar dolar, Birleşik Krallık 7.7 milyar dolar ve Fransa 6.8 milyar dolarla ilk 5 sırayı paylaşmıştır. Türkiye'nin ihracatı sürekli artış gösterirken Almanya ve sınır komşumuz Irak sürekli ilk iki sırayı paylaşmaktadır.³⁹

Tablo 2.13. Türkiye Geneli En Fazla İhracat Yapılan İlk 10 Ülke – 2012 (1000 ABD Doları)

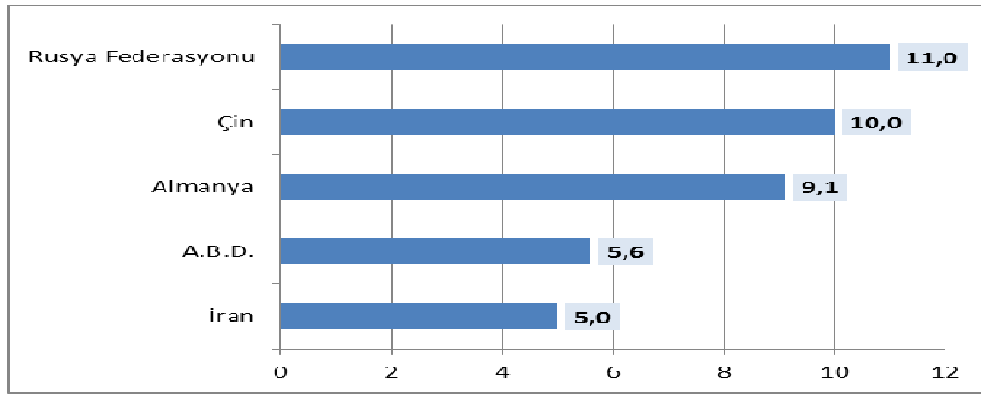

Kaynak:TIM,www.tim.org.tr,19.01.2013

³⁹TIM, www.tim.org.tr , 19.01.2013

Ülkelere göre Ocak-Aralık 2012 dönemi ihracatı ilk sıra ülke listesinde Almanya 12.9 milyar dolar, Irak 10.7 milyar dolar, Birleşik Krallık 7.9 milyar dolar, Rusya Federasyonu 6.7 milyar dolar ve İtalya 6.3 milyar dolarla ilk 5 sırayı paylaşmıştır. 2011-2012 dönemi Türkiye geneli en fazla ihracat yapılan ilk 5 ülke karşılaştırması yapıldığında Almanya ihracatı azalış göstermesine rağmen ilk sırada kalmaya devam ettirmiştir. 2011’de Almanya, Irak, İtalya, Birleşik Krallık ve Fransa sıralaması 2012’de değişerek Almanya, Irak, Birleşik Krallık, Rusya Federasyonu ve İtalya şeklinde sıralanmıştır. Türkiye’nin doğal gaz ve petrol gibi enerji üretilen doğal kaynaklara sahip olmaması nedeniyle sürekli cari açık konusu olan ithalat, baskı altında tutulmaya devam edilmektedir. Ülke ihracatının ithalatı karşılama oranı düşüklüğü ithal ürünleri yerine ülke içinde üretimin teşvik edilmesini sürekli gündemde tutmaktadır. ⁴⁰

Tablo 2.14. Ükelere Göre İthalat - İlk 5 Ülke (% Pay)

Kaynak : T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr , 28.04.2013

Ülkelere göre 2012 dönemi ilk 5 ülke ithalatı listesinde Rusya’dan ithalatımız 26.6 milyar, Almanya 21.4 milyar dolar, Çin 21.3 milyar dolar, ABD 14.1 milyar dolar ve İran 11.9 milyar dolarla ilk 5 sırayı paylaşmaktadır. ⁴¹

Müteahhitlik Hizmetleri

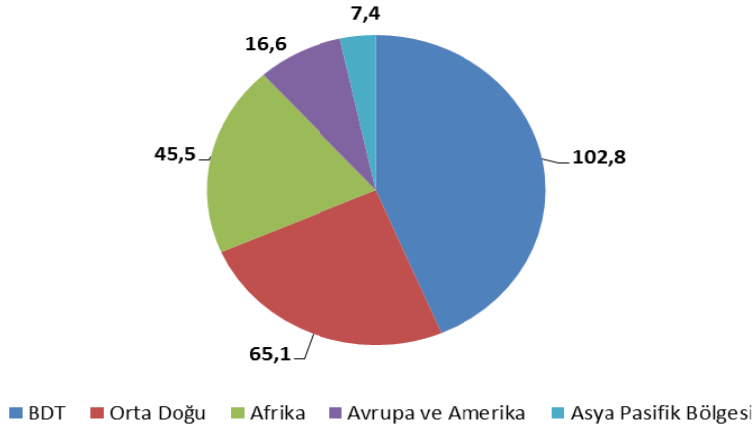
Dünya Müteahhitlik Sektörünün gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde daha fazla pay aldığı görülmektedir. BDT, Ortadoğu ve Afrika ülkeleri sektörel dağılımda ilk 3 sırayı

⁴⁰ Age

⁴¹T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, 28.04.2013

paylaşmaktadır. Sektör ekonomiye döviz girdisi, ihracata katkı, istihdama katkı, teknoloji transferi, makina parkına etkisi, dışa açılma sürecine etki gibi katkılar sunmaktadır.⁴²

Şekil 1.1 Dünya Müteahhitlik Sektörü Dağılımı

- Dünyanın en büyük 225 müteahhitlik şirketinden 31'i Türk firmasıdır.
- Türkiye, bu bakımdan Çin'den sonra 2. sırada yer almaktadır.⁴³

Türk Müteahhitlik Sektörü

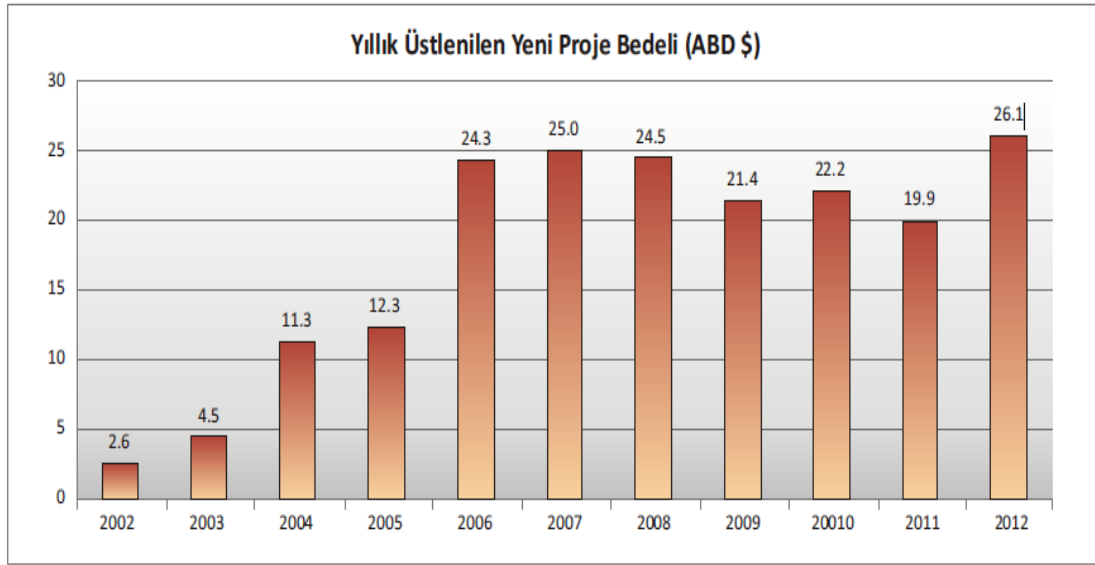
Türk Dış Ticaretinde Yurtdışı Müteahhitlik Sektörü önemli bir yer tutmaktadır, aşağıdaki tablo 2.15 verileri sektörün üstün performanslı gelişimini göstermektedir.

⁴² Age

⁴³T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr , 10.01.2013

Tablo 2.15. Yıllara Göre Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri

Yıllara Göre Türk Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri

Kaynak :TMB, www.tmb.org.tr, 10.02.2013

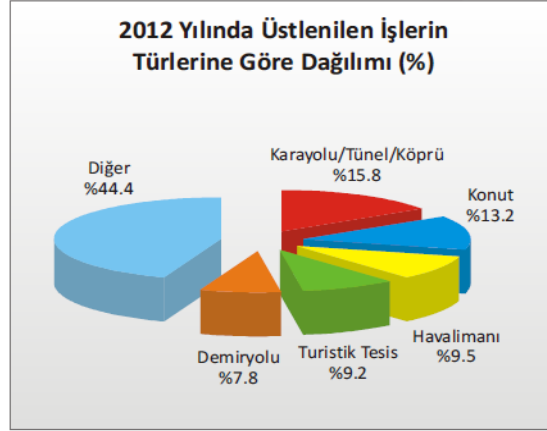
2012'de Türk müteahhitler yurtdışında üstlendikleri yeni iş tutarını 26.1 milyar dolara ulaştırmakla yurtdışına açılmalarından bu yana geçen 42 yıllık sürede bir ilke imza atmışlar ve “TARİHİ ZİRVE” olarak adlandırılabilir bir performans göstermişlerdir.2002'deki yıllık yeni üstlenilen iş hacminin 2.6 milyar dolar olduğu anımsandığında bu performans bir yandan 10 yıllık sürede 10 kat artış anlamına, diğer yandan 2007-2011 döneminde yaşanmış olan inişli çıkışlı gerileme döneminin bir önceki yıla kıyasla %25'e ulaşan bir sıçrama ile aşılmış olduğu anlamına gelmektedir.2012 yılında Türk müteahhitler yurtdışında 433 yeni proje üstlenmişler, üstlenilen bu işlerin toplam tutarı ise 26.1 milyar dolar olmuştur. 2012 yılı sonunda faaliyette buldukları ülkelerin sayısı 100'e, bu ülkelerde gerçekleştirdikleri projelerin sayısı 7000'e, yurtdışında üstlenmiş oldukları işlerin toplam tutarı ise 240 milyar dolara ulaşmıştır. Türk Müteahhitlerinin 2012 yılında üstlendikleri işlerin ülkelere ve türlere göre dağılımına bakıldığında Türk şirketlerinin ne kadar girişimci ve deneyimli olduğunu göstermektedir.⁴⁴

⁴⁴TMB, www.tmb.org.tr, 10.02.2013

Tablo 2.16. 2012 Yılına Üstlenilen İşlerin Ülkelere göre Dağılımı (%)

2012 Yılında Üstlenilen İşlerin Ülkelere Göre Dağılımı (%)		
Ülkeler	Top. Proje Bedeli (ABD \$)	Pay (%)
Türkmenistan	4 885 604 764	18.7
Irak	4 384 036 891	16.8
Rusya Federasyonu	3 640 667 064	14.0
Suudi Arabistan	2 245 458 430	8.6
İran	1 855 495 000	7.1
Etiyopya	1 699 900 000	6.5
BAE	1 288 870 744	4.9
Katar	892 285 480	3.4
Fas	860 986 410	3.3
Diğer	4 342 358 264	16.6
Toplam	26 095 663 047	100.0

Tablo 2.17. 2012 Yılına Üstlenilen Türlerine Göre Dağılımı (%)

Kaynak : TMB, www.tmb.org.tr, 10.02.2013

2012 yılında üstlenilen 433 projenin toplam tutarı 26.1 milyar dolarken proje bedelleri sıralamasında Türkmenistan'ın 4.9 milyar dolar ve % 18.7 pay ile ilk sırada yer almıştır. Bu ülkeyi Irak ve Rusya takip etmiştir.⁴⁵

İş türleri sıralamasına bakıldığında % 44.4 ile çeşitli (diğer) inşaat türleri ilk sırada yer alırken bunu % 15.8 ile Karayolu/Tünel/Köprü inşaatı, % 13.2 ile Konut ve Havalimanı inşaatı izlemektedir.⁴⁶

2.6. İhracatta Devlet Destekleri

Bakanlar Kurulu'nun 27/12/1994 tarihli ve 94/6401 sayılı Kararı'nın 4'üncü maddesinin verdiği yetkiye istinaden AB ve GATT normlarına uygun olarak hazırlanan devlet yardımları enstrümanları aşağıda belirtilmektedir:

“Ülkemizde devlet desteği uygulamaları, 27/12/1994 tarihli ve 94/6401 sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı” kapsamında, prensip olarak gelişmiş ve batılı ülkelerin uygulamalarına paralel bir şekilde ve "bir faaliyetin yapılması" şartına bağlı olarak gerçekleştirilmektedir.⁴⁷

Ülkeler üretimi, istihdamı, ihracatı ve yatırımları arttırmak için çeşitli destekler verirler, Türkiye de bu kapsam 2 önemli kurum aracılığı ile teşvikler sunar. Bunlardan biri T.C. Ekonomi Bakanlığı destekleri diğeri de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve

⁴⁵Türkiye- Türkmenistan, www.turkiye-turkmenistan.com, 10.02.2013

⁴⁶TMB, www.tmb.org.tr, 12.02.2013

⁴⁷TİM, www.tim.org.tr, 19.01.2013

Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) destekleridir. Bu bölümde bu iki kurumun desteklerinden bahsedilecektir.

İhracata Yönelik Devlet Yardımları kapsamında uygulanmakta olan destekler şu şekilde özetlenebilir:⁴⁸

2.6.1. T.C. Ekonomi Bakanlığı Destek Programları

Ekonomi Bakanlığı'nın çok kapsamlı destekleri mevcut olup ana başlıkları aşağıdaki gibidir. Desteklerin ayrıntıları 8.1. EK – 1'deki gibidir.

- Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarına Katılım Desteği
- Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi
- Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımları
- İstihdam Yardımı
- Yurt Dışı Fuarlara Katılım Desteği
- Yurtdışı Birim Marka Ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi
- Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Turquality®'nin Desteklenmesi
- Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği
- Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği
- Tasarım Desteği
- Teknik Müşavirlik Hizmetleri Destekleri
- Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımları
- Özel Statülü Şirketlere Sağlanan Destekler
- Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi.

---

⁴⁸T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, 10.03.2013

2.6.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Destek Programları

Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Kuruluşun kısa adı KOSGEB'dir. KOSGEB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile ilgili bir Kamu Kuruluşu olup, tüzel kişiliği haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir.⁴⁹

Devlet Desteklerinden ikincisi olan KOSGEB destek program başlıkları aşağıdaki gibidir, destek programlarının ayrıntılarına 8.1. EK – 1'de yer verilmiştir.

- KOBİ Proje Destek Programı
- Tematik Proje Destek Programı
- İşbirliği Güçbirliği Destek Programı
- AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı
- Genel Destek Programı
- Girişimcilik Destek Programı
- Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Programı
- Kredi Faiz Desteği

---

⁴⁹KOSGEB, www.kosgeb.gov.tr , 10.03.2013

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA FEDERASYONU VE GÜNEY RUSYA GENEL TANITIMI

3.1. Rusya Federasyonu Genel Durumu

Aşağıdaki bölümde RF'nın Kuruluş ve Çarlık Dönemi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Dönemi ve Rusya Federasyonu Dönemi ele alınacaktır.

3.1.1. Tarihçe

3.1.1.1. Kuruluş-Çarlık Rusyası Dönemi

Klasik yaklaşım, Viking kralı Rurik'in, 862 yılında Rusya'ya gelerek, Novgorod şehrinde ilk Rus hanedanını kurduğunu belirtmektedir. Çeşitli kabileler, Hıristiyanlığın yayılması ile 10. ve 11. yüzyıllarda bir araya gelmişlerdir. 11. yüzyılda Kiev Büyük Düklüğü, merkeziyetçi bir güç olarak ortaya çıkmıştır. 1240 yılında Kiev, Moğollar tarafından tahrip edilmiş ve bu sebeple Rus topraklarında birçok küçük duk'lükler oluşmuştur. IV. İvan (Korkunç) (1533-1584), ilk çar olarak esasen Rus devletinin kurucusu olarak kabul edilmektedir. IV. Ivan, rakip prenslerin ve boyars (büyük toprak sahiplerinin) gücünü iyice azaltmıştır. Ayrıca, IV. Ivan döneminde Rusya Kazan Hanlığını yıkarak Tataristan'ı da topraklarına dahil etmiştir. II. Alexander (1855-1881) Rusya'nın sınırlarını Pasifik Okyanusuna kadar genişletmiştir. Kölelik Rusya'da 1861 yılında kaldırılmasına rağmen özgürlükçü sınıfa ağır kısıtlamalar getirilmiştir. Japonya ile savaşan Rusya'nın yenilgisinden sonra (1905) Devrimci grevler, II. Nikolay (1894-1917) döneminde meclisin kurulmasına (Duma-1907) sebep olmuştur.⁵⁰

3.1.1.2. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Dönemi

I. Dünya Savaşı, çarlığın yolsuzluğunu ve yetersizliğini göz önüne sermiş ve sadece Rus vatanseverliği savaşın Rusya açısından uzamasına sebep olmuştur. Çarlığa yönelik isyanlar ilk ve temelde Petrograd (Leningrad olarak değiştirildi ve şimdi St Petersburg) 1917 yılının Mart ayında patlak verdi ve Petrograd garnizonun devredışı bırakılması ile de

⁵⁰T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, s.7

devrim başladı.Sosyalist Demokrat İşçi Partisi, 7 Kasım 1917 günü, Vladimir Lenin ve Lev Troçki tarafından düzenlemeleri yapılan Bolşevik Devrimi'ni Kerenski hükümetini devirip yetkiyi Halk Komiserleri Konseyi'ne teslim edip Lenin'i de başbakanlığa getirerek tamamlamıştır. Brest-Litovsk Anlaşması (Mart 1918) ile Almanya ile savaş son bulmuş, ancak iç savaş ve dış müdahaleler sebebiyle Bolşeviklerin iktidarı tüm Rusya'da ele geçirmesi 1920 yılına kadar devam etmiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, 30 Aralık 1922 tarihinde bir federasyon formatıyla kurulmuştur.⁵¹

Stalinizm terimi, günümüzde insanlık dışı ve acımasız bir sosyalizm olarak ifade edilmekte ve bugün bile Ruslar tarafından da o günler acıyla hatırlanmaktadır. Stalin, Sovyet Zorunlu Çalışma Kamplarına, kendi Stalinist fikirlere muhalif olan tüm Rusları ve ayrıca Yahudi ve Ukraynalıları zorla sürmüştü ve bu çalışma kamplarının şartları nedeniyle 20 milyondan fazla insan yaşamını kaybetmiştir. 1985 yılında Chernenko'nun vefatıyla başa Mikhail S. Gorbaçov geçmiştir.Gorbaçov, Glasnost (açıklık) ve Perestroyka (yeniden inşa) politikaları ile SSCB'de siyasi ve ekonomik reformların öncüsü olmuştur. Gorbaçov, Batı ile çok sıcak ilişkiler kurdu ve bu dönemde SSCB'nin Afganistan işgali bitti, bu gelişmenin ardından Varşova Paktı ülkelerinin kendi siyasi gündemlerini sürdürmekte özgür oldukları duyuruldu.⁵²

3.1.1.3. Rusya Federasyonu Dönemi

Rusya Sovyeti Başkanı Boris Yeltsin, Gorbaçov'un reformlarından daha ileri bir düzeyde reform gerekliliğini öne sürerek, Komünist Parti'den istifa etmiş ve 1991 Ağustos ayında Gorbaçov'a karşı darbe girişiminde bulunmuştur. Bu girişimin ardından, siyasi güç yavaş yavaş Yeltsin'in eline geçmiş ve bu durum, SSCB'nin merkezîyetçiliğini, güçlerin Sovyet Cumhuriyetlere devri sonucunu meydana getirmiştir. Gorbaçov, gücünün son yıllarında, Komünist Partisini lağvetmiş ve Sovyet Cumhuriyetlerini daha çok zayıf bir ekonomik birlik olan Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) çevirmiştir. Rusya ve diğer on eski Sovyet cumhuriyetleri 21 Aralık 1991 tarihinde BDT'ye katılmış ve Gorbaçov 25 Aralık 1991 tarihinde istifa etmiş ve Boris Yeltsin, yeni kurulan Rus Cumhuriyetinin başkanı olmuştur.Türkiye ile ilişkilere bakıldığında, Türkiye SSCB'yi 1920 tarihinde tanıırken, Sovyetler Birliği Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara Hükümeti'ni tanıyan ilk büyük güç

⁵¹T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, s.7

⁵²T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, s.8

olmuştur. SSCB'nin dağılmasının ardından 26 Aralık 1991'de kurulan RF'ye ilk resmi ziyaret 1992 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Sayın Hikmet Çetin tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunu dönemin RF Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev'in Türkiye ziyareti ve aynı yıl dönemin Başbakanı Sayın Süleyman Demirel'in Rusya ziyareti izlemiştir. Sayın Demirel'in ziyareti sırasında 25 Mayıs 1992 tarihinde "Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İlişkilerin Esasları Hakkında Antlaşma" imzalanmıştır.

Türk-Rus ilişkilerinde açılan yeni dönem için temel bir belge niteliğini taşıyan sözkonusu antlaşma siyasi bağımsızlığa, egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı, içişlerine karışmama, hak eşitliği ve ortak yarar, sorunların çözümünde kuvvete ve kuvvet tehdidine başvurmama gibi ilişkilere temel teşkil eden ilkeleri ortaya koymuş, her iki tarafın işbirliğine yeni açılımlar kazandırma iradesinin göstergesini oluşturmuştur. Boris Yeltsin'in 31 Aralık 1999 tarihindeki istifası ile birlikte, Vladimir Putin cumhurbaşkanı vekili olmuş ve 2000 yılı Şubat ayında da Rusya'nın Çeçenistan'ın başkenti Grozni'ye müdahalesinin getirdiği popülerite ile Vladimir Putin, %53'lük bir oy oranı ile seçimlerde liderliğe yükselmiştir. Putin, ilk iş olarak, merkezîyetçiliği Rusya'da yeniden kurmuş, gücü Moskova merkeze geri getirmiş, bölgesel güçlü valiler ve oligark diye tanımlanan zengin işadamlarının sultasına son vermiştir. Putin, kendisine muhalif politikacı Sergei Yushenkov, işadamı Mikhail Khodorkovsky gibi rakiplerini ekarte ederek, öteki oligarklara da kendisiyle iyi geçinilmesi gerektiği mesajını vermiş ve 2004 yılındaki seçimde %70 seviyesinde oy almıştır.⁵³

2007 yılında Birleşik Rusya Partisinden başbakan aday olacağını açıklayan Putin, oyların %64,1'ini alarak başbakan olmuş ve 2008 yılı Mart ayındaki başkanlık seçimlerinde Dmitri Medvedev'i destekleyeceğini açıklamıştır. Medvedev seçimlerde %64'lük oy ile başkan seçilmiş ve Putin'i başbakan olarak atamıştır. Putin'in başbakanlığı, kendisi ile iyi geçinen kişilerin bakanlığa getirilmesi ile Rusya'daki "Putin dönemi"nin devamını daha da kuvvetlenmiştir. Rusya'nın 2008 yılı Ağustos ayında Gürcistan'a müdahalesi ve batının tepkisi, pek tabiki doğalgaz ve petrol sevkiyat sıkıntıları Rusya'nın yeni dünya düzeninde giderek artan politik gücünün de bir yansıması olmuş ve ülkenin uluslararası ilişkilerde yeniden güçlü ve söz sahibi olması, Putin'in halk gözündeki yerini daha da güçlendirmiştir. 4 Aralık 2011 tarihinde yapılan genel seçimleri Birleşik Rusya Partisi yine önde bitirmiş ancak oy oranında önemli bir düşüş yaşamıştır. 2012 yılı Mart ayında yapılan başkanlık seçimleri sonrasında V.Putin tekrar başkan seçilmiş (%64) ve D.Medvedev RF'nin yeni Başbakanı olarak 2012 yılı

---

⁵³T.C.Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr, 10.02.2013

Mayıs ayı sonunda yeni Hükümeti kurmuştur. Bu dönemdeki yeni Hükümet, daha liberal ve daha genç isimlerden oluşmaktadır. Diğer yandan, Rusya, son dönemde, petrol ve doğalgaz kozunu daha çok ikili ilişkilerini geliştirme amaçlı kullanmaya başlamış ve bu kapsamda Türkiye dahil olmak üzere etrafındaki ülkeler ile daha iyi ilişkiler kurmaya başlamıştır. Kuzey-Güney Akım projeleri, Uzakdoğu petrol boru hatları, Rusya'nın enerji arzı için talep çeşitliliği yaratma politikasının ciddi araçları haline gelmiştir.⁵⁴

3.1.2. Coğrafi Durum

Rusya Federasyonu, toprak bakımından dünyanın en geniş ülkesidir. Yaklaşık 17.075.000 km²'lik bir yüzölçümü vardır. Bu kadar geniş olan ülke Asya kıtasının büyük bir kısmıyla, Doğu Avrupa topraklarının bir kısmını içinde barındırmaktadır. Ülkenin 30° batı boylamı ve 170° doğu boylamları arasında 14 boylam dilimi ve 0° kuzey ve 45° kuzey enlemleri arasında 4 enlem dairesi üzerinden geçer. Avrupa topraklarında saat yirmi dörtken Bering Boğazında saat öğleden önce onbirdir.⁵⁵

Şekil 3.1 Rusya Federasyonu Haritası

Kaynak : Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK), www.deik.org.tr , 24.12.2012

Rusya Federasyonu'nun doğal özelliği incelendiğinde üç önemli gerçek göze çarpar; ilki, dünyanın en geniş ülkesi olmasına rağmen topraklarının % 70'i boştur. İkincisi topraklarıyla denizleri kuşatan en geniş bir "kıta ülkesi" olduğudur. Sonuncusu da, öteki ülkelerdeki gibi dağlık ve tepelik araziden ziyade, daha çok ormanlık ve yeşil ovalık bir coğrafyadır. Doğu Sibirya'daki Lena Nehri ara hat kabul edilirse, bu hattın batı ve kuzey bölgelerinde kalan topraklar etkili arazi olup, çoğu yeri 1000 m'nin aşağısındadır. Bu hattın

⁵⁴T.C.Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr, 10.02.2013

⁵⁵Coğrafya Dünyası, www.cografya.gen.tr, 28.11.2012

doğu ve gúneyine doğru ise, arazi engebeli hale gelir ve bazı blgeleri 6000 m'ye kadar ulaşır.Kafkas Dağları Gúrcistan'la olan tabii sınırı oluşturur, en yúksek yeri ise 5.630 m yúkseklisindeki Elbrus (El-Iruz) Dağıdır.

Doğu Avrupa blümü toprakları alçak bir yayla grúnúřündedir. Bu yaylanın Ural Dağlarıyla birlikte gúney kesimi yaklaşık 5000 km kadar devam eder ve bu alçak yaylanın bir devamı da Kafkaslara kadar uzanır. Baltık Denizi ile Pasifik Okyanusu arasında uzanan bu geniş arazilerin, Asya kısmı da yine geniş bir yayla grúnúřündedir.

Nehirler- Gller: Rusya Federasyonu'ndaki nehirlerin kaynaklarının ve yayılma alanlarının úlke sınırları içerisinde yer alıyor olması oldukça önemli bir durumdur. Avrupa topraklarında bulunan nehirler Volga, Don, Dinyeper, Kuzey Dvino'dur. Bu nehirler Moskova civarından doğar ve drt ayrı denize dkúlrler. Bu denizler Baltık, Karadeniz, Beyaz Deniz ve Hazar Denizidir. Sibriya blgesindeki nehirler Obi, Yenisey ve Lena'dır. Bu ú nehrin her biri yaklaşık olarak 3000 km uzunluğa sahiptir. Gúneyde yeralan Volga, Hazar Denize dkúlr. Lena, Yenisey, Obi ve Volga nehirleri, úlkeyi kuzeyden gúneye kesen, su kapasiteleri en çok olan drt byúk nehirdir.

Denizler- Adalar: Rusya Federasyonu'nun etrafını eviren denizler: Kuzeyde Beyaz Burent, Kara, Laptav, Sibirya, Chukchi; doğuda Okhotsk ve Japon; gúneyde ve gúneybatıda Hazar, Azak ve Karadeniz; kuzeybatıda Baltık Denizidir. Bu denizlerin hepsi úlkeye fazla fayda sağlamamaktadır.Devletin gúneydođu parçası ile kendisine ait Sakhalin Adası arasında Tatar Boğazı bulunur. Kuzeydoğuda ise Alaska ile Enurmino arasında, Bering Boğazı vardır. Úlke kıyılarında irili ufaklı çokça ada bulunmaktadır. Bunlardan başlıca byúk olanları; Novaya, Zemlya, Severnaya, Yeni Sibirya Adaları, Chukchi ve Sakhalin Adasıdır.⁵⁶

Kıyısının bir blümü Rusya Federasyonu sınırları içinde kalan ve byúk bir gl olan Hazar Denizi, deniz seviyesinden yaklaşık 132 m kadar aşağıdadır. Úlkenin en byúk glú Aral'dır, bundan başka diğer önemli gl Baykal Glúdür.⁵⁷

---

⁵⁶Cođrafya Dúnyası, www.cografya.gen.tr, 28.11.2012

⁵⁷Cođrafya Dúnyası, www.cografya.gen.tr, 28.11.2012

Coğrafya ve İklim

Şekil 3.2. RF'nin Sıcaklık ve Yağış Grafiği

Rusya dünyanın en soğuk ülkelerinden biridir, diğer iklimlere nazaran kış aylarında 3 kat fazla soğuk hissedilir. Ortalama yıllık sıcaklık -5.5 °C (22 °F) dir. Karşılaştırma için İzlanda'nın ortalama yıllık sıcaklığı 1.2 °C (34 °F) ve İsveç'in ortalama yıllık sıcaklığı 4 °C (39 °F)'dir. Bununla birlikte bu karşılaştırma, ülke genelini gösterdiğinden geniş yüzölçümde değişken ve ılıman iklim çeşitliliğine sahip Rusya için yanıltıcıdır.⁵⁸

3.1.3. Sosyo Kültürel ve Demografik Yapı

Rusya Federasyonu 160'ın üzerinde etnik grup barındırmasına karşın, nüfusunun % 80'ini Ruslar oluşturduğu için genel olarak mono-etnik bir ülke olarak kabul edilmektedir. Ülkedeki en büyük azınlık grup olan Tatarların bile toplam nüfus içindeki oranı ancak % 3,83 düzeyindedir. İlginçtir ki, 2002 nüfus sayımında Slavik halkların nüfusu ciddi oranda düşüş gösterirken, birkaçı dışında (Ermeniler, Osetinler, Buryatlar ve Yakutlar) nüfus artışı gösteren halkların tümü Müslüman kökenli halklardır.⁵⁹

Rusya Federasyonunun Sosyal Göstergeleri ve 2011 yılı sosyal verileri aşağıdaki gibidir.⁶⁰

⁵⁸Wikipedia, tr.wikipedia.org, 30.11.2012

⁵⁹USAK, www.usak.org.tr, 10.02.2013

⁶⁰T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2011, s.4

Tablo 3.1. Rusya Federasyonu Sosyal Göstergeleri

SOSYAL GÖSTERGELER		
ÜLKE KİMLİĞİ		
Devletin Adı		Rusya Federasyonu
Başkenti		Moskova
Yönetim Biçimi		Cumhuriyet
Resmi Dili		Rusça
Dini		Ortodoks, İslam, Budizm
Para Birimi		Ruble
Üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar :		
APEC, BIS, BSEC, CBSS, CERN (gözlemci), CIS, EAPC, EBRD, ECE, ESCAP, G-8, G-20, IAEA, EBRD, ICAO, IFF, ICFTU, ICRM, IDA, IFC, IFRCs, IHO, ILO, IMF, OMO, ISO, ITU, LAIA (gözlemci), MINURSO, MONUC, NAM (guest), NSG, OAS	(gözlemci), OIC (gözlemci), OPCW, OSCE, PCA, PFP, BM (BM Güvenli Konseyi, UNAMSIL, NCTAD, UNESCO, UNHRC, UNIDO, UNIKOM	UNITAR, UNMEE, UNMIBH, UNMIK, UNMOP, UNOMIG, UNTAET, UNTSO), UPU, WFTU, WHO, WIPO, WMO, WTO (1 Eylül 2012 tarihi itibarıyla), ZC
Yıllık Ortalama Döviz Kuru (Bir Dolar karşılığı)		30,20 Ruble (2011)
Yüzölçümü		17 075,4 bin km ²
Nüfus		143,0 Milyon kişi (Ocak 2012)
Erkek		65,9 Milyon kişi
Kadın		77,1 Milyon kişi
Yıllık nüfus artışı (%)		-0,25 (2010)
Nüfus Yoğunluğu		8,5 kişi/km ²
Mesai Saatleri ve Günleri		Pazartesi-Cuma, 9.00-18.00
Büyük Kentler		
		Nüfus (bin kişi)
Moskova		10.500
St-Petersburg (liman)		4.600
Novosibirsk		1.400
Ekaterinburg		1.310
Nijniy-Novgorod		1.300
Samara		1.150
Omsk		1.150
Kazan		1.130
Çelyabinsk		1.100
Rostov-on-Don (liman)		1.060
Ufa		1.050
Türkiye ile Saat Farkı		+2 ve +1 saat
(RF Avrupa kısmı, Türkiye kış saatine geçtiğinde RF geçmemektedir, böylece fark 2 saat olmaktadır.)		
Haftalık Çalışma Saati (Ortalama)		40
Resmi Tatil Günleri*		1-5 Ocak (Yeni Yıl)
		7 Ocak (Noel Bayramı)
		23 Şubat (Askerler günü)
		8 Mart (Uluslararası Kadınlar günü)
		1-2 Mayıs (İlkbahar Bayramı)
		9 Mayıs (Zafer

		Bayramı)
		12 Haziran (Rusya günü)
		4 Kasım (Milli Birleşme Günü)
		* Bazı bölgelerde değişiyor (Tataristan vb)
Uluslararası Telefon Kodu		: +7
SOSYAL GÖSTERGELER (2011)		
	Ortalama Ömür	
Kadın		74,2
Erkek		61,8
Okuma Yazma Oranı (%)		99,9
Yüksek Öğretim Okul Sayısı		1100
Yüksek Öğretimdeki Öğrenci Sayısı		7,0 milyon
Hastane Sayısı		9500
Doktor Başına Düşen Kişi Sayısı		205,8
Otomobil		360
Telefon		430
Televizyon		520
Mobil Telefon		920
Bilgisayar		445
İnternet Bağlantı Sayısı (kullanıcı)		490
Gelen Turist Sayısı		2,33 Milyon
Giden Turist Sayısı		14,49 Milyon
Eğitim Harcamaları / GSMH		5,00%
Sağlık Harcamaları / GSMH		3,40%
Karayolu Uzunluğu		738 bin km
Otoyol Uzunluğu		581 bin km
Demiryolu Uzunluğu		85 bin km
Kişi Başına Yıllık Elektrik Tüketimi		6970 kwh/kişi
Asgari Ücret (bölgelere göre değişir)		
RF ortalaması		6.700 Ruble
Moskova		12.000Ruble
Yoksulluk sınırı (bölgelere göre değişir) :		
RF ortalaması :	Çalışanlar için	7.000 Ruble
	Emekliler için	5.100 Ruble
	Çocuklar için	6.300 Ruble
Ortalama ücret (bölgelere göre değişir)		22.900 Ruble
Moskova		44.300 Ruble. ⁴⁵

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2011, s.4

Rusya Federasyonu'nun sosyal göstergelerine bakıldığından ülke kimlik bilgileri, üyesi olduğu uluslar arası kuruluşlar, yüzölçümü, nüfus yapısı, okuma yazma oranı, yüksek öğretim okul ve öğrenci sayısı, yol uzunlukları gibi bazı verilere bakıldığından dünyanın önde olan bir ülkesi olduğu anlaşılabilir. ⁶¹

⁶¹T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2012, s.5

3.1.4. RF'nin Ekonomik ve Ticari Durumu

Aşağıda da görüleceği gibi bir ülkenin temel ekonomik göstergeleri GSYİH, ithalat ve ihracat gibi Cari İşlemler ve Borç Stoklarından oluşmaktadır.

Tablo 3.2. Başlıca Ekonomik Göstergeler(2012 Ocak-Aralık)

GSYİH (Milyar Ruble, 2012)	62.356,9
GSYİH (Milyar \$, 2012)	2.031
GSYİH artış oranı (2012)	% 3,6
Kişi başına GSYİH (ABD Doları-2012)	14.685
Enflasyon oranı (TÜFE-2012)	% 6,6
İşsizlik Oranı	% 5,3
Toplam Rezervler (Milyar \$, 2012)	530
Kümülatif DYY (Milyar \$, 2012)	335
İhracat (Milyar \$, 2012)	525
İthalat (Milyar \$, 2012)	313
GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (2012)	
Tarım	% 4,4
Sanayi	% 37,6
Hizmetler	% 58

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2012

RF'nin 2012 yılı GSYH'sı 2 trilyon dolari aşmış durumdadır. 2009 yılındaki krizden sonra Tarım, Sanayi ve Hizmetler sektöründeki büyüme sürekli pozitif görünümde. Kişibaşına düşen satın alma gücü paritesi 2012'ye kadar sürekli artarak 15 bin ABD dolarını yakalamıştır. Ülkenin ithalat ve ihracatı düzenli bir yükseliş seyri göstermiş olup 212 milyar dolar dış ticaret fazlası vermektedir.⁶²

Ayrıca RF'nin doğal kaynakları, başlıca tarım ve sanayi ürünleri, KDV ve Kurumlar Vergisi oranları aşağıdaki gibidir.

3.1.4.1. Doğal Kaynaklar

Petrol, doğal gaz, kömür ve çok sayıda stratejik minerali kapsayan bir doğal kaynakrezervi bulunmaktadır. Ancak söz konusu kaynakların çıkarılması iklim, yeryüzü ve uzaklık koşulları nedeni ile zordur.

⁶²T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, Ocak 2013

3.1.4.2. Başlıca Tarım Ürünleri

Tahıl, şeker pancarı, ayçiçeği tohumu, sebze ve meyveler, kırmızı et, süt.

3.1.4.3. Başlıca Sanayi Ürünleri

Kömür, petrol, gaz, kimyasallar ve metaller; hadde makinelerinden yüksek performanslı uçak ve uzay araçlarına; radar, füze üretimine ve ileri elektronik parçalara kadar her tür makine üretimi; gemi inşa sanayi; kara ve demiryolu taşımacılığı ekipmanları; iletişim ekipmanları; tarım makineleri; traktörler ve inşaat ekipmanları; elektrik enerjisi üretimi; medikal ve bilimsel araçlar; dayanıklı tüketim malları; tekstil; gıda sanayi malları.

KDV : % 18

Kurumlar Vergisi : % 20

1917 yılındaki Ekim Devrimi ile temeli atılan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, 75 yıldır uluslararası askeri, siyasi ve ekonomik platformlarda dünyanın önemli güçleri arasında yer almaktadır. SSCB ekonomisi, kamu mülkiyeti ve merkezi planlama temelleri üzerine kurulmuş bir komuta ekonomisiydi. 1928 yılından itibaren devreye sokulan “BeşYıllık Plan”larla yönetilen ekonomide her kamu kuruluşu için bağlı olduğu Bakanlık, üretim için kullanılacak girdileri, üretim takvimini ve ürünlerin satılacağı fiyatları belirlemekteydi.⁶³

İlk dönemlerde SSCB’de sanayi, metalürji, makine imalatı ve kimyasal ürünler üzerine yoğunlaşmıştı. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında ve özellikle de Stalin’in vefatı sonrası tüketim malları da ön plana çıkmaya başlamıştır. Tarım ise devlete ait ve kolektif çiftlikler şeklinde organize edilmiştir. Birçok alanda kendi kendine yeter durumda olan Sovyet ekonomisi, ekonomik anlamda dışdünyaya büyük ölçüde kapalı kalmıştır. Ancak 1970’li yıllardan itibaren yerel üretimdeki yetersizliklerin giderilmesi için ithalata ağırlık verilmiş ve SSCB, petrol, metal ve kereste ihraç edip, karşılığında makina, tüketici ürünleri ve tarım sektörünün performansına bağlı olarak bazı dönemlerde tahıl ithal etmiştir. 1980 yılına gelindiğinde SSCB’nin dışticaretinin yaklaşık yüzde 50’si COMECON (Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi) bölgesi ile, başka bir deyişle Doğu Bloğu ile yapılmaktaydı. 1980’lerin sonlarında “Perestroika” (Yeniden Yapılanma) hareketiyle bir takım liberal önlemler

⁶³DEİK, www.deik.org.tr, 15.01.2013

getirilmişse de Sovyet ekonomisinin düşüşü engellenememiştir. Merkezin gücü azaldıkça SSCB bünyesindeki Cumhuriyetler de vergi ödemeyi kesmişlerdir.25 Aralık 1991 tarihinde SSCB Komünist Parti Genel Sekreteri Mikhail Gorbaçov istifa etmişve Sovyetler Birliği de tarihe karışmıştır. Bu dönemde kurulan 15 yeni cumhuriyet Sovyet tarzı ekonomiyi bırakıp pazar ekonomisine geçmek için reformlara başlamışve böylelikle “dönüşüm” süreci başlamıştır. Sovyet mirasını devralan Rusya Federasyonu, bu dönüşüm sürecine sahip olduğu zengin doğal kaynakların, eğitilmiş işgücünün ve Sovyet teknolojisinin getirdiği avantajlarla başlamıştır. Bu avantajlara rağmen 60 yıldan uzun bir süredir merkezi planlamayla yönetilen ekonominin, pazar ekonomisine dönüştürülebilmesi için makroekonomik istikrar sağlanması ve ekonominin yeniden yapılandırılması gerekiyordu. 1991’de Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Boris Yeltsin’in başlattığı ekonomik reform programı bu amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Aynı dönemde kapsamlı bir özelleştirme programı da uygulamaya konulmuştur. Bu reformlar ile Sovyetler Birliği’nden arta kalan planlı ekonominin ortadan kaldırılması yolunda önemli adımlar atılmış, ancak yapılan reformlar, ciddi refah artışı sağlamadığı gibi ekonomideki kötü yönetim, yolsuzluklar ve toplanamayan vergiler geçiş sürecini uzatmıştır.⁶⁴

Rusya Federasyonu’nun ekonomik sorunları, 1998 Ağustos ayında kriz şeklinde kendisini göstermiştir. 17 Ağustos 1998 tarihinde dönemin Başbakanı Sergei Kiriyenko dışborç geri ödemelerine ilişkin 90 günlük moratoryum ilan etmişve devlet tahvillerinin geri ödemelerinin yeni bir plan çerçevesinde gerçekleştirileceğini açıklamıştır. Tüm bu uygulamalar büyük ölçekli devalüasyonla birleşince Rus özel bankacılık sistemi tamamen çökmüştür.1998 yılındaki krizin etkileri, Rusya’nın başlıca ihracat ürünleri olan petrol ve minerallerin dünya fiyatlarındaki düşüşve Asya Krizi sebebiyle gelişmekte olan piyasalara yatırımcı güveninin iyice azalması nedeniyle oldukça ağır bir şekilde hissedilmiştir. Ruble’nin değeri hızla düşerken, yabancı sermaye de ülkeyi terk etmişve borç ödemeleri ertelenmiştir. Bununla birlikte Rus ekonomisi bu krizin etkilerini hızla atlatmıştır, bu dönemde yapılan ve 2000 yılında Vladimir Putin’in Devlet Başkanı oluşundan hemen sonra hız kazanan ekonomik reformlar, SSCB’nin dağılmasından sonra Rus ekonomisinin yeniden büyüme eğilimine girmesine sebep olmuştur. 2008-2009 yıllarında tüm dünyada yaşanan finansal krizin etkisi altında kalan Rusya Federasyonu, hükümetin aldığı planlı tedbirler sonucu bir çok ülkeye kıyasla söz konusu krizden olabilecek en az zararlı çıkmayı başarmıştır.⁶⁵

---

⁶⁴DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.7

⁶⁵DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.7

3.2. Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaret Yapısı, Sektörel Açılım ve Ekonomiye Etki Eden Faktörler

2007 yılında 551 milyar dolara ulaşan bir dış ticaret hacmine ve 152 milyar dolarlık bir dış ticaret fazlasına sahip Rus ekonomisi zengin doğal kaynakları bulunması sebebiyle hammadde ve yarı mamul ihraç eden ve tüketim malı ithal eden bir yapıdadır. 2006 yılı itibarıyla Rusya'nın toplam ihracatının yüzde 64'ünü petrol ve doğalgaz oluştururken, metallerin de hesaba katılmasıyla bu oran yüzde 81'e yükselmektedir. 2007 yılına kadar ticaret fazlası GSMH'nin yüzde 14-15'ine tekabül ederken, 2007 yılında artan ithalat hacmi nedeniyle ticaret fazlası GSMH'nin yüzde 10'u seviyesine düşmüştür. Aşağıdaki tablodan görüldüğü üzere, 2008 yılında başlayan ve etkisi 2009'da da süren küresel kriz sonucunda Rusya'nın dış ticaretinde 2009 yılı bilhaya zorlu oldu ve verilerde önemli düşüşlere sebep olmuştur. Ancak 2010 döneminde bu göstergeler tekrar yükselişe geçmiştir.⁶⁶

Rusya ihracatının yaklaşık yüzde 65'ini enerji sektörü oluşturmaktadır. Sadece petrol satışları yurt dışına yapılan ihracatın yüzde 35'ini oluşturmaktadır. Katma değeri daha yüksek makine ve teçhizatın toplam ihracattaki payı ise yüzde 5 civarındadır. Ayrıca, makine, teçhizat ve ulaşım araçları ithalatı toplam ithalat harcamalarının yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Rusya'da tarım sektörünün yeterince güçlü olmaması nedeniyle önemli miktarlarda gıda ürünü de ithal edilmektedir.

2011 yılında Rusya'nın ihracatı 2010'a göre %30 artarak 516 milyar dolar olurken ithalatı %33,4 artarak 305,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında Rusya Federasyonu'nun toplam dış ticaret hacmi 821,3 milyar olmuştur. Rusya'nın ihracatı 2011 Ocak-Ekim döneminde 419 milyar dolarken 2012'de 432 milyar dolar olmuştur.⁶⁷

Tablo 3.3. RF Dış Ticareti (RF Gümrük Verileri)

İhracat (Milyon \$, Ocak-Aralık 2012)	524.727 (%1,5 artış)
İthalat (Milyon \$, Ocak-Aralık 2012)	312.567 (%2,2 artış)

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2013

Ocak-Aralık 2012 döneminde Rusya'nın ihracatı % 1,5 artarak 524.7 milyar dolar olurken ithalatı %2,2 artarak 312.5 milyar dolar olmuştur. Aynı dönemde Rusya'nın en çok

⁶⁶T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2012, s.1

⁶⁷T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Güncel İstatistikler, www.musavirlikler.gov.tr, 20.01.2013

ihracat yaptığı ülke sıralamasında Türkiye 27.4 milyar dolar ve % 5.22 pay ile 5.sırada yer almaktadır. En çok ithalat yaptığı ülke sırasına göre Türkiye 6.8 milyar dolar ve % 2.18 pay ile 13. sırada yer almaktadır.⁶⁸

Doğal kaynak zengini RF'nin ilk 20 madde ihracatına bakıldığında Petrol ve Doğal gaz en büyük iki kalemlle öne çıkmaktadır.

Tablo 3.4. RF'nin ilk 20 madde ihracatı (Ocak-Aralık 2012)

İlk 20 madde İhracatı (Ocak-Aralık 2012)		
Tarife Pozisyonu	Tanımı	Milyon \$
2709	Ham petrol	180.916
2710	Petrol ürünleri	103.429
2710195100- 2710196900	Fuel oil	48.959
2710193100- 2710194900	Dizel yakıtı	36.741
2710114100- 2710115900	Oto benzini	2.529
2711210000	Doğal gaz	62.987
84-90	Makina ve ekipman (askeri teçhizat dahil)	26.490
72	Demirli metaller	22.572
72 (hariç : 7201-7204)	Demirli metaller	16.667
7207	Demirden yarı mamuller	7.869
7208-7212	Hadde ürünler	4.710
7202	Ferro-alyajlar	2.066
7201	Demir	1.715
2701	Taş kömürü	13.015
7601	İşlenmemiş alüminyum	6.497
1001	Buğday	4.518
2711110000	LNG	4.679
3105	Diğer gübreler	3.980
7502	İşlenmemiş nikel	3.721
3104	Potashlı mineral gübreler	3.645
3102	Azotlu mineral gübreler	3.543
4407	İşlenmiş kereste	3.356
4002	Sentetik kauçuk	2.673
2601	Demir cevherleri ve konsantreleri	2.494
7403	İşlenmiş bakır	1.923
4403	İşlenmemiş kereste	1.526
281410	Saf Amonyak	1.495
4702-4704	Kağıt hamuru	1.068

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2012

⁶⁸ Age

Rusya 2012 yılı Ocak-Aralık döneminde en çok ham petrol, petrol ürünleri, doğal gaz, makina ve ekipman, demirli metallere ve taşkömürü ihrac etmiştir.⁶⁹

RF'nin en büyük ithal kalemlerine bakıldığında da makina ve ekipmanlar, otomobiller en önemli sektörünü oluşturmaktadır.

Tablo 3.5. RF'nin ilk 20 madde ithalatı (Ocak-Aralık 2012)

İlk 20 madde İthalatı (Ocak-Aralık 2012)		
Tarife Pozisyonu	Tanımı	Milyon \$
84-90	Makina, ekipman	157.121
8703	Otomobiller	20.217
8704	Kamyonlar	3.730
3003-3004	İlaç	10.759
61-62	Örme ve örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	7.964
72	Demirli metallere	6.261
0201-0204	Dondurulmuş et	5.456
9401-9403	Mobilya	3.247
22	Alkollü ve alkolsüz içkiler	3.097
6403	Deri ayakkabı	2.082
0302-0304	Dondurulmuş balık	1.953
2710	Petrol ürünleri	1.888
0805	Narenciye	1.499
7304-7306	Çelik boru	1.437
0207	Et ve tavukçuluk ürünleri	840
1806	Kakao içeren ürünler	825
2701	Kömür	819
0902	Çay	630
0901	Kahve	500
3808	Haşarat öldürücü, kemirici hayvanlara karşı koruyucu, zararlı bitkileri yok edici kimyasal ürünleri	498
10	Hububat	464

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2012, s.1

Rusya 2012 yılı Ocak-Aralık döneminde en çok makina ve ekipman, otomobiller, kamyonlar, ilaç, örme ve örülmemiş giyim eşyası, demirli metallere, dondurulmuş et ve mobilya ithal etmiştir.Rusya Federasyonu, Ekonomi Bakanı Sayın Zafer ÇAĞLAYAN'ın uygun görüşü ve Müsteşarlık Makamı'nın 13/04/2012 tarih ve 2012/365 sayılı Onayı ile 2012-2013 döneminde Hedef Ülkelerden birisi olarak belirlenmiştir. ⁷⁰

⁶⁹T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2012, s.1

⁷⁰T.C Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu, www.ibp.gov.tr, 05.12.2012

3.2.1. Rusya Federasyonu'nun Siyasal ve Yasal Çevresi

3.2.1.1. İdari Yapı

Rusya Federasyonu iki meclisli başkanlık sistemine dayalı bir hükümet sistemi yönetilmektedir. Ülkeyi devlet Başkanı yönetir, devlet başkanı son yapılan değişiklikler ile altı yıllığına seçilmektedir. Başbakan başkanlığındaki hükümet de yürütme yetkisine sahiptir. Yasama yetkisi ise, Duma (Federal Meclis'in alt kanadı) ve Federasyon Kurulu'ndan (Federal Meclis'in üst kanadı) oluşan Federal Meclis'e aittir. Hükümetin bazı stratejik bakanlıkları doğrudan başkana bağlıdır. Hükümet başkan tarafından atanmakta ve meclisten onay alınmaktadır. Vladimir Putin'in 2 kez başkanlık yapmasından dolayı yasal olarak yeniden seçilememesi sebebiyle yerine D.Medvedev Başkan olarak seçilmiş ve 2007-2011 döneminde Medvedev Başkan, Putin Başbakan olarak çalışmıştır. 2011 yılının sonundaki genel seçimler ve 2012 yılı Mart ayı sonundaki başkanlık seçimleri sonrasında ise, bu "ikili" yer değiştirmiş ve V.Putin Devlet Başkanı, D.Medvedev ise Başbakan olarak görev yapmaya başlamıştır.⁷¹

3.2.1.2. Siyasi Yapı

3.2.1.2.1. Yönetim Biçimi

Cumhuriyet ile yönetilen federasyon. Yeni anayasa 12 Aralık 1993'de genel oylama ile kabul edilmiştir.

3.2.1.2.2. Yasama

İki Kamaralı Yasama:

- 1) 450 vekilden oluşan Duma;
- 2) Rusya'nın 89 bölgesinin her birinden iki temsilcinin katılımıyla toplam 178 vekilden oluşan Federasyon Konseyi.

3.2.1.2.3. Seçim sistemi

18 yaşından büyükler için evrensel genel oy kullanma hakkına dayalı dolaysız seçim sistemi. Seçim yasasında yapılan değişiklikler sonucu 2007 Duma seçimleri ülke genelini

---

⁷¹T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2011, s.5

kapsayan tek bir seçmen kitlesi tarafından nisbi temsil yöntemiyle yapılmıştır. Federasyon Konseyi Devlet Başkanı tarafından belirlenen ve bölgesel valiler ve yasama organları tarafından seçilen üyelere oluşur.

3.2.1.2.4. Devlet Başkanı

Anayasada yapılan son değişiklikle 2012 yılından itibaren devlet başkanı 6 yılda bir, parlamento üyeleri ise 5 yılda bir seçilecektir.

3.2.1.2.5. Milli Hükümet

Hükümet devlet başkanı tarafından atanan başbakan tarafından belirlenir.⁷²

3.2.1.3. Yasal Çevre

3.2.1.3.1. Dış Ticaret Mevzuatı

Rusya Federasyonu dış ticaret uygulamaları 1 Haziran 2004 yılında yürürlüğe giren 164-FZ sayılı RF Dış Ticarete Devlet Düzenlemeleri Hakkındaki Federal Kanun çerçevesinde yürütülmektedir. Gümrük uygulamaları ise 2004 yılı başından itibaren yürürlüğe giren 28.05.2003 tarih ve 61-FZ sayılı yeni Gümrük Kanunu (http://www.customs.ru/tk_en/) ile yeniden yapılandırılmış olup, RF Ekonomik Gelişme ve Ticaret Bakanlığı yetkililerinin ifadesine göre Kyoto Konvansiyonu çerçevesinde DTÖ normlarına uyumlu olarak hazırlanmıştır. İlgili kanunla getirilen yenilikler arasında, gümrük komitelerinin yetkilerinin kısıtlandığı, keyfi uygulamaların engellendiği, gümrük beyannameleri için istenen belgelerin kanunda açık olarak sayılarak belge sayısının azaltıldığı, malların gümrükte bekleme sürelerinin en fazla 3 günle sınırlandırıldığı, gümrük komisyoncularına getirilen kefalet uygulamasıyla birlikte beyana dayalı liberal bir gümrük rejimi getirildiği belirtilmektedir.⁷³

Gümrük vergilerinin tahsilatında ad valorem (değer üzerinden) ve spesifik (miktar üzerinden) vergiler birlikte kullanılmaktadır. Referans fiyat olarak da adlandırılan spesifik vergilerin uygulamada ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca gümrük mevzuatı

⁷²T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.35

⁷³T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.35

başta olmak üzere dış ticareti düzenleyeci mevzuatın açık ve kolay ulaşılabilir olduğunu söylemek bilhaili güçtür. Mevzuattaki değişiklikler bazen kamu kurumlarının iç talimatı şeklinde yapılmakta, bu nedenle doğru bilgiye zamanında ulaşmak zor olmaktadır.⁷⁴

Aşağıda Rusya Dış Ticaret Mevzuatı ile ilgili diğer bazı önemli maddeler yer almaktadır :

Sermaye ruble olarak taahhüt edildiğinden yurtdışında yerleşik olmayan firmadan şirket sermayesi olarak gelen para mutlaka Rubleye çevrilmek zorundadır.Rusya Federasyonu'ndaki bir şirketten ihracat yapılması halinde bu ihracattan sağlanan döviz gelirlerinin 01.01.2007' den itibaren bir kısmını veya tamamını rubleye çevirme zorunluluğu kaldırılmıştır.⁷⁵

Rusya Federasyonu'ndan gerçek kişi olarak çıkarabilecek nakit döviz tutarı Kambiyo mevzuatında madde 15'te ele alınmıştır. Gerçek kişi Rusya Federasyonu'na girişte beyan ettiği ve yanında getirdiği nakit tutar kadar nakit para ve yol çeklerini çıkartabilir. Burada nakitin döviz ya da ruble olmasının bir önemi yoktur. Eğer Rusya Federasyonu'na girişte beyanname doldurulmamışsa veya kaybedilmişse iki farklı durum oluşmaktadır. 1. durum, hiç beyan verme zorunluluğu bulunmadan, 3.000,- USD veya RF Merkez Bankası kurundan ona tekabül eden tutar kadar nakit çıkartılabilir. 2. durumda 10.000,- USD veya RF Merkez Bankası kurundan ona tekabül eden tutar kadar nakiti ise beyan edip yine çıkartılabilir. 10.000,- USD'yi geçen tutarlar nakit olarak Rusya dışına çıkartılamaz.Yurtdışına para transferlerinde herhangi bir miktar sınırlaması yoktur. Transferler için yasal altyapı hazır as hiçbir problem ile karşılaşmadan bütün transferin tutarı ne olursa olsun gerçekleştirilebilir.⁷⁶

Rusya Ceza Kanunu'nda yasadışı göçün önüne geçmeyi amaçlayan değişiklikle, suç isleyen yabancılar için işledikleri suçlara göre ağırlaştırılmış cezalar getirildiği Rus basınında bildirilmiştir. 1Ocak2013'ten itibaren yürürlüğe giren uygulamalara göre; vize ihlali yapan kişilerin (30 günlük süreyi aşan) Rusya'ya girişlerinin 3 yılığına yasaklanacağı, ayrıca yasal olmayan şekilde RF'de çalışan yabancılar a verilen para cezasının 200.000 Ruble'den 300.000 Ruble'ye (yaklaşık 10.000 ABD Doları) çıkarıldığı, bu suçu işleyenlerin 2 yıldan 5 yıla kadar da hapis cezasına çarptırılacakları, kaçak işçi çalıştırmak amacıyla organize olmuş şebeke

---

⁷⁴ Age

⁷⁵ T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.36

⁷⁶ T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.37

üyeleri için de 5 yıldan 7 yıla çıkan hapis cezalarının öngörüldüğü, ayrıca yabancıların sağlık sigortası yaptırımlarının zorunlu kılındığı öğrenilmiştir.⁷⁷

3.2.1.3.2. İthalatta Alınan Tarife Dışı Vergiler

İthalatta alınan katma değer vergisinin oranı %18'dir ve malın gümrük bedeline eklenen gümrük vergisinden sonra ortaya çıkan bedel üzerinde hesaplanır. Ancak bazı temel gıda malları ve çocuk giyim ve gıda malları ile bazı ilaçlarda bu oran % 10 olarak uygulanmaktadır. Ayrıca bazı tüketim mallarına yönelik olarak ithalatta özel tüketim vergisi de uygulanmaktadır. Alkollü içecekler, tütün mamulleri, mücevherat, otomobiller bu kapsamda vergiye tabidir.

3.2.1.3.3. Genel Olarak Gümrük Vergileri

Gümrüklerdeki vergilendirmede değer üzerinden alınan ad valorem vergilendirmenin yanısıra sıklıkla miktar, değer ve adet üzerinden spesifik vergilendirme işlemleri yapılmaktadır. Gümrük vergileri kamu maliyesinde önemli bir gelir kaynağıdır. Gümrük vergilerinin oranı değişmektedir. İçkilerde % 100 iken bazı basılı eserlerde ve bazı öncelikli ürünlerde % 0 olarak uygulanmaktadır. Bazı makine ve ekipmalarda da sıfır vergi uygulanmaktadır. Zaman zaman ithalatına ihtiyaç duyulan ürünlerin ithalatında vergi indirimine gidilebilmektedir.⁷⁸

Tablo 3.6. RF'da Ortalama Gümrük Oranları

2008 : %11,5
2009 : %10,6
2010 : %10,15
2011 : %10

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.106,107

Öte yandan, DTÖ üyeliği ile birlikte Gümrük Vergileri: Ortalama vergiler, %10'dan %7,8'e düşecektir. (Sanayi ürünleri %9,5'tan %7,3'e, Tarım ürünleri %13,2'den %10,8'e) (Otomotiv için 7 yıllık geçiş süreci bulunmaktadır.) Rusya'da birçok mal grubunda gümrük kıymetlerinin tesbit açısından referans fiyat uygulaması yapılmaktadır. Rus Gümrük İdaresince fiyat açısından riskli olduğu değerlendirilen bazı mallarda belirlenen asgari

⁷⁷ T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu

⁷⁸ DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.13,14

kıymetlerin altında kalan beyanlar kabul edilememekte, malın girişine ancak asgari kıymet üzerinden vergi alınması kaydıyla izin verilmektedir. Bu uygulama Gümrük Teşkilatı içinde sirkülerler yoluyla yürütülmekte ve kamuya ilan edilmemektedir. Buna karşın, referans fiyat uygulaması bulunmayan mallar açısından ise, beyan edilen fiyatların gerçeğe uygunluğunu tespitte her bir gümrük kapısı bağımsız hareket edebilmektedir. Diğer bir deyişle malı Novorrossisk'te gümrüklemeyle, Moskova'da gümrükleme açısından gümrükler farklı fiyat uygulamaları yapabilmekte ve bu durum neticesinde ödenecek vergiler açısından önemli farklılıklar yaşanabilmektedir. Gümrük müşavirlik hizmeti veren firmalar farklı gümrük maliyeti ortaya koyabileceğinden, mümkün olduğunca çok sayıda müşavirlik firmasından teklif alınması önemli bir husus olarak ortaya çıkmaktadır. Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (G.T.İ.P.) bazında tarifelere ulaşmak için <http://www.customs.ru/en/legislation/tariff/> adresinin ziyaret edilmesi gerekmektedir. Ek olarak transit ticarete, yolcu beraberinde 50 kg ve 1.500 EURO daha düşük değerdeki ürünlerde, kültürel değeri olan eşyalarda, insani yardım ürünlerinde gümrük uygulanmamaktadır.⁷⁹

3.2.1.3.4. KDV ve Diğer Vergileri

İthalatta alınan katma değer vergisi oranı % 18'dir. Bazı gıda malları, çocuk giyimi ve ilaçlarda bu oran % 10 olarak uygulanmaktadır. Bazı finansal hizmetler ve tıbbi ekipmanlarda ise sıfırdır. Ayrıca bazı tüketim mallarına yönelik olarak ithalatta özel tüketim vergisi de uygulanmaktadır. Alkollü içecekler, tütün mamulleri, mücevherat, otomobiller bu kapsamda vergiye tabidir.

3.2.1.3.5. Ticarete Uygulanan Standartlar

Rusya Federasyonu'na ithal edilen ürünlerin çoğunluğu için Rusya standartlarına uygunluk belgesi olan GOST-R Uygunluk Belgesi talep edilmektedir. Zorunlu sertifikasyona tabi ürünler GTİP bazında <http://www.rusimpex.ru/Content/Custom/Sertif/tamtarif.php3> web sayfasından öğrenilebilmektedir. Bu ürünler için alınan sertifikaların Rusya gümrüklerine ibrazı zorunludur. Söz konusu web sayfası Rusça olmakla birlikte fasıl numaralarından anlaşılabilir. Ayrıca,

---

⁷⁹DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.13,14

<http://www.bisnis.doc.gov/bisnis/bisdoc/0307RUNomenclAmendm.htm> linkinden zorunlu olarak sertifika alınması gereken ürün listelerine ürün grupları itibariyle ulaşılabilmektedir.GOST-R Uygunluk Belgesinin tek seferlik (parti bazında) veya seri üretim sertifikası (1 veya 3 yıllık) olmak üzere iki şekilde sınıflandırılabilir.

3.2.1.3.6. Tek Seferlik (Parti Bazında) Sertifika

İthalatçı bir Rus şirketinin bir sözleşme kapsamında yapmış olduğu mal alımlarında kullanılır. Sertifika üzerinde ithalatçı firma, malın sınıflandırma pozisyon numaraları , ana sözleşme tarih ve numarası bilgileri yer almaktadır. Bu tür sertifikalar, belli bir Rus alıcı firma adına, yalnız bir sefer, miktarı ve cinsi sertifika üzerinde belirlenmiş ürünler için geçerli olmaktadır.

3.2.1.3.7. Seri Üretim Sertifikası (Bir Yıllık)

Uzman ziyareti yapılmadan sadece numune ve dokümanlarla 1 yıl süre için verilen sertifikalardır. Bu sertifikalar seri üretim için verilir ve 3 yıllık sertifikalarla aynı işlevi görür.

3.2.1.3.8. Seri Üretim Sertifikası (Üç Yıllık)

Uzman ziyareti yapılarak 3 senelik bir süreyi kapsayan ve seri üretim için alınan belgelerdir.

Rusya Federasyonu'nda GOST-R düzenlemesi konusunda ayrıntılı bilgi GOSSTANDART'ın (RF Standardizasyon, Metroloji ve Sertifikasyon Federal Servisi) <http://www.gost.ru> (İngilizce) ve VNIS'in (Gosstandart Sertifikasyon Araştırma Enstitüsü) www.vnis.ru web sayfalarından temin edilebilir.GOST-R Uygunluk Belgesi GOSSTANDART'ın Rusya'da akredite ettiği firmalardan alınabileceği gibi, Türkiye'den de bazı firmaların aracılığı ile temin edilmesi mümkündür. GOST-R Uygunluk Belgesi düzenlemek için akredite edilen firmalar için <http://www.gost.ru/wps/portal/pages.Certifiers>

(Rusça) adresine bakılabilir. Ayrıca aşağıdaki merkezden de yardım talep edilmesi mümkündür.⁸⁰

Aşağıda Rusya'nın ticaret ve ekonomik yapısıyla ilgili bazı mevzuat bilgileri sıralanmıştır :

Rusya Federasyonu'nda yabancı sermayenin hukuki yapısına göre bir yabancı şirket Rusya Federasyonu'nda bir Rus şirketinin %100 hissesine sahip olabilir, bu konuda kanunda herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Türkiye'deki bir şirket Rusya Federasyonu'nda kurulu bir şirketin ve/veya kurulacak olan bir şirketin tamamına sahip olabilir. Aynı şekilde kurucu yabancı bir gerçek kişi tek başına bir Rus şirketin de sahibi olabilir.

Rusya Federasyonu kanunlarında bir şirkete Rus sermaye grubunun ortak olması halinde alınabilecek herhangi bir teşvik (vergisel ve diğer alanlarda) yoktur ancak mevcut ortağın pazardaki gücü, sahip olduğu teknoloji, idare ile olan iyi ilişkileri, uygun yatırım alanına (arazi-arsa) sahip olması ve buna benzer diğer gerekçelerle bu tip ortaklıklar düşünülebilir. Kanunda ortaklığın teşviki anlamında yazılı bir hüküm yoktur. Rusya Federasyonu'nda tamamı Türk sermayeli bir Rus şirketi kurulması halinde ; Firmanın (Sermayenin tamamı yabancı veya Rus sermayeli olsun) ödeyecekleri temel vergiler ve oranları aşağıdaki gibidir. Şirketler taraf oldukları bazı işlemler dolayısıyla bazı harçlarda ödemektedir.

- Kurumlar vergisi : %20 (01.01.2009 tarihinden itibaren)
- Katma Değer Vergisi : %18
- Aktif Vergisi : %2,2
- Gerçek Kişilerin Gelir Vergisi : %13
- Tek Sosyal Vergi : %26
- Lüks Tüketim Vergisi : Eğer firma bu vergiye tabi malları satar ise sözkonusu verginin oranları satılan mal cinsine ve özelliğine bağlı olduğu için burada onlara yer verilmeyecektir.

---

⁸⁰DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.13,14

Moskova'da bir ofis ve mağaza açılışında Rusya Federasyonu kanunları gereği 1 yılı aşan kira anlaşmaları devlet kaydına tabidir. Bu işlem yapıldı ise herhangi bir problem yoktur kira giderleri vergi matrahından limitsiz indirebilir.

RF Ceza Kanununun 22. bölümünün tamamı mali suçların ceza kanunu karşısındaki durumunu özetlemektedir. Ana başlıklar şunlardır:

- Madde 169. Yasal girişimcilik faaliyetine engel koymak
- Madde 170. Arazi ile ilgili olarak yasal olmayan sözleşme yapmak
- Madde 171. Yasal olmayan girişimcilik faaliyetinde bulunma
- Madde 171. Bandrole tabi malların ve ürünlerin bandrolsüz imalatı, satınalımı, saklanması, taşınması veya satışı
- Madde 172. Yasal olmayan banka faaliyetinde bulunmak
- Madde 173. Fiktif işlemler yapmak amacı ile şirket kurmak
- Madde 174 ve 174.1. Kara para aklama
- Madde 175. Yasal olmayan yoldan elde edilen mülkün alış ve satış işlemleri
- Madde 176. Yasal olmayan yoldan kredilerin elde edilmesi
- Madde 177. Borcun kasıtlı olarak ödenmemesi
- Madde 178. Tekelci hareketlerde ve rekabeti önleyici fiillerde bulunmak
- Madde 179. Sözleşme yapmayı zorlama veya sözleşme şartlarının yerine getirilmesine engel olmak.
- Madde 180. Ticari markanın izin dışı kullanılması
- Madde 183. Ticari, vergi ve banka sırrını oluşturan bilgileri kanundışı yoldan elde etmek ve yayınlamak
- Madde 184. Spor yarışları ve ticari görsel etkinliklerin üyelerine rüşvet verme
- Madde 185. Kıymetli evrak ihracında hile yapmak
- Madde 185.1. Yatırımcıya kasıtlı olarak RF kıymetli evrak kanunları gereği ibraz edilmesigereken bilgilerin aktarılmaması
- Madde 186. Sahte para veya kıymetli evrakların imalatı veya satışı
- Madde 187. Sahte kredi kartı, banka kartlarının veya diğer ödeme araçlarının imalatı veya satışı
- Madde 188. Kaçakçılık
- Madde 193. Yurtdışına çıkan yabancı dövizin geri getirilmemesi
- Madde 194. İşletme veya gerçek kişiler üzerinden gümrük ödemelerinden kaçma
- Madde 195. Tasfiye sırasında hile

- Madde 196. Şirketi kasıtlı olarak tasfiyeye sokma
- Madde 197. Kasıtlı iflas
- Madde 198. Gerçek kişi üzerinden ödenecek vergilerden ve/veya harçlardan kaçma
- Madde 199. Şirket üzerinden ödenecek vergilerden ve/veya harçlardan kaçma
- Madde 199.1. Vergi sorumlusu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi
- Madde 199.2. İşletmeye veya özel teşebbüse ait nakdin veya varlıkların saklanması
(vergi ve/veyaharçların tahsil edileceği nakit veyavarlıklar)

Bir Türk vatandaşı Rusya Federasyonu'nda geçici olarak bulunabileceği süre vize ile sınırlıdır. Vizenin gerekmediği durumlarda Rusya'ya giriş yapan yabancı kişi, kanunun öngördüğü durumlar hariç en fazla 90 gün kalabilir. Rusya' çalışacak bir Türk vatandaşı olarak geçici oturma izni almak için Rusya'nın tespit ettiği kota çerçevesinde yabancı kişi geçici oturma izni alabilir. Geçici oturma izninin süresi en fazla 1 yıldır. Bu kota, Rusya'nın bölgelerinin yürütme organlarının tavsiyesi üzerine her bölge için RF hükümeti tarafından belirlenir. RF'da ticari aktivite gerçekleştirmek için Rusya'ya işle ilgili davetiye işverenin ve/veya iş-hizmet siparişçisinin yazılı başvurusu üzerine federal içişleri organı veya onun yerel şubesi tarafından verilir. İş faaliyeti davetiyesinin verilmesi ile birlikte işveren veya iş-hizmet siparişçisi federal içişleri organının yerel şubesine;

- yabancı işgücü kullanma ve çalıştırma iznini;
- herbir yabancı işçi için çalışma iznini;

ibraz eder. Davetiye ile birlikte herbir yabancı işçi için çalışma izni verilir.

Rusya'ya gelen yabancı gerçek kişilerin Rusya'ya ya giriş yaptığı tarihten sonra 3 işgününden fazla Rusya'da kalması halinde kanunun öngördüğü düzene göre registre olmak zorundadır, 3 işgününü geçmeyen seyahatlerde bu zorunluluk yoktur.⁸¹

Ülke değerlendirme formu bir ülkeye tarım yapmadan önce ülkenin girdi maliyetlerini gösteren verileri içermektedir. Bu bağlamda Rusya Federasyonu'nun ekonomik veri ve açıklamaları aşağıdaki gibidir.⁸²

⁸¹Cem Tezelman, 200 Soruda Rusya Federasyonu Mali Mevzuatı NexiaTürkiye Yayını, , s.43

⁸²T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.26

Tablo 3.7. Rusya Federasyonu Ülke Değerlendirme Formu

Elektrik (sanayi)	Cent/kw	.5-6
Su	Cent/mx3	10
Doğal Gaz	\$/1000mx3	45 - 80
Süper benzin	Cent/lt	60
Diesel	Cent/lt	40
Çelik Hammadde Fiyatları	Cent/kg	30
Plastik hammade ABS	evro/kg	1,75
Plastik hammade PP	evro/kg	1,7
Plastik hammade PA	evro/kg	1,8
Aluminyum Hammadde	\$/kg	3,0-7,5
İşçilik (tüm giderler dahil, konfeksiyon sektörü)	\$/ay	400-440
İşçilik (tüm giderler dahil, inşaat Türk işçisi)	\$/ay	800-1200
Mühendis Maaşı (inşaat, Türk mühendisi)	\$/ay	1700-2500
Asgari Ücret	\$/ay	130*
Serbest bölgeler mevcut mu?		Evet
Sanayi bölgelerinde arsa alım bedeli. Yatırım projeleri için \$/mx2*	\$/mx2	7500
Sanayi bölgelerinde arsa kiralama bedeli. Yatırım projeleri için *	\$/mx2/year	150
* Moskova Bölgesi		
İhraç kaydıyla Türkiye'den getirilen kumaşa vergi var mı	%	Yok
İhraç kaydıyla Türkiye'den getirilen kumaşla üretilen ürün Avrupa'ya ihracatında vergi var mı varsa ne kadar	%	AB'nin uyguladığı vergilere bakınız.
İhraç kaydıyla Türkiye'den getirilen kumaşla üretilen ürün Amerika'ya ihracatında vergi var mı varsa ne kadar	%	ABD'nin uyguladığı vergilere bakınız.
Türkiye ile arasında STA var mı?	Yok	
Kullanılmış makina, komple tesiste yaş sınırlaması var mıdır? İthalatta ne tür belgeler gerekmektedir.		Kullanılmış makina, komple tesiste yaş sınırlaması yoktur. İthatta gostsandart belgesi ve diğer standart belgeleri gerekmektedir.
Araçlar sigortalılabilmekte midir?	Evet	
Şirket kurulumu için gerekli sermaye miktarı ne kadardır?	10.000 Ruble	
Ne tür bir şirket (OOO, OAO, vb) tercih edilmelidir	www.musavirlikler.gov.tr adresinden bilgi alınabilir	
Şirket kuruluşları hakkında bilgi	www.musavirlikler.gov.tr adresinden bilgi alınabilir	
Vergi mevzuatı hakkında bilgi	www.musavirlikler.gov.tr adresinden bilgi alınabilir	
Yabancı yatırımcılara bir ayrıcalık var mıdır?	100 milyon ABD Doları üzerindeki yatımlara teşvik uygulanmaktadır	
Yabancı yatırımcı için sermaye getirme zorunluluğu var mıdır?	Evet- 10.000 ruble	
Yabancı yatırımcılara ithalatta avantaj var mıdır?	Yatırımda kullanılacak malzeme ve ekipman ithalatında gümrük vergisi ve kdv uygulanmamaktadır.	
Şirket kurulumunda yerli ortak mecburiyeti var mıdır?	Yok	

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.26

3.2.2. Ekonomiye Etki Eden Faktörler

3.2.2.1. Büyüme

Rusya'nın GSMH'sı 1990 yılların ortalarına kadar pek de istikrarlı olmamış, 1994 yılında 326 milyar dolara gerilerken 1997 yılında tekrar 428 milyar dolara yükselmiştir. Ancak, 1998 yılında yaşanan ekonomik kriz, ciddi bir ekonomik çöküşe sebep olarak, GSMH'nın 1999 yılında 194 milyar dolara kadar gerilemesine yol açmıştır. Ancak 1999 yılından itibaren istikrarlı bir büyüme süreci yakalanmıştır. Putin yönetiminin devleti tekrar kuvvetlendirmeye yönelik çabalarının bu gelişmedeki payı oldukça fazladır. Eski olmasına rağmen güçlü bir sanayi altyapısına sahip ülkede bir çok tesis artık özel sektör tarafından başarıyla işletilmektedir. Her bölgenin farklı bir endüstri alanında özelleşmesine yönelik Sovyet politikaları, Rus ekonomisini değerlendirirken bölgesel farklılıklar üzerinde durulmasını zorunlu kılmaktadır. Aton Yatırım Bankası'nın hazırladığı bir araştırmaya göre 1998'deki mali krizden bu yana Rus ekonomisi her yıl büyüme kaydetmiş olsa da ülkenin zengin ve fakir bölgeleri arasındaki uçurum gün geçtikçe açılmaktadır. Örneğin ülkenin kuzey sınırında yer alan şehirler büyük ölçüde merkezden aldıkları maddi yardıma dayanmaktadır. Diğer taraftan, Moskova şehri Rusya'nın GSMH'sinde tek başına yüzde 22'lik bir paya sahiptir. Batı Sibirya'daki Petrol zengini Tümen bölgesi de ülke GSMH'sinin yüzde 12'sini üretmektedir. Bu bağlamda bölgesel GSMH'ler İnguşetya'da 620 Amerikan Doları ile Moskova'da 15 bin, Tümen'de 26 bin Amerikan Doları arasında değişmektedir. Ağır sanayi mineral bakımında zengin Urallar ve Kuzey Rusya çevresinde, tarım ise iklimin daha ılıman olduğu güney kesimlerde yoğunlaşmıştır.⁸³

En zengin 10 bölge	En fakir 10 bölge
1. Tümen	1. İnguşetya
2. Moskova Kenti	2. Dağıstan
3. Çukotka	3. Adıge
4. Yakutistan	4. Tuva
5. Magadan	5. Karaçay-Çerkesya
6. Sakhalin	6. Mari-El
7. Komi	7. Kuzey Osetya
8. Murmansk	8. Ivanov
9. Samara	9. Penza
10. Krasnoyarsk	10. Bryansk

Şekil 3.3. RF'da En Zengin 10 Bölge, En Fakir 10 Bölge

Kaynak : DEİK, www.deik.org.tr , 15.01.2013

⁸³DEİK, www.deik.org.tr, 15.01.2013

Rus ekonomisi son yedi yılda yüksek oranlı büyüme göstermiş, 2005 yılında yüzde 6,4 ile gelişmekte olan ekonomilerin ortalama büyüme oranı olan yüzde 5,9'un ve dünya ortalaması olan yüzde 3,2'in oldukça üzerinde genişlemiştir. 2006 yılında yüzde 7,7 ve 2007 yılında ise GSMH yüzde 8,1 oranında büyüyerek 1.290 milyar dolar seviyesine gelmiştir. 2008 yılını yüzde 5,2'lik bir büyümeyle kapatan Rusya ekonomisi, küresel krizin devam eden etkisiyle 2009 yılında yüzde 7,9'luk bir düşüş yaşasa da 2010 yılında yüzde 4 bir büyümeye ulaşmıştır. 2011 yılında da bir önceki yıldaki büyüme oranını korumuştur. Yukarıda belirtilen kriz öncesinde gözlemlenen büyümenin büyük ölçüde artan petrol fiyatlarıyla desteklendiği, elde edilen gelirin tüketici ve kısmen yatırım talebini artırdığı ve talepteki bu artışın büyümede asli unsurlar olarak islev gördüğü anlaşılmaktadır. Bu da Rusya ekonomisinin mevcut yapısında önemli kriz sonrasında da devam etmekte olan bir zayıflığa işaret etmektedir.⁸⁴

Aşağıdaki tabloda önde gelen üç uluslararası derecelendirme kuruluşunun yıllar itibarıyla Rusya Federasyonu derecelendirme sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 3.8. RF'nin Kredi Notu

	Moody's uzun vadeli derecelendirmesi				Standart&Poor's uzun vadeli derecelendirmesi		Fitch uzun vadeli derecelendirmesi	
	Kamu borçlanması		Döviz borçlanması	Banka mevduatları	Döviz	Ruble	Döviz	Ruble
	Döviz	Ruble						
1.12.2002	Ba3	Ba2	Ba3	B1	B+/1	B+/B	B+/B	B
1.12.2003	Ba2	Ba2	Ba2	Ba3	BB/B	BB+/B	BB+/B	BB-
1.12.2004	Baa3	Baa3	Baa3	Ba1	BB/B	BBB-/F3	BBB-/F3	BB+
1.12.2005	Baa3	Baa3	Baa3	Ba1	BB+/B	BBB-/A-3	BBB-/F3	BBB-
1.12.2006	Baa3	Baa2	Baa2	Baa2	BBB/A-2	BBB+/A-2	BBB/F-3	BBB
1.12.2007	A-2	Baa2	Baa2	Baa2	BBB+/A-2	A-/A-2	BBB+/F-2	BBB+
1.12.2008	A2	Baa1	Baa2	Baa2	BBB+	A-	BBB+/F-2	BBB+
1.12.2009	A2	Baa1	Baa2	Baa2	BBB/A-3	A-	BBB+/F-2	BBB+
1.12.2010	A2	Baa1	Baa2	Baa2	BBB/A-3	A-	BBB+/F-2	BBB+
1.12.2011	A2	Baa1	Baa2	Baa2	BBB/A-3	A-	BBB+/F-2	BBB

Kaynak : Müşavirlikler, www.musavirlikler.gov.tr, 28.12.2012

⁸⁴DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.9

2002-2010 arasını gösteren tablodaki veriler Rus ekonomisinin orta dönemde ülke riski ve faiz oranları üzerinde olumlu etki yaratmış olup bu sayede yatırım amacıyla ülkeye giren yabancı sermaye miktarında artışlar yaşanmıştır.

Standard and Poor's (S&P's) 01.12.2011 tarihli verilere göre Rusya Ruble cinsinde A- yatırım yapılabilir seviyede olup Fitch Ruble uzun vadeli derecelendirmesine göre BBB ortanın altı seviye ile yatırım yapılabilir düzeydedir

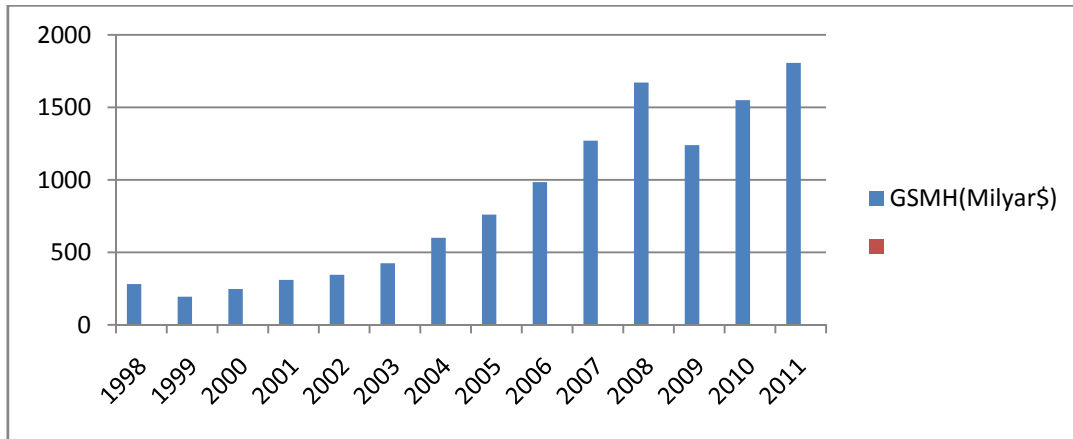
Tablo 3.9. RF GSMH Gelişimi

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
GSMH (Milyar\$)	310	345	425	600	760	985	1.270	1.671	1.240	1.550	1.807
Kişi Başı Gelir \$	2.150	2.410	3.050	4.010	5.310	6.918	8.940	11.800	8.900	10.900	12.636

Kaynak: Dünya Bankası, Goskomstat of Russia'dan aktaran T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret

Rusya'nın GSMH'sı sürekli bir artış göstermiş olup 2011'de 1.8 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı şekilde kişi başına düşen kişi başı milli gelir 2001 yılında ortalama olarak 2.150 dolarken 2011'de 12.636 dolara yükselmiştir.

Tablo 3.10. RF'nin GSMH'sı

Kaynak : Müşavirlikler, www.musavirlikler.gov.tr, 28.12.2012

GSMH, 1999 yılından itibaren istikrarlı bir gelişme göstermiş, bu artışta Putin yönetiminin devleti tekrar güçlendirmeye yönelik çabalarının ve dünyada petrol fiyatlarının yüksek seyretmesinin önemli katkısı olmuştur. Rusya'nın hızla değişen ve gelişen dünyada rekabetçi potansiyelinin yüksek olduğunu söylemek mümkün olmakla birlikte, ekonominin,

sosyal sistemin ve devlet yapısının yenilenmesi için bir dizi reformun uygulamaya konulması gerekmektedir. Devletin ekonomi içindeki ağırlığının fazla olması ve yatırımlar konusunda özellikle KOBİ'lerin ekonomideki yerinin halen düşük olması nedeniyle önümüzdeki yıllarda yatırımların ve KOBİ'lerin canlandırılması konusunda yeni ekonomik tedbirler ve destekler getirilmesi beklenmektedir.⁸⁵

*PricewaterhouseCoopers (PwC) Raporuna göre 2050'de Rusya ve Türkiye Ekonomisi*⁸⁶ :

“2050 yılına gelindiğinde Rusya ekonomisi Almanya, Fransa ve İngiltere'yi, Türkiye ekonomisi İtalya'yı geçecek.” Uluslararası denetim şirketi PricewaterhouseCoopers (PwC), son raporunda Rusya ve Türkiye ekonomisinin geleceğine ilişkin umut verdi. PwC'nin “2050 Yılında Dünya” adlı raporunda, 2050 yılına gelindiğinde gelişen bazı ülkelerin ekonomilerinin gerileyeceği, bugün gelişmekte olan ülkelerin ise konumlarını güçlendirecekleri öngörüldü.

2011 itibarıyla Çin ve Japonya'dan sonra dünyanın en büyük dokuzuncu ekonomisi olan Rusya'nın, 2050 yılında Endonezya ve Meksika ile birlikte Almanya, İngiltere ve Fransa ekonomilerini geride bırakacağı tahmin edilen raporda, Türkiye ekonomisinin de İtalya'dan daha büyük hale geleceği savunuldu. Şirketin tahminine göre 2030 yılında ABD'yi geride bırakan Çin dünyanın en büyük ekonomik gücü haline gelecek. Hindistan ABD'den sonra üçüncü sırayı alacak. Yedinci sıraya yükselecek Rusya, 2050'de altıncılığa çıkacak. Aynı şirketin verilerine göre 2011 yılı itibarıyla dünyanın en büyük ekonomileri şöyle sıralanıyor: ABD, Çin, Japonya, Almanya, Fransa, Brezilya, İngiltere, İtalya, Rusya, Hindistan.”

3.2.2.2. Enflasyon

Rusya'da 1998 yılında yaşanan ekonomik krizle yüzde 85 seviyesine ulaşan enflasyon, 1999 yılında yüzde 37, 2000 yılında yüzde 20 seviyesine çekilmiştir. 2000 yılından itibaren düşmeye devam eden enflasyon 2006 yılında yüzde 9,7 seviyesine ulaşmıştır. 2007 yılı ikinci yarısından itibaren gıda fiyatlarındaki artış, sterilize edilmemiş döviz girdileri nedeniyle artan para arzı, konut, ulaşım ve enerji fiyatlarındaki artışlar gibi nedenlerle enflasyon yükselme eğilimine girmiş, 2007 yılı sonunda enflasyon yüzde 12 seviyesine yaklaşmıştır. 2008 yılı

⁸⁵T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.31

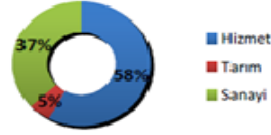
⁸⁶TürkRus, www.turkrus.com , 18.01.2013

sonunda ise bu oran kriz sebebiyle 14,1 seviyesine kadar artmıştır.2009 yılında yüzde 11,7, 2010 yılında ise yüzde 7,7 olarak gerçekleşen enflasyon oranı 2011’de 6,1 olmuştur. ⁸⁷

Tablo 3.11. RF Başlıca Ekonomik Sektörler

2011 yılında, GSYİH'nin sektörel dağılımı şöyle gerçekleşmiştir:
Hizmet: %57,9, sanayi: %37, tarım: %5,1

GSYİH'nin Sektörel Dağılımı (2011)

Yıllara Göre Sektörel Dağılımdaki Değişimler

%	2008	2009	2010	2011
Tarım	5,5	1,5	-11,9	5,1
Sanayi	1,7	-11,6	7,6	37
Hizmet	8,3	-5,4	2,8	57,9

Kaynak: EIU, Russia Country Report, Ağustos 2011

RF'nin GSYİH'sında % 58 ile Hizmetler Sektörü ilk sırada yer alırken bu sektörü % 37 ile Sanayi, % 5 ile Tarım sektörü izlemektedir. 2009'dan 2010'a geçerken negatif olan Sanayi ve Hizmetler sektörü değişim oranı 2010 yılında ters sonuç verip Tarım sektörü azalıp Sanayi ve Hizmetler sektörü pozitif değişim göstermiştir.

3.2.3. Sektörel Bakış

3.2.3.1. Enerji ve Tabii Kaynaklar

Rusya Federasyonu doğal kaynak bakımından dünyanın en önemli coğrafyasına sahiptir. Zengin doğal gaz ve petrol kaynaklarının yanı sıra, kömür, alüminyum, bakır, demir, elmas, altın, gümüş, platin, demir dışı metaller ve orman kaynakları ile Rusya halen dünya hammadde ihracatında ilk sıralarda yer almaktadır. Dünyadaki nikel ve kobalt üretiminin yüzde 20'si Rusya'da gerçekleştirilmektedir. ⁸⁸

⁸⁷DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.10, 11

⁸⁸DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.10, 11

Tablo 3.12. RF Yıllara Göre Doğal Kaynak Rezervi

Yıllara Göre Doğal Kaynak Rezervleri

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Toplam rezervdeki oranı	2011 (Tahmini)
Doğal gaz (trilyon m ³)	42,3	42,4	42,5	43,4	43,3	43,3	43,3	43,3	43,3	44,4	44,8	%23,9	44,8
Ham petrol (milyar varil)	59,0	63,5	72,9	75,2	74,7	75,5	72,4	73,0	76,0	76,7	77,4	%5,6	60

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy June 2011

1990'lı yılların sonlarına doğru dünya metal fiyatlarındaki düşüş ve artan enerji fiyatları sebebiyle, enerji sektöründe üretkenliği artırmaya ve modernizasyona yönelik reform çalışmalarına ivme kazandırılmıştır. Bu kapsamda, Rusya'daki enerji şirketleri "downstream" yerine daha çok ham petrol üretimine ("upstream") öncelik vermeye başlamıştır. Son dönemlerde şirket birleşmeleri ve BP/TNK örneğinde olduğu gibi dünya devlerinin de sektöre adım atmasıyla Rus petrol şirketleri güçlerini arttırmışlar ve dünyanın en büyük şirketleri arasına girmişlerdir. Rusya'da petrol üreten belli başlı firmalar Lukoil, BP/TNK, Tatneft, Slavneft, Basneft, Rosneft'tir. Ancak 2006 yılında üretimini en fazla arttıran şirket yüzde 37,5 oranıyla Rosneft olmuştur. Bu firma aynı zamanda Rusya'da petrol üreten tek kamu şirkettir. BP firması tarafından yayınlanan *Statistical Review of World Energy* adlı raporda yer alan verilere göre 2010 yılı sonu itibariyle Rusya, 77,4 milyar varil ham petrol ve 44,8 trilyon metreküp doğalgaz rezervine sahiptir. Buna göre dünyadaki toplam petrol rezervlerinin yüzde 6,6'ı, doğalgaz rezervlerinin ise yüzde 26,3'si Rusya'dadır. Rezerv/üretim oranlarına bakıldığında ise mevcut rezervler ile ham petrolde 20 yıl, doğalgazda ise 80 yıllık üretim yapılabileceği görülmektedir.⁸⁹

3.2.3.2. Tarım ve Hayvancılık

Rusya'nın kuzey bölgelerindeki toprak yapısı tahıl ve benzeri diğer ürünlerin üretimine olanak vermediğinden üretim, Rusya'nın güney bölgeleri ile batı Sibirya'da gerçekleştirilmektedir. Ülkenin kuzeyinde ise hayvancılığa ağırlık verilmiştir. Ülkenin tarım için uygun olmayan coğrafi koşulları ve üç yılda bir hüküm süren kuraklık ülke arazilerinin yalnızca %32'sini tarım için kullanılabilir kılmaktadır. Ülke topraklarının %45'i ise ormanlık alanlardan oluşmaktadır. Kereste en önemli ihraç kalemlerinden biridir. Kimyevi maddelerin

⁸⁹DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.11

aşırı kullanımı, endüstriyel kirlilik, toprağın yoğun işlenmesi ve bazı bölgelerdeki yanlış ürün seçimi verimliliği düşürmüştür. Sovyet döneminde zorla gerçekleştirilen tarımın kollektivizasyonu, çoğu tarımsal işletmede verimsizliği arttırmıştır. Sermaye yetersizliği ve devlet yardımlarına bağımlı olmak bugünkü işletmelerin karşılaştığı sorunlardır. Anayasada toprakta özel mülkiyet hakkı teyit edilmekle birlikte, mevcut yasal düzenlemede bu hak henüz tanınmamıştır.⁹⁰

Ülkedeki sorunlu çiftliklerin desteklenmesinin devlete maliyeti oldukça yüksektir. Putin hükümeti tarafından çok sayıda devlet yardımının iptal edilmesine rağmen ülkedeki çiftlikler çok sayıda doğrudan sübvansiyon ve vergi indiriminden yararlanmaktadır. Bu çiftlikler aynı zamanda bütçe tarafından finanse edilen düşük faizli, elverişli kredilerden yararlanmakta ve bunları geri ödememektedir. Ülkedeki çiftlikler hem bölgesel hem de yerel düzeyde desteklenmektedir. Rusya dünyanın en önde gelen kereste üreticisi ve ihracatçısı konumundadır, ülkenin 75 milyar m³ stoğu olduğu tahmin edilmektedir. Bu oran dünya rezervlerinin 1/4'ünden fazlasını oluşturmaktadır. Kereste alanlarının hızlı biçimde kullanımı, üretimi doğuya kaydırmıştır. Sibiryada işlenmiş kereste üretiminin 1/3'ü gerçekleştirilmektedir, buna rağmen 1990-1998 yılları arasında kereste, kağıt ve selüloz üretimi 2/3 oranında azalmıştır. Son yıllarda sektörde ihracata bağlı bir düzelme görülmektedir.⁹¹

Sovyetler Birliği dağıldığında, Rus balıkçılık endüstrisi dünyada Japonya, ABD ve Çin'den sonra 4. sırada yer almaktaydı. Mevcut durumda taze ve dondurulmuş dünya balık üretiminin %25'i ile dünya konserve balık üretiminin üçte biri Rusya'da gerçekleştirilmektedir. Ancak SSCB'nin dağılmasının ardından büyük üretim kayıpları gösteren sektör, çok yavaş büyümektedir. Rusya'da tarım sektöründe çalışan nüfus 1992 yılında 10 milyon iken 2002 yılında 7,6 milyona, tarımda çalışanların toplam istihdamdaki payı ise bu dönemde % 14'den % 11,7'ye gerilemiştir.⁹²

---

⁹⁰DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.11

⁹¹ Age

⁹²T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.32

Tablo 3.13. Belli Başlı Tarım Ürünleri

<i>Milyon Ton</i>	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tahıl (İşlemeden sonraki ağırlık)	65,5	85,2	86,6	67,2	78,1	78	78,4	81,8	97,0	60,9	94,2
Şeker Pancarı (fabrika)	14,1	14,6	15,7	19,4	21,8	21,4	29,9	28,8	24,8	22,2	47,6
Ayçekirdeği	3,9	2,7	3,7	4,9	4,8	6,8	6,7	5,7	6,4	5,3	9,7
Keten (bin ton)	51	58	38	55	58	56	36	48	31,1	36,0	43,0
Patates	34	35	32,9	36,7	35,9	37,5	38,5	36,6	31,1	21,1	32,7
Sebzeler	12,5	13,3	13	14,8	15,0	15,2	15,6	15,5	13,4	12,1	14,7
Meyveler	3,4	3,1	3,6	3,5	3,5	3,5	3,6	3,7	3,8	2,9	

Kaynak : RF Federal İstatistik Servisi, 2011 'den aktaran T.C.Moskova Büyükelçiliği

Rusya Federasyonu'nda tahıllar, şeker pancarı, keten ve patates en fazla üretim hacmi ile ilk göze çarpan ürünlerdir. Son beş yılda büyük çapta federal hükümetin verdiği sübvansiyonlara bağlı olarak tarımsal kredilerde önemli artışlar olmuştur. 2005 yılında başlayan aralarında tarım sektörünün de yer aldığı 4 alanda devlet desteklerinin yoğunlaştırılması yönündeki ulusal program, küçük tarım işletmelerindeki büyümeye önemli katkı sağlamıştır. Geleneksel tarım alanları toplam üretimin %87'isini karşılamakta olup sektörde önemli bir role sahiptir. Ekonomik gelişmeler ve artan tarımsal desteklerle birlikte tarımda artan verimlilik yukarıdaki tablodan da anlaşılmaktadır. Ayrıca, 2010 yılında görülen düşüşün temel nedeni, 2010 yılı yazında ülkenin büyük kesiminde yaşanan ve ayrıntıları aşağıda verilen yangın felaketleridir. Tarım sektörü yatırım ikliminin iyileşmesiyle birlikte karlılıktaki artışla son yıllarda önemli iyileşme göstermektedir. Sektörünün finansmanı önemli orana kamu kaynağının Rus Tarım Bankasına aktarılmasıyla (Rosselkhozbank) 2005 yılından 2007'ye gelişme göstermiştir. Banka 2007 yılında şube ağını Rusya'nın bütün bölgelerine yaymış olmasına rağmen kredi arzı halen talebi karşılayabilecek duruma ulaşmamıştır.⁹⁷ 2011

yılında tahıl üretimi rekor seviyede artış göstermiştir, buğday ihracatı 25 milyon tonu aşmıştır. 2012 yılının tahıl üretimi tahminleri ise 85 milyon tondur.⁹³

Tablo 3.14. Hektar Başına Üretim (Kental)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tahıl (İşlemeden sonraki ağırlık)	15,6	19,4	19,6	17,8	18,8	18,5	18,9	19,8	22,7	18,2	22,4
Şeker Pancarı (fabrika)	188	199	219	227	277	282	320	291	322	241	392
Ayçiçeği	9	7,8	9,7	10	10,2	11,8	11,3	11,3	11,5	9,6	13,4
Keten	5,5	5	4,7	6,6	5,8	6,3	6,1	7,3	8,3	8,2	9,0
Patates	105	109	103	116	115	122	130	128	142	100	148
Sebzeler	146	155	152	168	167	175	179	184	200	181	208

Kaynak : RF Federal İstatistik Servisi, 2011'den aktaran T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.34 (1 Kental = 100 Kg)

Rusya'da hektar başına üretime bakıldığında 2011 yılına doğru gelindikçe tüm ürünlerde hektar başına üretimin sürekli arttığını görmekteyiz.Öte yandan hayvancılık sektöründe aşağıdaki tablolardan da görüleceği gibi, gerek hayvan sayısı gerekse, üretim rakamları 1990'lı yılların başına göre önemli gerilemeler göstermiştir. Son yıllarda açılan soruşturmalar ve getirilen kısıtlamalarla, kümes hayvanları ve kırmızı et ithalatı sınırlandırılmıştır. Ekonomik Gelişme ve Ticaret Bakanlığı yetkilileri de, yaptıkları açıklamalarda, getirilen kısıtlamaların ithalatı engellemeyi amaçlamadığı, sadece yerli üretimi arttırmayı hedeflediklerini ve bu hedeflere ulaşılmakta olduğunu belirtmiştir. Hayvansal üretim 1990'lı yılların başındaki düzeyden oldukça uzak olmasına rağmen artış eğilimindedir. Rus halkının küçük alanlarda yaptığı üretim halen toplam hayvancılık üretiminin %52'sini teşkil etmektedir. Rus Hükümeti hayvancılık sektörünün gelişimi için önemli tedbirler almaktadır, 2005 yılında açıklanan ulusal plan çerçevesinde büyük ticari hayvansal üretim

⁹³T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.33

merkezlerinin kurulması, yenilenmesi ve modernizasyonu hedeflenmiş, küçük ve özel ihtiyaca dönük üretim yapanlara da kredi imkanları sağlanması öngörülmüştür.⁹⁴

Tablo 3.15. Hayvancılık İstatistikleri

Milyon Baş	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Büyükbaş	27,3	27,1	26,5	24,9	23	21,4	21,0	21,3	21,5	20,8	20,1
Domuz	15,7	16	17,3	16	13,4	13,5	15,2	16,2	17,4	17,2	17,3
Küçükbaş	14,8	15,3	16,1	17	17,8	18,2	19,0	20,2	21,9	21,8	22,4

Kaynak : RF Federal İstatistik Servisi, 2010'den aktaran T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret

Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.35

2005-2007 yılları arasında uygulanan tarım sektöründe ulusal öncelik projesi yerini 5 yıllık 2008-2012 yılları arasında uygulanacak tarımsal kalkınma ve piyasa düzenlemesi programına bırakmıştır. Program hayvancılık sektörünün canlandırılmasını ve temel tarım desteklerinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Rusya yeni ulusal güvenlik stratejileri çerçevesinde gıdada kendi kendine yetmeyi ve ithalata bağımlılığı kırmayı öncelikli hedefler arasına koyan Rusya'nın gıdada tam anlamıyla kendine yeterli duruma gelebilmesi için, başta et, süt ve sebze gibi ürünlerde dışa bağımlılığın azaltılması gerektiği vurgulanmaktadır. Tarım Bakanlığı ve bağımsız kuruluşların verilerine göre Rusya'da bugün bazı temel gıda ürünleri içinde yerli ürünlerin payı: Tahıl % 100, Patates % 99, Sıvıyağ: % 92, Süt: % 83, Et: % 75, Balık: % 70, Şeker: % 60, Tuz: % 50.⁹⁵

Rusya'ya bazı ürünlerin başlıca ithalatçısı konumundaki ülkeler ise: Tavuk ve domuz eti: ABD, Patates: Hollanda, Balık: Norveç, Sığır eti: Brezilya, Sığır ve domuz eti: Avrupa Birliği, Süt, şeker, tuz: Belarus, Sıvıyağ, tuz: Ukrayna

2010 Yılı Yangınları ve Hububat İhraç Yasağı:

2010 yılı yazında, Rusya Federasyonu, sıcaklık sebebiyle Moskova, Nijniy Novgorod başta olmak üzere, Ural bölgesinin batısında yer alan diğer kentlerin ve tarımsal arazilerin çok fazla etkilendiği yangın felaketleri ile uğraşmak durumunda kalmıştır. Rusya'da geçen yıl 90 milyon ton olan buğday üretiminin bu yıl 70-75 milyon tona düşmesi beklenmektedir. Son

⁹⁴T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.34

⁹⁵T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.35

birkaç haftada dünya çapında gelen kuraklık haberleriyle son bir yıldaki fiyat artışı %80'i bulan buğdayda, RF'nin açıkladığı yasak kararıyla fiyatların %10 daha da arttığı belirtilmektedir. Dünya'nın en büyük un ihracatçısı olan ve geçen yıl 3,2 milyon tonluk hammadde ithalatının 2 milyon tonunu Rusya'dan karşılayan Türk un ihracatçıları, Rusya'nın buğday ihracatına getirdiği yasağın ardından, tedarik alanlarını Avrupa ve ABD'ye kaydırmaktadır. Dünyada 650 milyon ton üretime karşın, 120-150 milyon ton buğdayın ticareti yapılmaktadır. Dünyada 2012 Ocak-Haziran'a kadar düşen buğday fiyatları, Temmuz'dan itibaren hızla yükselmeye başlamıştır. Yılbaşında 218 dolar olan Şikago'daki buğdayın ton fiyatı Haziran'da 190 dolara kadar inmişken, bugünlerde 300 doların üzerine çıkmıştır.⁹⁶

3.2.3.3. Sanayi

Rus hükümeti, ülkenin ağırlıklı olarak doğal kaynak ihraç ederek gelişmesini sürdürmeyeceğinin anlamış olarak, sanayileşme politikaları oluşturmaya çalışmaktadır. Öncelikle yurt içindeki talep, daha sonra BDT ve diğer ülkelere yönelik ihracat için üretim yapacak sanayi tesisleri için yabancı sermaye dahil çeşitli aktörleri harekete geçirme şabasıdır. Gümrüklerde yaşanan çeşitli sorunlar sorunlar ve yüksek vergiler, iç piyasadaki talep için üretim yapılmasını teşvik etmektedir. Talep, ülkedeki ekonomik gelişmeye paralel olarak ticari hareketliliği korumakta ve üretimi ülkeye çekmektedir. Rusya'nın geniş yüzölçümü emek, doğal kaynaklar ve iş merkezleri arasında büyük mesafelere neden olması nedeniyle ekonomik olarak bir dezavantaj oluşturmaktadır. Ülkedeki ırmakların çoğunluğu doğu-batı yönünde değil, kuzey-güney yönünde akmaktadır. Bu nedenle denize ulaşım çok zordur ve bu sebeple ülkedeki taşımacılık maliyetleri uluslararası ortalama maliyetlerin yaklaşık 3 katı kadar fazladır. Bu lojistik sorunlar, tüketim merkezlerine yakın yerlerdeki yatırımları cezbetmektedir. Moskova, St. Petersburg ve Rostov Bölgesi üretim ve dağıtım kanallarına yönelik yatırımların arttığı bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Diğer yandan, özellikle son dönemde, Ural bölgesinin açılım merkezi Ekaterinburg ve Sibirya bölgesine açılım kapısı olarak değerlendirilebilecek Novosibirsk'de de yatırım ve sanayi alanında kayda değer gelişmeler yaşanmakta ve bu bölgeler yatırım için uygun bölgeler haline gelmektedir. Merkezi planlama ve sahip olduğu zengin kaynaklar nedeni ile Rusya'da sanayi sektörü ağır sanayi yönünde gelişmiştir. Yakıt, enerji ve metalürji üretimi toplam sınai üretimin %35'ten

⁹⁶ T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.35

fazlasını oluşturmaktadır. Elektrik ve gıda üretiminin sınai üretimdeki payının yaklaşık %25 olduğu göz önünde bulundurulduğunda ileri teknoloji ve tüketim malları üretiminin Rus ekonomisinde çok küçük bir payı olduğu görülmektedir. Tekstil sektörünü de kapsayan hafif sanayinin de sınai üretimdeki payı çok cüzi düzeydedir.⁹⁷

Ekonomi, yukarıda da bahsi geçtiği gibi büyük ölçekli sınai işletmelerin hakimiyeti altındadır. KOBİ'lerin GSYİH'dan aldıkları pay, yalnızca %10-15 civarındadır. Bu oran, genellikle gelişmiş pazar ekonomilerinde ve geçiş ekonomilerinde %50 civarında veya daha da üzerindedir. Bu konuda Hükümetin özellikle 2010 yılından itibaren "Organize Sanayi Bölgeleri" kurulması yoluyla KOBİ sanayi üretimini artırma politikası izlemeye başladığı gözlemlenmektedir. Büyük işletmeler, yüksek seyreden uluslararası petrol ve metal fiyatları ve bununla birlikte Ruble'deki devalüasyon sebebiyle ortaya çıkan girdi maliyetlerindeki düşüş sayesinde elde ettikleri yüksek karlardan yararlanarak otomotiv gibi sektörlerde gerçek değerinin çok altında fiyatlardan varlıklar elde etmiştir. Sanayi, genellikle Moskova, St. Petersburg, Yekaterinburg, Novosibirsk ve Nizhny Novgorod kentlerinde yoğunlaşmıştır. Bu büyük şehirler geçiş sürecini diğer kentlere göre daha iyi yönetmiş, üretimde çeşitlilik oluşturmuştur. Sibiry ve ülkenin en doğusundaki bölgeler hala sanayileşmemiştir. Bu bölgeler ham madde ve enerji üssü konumundadır. Rusya, komünizm dönemi sonrasında enerji yoğun, teknolojik olarak geri kalmış ve düşük katma değerli işleme ve savunma sanayilerine dayalı bir sanayi sektörü devralmıştır. Devlet desteklerinin büyük ölçüde kaldırılması ve geleneksel pazarların dağılması sonrasında çok az şirket uluslararası pazarlarda rekabet edebilmiştir. Havacılık ve uzay sanayii gibi karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olunan sektörlerde bile yatırım eksikliği ve insan kaynağı kaybı gibi sebeplerle üretim kayıpları ortaya çıkmıştır. Üretimdeki sürekli kayıplar sanayi sektörü üretiminin 1998 yılında 1990 yılı seviyesinin %45'ine gerilemesine neden olmuştur.⁹⁸

Başlıca sektörler içinde tüketim malları ve makine inşa sektörleri üretim düşüşünden en çok etkilenen sektörler olmuştur. İmalat sanayi üretim artışı, petrol ve gaz sektörleri üretim artışını ancak 2005 yılında geçebilmiştir.⁹⁹

---

⁹⁷T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.35

⁹⁸T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.35

⁹⁹T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.36

Savunma sanayi harcamaları 1990'larda ciddi şekilde azalmış, bu da geçmişte önemli ayrıcalıklar tanınan savunma sanayi üretimini son derece olumsuz etkilemiştir. Sektördeki gidişat 1999 yılında tersine dönmüş ve savunma sanayi üretim artışı artan savunma harcamaları ve silah ihracatı nedeniyle iki haneli rakamlara ulaşmıştır. Savunma sanayi harcamaları ve silah ihracatı 2007 yılında rekor bir düzeye ulaşmıştır. Rusya, 80 kadar ülkeye silah satışı yapmaktadır. Rus malı silah ithalatı yapan ülkeler arasında Çin, Hindistan, Cezayir, Venezüela, İran, Malezya ve Sırbistan gibi ülkeler bulunmaktadır.

Türkiye açısından Rusya Federasyonu'na ihracat potansiyeli olan sanayi ürünleri aşağıdaki gibidir :

Çimento, demir-çelik inşaat ve aksamı, demir-çelik radyatörler, demir-çelikten sağlığı koruyucu eşya, tuvalet eşyası ve aksamı, inşaat boyaları, plastik inşaat malzemeleri, işlenmiş doğal taşlar (kayagan hariç), seramik inşaat malzemeleri, prefabrik yapılar, düz cam, aydınlatma cihazları, mobilya, inşaat ve maden makineleri, maden ve mineraller, petrol ürünleri ve yağları, tekstil ve hazır giyim, deri ve kürklü giyim eşyaları, ayakkabılar, otomotiv ana ve yan sanayi, televizyonlar, beyaz eşya, kozmetik ve kişisel bakım ürünleri, sabunlar, ambalaj ürünleri, hijyenik kağıt ürünleri, gezinti ve spor amaçlı deniz taşıtları, takım tezgahları, metal şekillendirme-kesme makine ve presler, elektrik jeneratörleri ve statik konvertörler, kablo ve teller, plastik mutfak eşyaları ve tıbbi alet ve cihazlar.¹⁰⁰

3.2.3.4. İnşaat

Rus inşaat sektörü 1990'lı yılların başında özelleştirilmişse de, yeterli yatırımın yapılmadığından finansmanı devlet tarafından karşılanan konut, sanayi tesisleri ve diğer büyük projelerin tamamlanmasında büyük sorunlar yaşanmıştır. Rusya'da yerleşim birimleri ile beraber elektrik, su ve ulaşım altyapısının yenilenmesi gerekmektedir. Hala Rus halkının yaklaşık yüzde 30'u su veya elektriği olmayan evlerde yaşamaktadır.1980'li yıllarda inişe geçen konut inşaatı, 2000 yılında 30 milyon metrekare ile en düşük seviyesine ulaşmıştır. 2001-2002 döneminde özellikle Moskova'da konut inşaatı yeniden canlanmaya başlamış, 2005 ve 2006 yıllarında ise bu artış devam etmiştir.2002 yılında yüzde 2,7'lik bir büyüme gerçekleştiren inşaat sektörü, 2003 yılında yüzde 14,4 gibi oldukça yüksek bir büyüme

¹⁰⁰T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.37

oranına geldikten sonra da büyümesine 2004 yılında yüzde 10,6 ile devam etmiştir. 2005 yılında büyüme yüzde 10,5'e düşmesine rağmen, 2006 yılının ilk 10 ayında sektördeki büyüme tekrar hızlanmış ve yüzde 13,2'yi bulmuştur.¹⁰¹

1998'den önce arz ve talep arasındaki dengesizlik nedeniyle Moskova'da birinci sınıf ofis kiralari metrekare başına 700-800 dolara kadar çıkmış, ancak krizden sonra talebin hızla azalmasıyla kiralar üçte bir oranında düşmüş ve büyük inşaat projeleri bekletilmiştir. Son zamanlarda sektörün istikrar kazanmasına ve yüksek büyüme oranları yakalanmasına rağmen Rusya'nın emlak piyasası halen "az gelişmiş" olarak nitelendirilmektedir. Bir örnek verilecek olursa, Moskova'daki toplam ofis alanı, aynı nüfusa sahip Londra'daki ofis alanının 10-15'te biri kadardır. Rusya halkının artan konut ihtiyacını çözmek amacıyla, sosyal hizmetler alanında başlatılan reform sürecine ek olarak konut alanında da konut inşasını yüzde 30 artıracak yeni bir konut programı üzerinde çalışmalar başlatılmıştır. 2014 yılında Rusya'nın Krasnodar bölgesindeki Soçi kenti kış olimpiyatlarına ev sahipliği yapmaya hazırlanmaktadır. Bu bağlamda Rus hükümeti Başkan Putin liderliğinde 12 milyar dolar tutarında bir yatırım projesini yürürlüğe koymuş bulunmaktadır. Proje bölgenin olimpiyatlara hazırlık çerçevesinde bir yıl içerisinde dünya standartlarında bir tatil bölgesine dönüştürülmesi için gerekli altyapının hazırlanması ve tesis kapasitesinin artırılmasını amaçlanmaktadır. Olimpiyatların basta Soçi olmak üzere, Krasnodar, Novorossisk ve Rostov'da inşaat faaliyetlerini hızlandıracağı düşünülmektedir. Bir diğer önemli gelişme ise Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) 2018 Dünya Kupası'nın Rusya'da düzenlenecek olmasıdır. Dünya Kupası'na hazırlık için Rusya'nın yaklaşık 300 milyar Ruble (10 milyar Dolar) harcaması beklenmektedir. Kupa maçlarına St. Petersburg, Moskova, Kaliningrad, Kazan, Yaroslavl, Krasnodar ve Soçi kentlerinin ev sahipliği yapacağı ilan edilmiştir. Bu kentlerde halihazırdaki stadyum ve tesislerin yenilenmesi projelerinin yanı sıra yeni stadyum inşaatları ve bunlara bağlı altyapı yatırımları gerçekleştirilecektir. Kazan kentinde Dünya Üniversite Olimpiyatları için, Soçi'de ise 2014 Kış Olimpiyatları için inşaat projeleri yürütülmektedir.¹⁰²

Doğal gaz üretim ve ihracat şirketi Gazprom'un finansmanı ile St. Petersburg'da yeni bir stadyum inşaatı yürütülmektedir. Bu projelere ilave olarak birkaç yeni stadyum daha inşa edilmesi halinde Rusya'nın Dünya Kupası için hazır hale geleceği ifade edilmektedir. Öte

---

¹⁰¹T.C Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu

¹⁰²DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.13,14

yandan, Rusya Federasyonu'nda uygulamaya geçen yeni mevzuat uyarınca ülkede faaliyet gösteren yerli ve yabancı inşaat firmalarının lisansları 1 Ocak 2010 tarihinden itibaren iptal edilmiş olup, söz konusu değişiklik kapsamında firmaların en az 100 üyeden mütesekkil Özerk Düzenleyici Kurumlar (Self Regulatory Organization, SRO) çatısı altında birleşmeleri kararı da alınmıştır. Bununla birlikte, RF Meclisi Duma'da yapılan bir oturum sonucunda, Şehir İmar Kanunu'nda yapılacak değişiklikler kesinleşmiş, lisans süresi uzatılan firmaların lisansları da dahil olmak üzere, her türlü inşaat lisansı 1 Ocak 2010 tarihinden itibaren geçersiz hale gelmiştir. İnşaat sektöründe faaliyet için mutlaka bir SRO üyesi olmak ve is yapmak için de SRO'dan alınmış işinizi sahibi olmak gerekir hale gelmiştir. 1 Ocak 2010 tarihinden itibaren de SRO üyelerinin yapılan işler konusunda tüketiciler karşısında sorumluluğunu garanti altına alacak mecburi sigorta uygulamasına geçilmiş bulunmaktadır. Söz konusu yeni uygulama ile (lisans uygulamasından zorunlu sigorta uygulamasına geçiş) ülkede yatırım mevzuatında kolaylaştırıcı yönde bir değişiklik yapılmıştır.¹⁰³

Rus resmi istatistiklere göre, 2010 yılında Rusya'da inşaat sektöründeki işler 2009'un aynı dönemine oranla sadece %5,1 oranında artmıştır. Bu rakam aslında 2009 yılındaki %18'lik düşüş göz önüne alındığında oparlanma sinyali olarak algılanmalıdır. (RF Devlet İstatistik verilerine göre 2010 yılında gerçekleştirilen inşaat hacmi 4.206,1 Milyar Rubleye ulaşmış, 2009 yılında ise bu rakam 3.998,3 Milyar ruble olmuştur) Gerçekleştirilen konut inşaatı ise, 2009 yılında 59,9 milyon m², 2010 yılında ise 58,1 milyon m² olup, 714,1 bin yeni daire inşaa edilmiştir (2010 yılına göre artış, %1,8). RF'de inşaat maliyetleri ve kar oranı görece olarak diğer ülkelerden yüksektir. Devlet kurumu olan Rosstroy, 2008 yılı için konut inşaat maliyetinin 27.6 Ruble/metrekare olduğunu açıklamıştır. 2009 yılı konut inşaat maliyetleri ise ortalama 28.000 ruble/metrekare olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında konut inşaat maliyetleri ise ortalama 31.800 Ruble/metrekare olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında ise da konut inşaat ortalama maliyetleri 33.700 Ruble/metrekare olarak gerçekleşmiştir.(Moskova'da bölgelere göre değişmektedir. Moskova'da : 60 bin Rbl./m², Kamçatka : 70 bin Rbl/m², en ucuz : Kuzey Kafkasya bazı bölgeleri : 16-20 bin Rbl).¹⁰⁴

İnşaat halindeki Alışveriş Merkezi (AVM) bakımından Moskova ve St. Petersburg Doğu Avrupa'da lider durumda. Colliers International şirketinin araştırmasına göre, Doğu Avrupa'da inşaat halindeki AVM sayısı bakımından Moskova ve St.Petersburg lider konuma

---

¹⁰³DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.13,14

¹⁰⁴Age

gelmiştir. Rapora göre Doğu Avrupa'nın en büyük 13 kentinde bugün faal AVM inşaatlarının toplam alanı 2 milyon 514 bin metrekare. Moskova ve St.Petersburg sırasıyla 1 milyon 34 bin ve 520 bin metrekare ile ilk sıradadır. Bu kentleri Kiev ve Sofya izliyor. Bin kişi başına 258 metrekare AVM alanına sahip Moskova'nın liderliği, kentin bölgede Atina ve Belgrad ile birlikte AVM sayısının en az olduğu metropoller arasında olmasına bağlanıyor.2008-2009 krizinde dondurulan birçok projeye yeniden start verilmesi de nedenler arasında gösteriliyor. Moskova'da faaliyete giren yeni AVM'lerin toplam alanı bu yıl 2003'den bu yana en düşük seviye olan 51 bin 950 metrekareye geriledi.¹⁰⁵

3.2.3.5. Perakende Ticaret

Son yıllarda büyük AVM'lerin açılması ve sadece Moskova'da toplam alanı 1 milyon m²'yi bulan semt pazarlarının kapatılması ile perakende satışlar artmıştır. Süper market ve hiper marketlerin de sayısı hızla yükselmektedir. Marketlerde 25-40 bin arası çeşit mal Rus tüketicilerine sunulmaktadır. Türkiye'den Ramstore ile birlikte İsveç'ten IKEA ve Almanya'dan Metro, bu pazarın önde gelen isimleridir. 2002 yılında yüzde 8,1 oranında büyümüş olan perakende sektörü, 2003 yılında da aynı trendi devam ettirmiş ve bu yılın büyüme oranı da yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında ise sektörün büyümesi hızlanmış ve yüzde 12,1'lik bir büyüme hızına ulaşılmıştır. 2005 yılında yüzde 12,8'e ulaşan büyüme hızı, 2006 yılının ilk 10 ayında yüzde 12,5 oranında gerçekleşmiştir. İTKİB Rusya Federasyonu Temsilcisi Sabahattin Yavuz'un ilettiği rakamlara göre Rusya perakende sektörünün büyüklüğü 475 milyar dolardır. Bu tutarın yüzde 80'i ithalatla, yüzde 20'si iç üretimle karşılanmaktadır. Bu tutarın yüzde 10'a yakını ise tekstil, deri, halı ve hazır giyim tüketimi oluşturmaktadır. 2006 yılı itibariyle Rusya, Brezilya, Meksika, İspanya ve İtalya gibi ülkeleri geride bırakarak, dünyadaki en büyük 8. perakende pazarı haline gelmiştir. 2010 yılında ise Rusya perakende sektörü %12,9 oranında büyümüştür.¹⁰⁶

Son zamanlardaki yükselişe rağmen Rusya'daki alışverişmerkezi ve süper market sayısı Avrupa'nın büyük şehirlerine kıyasla oldukça azdır. Buna rağmen, Rus vatandaşlarının artan gelirleri ve Batı tarzı alışverişmerkezlerinin öncelikli olarak tercih edilir olması, Moskova ve St. Petersburg'daki alışverişmerkezlerinin sayılarını hızla arttırmaktadır.Renaissance Capital firması tarafından yapılan bir araştırmaya göre, vergi, kira,

¹⁰⁵T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.58

¹⁰⁶İnşaat.ru'dan aktaran, T.C Ekonomi Bakanlığı İhracat Bilgi Platformu

kredi ödemeleri gibi kalemler düşüdükten sonra Rus vatandaşlarının elinde kalan “harcanabilir gelir” birçok kalkınmakta olan ülkeye göre daha yüksektir. Araştırmada, ayrıca bu gelirin 2011 yılına kadar yüzde 46 oranında artması öngörülmektedir. Rusya’da gelir vergilerinin yüzde 13 gibi düşük bir seviyede olması ve nüfusun çoğunluğunun kira ödememesi bu duruma yol açmaktadır. Rus halkı, gelirinin yaklaşık yüzde 75’ini tüketim için kullanmaktadır. Özellikle genç Rus vatandaşları tarafından sergilenen tüketim davranışları gittikçe Batı Avrupa’ya benzemeye başlamıştır. Araba, giyecek ve ayakkabı gibi ürünlerde Ruslar ucuz yerel markalar yerine daha pahalı yabancı markaları tercih etmektedir. Tercihleri etkileyen faktörlerde kalite, fiyatın önüne geçmektedir. Gıda konusunda ise Rusların tercihleri daha temiz ve sağlıklı gördükleri yerel ürünler yönündedir. Müsteri patlamasından en fazla faydalanacak alanlar olarak ise telekomünikasyon, turizm, restoranlar, emlak, mobilya ve ev eşyaları ifade edilmektedir. Rublenin değerinin artması ve dolayısıyla ithal mallarının fiyatlarının yerli malların fiyatlarına yaklaşması nedeniyle hemen her sektörde ithal malların oranı yükselişe geçmiştir. Bu durumun önümüzdeki yıllarda da devam etmesi beklenmektedir.¹⁰⁷

3.2.3.6. Turizm

Turizm konusunda önemli bir potansiyele sahip olan Rusya, bu potansiyelini yeteri kadar değerlendirememektedir. Turizm sektörü, uluslararası piyasalarda tüketilen tüm hizmetlerin yüzde 35’ine tekabül etmektedir. Ne var ki, Rusya, sahip olduğu tarihsel ve doğal zenginliklerle turizm açısından cazip bir ülke olmasına rağmen küresel turizm gelirleri pastasından yüzde 1’den fazla pay alamamaktadır. Batılı ülkelerde turizm reklam kampanyaları için ayrılan kaynak yılda ortalama 40 milyon dolar civarındayken, Rusya’da bu rakam 140 bin dolar gibi oldukça düşük bir seviyede kalmıştır. Rusya’da uygulanmakta olan Turizm Kalkınma Programı kapsamında ülkeye giren turist sayısının artırılması hedeflenmektedir. 1998 yılında Rusya’da yaşanan mali krizin ardından Rusların harcanabilir gelir düzeyinin yeniden artmaya başlaması nedeniyle özellikle son beş yıldır Rus turistlerin yurtdışı seyahatlerine gösterdikleri ilgi artmaya başlamıştır. Benzer şekilde Rusya’nın turizmden elde ettiği gelir de bu süre zarfında artmaya başlamış ve günümüze kadar artarak ulaşmıştır. Ancak Rusya’da orta gelirli turistler için konaklama imkanlarının çok kısıtlı olması, söz konusu kesimin ülkeye gelisini zorlaştırmaktadır. 2006 yılında yaklaşık 20,2 milyon turist

¹⁰⁷ DEIK Rusya Ülke Bülteni, s.14,15

tarafından ziyaret edilen Rusya, aynı yıl dünyanın en çok ziyaret edilen 10.ülkesi olmuştur. Rusya'yı ziyaret eden turistlerin yaklaşık 2/3'ü eski Sovyet Cumhuriyetlerine mensuptur. Ancak bu ziyaretçilerin büyük kısmının dönemlik işçi olarak Rusya'ya giriş yapıyor olması muhtemeldir. Almanya, Finlandiya, Amerika, İngiltere, İtalya, Fransa, Japonya ve son dönemlerde Güney Kore Rusya'ya en çok turist gönderen ülkeler arasında sayılabilir.¹⁰⁸

Rusya'nın turizm gelirlerinin 2006 yılında yaklaşık 7,6 milyar dolar olduğu ve 2007 yılında bu rakamın 1/3 oranında arttığı tahmin edilmektedir. 2008 yılında Rusya'ya gelen yabancı turistlerin oranı yüzde 7,6 artış göstermiştir. 2010 yılında 2025 bin tur düzenlenmiş, 12.231 tur ise Rusya'dan yabancı ülkelere düzenlenmiştir. Rusya'ya turistler daha çok Almanya'dan gelmekte Almanya'yı ise Finlandiya izlemektedir. Rusya'dan ise en çok Mısır ve Türkiye'ye gidilmektedir. 2006 yılında tatil için RF dışına çıkmış Rus turistlerin sayısı 7 milyon 753 bin kişiye ulaşmış ve Türkiye'nin Rus turistlerin birinci sıradaki tatil ülkesi konumunu koruduğu görülmüştür. Türkiye'yi sırasıyla Mısır, Çin ve Finlandiya takip etmektedir. 2007 yılında ise Türkiye'yi ziyaret eden Rus turist sayısı yaklaşık 2,5 milyondur. Rusya Turizm Servisi (Rosturizm) verilerine göre bu sayı 2008 yılında 2,212 milyona gerilemiştir. Nisan 2011'de iki ülke arasında uygulamaya konulan "basitleştirilmiş vize" rejiminin de etkisiyle Ocak-Aralık 2011 döneminde Türkiye'ye gelen Rus turist sayısı 3 milyon 468 bin 214'e ulaşmıştır. Son yıllarda Rus pazarı ile ilgili olarak dikkati çeken bir husus ise son dakika ("last minute") satışlarının gittikçe ağırlık kazanmasıdır. Bugün Rusya'dan Türkiye'ye gelenlerin yüzde 40'ı rezervasyonlarını tatilin başlangıcından 1-10 günöncesinde yapmaktadır.¹⁰⁹

3.2.3.7. Bankacılık ve Finans

RF'de 2011 yılı itibarıyla faaliyet gösteren ticari banka ve kredi kuruluşları sayısı 994 adettir. Banka adedi, 2008 yılına oranla global kriz nedeniyle azalmıştır ancak sadece sınırlı sayıdaki özel banka sermaye yapıları itibarıyla gerçek anlamda "banka" ismini taşımaktadır. Rusya'da bankacılık sektörü halen Sovyet döneminden kalan iki büyük devlet bankasının Sberbank (Devlet Tasarruf Bankası) ile Vneshtorgbank (Sovyet dönemi dış ticaret bankası) yoğun etkisi altındadır. Devlet, 2003 yılında rekabetçi bir bankacılık sistemi önünde en önemli engel olarak görülmesi nedeniyle ilk kez Sberbank'ın sahip olduğu imtiyazları aşamalı

---

¹⁰⁸ DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.15

¹⁰⁹ Age

olarak sınırlandırma adına bir dizi karar almıştır. Sberbank'ın bu piyasayı belirleyici rolü, yaygın şube ağı ile mevduatta devlet garantisi tanınan tek banka olmasından kaynaklanmaktaydı. 2004 yılında yeni bir mevduat sigorta sisteminin yürürlüğe girişiyle Sberbank'ın belirleyici rolü de etkisini kaybetmeye başlamıştır. Merkez Bankası raporlarına göre yabancı sermayenin Rus bankacılık sisteminin toplam sermayesi içindeki payı dörtte birden biraz azdır, DTÖ üyeliği ile birlikte bu oranın artması beklenmektedir. RF Merkez Bankası'nın bankacılık sistemine dair yayımladığı son raporda, bankaların aktif verimliliğinin %1'in altında olduğuna ve zarar eden banka sayısının giderek arttığına dikkat çekilmiştir. Banka bilançolarındaki kötü gidişat, sifıra yakın verimlilik oranı, kredilerdeki düşüş, uzun vadeli kaynakların yetersizliği, kredi ve döviz riskleri ile sermaye yetersizliği bankacılık sisteminin karşı karşıya bulunduğu başlıca sorunlar olarak sıralanmıştır.

3.2.3.7.1. Devlet Bankaları

Devlet sübvansiyonlarının tarım kesimine kullandıran Rosselkhozbank bunlardan biridir. VTB ve Sberbank ise ülkenin toplam bankacılık aktiflerinin yüzde 37'sine sahip olan ticari bankalardır. 2003 yılında bankacılık sisteminin gelişimini sağlamak amacıyla Sberbank'a tanınan özel ayrıcalıkların aşamalı bir şekilde kaldırılması yönünde ciddi adımlar atılmaya başlanmıştır.

3.2.3.7.2. Büyük Sermaye Gruplarının Bankaları

Kâr merkezleri yerine “yerel hazinedarlar” olarak isimlendirilen ve aktiflerinin büyük kısmını ortaklarına kullandırdıkları kredi ve uluslar arası piyasalarda değerlendirdikleri nakit kaynaklarından oluşan bu gruba ait bankalar Rusya'nın toplam bankacılık aktiflerinin yüzde 16'sını ve Rus bankalarında tutulan tahmini 12 milyar ABD dolarındaki serbest nakit kaynağı kontrol etmektedirler.

3.2.3.7.3. Üniversal Bankalar

Aktif büyüklükleri \$ 250 – \$ 3.000 milyon arasında yer alan bu bankalar kâr maksimizasyonuna bir önceki gruptan daha çok önemsemektedir.

3.2.3.7.4. Orta Ölçekli Bankalar

Sayıları 50'yi bulan bu bankaların aktif büyüklükleri \$ 100 - \$ 250 milyon arasında değişmektedir. Rusya'nın en istikrarlı ve kârlı denilebilecek bu grup bankalarının hedef kitlesini orta ölçekli yatırımlar oluşturmaktadır.

3.2.3.7.5. Küçük Ölçekli Bankalar

Rusya'da sayıları aktif büyüklükleri \$ 100 milyondan az olan bu gruptaki bankaların ülkenin toplam bankacılık aktiflerindeki payları yüzde 18'dir. Çok heterojen bir yapıya sahip olan bu grupta, küçük işletmelere hizmet veren bölgesel bankalar yer aldığı gibi kompleks finansal operasyonları yürütmek için özel olarak kurulmuş olanların sayıları da oldukça fazladır.

3.2.3.7.6. Yabancı Bankalar

Rus bankacılık aktiflerinin Ekim 2006 itibariyle yaklaşık yüzde 15'ine sahiptir. Rusya'daki idari ve hukuki yapının bireysel ve ticari bankacılık hizmeti üzerinde oluşturduğu riskler hala devam etmektedir. Bununla birlikte, Aralık 2006'da Rusya Parlamentosu'ndan geçen yasa değişiklikleriyle Rus Bankacılık Sistemine yabancı sermaye akışını teşvik edici ciddi kararlar alınmıştır. Öte yandan, DTÖ'ye üyelik sürecinin tamamlanmış olması nedeniyle bankacılık sektörüne olan yabancı yatırımcı güveninin arttığı söylenebilir.

Yabancı bankaların çoğu Moskova ve Petersburg'da yoğunlaşmış olup, genelde Rusya'da yaşayan yabancılara, ticaret ve yatırım yapan yabancı firmalara ve son zamanlarda da zengin Ruslara hizmet vermektedirler. Bu yabancı bankaların en başında Citibank, Deutsche Bank, HSBC, ABN AMRO, Credit Suisse First Boston gibi büyük Avrupa ve Amerikan bankaları gelmektedir. Türk bankalarından ise İş Bankası, Deniz Bank, Finansbank, Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası ve Ziraat Bankası'nın Rusya'da şubeleri bulunmaktadır.¹¹⁰

---

¹¹⁰Consellers, www.consellers.gov.tr, 11.02.2013

Sermayeleri açısından Rusya'daki en büyük on banka şu şekilde sıralanmaktadır: Sberbank, Vnestorgbank, GazPromBank, Alfa Bank, Uluslararası Sanayi Bankası, Uluslararası Moskova Bankası, NefteGazBank, Doveritilniy Investitsionniy Bank, Bank Moskvı ve Rosbank. Aralık 2012 itibarıyla kredibilitesi en yüksek Rus Bankaları: Sberbank, VTB, Vneseconombank, ZAO Raiffeisenbank, Unicredit Bank, ZAO Gazprombank olarak sıralanmaktadır. Ayrıca Absolut Bank, Asian-Pacific Bank, Center-Invest Bank, Chelindbank, Credit Bank of Moscow, ICICI Bank Eurasia LLC, OJSC Bank "Kazanskiy", Locko Bank, Master Bank, MDM Bank, NBD Bank, Probusinessbank, JSCB Promsvyazbank, Rosbank, Rosevrobank, OJSC "Bank "Saint-Petersburg", SKB-bank, Spurt Bank, Joint-Stock Commercial Bank, Transcapitalbank, Uraltransbank, Bank Vozrozhdenie, Absolut Bank, ATB Bank, Bank Center-Invest, Bank St. Petersburg, Credit Bank of Moscow, Locko Bank, MDM Bank, NDB Bank, Promsvyazbank (PSB), RosEvroBank, Russian Standard Bank, Transcptial Bank, UralTransBank.¹¹¹

SSCB'nin dağılma döneminde tüm ülkede dış ticaret akışına hizmet veren mutlak tekeller olarak; Vnesheconombank (VEB) ve Vneshtorgbank (VTB) görülmüştür. Vneshtorgbank (VTB) 240 şubesiyle ve %16 pazar payına sahip olarak, Rus hükümeti tarafından kontrol edilen Rusya'nın ikinci büyük evrensel bankasıdır. Banka dış ticaret hizmeti alanında Rusya'nın lider bankası durumundadır ve yükümlülükleri, uluslararası finans çevrelerinde geleneksel bir güven duygusu ile karşılanmaktadır. Ülkede, akreditifleri ve teminat mektupları kuşkusuz (yani ek garantisiz ya da teminatsız) yabancı bankalar ve kurumlar tarafından da kabul edilen bankalardan biri durumundadır. Dış ekonomik faaliyet alanında hizmet (özellikle karmaşık uluslararası ticaret işlemlerinin uygulanmasında) veren banka, VTB, sabit müşteri talebine sahiptir ve bu nedenler yüksek düzeyde bankacılık ürünlerini barındırmaktadır.¹¹²

Rus Merkez Bankası yürürlüğe koyacağı uluslararası muhasebe standartları ve 2007 yılında bankalar için minimum sermaye zorunluluğu (5.5 milyon dolar) ile çeşitli bankaları birleşmeye teşvik etmeyi planlamaktadır. Ancak birleşme kurallarının karmaşıklığı, birleşme işlemlerinin pahalı ve zaman alıcı olmalarına neden olmaktadır. Buna karşılık, rekabete açık bir banka sektörünün gelişimine engel olan en büyük sorun şu anki koşullarda bankacılık sektörüne hükmeden Sberbank'ın kendisidir. Banka sektörünün önündeki diğer bir engel ise

¹¹¹Türk Ekonomi Bankası (TEB) Bankacılık İlişkileri Departmanı, 14.12.2012

¹¹²Rusya Bankacılık Sistemi ve Dış Ticaret İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, ZHYLDYZ CHONDOEVA, İSTANBUL, 2010

Rus halkının halen bankacılık sistemine güven duymamasıdır. Bu nedenle, kişisel tasarruflar hala yatırıma dönüştürülememektedir. Ancak günümüzde halkın bankalara güveninin aşama aşama arttığı gözlemlenmektedir. Sonuç olarak, Rus bankacılık sistemi tecrübe eksikliği, hızla değişen ekonomi piyasası, bankalara duyulan güvensizlik, hukuki altyapı sorunları ve denetimdeki aksaklıklar nedeniyle aslında var olan potansiyelinin çok altında faaliyet göstermektedir.¹¹³

3.2.3.8. Ulaştırma

Rusya, ulaştırma alanında büyük bir potansiyele sahiptir. Özellikle petrol ve petrol ürünlerinin taşımacılığına ağırlık veren Rusya, ulaştırma olanaklarını geliştirmeyi ve bu alanda ülkeye yabancı yatırım çekmeyi hedeflemektedir. Rusya'nın ulaştırma sektörü düzenli bir büyüme trendi içerisindedir. Güney Rusya'daki limanları öncelikle ele alan Rusya Federasyonu, buradaki kapasiteyi artırma çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca Kuzey-Güney Ulaşım Koridoru da üzerinde hassasiyetle durulan bir konudur. Petrol rezervleri nedeniyle Hazar Denizi bölgesi, Rus taşımacılık sektörü için büyük öneme sahiptir. Taşımacılık sektöründe ülkelerin işbirliği yapması ve limanların birbirlerini tamamlayıcı özellikte olmaları, Rusya'nın diğer bölge ülkeleri ile diyaloga girdiği konulardır. Rusya Federasyonu hızla artan petrol üretiminin çeşitli pazarlara ulaştırmak amacıyla , kuzey limanlarının kapasitesini arttırmaya dönük çalışmalar yaparken, Çin ve Japonya'ya yönelik petrol boru hattı konusunda da son dönemde gelişmeler yaşanmaktadır. 2004 yılı sonunda eski Basbakan Fradkov, Doğu Sibirya'daki Taishent'ten Nakhodka yakınlarındaki Perevoznaya Limanına uzanan 4130 km'lik boru hattı planını onaylamıştır. 2006 yılında boru hattını inşasına başlanmıştır.¹¹⁴

Rus ve Orta Asya petrollerinin Türkiye boğazları kullanılarak taşınmasının gecikmeye yol açtığı öne sürülerek alternatif projeler üretilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda, eski Devlet Başkanı Putin 14 yıldır gündemde olan Balkan Petrol Boru Hattı'na ilişkin anlaşmaya 2007 yılının Mart ayında Yunanistan ve Bulgaristan Basbakanlarıyla birlikte imza atmıştır. Yaklaşık 900 kilometre uzunluğunda olacak petrol boru hattı Bulgaristan'ın Burgaz kentinden başlayıp Arnavutluk'un Vlore kentinde sona ermesi planlanmaktadır. Rusya'nın yüzölçümü olarak büyüklüğü ve Avrasya coğrafyası içerisindeki konumu, ülkede kombine taşımacılığın

---

¹¹³DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.16

¹¹⁴ Age

kullanımını mecburi hale getirmiştir. Rusya, bütün dünyadaki demiryollarının yüzde 7'sine sahiptir. Rus demiryollarının su anda üçte bir kapasiteyle çalıştığı bilinmektedir. Rusya'nın en önemli demiryolu ağı, Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Kuzey Kafkasya hattıdır. Rusya'nın Karadeniz ve Azak Denizi'ndeki limanları yılda 66 milyon tonluk bir kapasiteye sahiptir. Bu limanların ve Hazar Denizi'ndeki Rus limanlarının 2001 yılında işlemiş oldukları toplam yük ise 90 milyon ton olup bunun 65 milyon tonu akaryakıttır. Rusya'nın iç su yolları da bu ülkedeki taşımacılığın önemli unsurlarından birisidir. Batı Rusya'da yer alan nehirler ve kanallar sayesinde Baltık Denizi'nden Karadeniz'e su yoluyla ulaşmak mümkün olmaktadır. 2002 yılında toplam 29.3 milyon ton yükün taşındığı bu sistem uluslararası kanunlara değil Rus mevzuatına tabidir. Rus nehir ve kanalları, Kasım ayı sonundan Nisan ayı başına kadar buzlanma nedeniyle ulaşımına kapanmaktadır. Havayolu ulaşımı da coğrafyanın elverdiği ölçüde gelişmiştir; ancak eskimiş terminal binaları ve uçaklar ile hizmet vermeye çalışılmaktadır.¹¹⁵

3.3. Rusya Federasyonu'nda Yabancı Sermaye

Tabloda görüleceği üzere toplam yatırımların % 84.6'sı ilk 10 ülke arasında gerçekleştirilmektedir. Doğrudan yatırımlardan Güney Kıbrıs Rus Kesimi ve Holanda açık ara ön sırada yer almaktadır. Portföy yatırımlarında İngiltere 4.6 milyar dolarla ilk sırada yer alırken onu 1.8 milyar dolarla Güney Kıbrıs Rum Kesimi takip etmiştir.

---

¹¹⁵DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.17

Tablo 3.16. RF Ülke Bazında Birikimli Yabancı Sermaye Yatırımları (1992-Mart 2012)

	(Milyon \$)					Ocak-Mart 2012
	Toplam (Milyon \$)	Pay (%)	Doğrudan yatırımlar	Portföy	Diğer	
TOPLAM	323280	100	124478	10500	188302	36534
İlk 10 ülke :	273613	84,6	97705	9844	166064	13583
G.Kıbrıs Rum Kesimi	68991	21,3	48864	1817	18310	2994
Hollanda	51133	15,8	22334	22	28777	3601
Lüksemburg	36979	11,4	1145	154	35680	1657
Çin	27467	8,5	1182	1	26284	127
Almanya	24695	7,6	9631	10	15054	1519
İngiltere	24244	7,5	2846	4610	16788	2011
İrlanda	11895	3,7	249	1	11645	72
Virgin Adl.	10647	3,3	7582	1773	1292	169
Japonya	9870	3,1	700	2	9168	215
ABD	7692	2,4	3172	1454	3066	1218

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2012, s.101

Doğrudan yatırımlarda Güney Kıbrıs Rum Kesiminin açık ara önde olması Rus Bankacılık sistemine inanmayan Rusların sermayelerini yurtdışında tutuyor olmalarına bağlanabilir.¹¹⁶

Rusya Federasyonu'nun Dünya Ticaret Örgütü Üyeliği

Rusya Federasyonu, 18 yıl süren katılım müzakerelerinin ardından Ağustos 2012'de Dünya Ticaret Örgütü'ne 155. üye olarak katılmıştır. 1,9 trilyon dolarlık GSYH'ya sahip olan Rusya Federasyonu'nun Çin'in ardından ikinci en büyük ekonomi olarak DTÖ'ye üyeliği, dünya ticaretinde yaşanan en büyük serbestleşme adımlarından biridir. Rusya Federasyonu'nun DTÖ'ye katılımı ile DTÖ dünya ticaretinin % 92'sini temsil eder hale gelecektir. Bu üyelik sonucunda söz konusu ülkede DTÖ'nün uluslararası ticarete koyduğu kuralların hâkim olması ile tarifelerin azaltılması, ithalat ve ihracat üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ve bunun sonucunda söz konusu ülke ile işyapan firmaların daha açık, şeffaf ve öngörülebilir bir ticaret sürecine sahip olmaları öngörülmektedir. Rus ekonomisinin DTÖ'ne

¹¹⁶T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2012, s.101

katılmasının gerektirdiği reformlarla, doğrudan yabancı yatırım çekmede ve hizmet sektöründe rekabetçiliğini arttırmada kazançlı çıkması ve DTÖ'ye katılımını takip eden ilk beş yıl içinde % 0,5 ila % 1 arasında ilave büyüme kaydetmesi öngörülmektedir. Aynı şekilde, Rusya Federasyonu'nun uluslararası rekabete dayalı üretim sistemini kabul etmesiyle birlikte, Türkiye söz konusu ülkeye daha fazla yatırımda bulunularak hâlihazırda 7,5 milyar dolara yaklaşan yatırım miktarının daha da büyümesi beklenmektedir. Rusya Federasyonu'nun DTÖ'ye üyeliğinin ülkemiz açısından en önemli ve faydalı sonuçlarından birisi ihracat vergilerinin indirilmesi ve DTÖ taahhütlerinin üstüne yükseltilmeyeceğinin kabul edilmesidir. Örneğin, Türkiye demirçelik sektörünün ana hammaddelerinden olan ve ciddi oranda ithalatçısı olduğumuz hurda demirde Rusya Federasyonu, 5 yıl sonunda ihracat vergilerini % 15 veya 15 Avro'dan % 5 veya 5 Avro'ya indirecek ve bir daha bu seviyenin üstüne çıkarmayacaktır. Bu çerçevede, bu üründeki ithalat maliyetimizin düşmesi beklenmektedir. Aynı durum kereste ve ham deri ithalatımız için de geçerlidir. Ayrıca Rusya Federasyonu'nun özellikle sağlık ve bitki sağlığı önlemleri alanındaki uygulamalarını uluslararası standartlara ve DTÖ Anlaşmalarına uygun hale getirecek olması bu konuda sıkıntı yaşayan birçok ülke gibi Türkiye için de önemli bir gelişme olmuştur. Bu kapsamda, Rusya Federasyonu tarım ürünlerindeki kimyasal kalıntılarda uluslararası teamüllere uymayı taahhüt ettiği gibi, aksi durumlarda ise gerekli bilimsel veri ve risk analizlerini paylaşmayı kabul etmiştir.¹¹⁷

Perakende ve toptan ticaret alanındaki yabancı sınırlamalarının da kaldırılması, gıda ve tekstil toptancısı/perakendecisi firmaların yasal olarak Rus ortaklarla çalışmak veya Rusya'da firma kurmanın aksine doğrudan Türk firması olarak faaliyet göstermeleri hukuken mümkün olabilecektir. Sektör bazında bazı sınırlamalar olmakla birlikte, profesyonellerin çalışma koşullarına ilişkin olarak Rusya Federasyonu, hukuk, müteahhitlik, mühendislik, bilgi işlem gibi alanlarda yabancıların çalışması hususunda ileriye yönelik adımlar atmayı taahhüt ettiğinden, bu husus müteahhitlik firmaları açısından önemlidir. Rusya Federasyonu'nun bankacılık ve sigortacılık alanında üstlenmiş olduğu taahhütler bağlamında, bir geçiş süreci sonucunda yabancı sermayeli sigortacılık firmalarının Rusya Federasyonu'nda faaliyet göstermesine izin verilmesi, yabancı bankaların yan kuruluşlaşma hakkı tanınması gibi konular, Rusya Federasyonu'nda işyapan bankaların faaliyetlerini pozitif etkileyecek gelişmelerdir. Bununla birlikte, yabancı bankaların şube açması konusunda bir taahhüt

---

¹¹⁷TEPAV, www.tepav.org.tr, 15.02.2013

bulunmamakta ancak tüzel kişiliği ile çalışmalarına imkân verilmektedir. Rusya'nın DTÖ üyeliği müzakerelerinde 700 sayfayı aşkın taahhüt listesi, Türk ihracatçısının DTÖ kuralları ile Rusya uygulamaları arasındaki farklılıkları tespit etmesi ve gerektiğinde gündeme getirmesi açısından önem kazandı. Mevcut uygulamada Rusya'nın vergilerinin yüksekliği nedeniyle Rus ithalatçısının kayıt dışına yönelirken, DTÖ üyeliği ile bu anlamda da yeni bir sistemin ortaya çıkması bekleniyor.¹¹⁸

3.4. RF'de Serbest Bölgeler ve Özel Ekonomik Bölgeler

Serbest Bölgeler ve Özel Ekonomik Bölgeler (ÖEB) ülkeye yatırımcı çekmek için firmalara kanunla sağlanan özel avantajlardır. Bu bölgelerde faaliyet gösterecek firmalara çeşitli gümrük ve diğer vergilerde muafiyet ve indirimler tanınmakta olup bazı vergilerde uzun süreli muafiyetler de sağlanmaktadır.

Şekil 3.4 RF Serbest Bölgeler ve Özel Ekonomik Bölgeler

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.142,143

Rusya Federasyonu'nda serbest bölge uygulamalarına esas teşkil edecek federal kanun oldukça uzun süren bir hazırlık çalışmasından sonra 2005 yılı Temmuz ayında çıkarılmıştır. Bu kanun öncesinde ilan edilmiş tek bölge Kaliningrad Özel Ekonomik Bölgesi olup, coğrafi olarak RF'den ayrılmış ve Polonya-Litvanya arasında Baltık Denizi kıyısındadır. Kaliningrad Bölgesi 1996 yılında yürürlüğe giren bir kanun ile serbest bölge ilan edilmiştir. Kereste ve balıkçılık endüstrilerine yabancı yatırımları çekebilmek ve küçük ve orta ölçekli girişimlerin

¹¹⁸TEPAV, www.tepav.org.tr, 15.02.2013

büyümlerini desteklemek amacıyla oluşturulan bölge liman imkanlarına sahiptir. Kaliningrad'da yatırımcılara sunulan en önemli imkanlardan biri, bölgede üretilen bir ürüne Rus menşesi verilmesi için daha önce %30 (elektronik ürünlerde %15) olan en az yerli katkı payının 2001 yılından itibaren tüm mallar için %10 oranına indirilmiştir. Rus federal menşe sertifikası alan mallar ise ana kara Rusya'ya gümrüksüz olarak sokulabilmektedir.¹¹⁹

RF Ekonomik Gelişme ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan “Özel Ekonomik Bölgeler” kurulmasına ilişkin kanun tasarısı Duma'dan 08.07.2005 tarihinde geçmiş ve ardından Federasyon Konseyi'nde 13.07.2005 tarihinde onaylanmış olup, 23.07.2005 tarihinde dönemin RF Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından imzalanmıştır. Bu bölgelerde faaliyet gösterecek firmalara çeşitli gümrük ve diğer vergilerde muafiyet ve indirimler tanınırken, bazı vergilerde (arazi vergisi) 5 yıl süreli muafiyet sağlanmaktadır. Endüstriyel ekonomik bölgeler 10 km²'ye kadar alanlarda belirlenirken, teknoloji bölgelerinin araştırma merkezlerinde kurulmasına karar verilmiştir. Endüstri bölgesinde yer alacak firmaların en az 10 milyon Euro (ilk yıl en az 1 milyon Euro) tutarında yatırım yapması gerekmektedir. Rusya Federasyonu'nda özel ekonomik bölgeler kurulması için yapılan başvuruların peşinden dönemin Ekonomik Gelişme ve Ticaret Bakanlığı tarafından teklif edilen 6 adet bölgenin belirlenmesine dair kararname dönemin Başbakanı Fradkov tarafından 23.12.2005 tarihinde imzalanmıştır. Mevcut durumda 2012 yılı itibariyle, RF'de özel ekonomik bölgelerin sorumluluğu RF Ekonomik Kalkınma Bakanlığı tarafından deruhte edilmekte olup, ülkede halihazırda 16 özel ekonomik bölge bulunmaktadır. 4'ü teknoloji bölgesi, 2'si endüstri, 8'i turizm, 2'si de liman olan bölgelerde, 18 ülkeden 26'sı yabancı olmak üzere toplam 223 firma bulunmaktadır. Bölgelerde, idari işlemlerin minimize edilmesi, belirli vergilerden muafiyet, kira-emlak fiyatlarının düşük olması, bölgelerde yatırım yapan firmalara çeşitli devlet güvenceleri ve teşvikleri verilmesi benzeri avantajlar sağlanmıştır.¹²⁰

2011 yılı itibariyle özel ekonomik bölgelerde tanınan ayrıcalıklar aşağıda yer almaktadır.

---

¹¹⁹.T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.142,143

¹²⁰.T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.142,143

Vergi Kolaylıkları

- İlk 5 yıl emlak vergisinden muafiyet
- İlk 5 yıl arazi vergisinden muafiyet
- Bazı ÖEB'lerde tüm yerel mali yükümlülüklerden muafiyet (Lipetsk, Tomsk, Alabuga ÖEB'lerinde)
- Vadesi dolmamış vergi kayıplarının kullanılması için sınırsız zaman
- Sosyal vergi % 26'dan % 14'e düşürülmüştür.
- Tapu değerinin % 2'sine denk gelen düşük oranda kira vergisi

Gümrük Uygulamaları

- ÖEB'ye giriş yapan Rus menşeli ve diğer ülke menşeli mallarda gümrük vergisinden ve ithalatta söz konusu olan diğer vergilerden muafiyet
- İthalat işlem vergisinden muafiyet
- ÖEB'den ihraç edilen ürünler KDV'ye tabidir.
- ÖEB'den ihraç edilerek Rusya'daki ÖEB dışındaki bölgeler tarafından satın alınan ürünlere gümrük vergisi uygulanmaktadır.

TeknolojikYenilikçi Özel Ekonomik Bölgeleri (SEZ - Special Economic Zone) Rusya'nın yüksek bilimsel ve teknolojik potansiyeli olan büyük Rus bilim merkezleri yakınına konuşlanmıştır.

SEZ'in Yatırımcılar için Avantajları:

- Hızla gelişen Rus Bilgi Teknolojileri Pazarı Erişimi ve Ar-Ge,
- Yüksek nitelikli uzmanlar
- Bilimsel araştırma merkezleri ile işbirliği
- Yüksek potansiyel Projeleri başlatmak için yüksek potansiyel

Moskova, Zelenograd - mikroelektronik teknolojileri,

Moskova Bölgesi, Dubna - fizik ve nükleer teknolojiler

Saint Petersburg - bilgisayar teknolojileri

Tomsk Bölgesi - yeni malzemeler.¹²¹

Endüstri Üretim Özel Ekonomik Bölge (SEZ) ler Rusya'nın ekonomik açıdan en gelişmiş bölgelerinde bulunmaktadır. Bunlar endüstriyel işletmeler iyi gelişmiş ulaşım altyapısı, zengin doğa kaynakları ve vasıflı insan gücü üstünlüğü ile karakterize edilir. Endüstriyel ekonomik bölgeler 10 ya da 20 km²'ye kadar alanlarda belirlenirken, teknoloji bölgelerinin 2 km²'ye kadar araştırma merkezlerinde kurulmasına karar verilmiştir. Endüstri bölgesinde yer alacak firmaların en az 10 milyon Euro (ilk yıl en az 1 milyon Euro) tutarında yatırım yapması gerekmektedir. Firmalar faaliyet göstermek için o yörenin belediyesinde tescil işlemini yaptırmalı ve Federal Ajansa başvurmalıdır.

Bu ajanslar :

Lipetsk Bölgesi, Lipetsk

Tatarstan Cumhuriyeti, Alabuga

Samara Bölgesi, Togliatti

Sverdlovsk Bölgesi, Titanic

Turizm ve Rekreasyon Özel Ekonomik Bölgeler (ÖEB) plaj gelişimi, sağlıklı iyleştirilmesi ve aynı zamanda eko-turizm ve doğa sporları gibi macera turizmi olanakları ile en güzel bölgelerde yer almaktadır.

Altai Cumhuriyeti, The Altai Valley

Buryatia Cumhuriyeti, Baikal Haven

Altai Bölgesi, Turquoise Katun

Stavropol Bölgesi, Yutsa Grand Spa

Irkutsk Bölgesi, Gate Baikal

Kaliningrad Bölgesi, Curonian Spit

Primorsky Bölgesi, Russky Island

Kuzey Kafkas Turizm Bölgesi

Limana özel Ekonomik Bölgeler (SEZ) küresel deniz ticaret yolları ve havakoridorlarına yakın bulunmaktadır.

---

¹²¹T.C.Moskova Büyükşehirliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.142,143

Ulyanovsk Bölgesi, Ulyanovsk Vostochny
Khabarovsk Bölgesi, Sovetskaya Gavan
Murmansk Bölgesi.¹²²

Özel Ekonomik Bölgeleri ile ilgili son gelişmeler

RF Cumhurbaşkanı V. Putin'in kararıyla, bütçeden 7 adet Özel Ekonomik Bölgenin(Special Economic Zone, SEZ) altyapısının (ulaşım, iletişim, enerji gibi) oluşturulması için önümüzdeki 2-3 sene içinde 40 Milyar Rbl. (yaklaşık 1,5 Milyar \$) verilecektir.

RF Hükümeti, yaptığı Liman Özel Ekonomik Bölgesi Kanunu değişikliklerine göre ÖEB statüsünü alan limanlarda (deniz, nehir, hava kastedilmekte) ulaştırma sistemi, depolama, gemi vb. tamiratu, ürün paketleme ve ambalajlama, toptan ticaret vb faaliyet yatırımcılar tarafından yürütülebilir. Bu tip bölgelerde faaliyet göstermek isteyen yatırımcılar yeni kurulan limanlar için en az 250 Milyon Euro, mevcut limanlar için en az 10 Milyon Euro tutarında yatırım getirecekler, diğer faaliyetler için en az 2 milyon Euro'luk yatırım gerekmektedir. Bu tip bölgelerin altyapısının kurulması için bütçeden önümüzdeki sene 4 Milyar Ruble ayrılması öngörülmektedir.¹²³

Rusya'nın 16 özel ekonomi bölgelerinden en büyüğü Tataristan özel ekonomi bölgesi Alabuga yatırımcılar açısından çok cazip şartlar sunmaktadır. Bölgede gümrük memurları bile çok farklı, işlemleri gülümseyerek yapıyorlar, bunun bile bölge için teşvik edici olduğu söylenmektedir. Ayrıca gümrük işlemlerini 3saat gibi kısa bir sürede çözüldüğü belirtilmektedir. Diğer ekonomik bölgeler gibi Alabuga kazanç ve arazi vergilerinde çok büyük avantajlar sağlıyor. Moskova'da 1 milyon doları bulan 1 MW elektrik Alabuga'da ücretsiz. Devletin 500 milyon dolar yatırım yaptığı alanda 6 ayrı fabrika üretime başlarken, toplam yatırımlar 1 milyar doları aşmıştır. Orta vadede planlanan toplam yatırım bedeli 3 milyar doları geçecek. Alabuga'da gümrük işlemleri ise sadece 3 saatte tamamlanabiliyor. Fransız Air Liquide, yerli şirket Sollers başta olmak üzere Türkiye'den Şişecam ve Kastamonu Entegre'nin de yatırımları bulunmaktadır. Hayat Group bürokrasinin

¹²²Rusya Federasyonu Ekonomik Gelişim ve Ticaret Bakanlığı,www.economy.gov.ru, 13.01.2013

¹²³T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yatırım İmkanları, 2012, s.2

çalışmalarını kolaylaştırması nedeniyle bölgeye 500 milyon Euro'luk yatırım yapacaklarını bildirmiştir. Konuyla ilgili hükümetin federal ve yerel düzeyde bölgenin alt yapısı için 2005'ten bu yana 1,5 milyar dolar yatırım yaptığı bilinmektedir. Bu bölgede vergiler neredeyse sıfırlanmış durumda, elektrik, doğalgaz ve diğer hizmetler hemen hemen ücretsiz. İşçi ücretleri aylık 400-500 dolar düzeyinde, Moskova'ya göre hayat yüzde 35-50 arasında daha ucuzdur.¹²⁴

Öte yandan Tataristan'ın Kazan Bölgesinde yaklaşık 192 hektar üzerine kurulacak olan İnnopolis'de 155 bin kişinin yaşaması düşünülüyor. İlde federal düzeyde ilk IT üniversitesi, okullar, evler, spor tesisleri ve diğer sosyal altyapı projelerinin inşaatı yapılacak.Hükümet kararı gereği bölge sakinlerine uzun vadeli arazi kiralama seçeneği sunulurken, ayrıca özel bir vergilendirme oranına sahip olacaklar. Örneğin gelir vergisi %20 iken onlar için %13,5, sosyal vergi %30-34 yerine %14 olacak. Ayrıca 10 yıl boyunca da emlak vergisinden muaf olacaklar. Kurulacak özel ekonomik bölge de serbest gümrük bölgesi de olacak.¹²⁵

Bir Alman şirketinin yaptığı bir ankete göre, Tataristan Cumhuriyeti yatırım açısından Rusya Federasyonu'nun en cazip bölgesi seçildi. Başkent Moskova ise listenin sekizinci sırasında yer alabildi.Rus-Alman Dış Ticaret Odası Başkanı Mihael Harms, Moskova'da yaptığı toplantıda Rusya'da faaliyet gösteren Alman şirketlerinin araştırmaları hakkında bilgi verdi. Araştırma bağlamında yatırım açısından Rusya'nın en cazip bölge listesi de yayınladı. Listenin lideri Tataristan Cumhuriyeti olurken, ikinci sırada Sverdlovsk ve üçüncü sırada ise Ulyanovsk bölgesi yer aldı.Sıralamasında diğer bölgeler şöyledir: Novosibirsk bölgesi, St.Petersburg kenti, Nijni Novgorod bölgesi, Kaliningrad bölgesi, Moskova kenti, Krasnodar ve Leningradski bölgeleri.Liste araştırması, bölgelerin ekonomik potansiyeli, ulaşım rahatlığı, enerji ve ham madde kaynaklarına ulaşım, IT altyapımı, toprak arazi fiyatları, vergi indirimleri ve başka kategorilere göre yapıldı. Alman şirketleri, araştırmada bürokratik engellerin düzeyi, siyasi istikrar, idari yönetimin profesyonelliği, personelin kalifiyesinin düzeyi, yasaya uyma, asayiş ve başka kategorileri de değerlendirdi. Alman yetkili Harms'a göre 2010 yılında da yapılan benzer araştırmada ise Kaluga, Tver ve Moskova çevre bölgeleri liderlik koltuğunda idi ancak şimdiki ankete göre, merkez bölgeleri yerini başka bölgelere kattırdı, sıralamada en iyi yerler Privolje (Volga nehri kıyı bölgeleri) bölgeleri ve Privolje'nin 3 bölgesi ilk altıya girdi.Alman şirketlerinin söz konusu anket çalışmasını her yıl yaptığını ve

¹²⁴Haber Rus Cihan Haber Ajansı, www.haberrus.com, 25.12.2012

¹²⁵ Age

maalesef son yıllarda sorunlarda fazla değişiklik olmamış, sorunların başında Rusya'nın tüm süreçlerinde aşırı derecede bürokratikleşme, ikinci sırada kalifiye elemanların eksikliği ve üçüncü sırada ise yolsuzluk geliyor. Gümrük işlemleri, teknik normlar, göçmen ve vize politikalarından kaynaklanan sorunları da buna dahil edilebilir.¹²⁶

3.5. Geçmiş ve Günümüzde Türk – Rus İlişkileri

Beş yüzyıllık Türk-Rus ilişkilerinin tarihçesine baktığımız zaman, barış ve işbirliği dönemlerinin istisnai aşamaları oluşturmakta olduğunu görürüz. Rus ve Türk halkları arasındaki ilişkilerde birçok savaş, diplomatik mücadeleler ve siyasal sorunlar dikkati çekmektedir. Birçok tarihçi ve siyaset bilimci araştırmacı yaptıkları çalışmalarda, Türk-Rus ilişkilerini daha çok siyasal sorunlar ve güvenlik kaygıları çerçevesinde ele almayı tercih etmiş ve bu ilişkilerin iktisadi, kültürel ve toplumsal boyutlarını pek irdelememiştir.¹²⁷

2008 yılında 38 milyar dolara ulaşan ticaret hacmi ile RF Türkiye'nin bir numaralı ticaret ortağı haline gelmiştir. İki ülke ekonomisinin rekabetçi olmaktan çok tamamlayıcı yapıya sahip olması ticari ve ekonomik alanda bir çok işbirliği imkanı bulunduğunu göstermektedir. İki ülkenin karşılıklı ticaret hacminin ulaştığı bu boyutu anlayabilmek için karşılıklı ilişkilerin kısaca tarihinden bahsetmek gerekmektedir. Birbirine komşu iki ülkenin siyasi ilişkileri tahlil edilmeden ticari ilişkilerin bugün geldiği noktanın sağlıklı olarak yorumlanamayacağı değerlendirilmektedir. Birinci Dünya savaşından sonra Çarlık Rusyasının yerine kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile Osmanlı İmpartaorluğunun yerini alan Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler farklı bir mecraya girmiştir. Bunun temelinde Sovyet Rusyanın Osmanlı Yönetimine rağmen 1920 yılında TBMM'ni tanıması ve milli mücadele sırasında çeşitli nedenlerle TBMM yönetimine maddi yardımda bulunması ile 1921 tarihinde TBMM ile imzalanan ve Türkiye-Rusya sınırını ana hatlarıyla şekillendiren Moskova ve Kars anlaşmalarının önemi yadsınamaz. İki ülke arasında oluşan işbirliği rüzgarı Boğazların hukuki statüsünün belirlenmesi sürecinde her iki ülkenin farklı görüşlere sahip olması ve bu süreçte İngiltere'nin Türkiye'yi desteklemesi tersten esmeye başlamıştır. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşında tarafsız kalmak için gösterdiği çaba hem Moskova hem de batılı devletleri memnun etmemiştir. Türk Boğazları 1990'dan sonra SSCB'nin dağılması ile güvenlik, kirlenme, deniz trafiği, kaçakçılık ve zabıta yetkisine dayalı düzenlemeler ve uygulamalar nedeniyle milletlerarası ilişkiler alanında

¹²⁶ Age

¹²⁷ Büyükakıncı, E., 10.01.213

güncel konular arasına girerek, Rusya ile Türkiye arasında tartışma konularından biri haline gelmiştir. Bu tartışmalar, daha çok barış zamanında Bogazlar'dan serbest geçiş yapacak yabancı ticaret gemileri hakkında Türkiye tarafından alınacak önlemler, bunlarla ilgili kurallar ve bunların uygulamaları üzerinde yoğunlaşmıştır.¹²⁸

II. Dünya Savaşı sonrasındaki yeni dünya düzeninin oluşumunda kendine göre belirli paydalar edinme arayışındaki Stalin yönetimi, Balkanlar ve Doğu Avrupa'ya yönelik yayılmacı politikalarını ön plana çıkarırken, Mart 1945'te Türk-SSCB 1925 Dostluk Antlaşması'nı artık uzatmayacağını duyurmuş ve Doğu Anadolu toprakları ile Boğazlarını Türk hükümetinden isteyecek kadar ileri gitmişti. Öte yandan, Montreux Sözleşmesi'nin yeniden gözden geçirilmesi de, Moskova'nın talepleri arasında yer alıyordu. Bu dönemde İngiltere'nin yerini alan ABD'yi yanına almayı başaran Türkiye, bu bağlamda Truman Doktrini'nin açılımlarından yararlanma aşamasına geldi. 1947'den itibaren Amerika'nın bölgesel ağırlığının artmaya başlamasıyla Sovyet liderlerinin saldırgan tavırları belirli bir gerileme sürecine girdi. Türk-Amerikan yakınlaşması, bu bağlamda Moskova'ya karşı Ankara'nın belirli bağlaşıklık politikalarını geliştirme çabaları açısından çok önemlidir. Stalin'in ölümünden sonra Türk-Sovyet ilişkilerinde belirli bir iyileşme sürecini gözlemlemek olasıdır; Kruşçev'in SBKP'nin başına seçilmesiyle birlikte "barış içinde bir arada yaşama" ilkesinin SSCB dış politikasına yansımaları, yayılmacı politikaların ve siyasal nüfuz söyleminin kısmen etkilerini yitirmelerine yol açmıştı. Her ne kadar Sovyet yönetimi, Mayıs 1953'te verdiği nota ile güney komşusuna yönelik istemlerinden vazgeçse de, Türk hükümetleri dış politika davranışlarında belirgin bir değişiklik izleme politikasına yönelmemiştir.¹²⁹

Son yirmi yılda Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin gelişmesinde doğalgaz alışverişinin özel bir yeri vardır. 18 Eylül 1984 tarihinde imzalanan Doğalgaz Anlaşması, iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin atılım yapmasında ciddi katkıda bulunmuştur. Bu anlaşma ile Sovyet tarafı 1987 yılından başlayarak 25 yıl süreyle Türkiye Cumhuriyeti'ne ticari şartlarla doğalgaz sevk etmeyi garanti ederken, Türk tarafı da bu süre zarfında doğalgaz ithal etmeyi taahhüt etmiştir. Anlaşma ile doğalgaz bedellerinin Türkiye tarafından serbest döviz şeklinde ödenmesi, Rus tarafının ise, bu ödemeleri "genelde Türk mallarının alımında" kullanması amaçlanmıştır. Ödemenin, Türk tarafının imkanları ve Sovyet dış ticaret

---

¹²⁸Ökten, K., 10.01.2013

¹²⁹Büyükakıncı, 10.01.2013

kuruluşlarının ihtiyaçlarına göre pamuk, tahıl, et, nebatî yağlar, demir ve demirdışı metaller, demir dışı cevherler ve diğer sanayi mamülleri ile yapılması ve bu amaçla tarafların her yıl bir araya gelerek Sovyetler Birliği'ne ihraç edilecek Türk mallarının listesini birlikte saptamaları öngörülmüştür. Doğalgaz anlaşmasının Türkiye'ye sağladığı önemli fırsatlardan biri de anlaşma çerçevesinde Türk müteahhitlerine Rusya pazarına giriş imkanı sağlamış olmasıdır. 1986 yılında imzalanan 9. Dönem KEK Protokolü'nde, üstlenilecek projelerin finansmanının bir kısmının doğalgaz bedelleri karşılığında yapılmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bu çerçevede, 1988 yılından itibaren doğalgaz bedellerinin yüzde 25-30'luk kısmı müteahhitlik hizmetlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Türk müteahhitlik firmaları kısa zamanda kendilerini kanıtlayarak doğalgaz anlaşması dışında da birçok başarıya imza atmıştır.¹³⁰

Gorbaçov'un uyguladığı açıklık ve yeniden yapılandırma politikalarının ivme kazandığı 1980 sonlarına doğru her iki ülkenin karşılıklı ihtiyaçlarının giderilmesini sağlayacak yeni bir ekonomik zemin oluşturmuştur. Belirtilen ihtiyaçlar Karadeniz'e kıyısı bulunan ve o dönem bir çoğu Sosyalist ekonomik politiklar uygulayan diğer ülkeler için de geçerlidir. Böyle bir ihtiyacın sonunda Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) fikri ortaya atılmıştır. KEİ'nin ilk kurucu üyeleri Karadeniz'e kıyısı olan Türkiye, eski Sovyetler Birliği, Romanya ve Bulgaristan'dır. Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine Bağımsız Devletler Topluluğu olarak Rusya Federasyonu, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova, Gürcistan ve Ermenistan kurucu üye sıfatıyla katılmışlardır. Daha sonra Karadeniz'de kıyısı olmayan Yunanistan ve Arnavutluk kurucu üye olarak katılmıştır.¹³¹

KEİ Anlaşması, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Zirve Toplantısı'nda dokuz üye ülkenin yanı sıra, Yunanistan ile Arnavutluk'un da kurucu üye olarak katıldığı on bir ülkenin devlet veya hükümet başkanları tarafından imzalanarak, resmen işlerlik kazanmıştır. KEİ, bundan böyle hükümetler boyutunun yanı sıra, parlamenterler, özel sektörler, belediyeler ve hatta hükümetler dışı kuruluşlar boyutuyla; çalışma organları, usulleri ve yöntemleriyle; bankası, İstatistik Veri ve Ekonomik Bilgi Değişimi Koordinasyon Merkezi'yle somut projeleri sonuçlandırabilecek temel öğelere sahip bulunmaktadır. KEİ'nin uluslararası kimliği de giderek ağırlık kazanmıştır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ni uluslararası bir örgüte dönüştüren KEİB Anlaşması, 5 Haziran 1998 tarihinde Yalta'da

¹³⁰Rusya.ru, www.rusya.ru, 10.01.2013

¹³¹Zaman, www.zaman.com.tr, 21.12.2012

imzalanmıştır. KEİ, imzalanan anayasa ile bölgesel bir ekonomik teşkilata dönüşerek adı, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı olmuştur. Yasayla kurumsallaşma dönemini kapatan KEİ, bundan sonra da program ve proje uygulamasına geçecektir.¹³²

Dönemsel olarak yaşanan bu gerilemenin, iki ülkenin karşılıklı ticari potansiyelinin kailıcı şekilde gerilemesi anlamına gelmediği 2010 yılının sonu itibariyle ortaya çıkmıştır. 2009 yılında yaşanan global ekonomik krizin yanı sıra 2009 yılı Ağustos ayına kadar ülkemiz ürünlerine Rus makamlarınca uygulanan önlemlerden doğan sıkıntıların da aşılması sonucunda 2010 yılında Rusya ile karşılıklı ticaret hacmimiz 26 milyar dolara yükselmiştir.2009 yılı Ağustos ayından itibaren, iki ülke arasında giderek hızlanan bir şekilde gelişen siyasi ilişkilerin bir yansıması olarak gelişen ticari ve ekonomik ilişkilerin 2012 yılı ile birlikte daha da artacağı ve 2008 yılında yakalanan rekorların aşılabacağı önemli bir göstergesi olmuştur. Nitekim 2012 yılı Aralık ayında Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin,Türkiye-Rusya 3. Üst Düzey İşbirliği Konseyi (ÜDİK) toplantısının ardından düzenledikleri ortak basın toplantısında; ekonomik, ticari, bilimsel ve teknik işbirliğiyle 2012-2015 yılları arasındaki gelişim perspektifini ortaya koyan orta vadeli programı imzaladıklarını belirten Erdoğan, bu kapsamda 11 anlaşma imzalandığını ifade etti.Hem bu orta vadeli programı hem de Eximbank ve Başbakanlık Yatırım Destek Ajansı'nın, Rus Sber Bank ile imzalan mutabakat muhtıraları ile iki ülke arasında belli süreli vize mufaiyetinin karşılıklı ekonomik ilişkilerdeki olumlu yansımalarının olacağı düşünülmektedir.2010 senesinde oluşturulan Türkiye-Rusya Üst Düzey İşbirliği Konseyi'nin 3. Toplantısı 2012 yılında gerçekleştirilmiş olup, Erdoğan ve Putin, böylece son 10 yılda 30. kez bir araya gelmişlerdir ki bu durum her iki ülkenin karşılıklı ekonomik ve siyasi ilişkilerin gelişmesine verdikleri önemin bir göstergesidir. Kaldı ki, bu süre zarfında özellikle Suriye'de yaşanan siyasi gelişmelerde her iki ülkenin farklı yaklaşımına rağmen ekomonik anlamdaki iş birliğinin bu karşıtlıktan olumsuz bir şekilde etkilenmemiş olması da üzerinde durulması gereken bir konudur.

Türkiye-Rusya 3. Üst Düzey İşbirliği Konseyi (ÜDİK) toplantısının ardından imzalanan 11 sözleşme vardır, bunlar :

---

¹³² Age

- Çalık Holding AŞ ile Rosneft Petrol Şirketi arasında, pazarlama ve dağıtım alanında ortak girişim kurulmasına ilişkin işbirliği anlaşması, Çalık Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Çalık ile Rosneft Başkanı İgor Seçin.
- Türkiye İhracat Kredi Bankası AŞ ile Rusya Sberbank arasında işbirliği mutabakat muhtırası, Türk Eximbank Genel Müdürü Hayrettin Kaplan ile Rusya Sberbank Yönetim Kurulu ve İcra Kurulu Başkanı German Gref.
- Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı ile Rusya Sberbank arasında mutabakat muhtırası, Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Başkanı İlker Aycı ve Rusya Sberbank Yönetim Kurulu ve İcra Kurulu Başkanı German Gref.
- Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi ile Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi arasında işbirliğine dair mutabakat muhtırası, Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi Başkanı Prof. Dr. Bülent Aras- ile Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi Rektörü Evgeniy Petroviç Bajanov.
- Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK) ile Rusya Federasyonu Mali Denetim Servisi arasında karapara aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadele konusunda mutabakat muhtırası, Maliye Bakanlığı MASAK Başkanı Mürsel Ali Kaplan ile Rusya Federasyonu Federal Finansal Gözetim İdaresi Başkanı Yuri Anatolyeviç Çıkançin.
- Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ve Rusya Federasyonu hükümeti arasındaki 2012-2015 Ticari, Ekonomik, Bilimsel ve Teknik Alanlarda İşbirliği Orta Vadeli Programı anlaşması, Ekonomi Bakan Yardımcısı Mustafa Sever ve Rusya Federasyonu Ekonomik Kalkınma Bakan Yardımcısı Aleksey Likaçev.
- Türk-Rus Toplumsal Forumu Eylem Planı, Toplumsal Forum Türk Kanadı Başkanı Büyükelçi Volkan Bozkır ile Toplumsal Forum Rus Kanadı Başkanı Konstantin Kosaçov.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında kültür merkezlerinin kuruluşu ve faaliyetlerine dair anlaşma, Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay ile Bağımsız Devletler Topluluğu Yurt Dışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani Yardım Alanında İşbirliğinden Sorumlu Federal Ajans Başkanı Konstantin Kosaçov.

- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Rusya Federasyonu Devlet Nükleer Enerji Şirketi arasında Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi'ne ilişkin ortak bildiri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız ve Rosatom Başkanı Sergey Kiriyenko.
- Türk-Rus Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu Eşbaşkanları Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız ile Rusya Federasyonu Enerji Bakanı Aleksandr Novak'ın toplantısına dair ortak bildiri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Yıldız ile Rusya Federasyonu Enerji Bakanı Novak.
- Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında iki ülkede bulunan askeri şehitliklere ilişkin işbirliği anlaşması, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov.

İmzalanan 11 anlaşma arasından özellikle 3 tanesi ikili ilişkilerin geleceğini belirleyecek kadar önemlidir. Bunlardan birincisi Türkiye'nin Akkuyu'da inşa etmeyi planladığı nükleer santral projesini yaşama geçirecek Rus nükleer yatırım ajansının 800 milyon dolarlık ek sermaye aktarımını taahhüt etmesi ve toplam yatırım miktarını kısa vadede 2,4 milyar dolar çıkaracağını beyan etmesi. Bu projenin toplam yatırım miktarı 20 milyar dolar olup, tamamı Rusya tarafından finanse edilecektir. İkinci önemli anlaşma 2012-2015 seneleri arasında iki ülke arasındaki her türlü ekonomik, ticari, sanayi ve ekonomik işbirliğini planlayan orta vadeli program olup, iki ülke karşılıklı ticaret hacminde öngörülen 100 milyar dolar hedefini gerçekleştirecek bir yol haritası olma özelliğini de taşımaktadır. Bir üçüncü anlaşma ise iki ülkenin mali suçlarla ilgili kurumunun kara para aklama ve terörizmin finansmanı konusunda imzaladığı protokoldür. 1990'ların başlarından bu yana terörle mücadele konusunda birbirlerini PKK ve Çeçen grupları desteklemekle suçlayan Türkiye ve Rusya, bu ikili anlaşmayla terörle mücadele konusunda da yeni bir süreci başlattıklarının mesajını vermiş oldular.¹³³

3.6. Rusya Federasyonu'nun Ekonomik Gelişimi, Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri

Ticari İlişkilerin Gelişimi

1970-1980 döneminde Türkiye'nin dış ticaretinde önemli yeri olan SSCB'nin payı 1980'lerin başında azalmaya başlamıştır. Ancak iki ülke ticareti 1984 yılında yapılan doğal

¹³³ BBC, www.bbc.com.uk, 10.02.2013

gaz anlaşması ile tekrar hız kazanmış, 1992 yılında SSCB'nin dağılmasıyla birlikte iki ülke ticari ilişkileri hızla gelişmeye devam etmiştir. 2000 yılında ihracatımızda 9'uncu sırada yer alan Rusya Federasyonu 2004 ve 2005 yıllarında 8'inci sıraya yükselmiş, 2006 yılında tekrar 9'uncu, 2007 yılında 7'nci sıraya yerleşmiştir. 2008 yılında ise ihracatımızda 5'inci en büyük ülke konumuna yükselen RF, 2009 yılında 6'ncı, 2010 yılında da 8'inci, 2011'de ve 2012'de 4'üncü sıradadır. İthalatımızda ise 2000 yılında 4'üncü sırada iken 2004 ve 2005 yılında 2'nci sıraya 2006 ve 2007 yıllarında ise ilk sıraya yükselmiş 2008 yılından itibaren de bu konumunu sürdürmüştür. Diğer taraftan, gerek 2008 yılı sonundan itibaren yaşanan küresel krizin global ticaretteki olumsuz etkileri, gerek Türkiye ile Rusya Federasyonu arasında son dönemde ikili ticari ve ekonomik ilişkilerde yaşanan sıkıntılar nedeniyle, 2009 yılında ikili ticarete yüksek oranlı bir düşüş kaydedilmiştir. İkili ticaret 2009 yılında 22,9 milyar düzeyine gerilerken, ihracatımız da 3,2 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. 2010 yılında krizin etkilerinin biraz daha aşılması neticesinde, RF ile ticaret hacmimiz bir önceki yıla göre %15,8 oranında artarak 26,2 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. İhracatımız, %44,7 oranında bir artışla 4,6 milyar dolara yükselmiştir. 2011 yılında ise, her ne kadar ticaret hacmimiz 2008 yılı seviyesine yaklaşırsa da, beklenen rekor kırılmamıştır. 2011 yılında ikili ticaret hacmi, bir önceki yıla göre %14,2 oranında bir artışla 30 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. İhracatımız %29,5 oranında artışla 6 milyar dolar, ithalatımız ise, %10,9 oranında bir artış ile 24 milyar olarak kaydedilmiştir.¹³⁴

2011 yılında RF'ye ihracat artış oranımız (%29,5), Türkiye'nin toplam ihracatının genel artış oranından (%18,5) iki kat fazla bir oranda artmış, RF'den ithalat artış oranımız (%10,9) ise, Türkiye'nin toplam ithalatının genel artış oranından (%29,8) iki kattan fazla bir oranda az artış göstermiştir. İki ülke arasındaki ticarete konu olan ürünler her geçen yıl çeşitlenmektedir. Rusya başlangıçta Türkiye'den çoğunlukla gıda maddeleri alırken daha sonra tekstil ve konfeksiyon ürünleri, deri, kürk, makina ve teçhizat, otomobil almaya başlamıştır. Türkiye ise enerji kaynakları (petrol, doğal gaz, kömür) başta olmak üzere makina aksam ve parçaları, demir çelik, kimyasallar ve gübre ithal etmektedir. Türkiye'den Rusya Federasyonu'na ihraç edilen malların 2011 yılı verileriyle kompozisyonu incelendiğinde, dokumacılık ürünlerinin %18,2, gıda ürünlerinin %17,8, otomotiv sanayi ürünlerinin %13,8, diğer elektriksiz makinelerin %7,9 ve kimyasalların %7,8 paya sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin Rusya pazarına yönelik ihracatını ağırlıklı olarak fiyat elastikiyetleri yüksek tüketim malları oluşturmaktadır.

¹³⁴T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.126,127,128

2011 yılı verilerine göre, Türkiye'nin Rusya'dan ithalatının kompozisyonunda petrol gazları-doğalgazların %45,5, petrol ürünlerinin %18,7, demir çeliğin %8,6, demir dışı metallerin %6,7 ve kömürün %6,1 oranında payının bulunduğu görülmektedir. Türkiye, 2011 yılı verilerine göre Rusya Federasyonu'nun dış ticaret hacminde 7., ithalatında 13., ihracatında ise 6. sırayı almaktadır. Rusya Federasyonu'na 2012 ihracatımız 6.7 milyar dolarla 4.sırada yer almıştır. Sektörel bazda Yaş Sebze-Meyve, Deri ve Deri Mamülleri, Tekstil ve Hammaddeleri, Makine ve Aksamları, Değerli Madenler, Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri öne çıkmıştır.¹³⁵

Sermaye Hareketleri

1992 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Rusya Federasyonu ile önce ticari ilişkiler gelişmeye başlamış, peşinden ticari ilişkiler kadar olmasa da Türk yatırımlarında artış kaydedilmiştir. Türk özel sektörü 1990'ların sonlarına doğru yatırımlarına ivme kazandırmıştır. Enka, Koç, Zorlu Grubu (Vestel, Taç, Zorlu Enerji), Efes, Şişecam, Kale Grubu, Eczacıbaşı gibi büyük firmaların yanında küçük ve orta ölçekli firmaların üretim tesisleri kurmak suretiyle pazara olan ilgileri her geçen gün artmıştır. 2011 yılı sonu itibariyle bu yatırımların toplam tutarının 8 milyar dolar civarındadır. Rus özel sektörünün son yıllarda Türkiye'deki özelleştirme ihalelerine olan ilgisi ve yatırım kararları Türkiye'nin Rusya için cazip bir yatırım üssü olduğunu kanıtlamıştır. Turizm, hizmetler, petrol/gaz işleme ve depolama alanında yoğunlaşan Rus yatırım ilgisinin gelecek yıllarda artarak süreceği tahmin edilmektedir. 2011 yılı sonu itibariyle ülkemizdeki Rus yatırımlarının 9 milyar doları aştığı belirtilmektedir. Özellikle, son dönemde Mersin'de yapılacak olan Akkuyu Nükleer Santralinin de Rusya tarafından yapılacak olması ilişkilri daha da geliştirecek unsurlardan birisi olacaktır. Bu yatırımın maliyetinin 20 milyar doları bulacağı tahmin edilmektedir. Bu kapsamda Sberbank'ın Denizbank'ı yaklaşık 4 milyar dolara satın almış olmasını bu yatırımlara ekleyebiliriz.¹³⁶

Aşağıda Türkiye'nin sektörel anlamda en fazla ihrac ettiği ürünler, diğer ülke payları ve Rusya Pazar payı karşılaştırması yapılmaktadır.

---

¹³⁵T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.126,127,128

¹³⁶ Age

Tablo 3.17. Türkiye'nin Konsolide Ülkelere Göre Sektörel İhracatı-Rusya (1000 \$)

(1000 ABD Doları)	1-31.12.2011	1-31.12.2012	1 Ocak-31.12.2011	1 Ocak-31.12.2012	Pay
GENEL TOPLAM	12.043.450	11.877.569	133.175.711	137.709.929	100,00%
Çimento Cam Seramik	245.220	239.008	3.160.846	3.102.250	2,25 %
Rusya Federasyonu	9.113	9.066	133.856	199.416	6,43 %
Değerli Maden ve Mücevherat	113.978	166.612	1.461.408	2.083.084	1,51 %
Rusya Federasyonu	7.805	18.458	135.889	190.456	9,14 %
Deri ve Deri Mamulleri	164.491	132.766	1.479.274	1.605.069	1,17 %
Rusya Federasyonu	51.235	41.695	332.426	436.314	27,18 %
Tekstil ve Hammaddeleri	650.598	626.129	7.944.933	7.849.702	5,70 %
Rusya Federasyonu	77.847	67.055	1.015.336	1.134.545	14,45 %
Yaş Meyve ve Sebze	340.371	309.899	2.335.827	2.184.807	1,59 %
Rusya Federasyonu	135.990	132.124	838.145	795.587	36,41 %
Makine ve Aksamları	487.077	455.960	4.899.125	5.327.524	3,87 %
Rusya Federasyonu	22.932	29.650	294.791	365.309	6,86 %

Kaynak : TIM Sektör Bazında Ülke Rakamları, www.tim.org.tr, 20.01.2013

Türkiye'nin sektörel anlamda Rusya ihracatında % 36,41 ile Yaş Meyve ve Sebze, % 27,18 ile Deri ve Deri Mamülleri, % 14,45 ile Tekstil ve Hammaddeleri ve % 9,14 ile Değerli Maden ve Müvecherat yer almaktadır.¹³⁷

Tablo 3.18. RF – Türkiye Dış Ticaret

	Yıllar				2011-2010	Ocak-Kasım Milyon USD		
	2008	2009	2010	2011	% Değ	2011	2012	% Değ
İhracat	6.482	3.202	4.628	5.993	29,5	5.488	6.181	12,6
İthalat	31.365	19.450	21.601	23.953	10,9	21.405	24.145	12,8
Ticaret Hacmi	37.847	22.652	26.229	29.946	14,2	26.893	30.326	12,8
Ticaret Açığı	-24.883	16.248	-16.973	17.960	5,8	-15.917	-17.964	12,9
İhracatta Payı (%)	4,9	3,1	4,1	4,4		4,5	4,4	
İhracatta Sırası	5	6	6	6		6	6	
İthalatta Payı (%)	15,5	13,8	11,6	9,9		9,7	11,1	
İthalatta Sırası	1	1	1	1		1	1	

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Güncel İstatistikler

Rusya ile dış ticaret hacmimiz artarken sürekli dış ticaret açığı verdiğimiz görülmektedir. 2011 yılı Ocak-Kasım dönemi ihracatımız 5.4 milyar dolarken 2012 yılı aynı

¹³⁷TIM, www.tim.org.tr, 20.01.2013

dönemde 6.1 milyar dolar olmuştur. İthalat ta 21.4 milyar dolardan 24.1 milyar dolara yükselmiştir.

Tablo 3.19. RF – Türkiye Dış Ticaretinde İlk 10 Madde/Madde Grubu
(Ülkemiz İstatistikleri-2012 Ocak-Aralık)

İHRACAT		İTHALAT	
Ürün Adı	Değer (1.000 \$)	Ürün Adı	Değer (1.000 \$)
Dokumacılık ürünleri	1.255.543	Petrol gazları, doğal gaz	12.271.574
Gıda Maddeleri	1.028.048	Petrol ve ürünleri	5.068.373
Meyva, sebze ve mamulleri	891.509	Gıda ürünleri	2.034.204
Otomotiv sanayii ürünleri	791.480	Hububat ve mamulleri	897.116
Diğer yarı mamüller	596.817	Hayvansal-bitkisel yağlar	646.979
Metal eşya	231.711	Demir-çelik	1.709.213
Kimyasallar	547.095	Kömür	1.669.160
Plastikler	249.774	Demir dışı metaller	1.359.024
Diğer tüketim ürünleri	517.631	Maden cevherleri ve döküntüleri	1.067.490
Ayakkabı	110.369	Kimyasallar	867.873
Sihhi tesisat, ısıtma-aydınlatma malzemeleri	69.551	Diğer yarı mamuller	341.203
Mobilya	57.681	Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	151.988
Diğer elektriksiz makineler	477.390	Mantar ve ağaç mamülleri	142.186
Hazır giyim	409.259	Tarımsal Hammaddeler	163.513
Elektrikli makina ve cihazlar	351.658	Kauçuk ürünleri	93.752
Madencilik Ürünleri	284.929		
Petrol Ürünleri	159.386		
Diğer	423.079	Diğer	68.086
Toplam	6.682.929	Toplam	26.619.713

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Güncel İstatistikler

Türkiye'nin Ocak-Aralık 2012 Rusya ihracatında en önde gelen sektörleri Dokumacılık, Gıda Maddeleri, Meyve ve Sebze Mamülleri ve Otomotiv Sanayi Ürünleri önde gelirken ithalatımızda Petrol Gazları ve Doğal Gaz, Petrol ve Ürünleri, Gıda Ürünleri, Hububat ve Mamülleri, Hayvansal-Bitkisel Yağlar önde gelen madde gruplarıdır.¹³⁸

¹³⁸T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Güncel İstatistikler

Tablo 3.20. RF – Türkiye Dış Ticaretinin Yapısı

TÜRKİYE-RF DIŞ TİCARETİNİN YAPISI*				
2012 (Ocak-Kasım)	İhracat	% Pay	İthalat	% Pay
Yatırım Malları	580	9,4	28	0,1
Ara Mallar	3.203	51,8	23.415	97,0
Tüketim Malları	2.389	38,7	701	2,9
Diğer	9	0,1	1	0,0
Toplam	6.181	100,0	24.145	100,0
*SNA				

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Güncel İstatistikler

Ocak-Kasım 2012 Türkiye – RF Ticaretinin yapısında % 51,8 pay ve 3,2 milyar dolar ihracatla ara malları ihracatımız ilk sırada, % 38,7 pay ve 2,3 milyar dolarla tüketim malları ihracatı ikinci sıradadır. Aynı dönem ithalatımız % 97 pay, 23,4 milyar dolarla ara mallarından oluşmaktadır.¹³⁹

Tablo 3.21. Müteahhitlik Hizmetleri

Yıllar	Hacim (mil. \$)	Prj. Ad.	
1989-1999	9.694	587	
2000	165	19	
2001	343	38	
2002	428	40	
2003	1.033	70	
2004	746	56	
2005	2.468	70	
2006	2.738	61	
2007**	5.922	101	
2008	2.778	43	
2009	1.809	21	
2010	1.277	34	
2011	2.487	74	
<i>2012 (Ocak-Aralık)**</i>	<i>2.914</i>	<i>69</i>	
TOPLAM	34.802	1.283	
* İş alındı belgelerine göre			
**Duyumlar dahil			

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Güncel İstatistikler

¹³⁹ Age

2012 Ocak-Aralık iş alındı belgelerine göre 2,9 milyar dolar müteahhitlik hacmi, 69 adet proje ile yükseliş trendindedir. Toplam hacmi 34,8 milyar dolar, projeler 1.283 adedi bulmuştur.

Tablo 3.22. RF'nin en çok ihracat yaptığı ilk 10 ülke, Ocak-Aralık 2012

Sıra	En çok ihracat yapılan 10 ülke (Ocak-Aralık 2012)	Milyon \$	Pay (%)
1	Hollanda	76.763	14,63
2	Çin Halk Cumhuriyeti	35.720	6,81
3	Almanya	35.593	6,78
4	İtalya	32.428	6,18
5	Türkiye	27.413	5,22
6	Ukrayna	27.179	5,18
7	Belarus	24.422	4,65
8	Polonya	19.878	3,79
9	Japonya	15.571	2,97
10	İngiltere	15.029	2,86

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Güncel İstatistikler

Ocak-Aralık 2012 dönemine göre Rusya'nın en fazla ihracat yaptığı ülke 76,7 milyar dolarla Hollada iken, Türkiye'ye ihracatı 27,4 milyar dolardır. Ülke sıralamasında 5. sıradadır.

Tablo 3.23. RF'nin en çok ithalat yaptığı ilk 10 ülke, Ocak-Aralık 2012

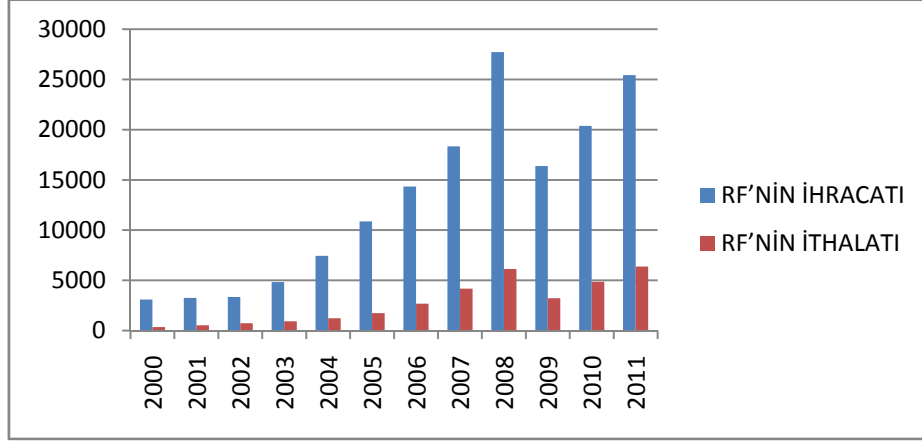
Sıra	En çok ithalat yapılan 10 ülke (Ocak-Aralık 2012)	Milyon \$	Pay (%)
1	Çin Halk Cumhuriyeti	51.789	16,57
2	Almanya	38.275	12,25
3	Ukrayna	17.967	5,75
4	Japonya	15.650	5,01
5	ABD	15.317	4,90
6	Fransa	13.770	4,41
7	İtalya	13.413	4,29
8	Belarus	11.305	3,62
9	Kore Cumhuriyeti	10.986	3,51
10	İngiltere	8.194	2,62
13	Türkiye	6.804	2,18

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Güncel İstatistikler

Ocak-Aralık 2012 dönemine göre Rusya'nın en fazla ithalat yaptığı ülke 51,7 milyar dolarla Çin iken, Rusya'nın Türkiye'den ithalatı 6,8 milyar dolarla 13. sıradadır.¹⁴⁰

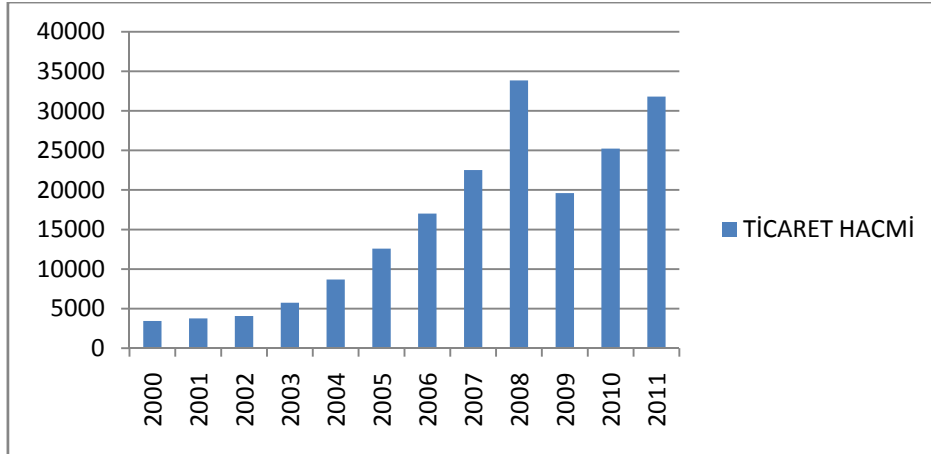
Tablo 3.24. RF'nin ihracatı ve İthalatı

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2011, s.129

Rusya Federasyonu'nun 2000-2011 dönemi Türkiye'ye ihracatı sürekli artış eğilimi gösterip 2008 yılında en üst seviyeye çıkmıştır, RF'nun Türkiye'den ithalatı da artış göstermiş olmasına rağmen açık devam etmiştir.

Tablo 3.25. RF'nin Ticaret Hacmi

Kaynak : T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2011, s.129

Rusya Federasyonu'nun 2000-2011 dönemi Türkiye ticaret hacmi istikrarlı artış eğilimi gösterip 2008 yılında 32 milyar dolara çıkmıştır, 2011 yılında da 30 milyar doları aşmıştır.¹⁴¹

¹⁴⁰ T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Güncel İstatistikler

Rusya'daki Türk Yatırımları

1992 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte Rusya Federasyonu'nda yapılan Türk yatırımlarında da artış kaydedilmiştir. 1990'lı yılların başlarında yeterli sermaye birikimine sahip olmayan Türk özel sektörü, 1990'ların sonlarına doğru yeterli sermaye birikimini sağlayarak yatırımlarına hız vermiştir. Enka, Koç, Zorlu (Vestel, Taç, Zorlu Enerji), Efes, Sisecam gibi büyük firmaların yanında küçük ve orta ölçekli firmaların üretim tesisleri kurmak suretiyle pazara olan ilgileri her geçen gün artmıştır. T.C. Hazine Müsteşarlığı ve Moskova Büyükelçiliğimizin verilerine göre Rusya Federasyonu'ndaki Türk yatırımların toplam tutarının 6,5 milyar doları aştığı tahmin edilmektedir. Rus özel sektörünün son yıllarda Türkiye'deki özelleştirme ihalelerine olan ilgisi ve yatırım kararları Türkiye'nin Rusya için cazip bir yatırım üssü olduğunu kanıtlamıştır. Turizm, hizmetler ve petrol/gaz işleme ve depolama alanında yoğunlaşan yatırımların gelecek yıllarda artarak süreceği tahmin edilmektedir.

TOBTİM Ticaret Merkezi

TOBB ve TİM ortaklığı ile Moskova'da inşa edilen ve Ocak 2005'te tamamlanan Arkadia Türk Ticaret Merkezi 60 milyon dolar değerindedir. 38.600 m2 alan üzerine kurulan alışveriş merkezinde 85 ofis, 39 mağaza, 1.600 m2 alan üzerine kurulu süpermarket, 6 sinema salonu, 5 fast food ve 2 restoran bulunmaktadır. Arkadia'da mağazası bulunan bazı Türk firmaları ise şunlardır: Ramsey, BGN, Hatemoğlu, Colin's, Stork's, Goldas, Euromoda, Lady Collection, Secret Garden, Deniz Örme, Pasabahçe, Süed Mod, Pharmed, Kanz, Famosa, Niko, Entire Travel, Ramstore.¹⁴²

Turizm

Turizm'de Türkiye ile Rusya arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. 1998 krizinden sonra Türkiye'ye gelen Rus turistlerin sayısında ciddi oranda azalma yaşanmıştır ancak Rus ekonomisinde toparlanma ve ekonomik krizin etkilerinin azalmaya başlanması ile birlikte Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerin sayısı yeniden yükselişe geçmiştir. Ayrıca 2001 yılında Türkiye'de yaşanan devalüasyon sonrasında Türkiye'de tatil

¹⁴¹T.C. Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2011, s.129

¹⁴²DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.7 DEİK, www.deik.org.tr, 20.11.2012

maliyetinin yabancılar için görece düşmesi Rus turistler için Türkiye'yi daha cazip bir tatil ülkesi haline getirmiştir. Bunun sonucunda Türkiye'ye Almanya'dan sonra ikinci sırada turist yollayan ülke konumuna yükselen Rusya Federasyonu ülkemiz turizm sektörünün önemli bir parçası haline gelmiştir. Kültür turizmi ve diğer turizm alanlarından ziyade deniz ve güneş turizmine yönelik gelişen potansiyelin en büyük riski diğer Akdeniz ülkeleri ile Karadeniz'de yer alan Rus turizm kentlerinin Rus turistleri kendi bölgelerine yönlendirme çabalarıdır. Bununla birlikte Antalya ismi Rusya'da önemli bir turizm markası haline gelmiş durumdadır. Diğer taraftan İstanbul özellikle bavul ticaretine konu olan bir turizm cazibe merkezi olarak ön planda kalmaya devam etmektedir. İstanbul'a alışveriş nedeniyle gelen turist sayısı önemini hala devam ettirmektedir.¹⁴³

Rusya 2002 yılında yaklaşık 945 bin turist ile Almanya ve İngiltere'nin ardından Türkiye'ye en fazla turist gönderen üçüncü ülke olmuştur. Devam eden yıllarda sayı artışı devam etti ancak 2008 yılında yaşanan finansal kriz nedeniyle Rusya'dan ülkemize gelen turist sayısı 2009'da 2.6 milyona düşmüştü. Emniyet Genel Müdürlüğü'nden alınan geçici verilere göre; 2012 yılı Aralık ayında Ülkemizi ziyaret eden yabancı sayısı geçen yılın aynı ayına göre %12,43'lik bir artışla 1.343.220 olmuştur.¹⁴⁴

---

¹⁴³ DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.7 DEİK, www.deik.org.tr, 20.11.2012

¹⁴⁴ Age

Tablo 3.26. Türkiye'ye Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Yıllara ve Aylara Göre Dağılımı

AYLAR	YILLAR			% DEĞİŞİM ORANI	
	2010	2011	2012*	2011/2010	2012/2011
OCAK	809 974	975 723	981 611	20,46	0,6
ŞUBAT	953 848	1 079 505	997 571	13,17	-7,59
MART	1 414 616	1 617 782	1 460 563	14,36	-9,72
NİSAN	1 744 628	2 290 722	2 168 715	31,3	-5,33
MAYIS	3 148 337	3 283 125	3 232 926	4,28	-1,53
HAZİRAN	3 500 024	3 780 637	3 882 592	8,02	2,7
TEMMUZ	4 358 275	4 597 475	4 571 389	5,49	-0,57
AĞUSTOS	3 719 180	4 076 783	4 470 202	9,62	9,65
EYLÜL	3 486 319	3 923 546	3 991 415	12,54	1,73
EKİM	2 840 095	3 039 754	3 050 981	7,03	0,37
KASIM	1 491 005	1 596 295	1 631 647	7,06	2,21
ARALIK	1 165 903	1 194 729	1 343 220	2,47	12,43
TOPLAM	28 632 204	31 456 076	31 782 832	9,86	1,04

Kaynak(17):Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü
Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı

Tablo 3.27 RF'den Gelen Turist Sayısı

Yıl	Rusya'dan Gelen Turist Sayısı
2002	945.000
2003	1.258.000
2004	1.605.000
2005	1.864.603
2006	1.853.442
2007	2.465.481
2008	2.879.000
2009	2.694.733
2010	3.107.043
2011	3.468.214

Kaynak(18):DEİK Rusya ÜlkeBülteni, s.7

Rusya pazarında ciddi bir yeri bulunan Türkiye'nin verileri aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.28. Turizm, Rusya Pazarında Türkiye

Türkiye'ye Gelen Turist Sayısı 2011	3.468.214
Türkiye'ye Gelen Turist Sayısındaki Yüzdelerik Değişim Oranı – 2011/2010	%11,6
2012 Yılı İlk 5 Aylık Türkiye'ye Varışlar ve Değişim Oranı	% -6,74
Ülkenin Türkiye Pazar Payı Sıralamasındaki Yeri (2011)	2
Paket Tur Sıralaması (2011)	1- Türkiye, 2- Mısır, 3- Tayland, 4- İspanya, 5- Yunanistan
Türkiye'ye Operasyonu Bulunan Ace. ve Tur Ope. Sayısı	50 tur operatörü, 10.000 üzeri seyahat acentası
Türkiye'ye Gelen Turistlerin Tercih Ettikleri Tatil Türü	Rus turistlerin %85'i Deniz turizmi ve eğlence amaçlı olarak Türkiye'yi ziyaret etmektedirler.
Türkiye'ye Gelen Turistlerin Tatillerini Geçirdikleri Destinasyonlara Göre Dağılımı	Antalya %78, İstanbul %14, İzmir %1, Diğer %2

Kaynak : Tanıtma Genel Müdürlüğü, www.tanitma.gov.tr , 20.01.2013

Rusya'dan Türkiye'ye gelen turist sayısında 2010 – 2011 dönemi kıyaslandığında % 11.6 düzeyinde pozitif bir değişim gerçekleşmiştir, ülkemiz Rusya'daki Pazar payı sıralamasında 2. sırada yer almıştır.Rusya'nın Türkiye'ye operasyonu bulunan 50 tur

operatörü, 10.000 üzeri seyahat acentası bulunmaktadır. Antalya ve İstanbul Ruslar tarafından ilk tercih edilen şehirlerdir.¹⁴⁵

3.7. Rusya Federasyonu'nun En Büyük 200 Şirketi

Rusya Federasyonu'nun en büyük şirketleri genelde Petrol ve Gaz, Demir Çelik, Enerji, Petrokimya, Kömür, Bankacılık ve Telekomünikasyon sektöründen oluşmaktadır. Firmaların çoğu büyük ölçekli olup yeni dönemde Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ) çok daha fazla desteklenmektedir. Rusya'nun en büyük ilk 200 şirketi 8.2. EK – 2'de listelenmiştir.¹⁴⁶

---

¹⁴⁵Tanıtma Genel Müdürlüğü, www.tanitma.gov.tr , 20.01.2013

¹⁴⁶BNP Paribas Moskova Kurumsal Bankacılık, 24.12.2012

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GÜNEY RUSYA EKONOMİSİ VE GÜNEY RUSYA İŞ POTANSİYELİ

4.1. Rusya Federasyonu Federal Bölgeler

Rusya Federasyonu'nun federal bölgeleri 2000 yılında kurulmuştur. (V.Putin Cumhurbaşkanı olunca), İlk olarak 7 adet federal bölge kurulmuş ve 2010 yılında ise Güney Federal Bölgesi ikiye bölünerek (Güney ve Kuzey Kafkasya olarak), federal bölge sayısı 8'e yükselmiştir.

Şekil 4.1. RF'de Federal Bölgeler

Kaynak : Müşavirlikler, www.musavirlikler.gov.tr, 26.12.2012

Tablo 4.1. Haziran 2012 İtibariyle Federal Bölgeler

	FEDERAL BÖLGE	YÜZÖLÇÜMÜ (km ²)	NÜFUSU	DEVLERT BAŞKAN TEMSİLCİSİ	MERKEZ
1111	MERKEZ FEDERAL BÖLGESİ	652.800	38 455 789	Aleksandr Beglov	Moskova
	GÜNEY FEDERAL BÖLGESİ	416.840	13858263	Vladimir Ustinov	Rostov-on- Don
	KUZHEY-BATI FEDERAL BÖLGESİ	1.677.900	13 599 613	Nikolay Vinniçenko	St.Petersburg
	UZAK DOĞU FEDERAL BÖLGESİ	6.215.900	6 299 276	Viktor İşayev	Habarovsk
	SİBİRYA FEDERAL BÖLGESİ	5.114.800	19 252 711	Viktor Tolokonskiy	Novosibirsk
	URAL FEDERAL BÖLGESİ	1.788.900	1 2076 505	İgor Holmanskih	Ekaterinburg
	VOLGA FEDERAL BÖLGESİ	1.038.000	29 922 990	Mihail Babiç	Nijniy Novgorod
	KUZHEY-KAVKASYA FEDERAL BÖLGESİ	159.860	9 473 138	Aleksandr Hloponin	Pyatigorsk

Kaynak : Müşavirlikler, www.musavirlikler.gov.tr, 26.12.2012

Federal bölge olarak şu anda Rusya’da 83 adet Bölge/otonom bölge/cumhuriyet/oblast mevcuttur. Bu bölgelerin tamamının Moskova tarafından doğrudan idare idare edilmesi zordur. (Rusya’da 21 Cumhuriyet (ya da Federe Cumhuriyet), 46 Oblast (Rusya’nın bölgeleri; il), 9 Kray (büyük il), 2 Federal kent yönetimi (Moskova ve St. Petersburg), 1 Avtonomnaya Oblast (özerk bölge (Yahudi Özerk Oblastı), 4 Özerk Okrug (Özerk İl). Bütün bu federal birimler 8 büyük Federal Okrug (çevre) birimi içine alınıp, bu yerlere bağlanmışlardır. Rusya Federasyonu'na bağlı 21 cumhuriyetin her birinin kendi ayrı anayasası ve yerel birim başkanı vardır. Bu anayasaların Rusya Federasyonu Anayasası'na uyumlu olması ve onunla çelişmemesi gerekmektedir. Bu nedenle geleneksel ekonomik bölgeler, suni bir yapıyla birleştirilmiş ve bir bölgesel başkente bağlanmıştır.¹⁴⁷

¹⁴⁷Müşavirlikler, www.musavirlikler.gov.tr, 26.12.2012

RF Cumhurbaşkanı ile Bölge Valisi ('Cumhuriyet' başkanı) arasında bir aracılık yapısı kurulmuştur, bu sisteme göre bir vali / 'Cumhuriyet' başkanı direkt RF Cumhurbaşkanı'na çıkamamakta, öncelikle bölge ile ilgili konuları Devlet Başkanının temsilcisiyle görüşmesi gerekmektedir. Bununla birlikte gerek duyulan konularda Cumhurbaşkanı'na çıkmaktadır. Federal Bölge Temsilcisi, genellikle bölgedeki asayişten de sorumludur, doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir.¹⁴⁸

Bölge Valisi / "Cumhuriyet" Başkanı: 2006 yılına kadar Valiler / cumhuriyet başkanları doğrudan halk tarafından seçiliyordu. 2006-2012 yılları arasında RF Cumhurbaşkanı'nın teklifi üzerine, yerel Duma tarafından seçilmektedir ve bugüne kadar hiç bir zaman Cumhurbaşkanı'nın adayı reddedilmemiştir. Haziran 2012'den itibaren Vali / Cumhuriyet Başkanları tekrar halk tarafından seçilmektedir, ancak adaylar önce RF Cumhurbaşkanı'na incelenmelidir. Valinin/'Cumhuriyet' Başkanı'nın ana sorumluluğu : Bölgedeki sosyal-ekonomik durumunun takibi, asayiş. Yetki : Yatırımcılara yerel vergilerde öngörülen miktar azaltılabilir veya tamamen muafiyet öngörülebilir. Federal kısmı her zaman federal bütçeye kesintisiz iletilmektedir. Ayrıca diğer yerel kolaylıklar (altyapı vb.) Her bölgede federal yapılar mevcuttur mesela iç işler, polis kuruluşları valiliğe değil, direkt Moskova'ya ve dolaylı olarak Cumhurbaşkanı'nın temsilcisine bağlıdır. Bölgeler resmi olarak eşittir, ancak 'zengin (donor)' ve 'fakir (sübvansyonlu)' olarak ayrılmaktadır. 'Zengin' bölgeleri (Moskova, Krasnodar, Tataristan, Başkortostan, Tyumen gibi) federal merkezi karşısında belirli çerçevelerde daha serbest davranabilir 'Fakir' bölgeleri (bazı merkezi Rusya bölgeleri, Kuzey Kafkasya bölgeleri gibi) Federal sübvansyonlarına dayanmaktadır. Valiler arasında 'ağır' valiler de mevcuttur, cumhurbaşkanı'na direkt çıkabilenler : Sobyenin (Moskova), Tkaçov (Krasnodar), Kadırov (Çeçenistan), Tataristan sayılabilir.¹⁴⁹

---

¹⁴⁸ Age

¹⁴⁹T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2011, s.23

Tablo 4.2. Rusya Federasyonu Etnik Yapısı (2002 ve 2010 yılları sayımları)

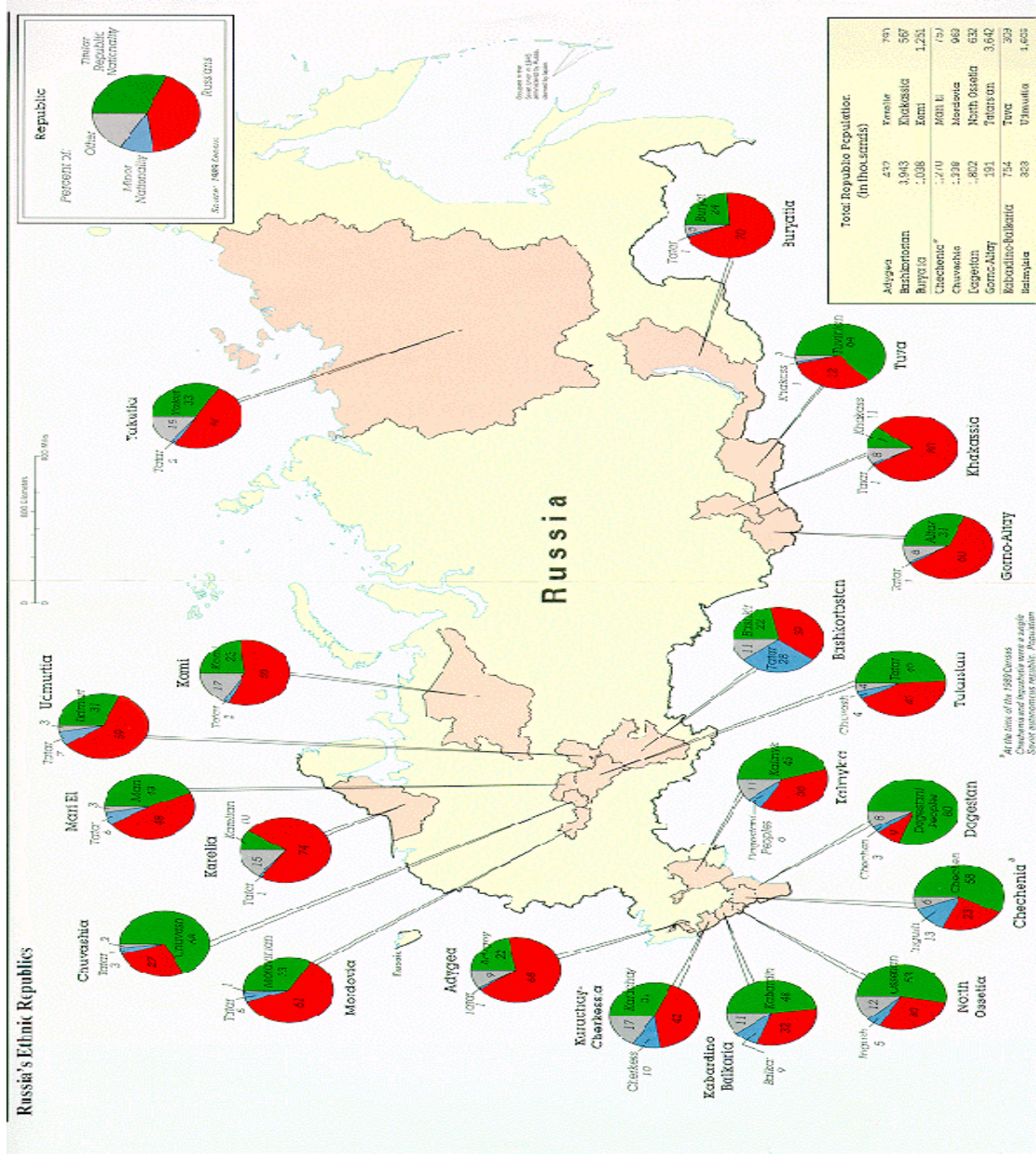
	2002 sayımı (Milyon kişi)	%	2010 sayımı (Milyon kişi)	%
Rus	115,89	80,64	111,02	80,9
Tatar	5,55	3,87	5,31	3,87
Ukraynalı	2,94	2,0	1,93	1,41
Başkır	1,67	1,58	1,58	1,15
Çuvaş	1,63	1,14	1,44	1,05
Çeçen	1,36	0,95	1,43	1,04
Ermeni	1,13	0,79	1,18	0,86
Mordovalı	0,84	0,59	0,74	0,54
Avar	0,81	0,57	0,91	0,66
Beyaz rus	0,81	0,56	0,52	0,38
Kazah	0,65	0,4	0,65	0,47
Udmurt	0,63	0,4	0,55	0,40
Azeri	0,62	0,43	0,60	0,44
Mari	0,6	0,4	0,55	0,40
Alman	0,6	0,4	0,40	0,30
Kabardin	0,52	0,3	0,52	0,38
Osetyalı	0,51	0,3	0,53	0,39
Dargin	0,51	0,3	0,59	0,43
Buryat	0,45	0,3	0,46	0,34
Yakut	0,44	0,31	0,48	0,35
Kumuk	0,42	0,29	0,50	0,37
İnguş	0,41	0,29	0,44	0,32
Lezgin	0,41	0,2	0,47	0,35
Diğerler (milleti belirtmeyen dahil)	5,72	3,80	10,43	7,30
TOPLAM	145,17	100	142,86	100

Kaynak : RF Goskomstat of Russia'dan aktaran T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2011, s.25

2002 raporlarına göre Rusya, ülkenin %82'sini oluşturan etnik Rus nüfusuna ek olarak toplamda 160 değişik etnik grup ve yerli haklıda barındırır. Etnik Slav grubundan sonra sayıları 1 milyonu aşan, nispeten daha büyük azınlık grupları şu şekilde sıralanır: Tatar (5.5

milyon), Ukrayna(4.4 milyon),Çuvaş(1.8 milyon), Başkurt(1.8 milyon), Beyaz Rus(1.2 milyon), Moldova(1.1 milyon). Bu grupları Çeçen, Ermeni vs grupları izler.¹⁵⁰

Rusya’da Rusların dışında 100’den fazla halk ve milliyet bulunmaktadır. Bunlardan Ukraynalılar, Tatarlar, Ermeniler, Azerbaycanlılar, Kazaklar, Yahudiler ve Almanlar, sayıları bakımından diğerlerinden daha fazladır.¹⁵¹

Şekil 4.2. RF’de Başkanlık Seçimleri Sonuçları – 4 Mart 2012 (%)

¹⁵⁰Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği, www.tuicakademi.org

¹⁵¹Rusya Federasyonu’nun Türkiye Büyükelçiliği, www.turkey.mid.ru

Başkanlık Seçimleri Sonuçları – 4 Mart 2012 (%) :

Vladimir Putin (Birlik Rusya Partisi) 63,60

Gennady Zyuganov (Komünist Parti) 17,18

Mikhail Prokhorov (bağımsız aday) 7,98

Vladimir Jirinovsky (Liberal Demokrat Parti) 6,22

Sergey Mironov (Adil Rusya Partisi) 3,85.

Vladimir PUTİN Rusya'nın 2000-2008 yılları arasında Devlet Başkanlığı görevini yürümüş olup 2000 yılında yapılan seçimlerde Rusya Federasyonu Komünist Partisi başkanı Zyuganov'un önünde %52,9'luk oy oranıyla devlet başkanı seçilmiş, 2004 yılında yapılan seçimlerde ise %71'in üzerinde oyla tekrar devlet başkanı seçilmiştir. Putin döneminde Rusya ekonomisi hızlı büyüme rakamları yakalamış, ülkesinin bağımsızlığı yolunda çok önemli adımlar atmış, merkezi otorite kuvvetlendirilmiş, silahlı kuvvetlerde reform başlamıştır. Ayrıca 4 Mart 2012 tarihinde yapılan seçimler sonucu % 63,6 oyla Rusya Federasyonu'na 3. kez devlet başkanı seçilmiştir.¹⁵²

Tablo 4.3. Rusya Federasyonu Güney Rusya Bölgesi Dış Ticareti (Milyon Dolar)

İthalat	2011	2012	Değişim	İhracat	2011	2012	Değişim
Genel Toplam	11.961	11.583	-3,2	Genel Toplam	19.126	19.513	2,0
Liste Toplamı	8.628	8.259	-4,3	Liste Toplamı	12.283	13.916	13,3
Diğerleri	3.333	3.324	-0,3	Diğerleri	6.843	5.597	-18,2
Ukrayna	3.472	2.687	-22,6	Türkiye	2.743	4.445	62,1
Türkiye	1.493	1.636	9,5	İtalya	3.107	3.890	25,2
ÇHC	1.462	1.466	0,3	Ukrayna	1.253	1.419	13,3
Almanya	717	819	14,3	Hollanda	1.465	893	-39,0
İtalya	435	455	4,5	İsviçre	760	714	-6,1
ABD	334	325	-3,0	Mısır	609	684	12,3
Fransa	205	295	43,6	Yunanistan	488	554	13,5
Polonya	127	216	69,9	Fransa	1.257	472	-62,5
İspanya	182	189	3,6	Güney Kıbrıs	312	463	48,4
İsrail	200	172	-13,7	Suudi Arabistan	289	381	32,0

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 15.03.2013

¹⁵²Vikipedi, özgür ansiklopedi, 03.03.2013

Tabloda görüleceği üzere 2012 Güney Rusya ithalatı % 3,2 azalışla 11.5 milyon ABD doları ile tamamlanırken aynı dönemde ihracat % 2 artış göstererek 19.5 milyon ABD dolarına ulaşmıştır.

4.2. Coğrafi Değişkenler

4.2.1. Güney Rusya Coğrafi Bölgeleri ve Bölge Ekonomisi (Krasnodar Bölgesi, Rostov Bölgesi ve Adıgey Cumhuriyeti)

Rusya Federasyonu'nun güney bölgesinde yer alan Krasnodar ve Rostov Bölgeleri ile Adıgey Cumhuriyeti Rusya Federasyonu'nun güneyinde, Karadeniz ve Azak Denizi kıyısında yer alan Güney Federal Bölgesi içinde yer almaktadır. 13 Mayıs 2000 tarihinde isimlendirilen Güney Federal Bölgesi, 416.842 km²'lik coğrafi alanı ve 14 milyona yaklaşan nüfusuyla RF'nun en önemli federal birimleri arasındadır. Başkenti Rostov'dur. Astrahan Bölgesi, Volgograd Bölgesi ve Kalmikya, Güney Federal Bölge'nin çatısı altında yer alan diğer idari birimlerdir. RF Güney Federal Bölgenin İdare Merkezi, Kuruluş Tarihi, Siyasi Statüsü, Bağlı Birimleri, Resmi Dili, Devlet Başkanı Özel Temsilcisi, Yüzölçümü, Nüfus ve Resmi Web Site detayları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.4. RF Güney Federal Bölge

GÜNEY FEDERAL BÖLGE	
İdare Merkezi	Rostov
Kuruluş Tarihi	13 Mayıs 2000
Siyasi Statüsü	Federal Bölge
Bağlı Birimler	Krasnodar Bölgesi : Krasnodar Rostov Bölgesi : Rostov Adige Cumhuriyeti : Maykop Astrahan Bölgesi : Astrahan Volgograd Bölgesi Volgograd Kalmikya : Elista
Resmi Dil	Rusça
Devlet Başkanı Özel Temsilcisi	Vladimir Ustinov (Adalet Bakanı: 2006-2008; Başsavcı: 1999-2006; Özel Temsilci: 12 Mayıs 2008-)
Yüzölçümü	416.840 km ²
Nüfus	13.798.404 (RF genelinde 7. sırada)
Resmi Web Sayfası	http://www.ufo.gov.ru

Kaynak : Müşavirlikler, www.musavirlikler.gov.tr, 26.12.2012

Güney Federal Bölge İdare Merkezi Rostov olup Krasnodar, Rostov, Maykop, Astrahan, Volgograd, ve Elista gibi bağlı birimleri bulunmaktadır. Federal Bölge 2000 yılında kurulmuş olup yaklaşık 14 milyon nüfusu ile RF genelinde 7. sırada yer almaktadır.¹⁵³

4.2.1.1.Krasnodar Bölgesinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı

Krasnodar Krayı, (Rusça: Краснодарский край), Çerkesce Bjedughkale, tarihi Çerkes topraklarının %60' lik kuzey batı kısmını kapsar.Krasnodarskiy kray, Kuzey Kafkasya'da, Rusya Federasyonu (RF) ve Güney okruğu içerisinde federal bir yönetim birimidir. Kuzeyde Rostov oblasti, doğusunda Stavropol Kray ve Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti, güneyinde Kafkas Dağları ve Gürcistan'dan tek yanlı ayrılıp bağımsızlık kararı alan Abhazya Cumhuriyeti ile çevrilidir. Batısında Azak Denizi, Kerç Boğazı ve Karadeniz bulunur. Ayrıca Kray topraklarının güney orta bölümünde, bir iç cep biçiminde, RF üyesi Adıgey Cumhuriyeti yer almaktadır.Krasnodar Bölgesi, 13 Eylül 1937 tarihinde kurulmuştur. 76.000 km2 yüzölçümüyle RF genelinde 42. sırada ve 5.125.221'lik nüfusu ile RF genelinde 3. sıradadır. İdare Merkezi Krasnodar şehridir. Resmi rakamlara göre 787 bin, gayri resmi rakamlara göre ise 1 milyonluk nüfus barındıran Krasnodar şehri, üniversiteleri, müzeleri, tiyatroları, zengin tarihi, gelişmiş kara, hava ve demiryolu ulaşım ağıyla RF'nun önde metropoller arasında yer almaktadır.¹⁵⁴

Şekil 4.3 Krasnodar Şehri - 1

Kaynak : T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Şekil 4.4. Krasnodar Şehri - 2

RF'nin güneyden giriş kapısı olan Krasnodar Bölgesi, aralarında RF'nun en büyük ticaret limanı olan Novorossisk Limanı'nın da bulunduğu 8 deniz limanına evsahipliği yapmaktadır. RF'nun deniz ticaretinin % 40'ı bu limanlar üzerinde gerçekleştirilmektedir.

¹⁵³Müşavirlikler, www.musavirlikler.gov.tr, 26.12.2012

¹⁵⁴T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Şekil 4.5 Novorossisk Şehri

Kaynak : T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr , 26.01.2013

Novorossisk (281.000), Soçi (396.000), Armavir (210.000), Eysk (95.000) ve Kropotkin (79.000) nüfus ile bölgedeki diğer önemli şehirlerdir.Bölge, Soçi, Gelincik ve Anapa gibi tatil beldeleri sayesinde RF'nin başlıca turizm merkezi olarak kabul edilmektedir.¹⁵⁵

Şekil 4.6. RF Krasnodar Bölge Haritası

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012

Rusya Federasyonu Krasnodar Bölgesi'nin idare merkezi Krasnodar şehri olup kuruluş tarihi 1937 yılıdır.

¹⁵⁵ T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr , 26.01.2013

Tablo 4.5. RF Krasnodar Bölgesi Genel Bilgiler

KRASNODAR BÖLGESİ	
İdare Merkezi	Krasnodar
Kuruluş Tarihi	13 Eylül 1937
Siyasi Statüsü	Bölge
Resmi Dil	Rusça
Vali	Aleksandr Nikolaeviç Tkaçev (05 Ocak 2001-)
Yasama Organı	Bölgesel Yasama Meclisi
Yüzölçümü	76.000 km ²
Başlıca Şehirler	Krasnodar (787.000), Soçi (396.000), Novorossisk (281.000), Armavir (210.000), Eysk (95.000) ve Kropotkin (79.000).

Nüfus ve Etnik Yapı	5.125.221 (RF genelinde 3. sırada)
	Rus : 4.436.300 (% 86,6)
	Ermeni : 274.566 (% 5,36)
	Ukraynalı : 131.774 (% 2,57)
	Yunan : 26.540 (% 0,52)
	Belarus : 26.260 (% 0,51)
	Tatar : 25.575 (% 0,50)
	Gürcü : 20.225 (% 0,40)
	Alman : 18.469 (% 0,36)
	Kazak : 17.542 (% 0,34)
	Adıge : 15.821 (% 0,31)
	Ahıska Türkü : 13.496 (% 0,26)
	Azeri : 11.944 (% 0,23)
	Roma : 10.873 (% 0,21)
	Moldovalı : 6.537 (% 0,13)
	Kürt : 5.022 (% 0,10)
	Mordovian : 4.853 (% 0,10)
	Çerkez : 4.446 (% 0,09)
Yezidi : 4.441 (% 0,09)	
Çuvaş : 4.141 (% 0,08)	
Oset : 4.133 (% 0,08)	
Asuri : 3.764 (% 0,07)	
Lezgi : 3.752 (% 0,07)	
Udmurt : 3.425 (% 0,07)	
Koreli : 3.289 (% 0,06)	
Şapsığ (Şapşuğ) : 3.213 (% 0,06)	
Resmi Web Sitesi	http://www.admkrai.kuban.ru
Başlıca Nehirler	Kuban: Kafkas dağlarında Elbruz'dan doğup, Azak Denizi'ne dökülmektedir; 870 km uzunluğundadır
Başlıca Göller	Abrau: 2.600 m uzunluğunda, 600 m genişliğinde ve ortalama 10 m derinliğindedir
İklim	Akdeniz/Sub-tropikal
Azak Denizi	Yüzölçümü: 37.700 km ² ; Uzunluğu: 240 km; Genişliği: 135 km; Derinliği: 13 m
Kerç Boğazı	Genişliği: 4,5-15 km; Derinliği: 18 m

Ekonomik Durum Gayri Safi Bölgesel Hasıla (GSBH-2010) - Dış Ticaret (2011) -Yatırım	Ekonominin Sektörel Dağılımı: Sanayi (% 23), tarım ve ormancılık (% 20,7), taşımacılık, (% 16,2) ve inşaat (% 20,2) Başlıca Sanayi Sektörleri: Gıda, elektrik enerjisi, yakıt sanayii, makine sanayii, maden işleme sanayii ve inşaat malzemesi
	930 milyar Ruble (30,5 milyar ABD Doları) Kişi Başına Düşen GSBH: 162 bin Ruble (5.315 ABD Doları)
	İhracat : 9,8 milyar ABD Doları İthalat : 5 milyar ABD Doları Hacim : 14,8 milyar ABD Doları Başlıca Ticaret Ortakları: Türkiye, Hollanda, Çin, Fransa, İtalya, Almanya İhraç Ürünleri: Madencilik (petrol doğalgaz dahil) (% 85), gıda ve işlenmemiş tarım ürünleri (% 10), gübre ve demir-çelik (% 5) İthal Ürünleri: Gıda ve tarım ürünleri (% 40), makine ve ulaşım araçları (% 20), plastik mamulleri (%4)
	Başlıca Yatırımcı Ülkeler: GKRY (% 23,1), Almanya (% 19,7), İsveç (% 19,7), İngiltere (% 13,1), ABD (% 6) ve Türkiye (% 3,3) Yatırımlar Toplamı: 388,7 milyon ABD Doları (Ocak-Eylül 2010) Yatırımların Yapıldığı Başlıca Sektörler: Ulaştırma, tarım ve ormancılık, imalat sanayii, ticaret, ahşap işleme, kâğıt hamuru ve kâğıt sanayi ve haberleşme.
Krasnodar	
Kuruluş Tarihi	12 Ocak 1794
Belediye Başkanı	Vladimir Yevlanov
Yasama Organı	Belediye Meclisi
Yüzölçümü	841.036 km2
Bağlı Yerleşim Birimleri	Karasunsky , Prikubansky , Tsentrallyy ve Zapadnyy
Nüfus	787.000 (RF genelinde 18. sırada)
Resmi Web Sitesi	http://www.krd.ru
Kardeş Şehirler	- Tallahassee , ABD - Karlsruhe , Almanya - Burgas , Bulgaristan - Harbin , ÇHC - Ferrara , İtalya
Diplomatik Temsilcilikler	-İtalya (Fahri Konsolosluk) -Kırgızistan (Fahri Konsolosluk)
Novorossisk	
Kuruluş Tarihi	1836
Belediye Başkanı	Vladimir Sinyagovsky
Yasama Organı	Belediye Meclisi
Yüzölçümü	853 km2
Bağlı Yerleşim Birimleri	Primorsky , Tsentrallyy , Vostochnyy ve Yuzhnyy
Nüfus	281.000 (RF genelinde 78. sırada)
Resmi Web Sitesi	http://www.admin.novoros.com
Kardeş Şehirler	- Samsun, Türkiye

	-Gainesville, ABD -Plymouth, İngiltere -Köstence, Romanya -Livorno, İtalya -Valparaiso, Şili -Gijón, İspanya -Varna, Bulgaristan -Pula, Hırvatistan -Novo Mesto, Slovenya -Omsk, Rusya
Diplomatik Temsilcilikler	- Türkiye (Başkonsolosluk) -Yunanistan (Başkonsolosluk) -İngiltere (Fahri Konsolosluk)
Soçi	
Kuruluş Tarihi	1838
Belediye Başkanı	Anatoly Pakhomov
Yasama Organı	Şehir Meclisi
Yüzölçümü	3.502 km2
Bağlı Yerleşim Birimleri	Adlersky , Krasnaya Polyana , Khostinsky , Lazarevsky ve Tsentralny
Nüfus	396.000 (RF genelinde 55. sırada)
Resmi Web Sitesi	http://www.sochiadm.ru
Kardeş Şehirler	- Trabzon, Türkiye - Cheltenham , İngiltere - Menton , Fransa - Rimini , İtalya - Espoo , Finlandiya - Long Beach , Kaliforniya, ABD - Pärnu , Estonya - Weihai , ÇHC - Sidon , Lübnan - Las Pinas , Filipinler - Volos , Yunanistan - Kerç , Ukrayna

Bölgede Faaliyet Gösteren Başlıca Türk Firmaları:

- Şişe Cam : Kırımsk
- DYO : Krasnodar
- Krauss : Kırımsk
- Renaissance Constr. : Novorossisk ve Krasnodar
- Haznedaroğlu Özk. : Soçi
- Yenigün : Soçi
- EMT : Soçi, Gelincik ve Anapa
- Almis : Novorossisk
- Çimsa Rus : Novorossisk
- Cenk İnşaat : Krasnodar
- Arkas Russia LTD : Novorossisk
- Cenk Taşımacılık : Novorossisk
- Karadeniz Ro-Ro A.Ş: Novorossisk
- Asya Ro Ro : Soçi

- Sarı Denizcilik : Soçi
- Öz Star : Soçi
- Aydemirler : Soçi, Novorossisk
- Summa Turizm A.Ş : Krasnodar
- Kalyoncu Denizcilik : Gelincik
- THY : Soçi
- Pegasus Airlines: Krasnodar
- Peus Travel : Krasnodar
- Nart Tour : Krasnodar
- Galaktika : Novorossisk, Krasnodar
- System Consulting : Krasnodar, Novorossisk ve Soçi.

Kaynak: T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 20.11.2012

Novorossisk :

Başkonsolosluğumuzun bulunduğu ve RF genelinde 78. sırada olan Novorossisk şehri, Karadeniz kıyısında bulunan 281.000 nüfuslu bir sanayi ve liman şehridir. 1836 yılında kurulan şehir 853 km²'lik bir alanda bulunmaktadır.¹⁵⁶

Şekil 4.7. Novorossisk Şehri - 1

Kaynak : T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Rus çimento endüstrisinin merkezi konumunda olan Novorossisk, gemi inşa ve onarımı alanında da önem taşımaktadır. Şarapçılığın ilerlemiş olduğu şehirde turizm sektörü de son dönemde gelişme kaydetmektedir. RF'nin en büyük, Avrupa'nın ise 4. büyük limanı olan Novorossisk Limanı, şehrin başlıca gelir kaynakları arasında yer almaktadır. 45 rıhtıma sahip olan limanda konteyner, dökme yük ve Ro-Ro gemileriyle taşımacılığa imkan sağlayacak alternatiflere sahiptir. Karadeniz'in en yoğun petrol ihracatının yapıldığı rıhtımları

¹⁵⁶T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 20.11.2012

da bünyesinde barındırıyor olması limanın önemini daha da artırmaktadır. Liman, Türkiye'nin RF'ye ihracatında ve bu ülke ithalatında da yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.¹⁵⁷

Şekil 4.8. Novorossisk Şehri- 2

Şekil 4.9. Novorossisk Şehri - 3

Kaynak : T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Krasnodar Bölgesi (Kuban Bölgesi) Rusya Federasyonu'nun güney sınır kapısıdır. Bölgenin yüzölçümü 76 bin km²'dir. Kuzey ve kuzey-doğuda Rostov Bölgesi, doğuda Stavropol Bölgesi ile güneyde Gürcistan ve Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti ile komşudur. Güney ve batıda ise Karadeniz ve Azak Denizi ile çevrilidir. Krasnodar Bölgesi Moskova'nın yaklaşık 1.600 km güneyinde yer almaktadır. Bölge, Avrupa, Ukrayna ve Orta Rusya'dan Kafkaslara ve Orta Asya'ya uzanan ana transit yolları üzerinde bulunmaktadır.İsmini başkenti Krasnodar şehrinden alan Krasnodar Bölgesi, 26 şehir, 21 şehir tipi kasaba ve 1.717 köyü içeren 48 belediyeden oluşmaktadır. 2010 yılı itibariyle Krasnodar Bölgesi'nin nüfusu 5,2 milyon kişi, ortalama nüfus yoğunluğu ise 70 kişi/km²'dir. Nüfus bakımından Rusya Federasyonu bölgeleri arasında üçüncü sıradadır. Bölge, kayıtlı seçmen sayısı açısından da Rusya Federasyonu'nun dördüncü en önemli seçim bölgesidir. Bölge nüfusu geçtiğimiz on yıl içinde sabit kalarak Rusya Federasyonu'nun azalan nüfusuna nazaran daha olumlu bir seyir izlemektedir. İlaveten 2020 yılına kadar nüfusta cüzi bir artış olacağı öngörülmektedir.Ekonomik olarak etkin nüfus 2,6 milyon kişi veya toplam nüfusun % 49,8'idir. 2011 yılı kayıtlı işsizlik oranı % 6 olmuştur.¹⁵⁸

Krasnodar Bölgesi Güney Federe Bölgesi'ne dahildir. Krasnodar Bölgesinde yürütmenin başında Krasnodar Bölgesi İdare Başkanı (Vali) bulunmaktadır. Krasnodar Bölgesi Valisi Tkaçev Aleksandr Nikolaeviç bu görevi yürütmektedir.Krasnodar Bölgesi

¹⁵⁷T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

¹⁵⁸ T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Rusya'nın ekonomik gelişmişlik ve gelir düzeyi en yüksek bölgelerinden biridir. Bölgenin 2011 yılı Gayri Safi Bölgesel Hasılası (GSBH) 1,3 trilyon ruble (44,2 milyar dolar) olmuş ve 2010 yılına göre % 5,4 reel artış göstermiştir. Krasnodar Bölgesinin ekonomisinde tarım, gıda işleme, taşımacılık, turizm ve madencilik sektörleri en ön sıralarda yer almaktadır. Kişi başına üretimi ulusal ortalamasının üzerinde olan Krasnodar Bölgesi, ulusal ekonomik endekslere göre etkili bir konumdadır. Bölge, Federal bütçeye net katkı bakımından ilk on bölge arasında ve en yüksek vergi toplanan bölgeler sıralamasında da ön sıralarda yer almaktadır. GSBH'da en önemli payı sırasıyla; sanayi (%10,1), tarım (%12,2) taşımacılık (% 15,8), ticaret (%16,7) ve inşaat (% 16,3) almaktadır. Sanayi sektörünün başlıca kolları ; gıda, elektrik enerjisi, yakıt sanayii, makine sanayii, maden işleme sanayii ve inşaat malzemesi sanayii oluşturmaktadır. Bunların sanayi üretimindeki toplam payı % 80'den fazladır. 2011 yılında bölgede ortalama ücret 18.661 ruble (yaklaşık 635 dolar) düzeyinde seyretmiştir.¹⁵⁹

Krasnodar Bölgesi'ndeki tarımsal sanayi komplekslerinin dinamik gelişimi ülkedeki gıda güvenliğini sağlamaktadır. Bölgenin tarımsal kara toprakları 4.805.000 hektar (yani Rusya'nın yüzde 4'ünün üzerinde ve dünya rezervlerinin yüzde 2'si civarındadır) olup Rusya tarım arazilerinin en zengin kaynakları üzerindedir. Bölge tahıl, şekerpancarı, meyve ve çilek, ikinci üretim hacmi ile Rusya Federasyonu kuruluşları arasında ilk sırada , ayçiçeği tohumu ve bal üretiminde ikinci sıradadır. Bölge yumurta, sığır eti ve kümes hayvanları üretiminde Rusya Federasyonu varlıkları (canlı ağırlık) arasında ikinci sırada yer tutarken süt üretiminde üçüncü sırada yer alır. Bölgedeki ulaşım çeşitliliği Rusya'nın Karadeniz ve Akdeniz çevresinde sınırlar, ekonomik politikalar ve ülke menfaatleri için ekonomik çıkarların uygulanmasını katkı sağlamaktadır. Bölge Azak Denizi ve Karadenizdeki Limanları sayesinde Rusya'nın dış ticaret ve transit yüklerin yüzde 35'nin erişimini sağlamaktadır. Ayrıca yağ ihracatının yaklaşık üçte biri bu bölgeden gerçekleştirilmektedir. Bölge uluslararası liman, Karadeniz ve Azak Denizi tatil yörelerine yakındır, Rusya'nın önem en önemli demiryolu güzergahları bu bölgeden geçmektedir. Krasnodar Rusya-Türkiye doğalgaz boru hattı (Mavi Akım) taşımacılığı, Tengiz-Novorossisk uluslararası petrol Tengiz boru hattı ile temsil edilmektedir. Krasnodar Bölgesi'nde toplam 4 havaalanı olmakla birlikte uluslararası düzeyde 2 havaalanı (Krasnodar, Soçi) ile temsil edilmektedir.¹⁶⁰

---

¹⁵⁹ T.C. Novorossisk Başkonsoloslugu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012 ve 15.03.2013

¹⁶⁰ RF Krasnodar İdaresi, www.krasnodar.ru, 18.12.2012

Krasnodar Bölgesinde yatırım için 10 neden :

- Krasnodar bölgesi Rusya'da en iyi yatırım mevzuatlarından birine sahiptir.
- Yatırımcılar ile çalışmaları seviyeden yetkililer için önceliklidir.
- Avrupa'ya göre Kuban bölgesi stratejik olarak önemli bir coğrafi konuma sahip.
- Bölgedeki siyasi istikrar
- Gelişmiş mali altyapı.
- Niyet protokol imzalarının atılmasından projenin son aşamasına kadar yatırım projelerinin tüm aşamalarında devlet desteği sistemi.
- Modern yüksek eğitilmiş üretici güçleri konsantrasyonu.
- Toplumun yüksek yaşam standardı.
- Ekonominin her dalında yatırım projelerinin uygulamaları için imkan.
- Geniş doğal kaynak potansiyeli.¹⁶¹

4.2.1.1.1. Sektörler İtibarıyla Krasnodar Bölgesi Ekonomisi

Tarım

Toprak kalitesinin yüksekliği ve elverişli iklimi ile Krasnodar Bölgesi Rusya Federasyonu'nun en önemli tahıl deposudur. Bölge, Rusya'daki sürülür toprakların %3'üne sahiptir. Rusya'nın tek ihtisaslaşmış tarım üniversitesi Krasnodar'da bulunmaktadır. Bölgede 1.396.8 bin ton süt ürünleri, 10 milyon ton tahıl, 823,6 bin ton pirinç (tüm Rusya üretiminin %75'i), 9,2 milyon ton şeker pancarı (tüm Rusya üretiminin %30'u) üretimi yapılmaktadır. Ek olarak, bölge Rusya'da tek çay üreticisi konumundadır. Krasnodar'ın ziraat sektörü 630 büyük kolektif, 16.800 orta boy ve çok sayıda küçük işletmeden oluşmaktadır. Tarımsal üretim açısından önemi Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bunun sonucunda özellikle Ukrayna ve Kazakistan gibi büyük tarımsal bölgelerin kaybedilmesinden sonra artmıştır. Gayri Safi Bölgesel Hasılda tarımın payı % 18 düzeyindedir. Rusya'nın Gayri Safi Tarımsal Üretimindeki payı ise yaklaşık % 8'dir. 2011 yılında zirai üreticilerin toplam üretim hacmi 246,3 milyar ruble (8,4 milyar dolar) olarak gerçekleşmiştir. Hayvancılık sektörü de bölge için en önde gelen sektörlerden başındadır.

---

¹⁶¹RF Kuban Yatırım, www.investkuban.ru, 16.12.2012

Gıda İşleme

Rusya Federasyonu gıda işleme tesislerinin %43'ünden fazlası bu bölgede yerleşmiştir. Sektör, üreticilerle yakın ilişki içindedir. Konserve ve şişelenmiş ürünler, şarap, alkollü içecekler, bitkisel yağlar, et, süt ve kümes hayvanları, balık (deniz ve tatlı su), meyve suları, sebzeler, turşular ve baharatlardan oluşan geniş bir alanda üretim yapılmaktadır. Bu sektör, bölgenin toplam endüstriyel üretiminin %50'sinden fazlasını oluşturmakta ve bölge ekonomisinin en fazla istihdama sahip sektörü özelliğindedir.

Turizm

Rusya Federasyonu'ndaki tek toplu turizm sektörü Krasnodar Bölgesinde yer almaktadır. Turistik tesisler, özellikle Karadeniz kıyıları boyunca Soçi'den Anapa'ya ve daha ilerisine uzanan yaklaşık 400 kilometrelik bir hat üzerinde yoğunlaşmıştır. Krasnodar Bölgesinin kıyı şeridinin uzunluğu 1.161 kilometredir. Bölgenin subtropikal mikroiklimi ve doğal güzellikleri bölgeyi en popüler ulusal turizm ve tedavi merkezi haline getirmiştir. Rusya'daki tüm kayıtlı otel ve dinlenme tesislerinin %25'i bu bölgede yer almaktadır. Başta Soçi olmak üzere Anapa, Gelincik, Tuapse ve Eysk yaz aylarında yerli turistlerce en çok tercih edilen şehirlerdir. 2011 yılında Krasnodar Bölgesi tatil merkezlerini ziyaret eden turist sayısı 16 milyonu (28.000'i yabancı) yakalamıştır.¹⁶²

Bahsi geçen şehirler deniz turizmine ilaveten doğal kaynak suları nedeniyle sağlık turizmi için de çok elverişlidir. Bölgede, turizm ve sağlık hizmetleri veren toplam 1.300 adet tesis (otel, pansiyon, sanatoryum vb.) ve 400 adet turizm firması bulunmakta ve aynı anda yaklaşık 220 bin kişiye hizmet verilebilmektedir.

Taşımacılık

Krasnodar Bölgesi Rusya Federasyonu'nun güney giriş kapısı olarak adlandırılmaktadır. Rusya'nın ticaretinin %25'i (Novorossisk limanının payı %21), deniz ticaretinin %40'ı Krasnodar limanlarından yapılmaktadır. Bölgenin liman altyapısı, yaklaşık %95'i ihraç edilen dökme ve sıvı kargo üzerine odaklanmıştır. Bölge, Rus ve Hazar denizi orijinli petrol ve doğal gazın çıkış noktasıdır. Novorossisk ve Tuapse ham petrol ihracatında en önde gelen limanlardır. Novorossisk ve Tuapse petrol terminali limanları Rus boru hattı sistemi ile bağlantılıdır. Kazakistan'ın Tengiz sahasından çıkarılan ham petrol 2001 yılından beri Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu tarafından Novorossisk yakınındaki terminale taşınmaktadır. Kazak petrolü buradan tankerlerle İstanbul ve Çanakkale Boğazları üzerinden

---

¹⁶²T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012

dünya pazarlarına gönderilmektedir.Krasnodar'ın Karadeniz ve Azak Denizlerinde yıllık mal geçirme kapasitesi 110 milyon ton civarında olan 8 ticari deniz limanı bulunmaktadır. Bu limanlardan dördü uluslararası liman statüsündedir.Novorossisk, yıllık 116,1 milyon ton kargo ile kargo işlem hacmi açısından Rusya'nın en büyük limanıdır. Bu miktarın büyük kısmını petrol terminalinden yüklenen sıvı ham petrol oluşturmaktadır. Diğer terminallerden ise kereste, genel kargo, inşaat malzemeleri, bitkisel yağlar, kömür ve metal yüklemesi yapılmaktadır.

Madencilik

Bölgenin zengin doğal kaynakları vardır. Bölgede, önemli miktarda petrol, doğal gaz, iyod bromür, mermer, kireç taşı, kum taşı, çakıllı kum, kuvars kumu, demir ve apatit filizi, tuz taşı rezervleri bulunmaktadır.Halihazırda faaliyette olan 87 petrol yatağı bulunmaktadır. (Abinskiy, Severskiy, Apşeronkiy bölgeleri). Bölgede yıllık yaklaşık 1,8 milyon ton petrol ve 2 milyar m³'den fazla doğal gaz çıkarılmaktadır.Krasnodar, gaz ve petrol bölgesi Taman yarım adasındaki ve Rusya'nın diğer bölgelerindeki enerji kaynaklarının denizlere ulaşmasına olanak sağlayan bir altyapıya da sahiptir. ¹⁶³

4.2.1.1.2. Krasnodar BölgesiDış Ticareti

Krasnodar bölgesinin 2011 yılı ithalatı 2010'a göre% 12,2 oranında artmasına rağmen 2012'de % 3,5 azalış göstermiştir. 2010-2011 dönemi ihracatta % 73,0 artış gösterirken 2012'de % 3,5 azalış göstermiştir.

Tablo 4.6. RF Krasnodar Bölgesi Dış Ticareti (Milyon Dolar)

	İTHALAT					İHRACAT				
	2010	2011	Değişim	2012	Değişim	2010	2011	Değişim	2012	Değişim
1. Çeyrek	858,7	1.242,7	44,7	1.125,4	-9,4	1.347,3	2.213,9	64,3	2.263,6	2,2
2. Çeyrek	1.198,9	1.385,0	15,5	1.205,3	-13,0	1.313,5	2.791,6	112,5	2.941,5	5,4
3. Çeyrek	1.110,7	1.097,1	-1,2	1.034,5	-5,7	1.297,6	2.622,9	102,1	1.949,0	-25,7
4. Çeyrek	1.298,8	1.285,8	-1,0	1.471,8	14,5	1.718,9	2.191,9	27,5	2.322,7	6,0
Toplam	4.467,2	5.010,7	12,2	4.837,0	-3,5	5.677,3	9.820,4	73,0	9.476,9	-3,5

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 15.03.2013

Krasnodar Bölgesinin 2011 yılı ithalatında Türkiye % 22,7 pay alırken 2012'de bu oran % 24,5'e yükselmiştir. Bölgenin 2011 yılı Türkiye ihracatı % 15,5'ken 2012'de % 28,6

¹⁶³T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012

artış göstermiştir. 2012 Krasnodar ithalatında Türkiye'yi % 8,6 ile Çin, Ukrayna ve Almanya izlerken ihracatta İtalya ve Ukrayna öne çıkmaktadır.

İthalat : Bölge ithalat rakamları Tablo 4.7'de görülmektedir.

Krasnodar bölgesinin 2011 yılı ithalatında 1.1 milyar dolarla Türkiye ilk sırada yer alırken, 507 milyon dolarla Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ikinci sırada , Ukrayna 341 milyon dolarla üçüncü sırada yer almıştır. 2012 yılında da bu sıralama değişmemiştir.¹⁶⁴

Tablo 4.7. RF Krasnodar Bölgesi'nin Ülkeler İtibarıyla İthalatı (Milyon Dolar)

İthalat	2011	Pay	2012	Pay	Değişim
Türkiye	1.136	22,7	1.185	24,5	4,3
ÇHC	507	10,1	418	8,6	-17,6
Ukrayna	341	6,8	356	7,4	4,3
Almanya	329	6,6	339	7,0	2,9
İsrail	216	4,3	185	3,8	-14,5
İtalya	191	3,8	183	3,8	-4,1
ABD	214	4,3	132	2,7	-38,3
Liste Toplamı	2.935	58,6	2.797	57,8	-4,7
Toplam	5.011	100,0	4.837	100,0	-3,5

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 15.03.2013

Krasnodar bölgesinin 2012 Fasıllar itibarıyla en önemli ithal kalemleri, Meyve, elektrikli ve elektriksiz makineler ve sebzelerdir. Bunları, plastik ve plastikten eşyalar, Demir ve Çelik, kahve ve çay izlemektedir¹⁶⁵

¹⁶⁴ Age

¹⁶⁵T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012

Tablo 4.8. RF Krasnodar Bölgesinin İthalatı (Milyon Dolar)

		2011	2012	Değişim
07	Sebzeler	709,1	542,4	-23,5
08	Meyveler	1.013,9	1.066,2	5,2
09	Kahve, çay, paraguay çayı ve baharat	106,9	127,6	19,4
20	Sebze, meyve,sert kabuklu meyve konserveleri	107,2	80,6	-24,8
24	Tütün ve mamulleri	60,8	49,8	-18,0
25	Ham Mineral Maddeler ve çimento	54,3	94,4	73,8
27	Mineral Yakıtlar ve Elektrik Enerjisi	120,4	32,3	-73,1
39	Plastikler ve plastik mamulleri	185,6	190,6	2,7
40	Kauçuk ve kauçuktan eşya	30,8	41,3	34,1
48	Kağıt, karton ve mamulleri	66,4	81,6	22,9
72	Demir ve çelik	118,5	227,0	91,4
73	Demir ve çelikten eşya	179,4	181,8	1,3
84	Elektriksiz makineler	635,1	693,7	9,2
85	Elektrikli makineler	108,8	68,3	-37,3
86	Demiryolu ulaşım araçları	37,0	60,2	62,6
87	Kara taşıtları	113,4	55,1	-51,4
89	Gemiler, suda yüzen taşıt ve araçlar	37,1	80,5	116,7
94	Mobilya	41,7	53,0	27,0
	Diğerleri	1.268,8	1.086,1	-14,4
	Genel Toplam	5.010,7	4.837,0	-3,5

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 15.03.2013

İhracat :Bölge ihracat rakamları Tablo 4.9’da görülmektedir.

Tablo 4.9. RF Krasnodar Bölgesi’nin Ülkeler İtibarıyla İhracatı (Milyon Dolar)

İhracat	2011	Pay	2012	Pay	Değişim
Türkiye	1.519	15,5	2.711	28,6	78,5
İtalya	1.051	10,7	2.083	22,0	98,3
Ukrayna	324	3,3	610	6,4	88,4
Kıbrıs	299	3,0	446	4,7	49,0
Fransa	1.267	12,9	440	4,6	-65,3
Hollanda	1.411	14,4	307	3,2	-78,2
Malta	457	4,7	147	1,6	-67,7
Toplam	6.327	64,4	6.745	71,2	6,6
Toplam	9.820	100,0	9.477	100,0	-3,5

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 15.03.2013

2011 yılı İhracatında Türkiye ilk sırada yer alırken, Hollanda ikinci, Fransa ise üçüncü sırada yer almıştır. 2012 yılında Türkiye ilk sıradaki yerini korurken, İtalya ikinci sıraya yükselmiş. İhracatta en önemli kalemleri mineral yakıtlar, hububat vedemir-çelik ürünleri oluşturmaktadır.¹⁶⁶

Tablo 4.10. RF Krasnodar Bölgesinin İhracatı (Mal Gruplarına Göre-Milyon Dolar)

		2011	2012	Değişim
07	Sebzeler	39,3	47,5	20,9
10	Hububat	908,4	1.138,2	25,3
12	Yağlı tohumlar ve hayvan yemleri	23,7	30,8	29,8
15	Bitkisel ve hayvansal yağlar	43,9	189,7	+
23	Mamul hayvan yemleri ve Gıd. San. Artıkları	85,9	128,3	49,3
24	Tütün ve mamulleri	9,5	3,1	-67,7
25	Ham Mineral Maddeler ve çimento	12,6	18,2	44,6
27	Mineral Yakıtlar ve Elektrik Enerjisi	8.130,6	7.388,4	-9,1
29	Organik kimyasallar	1,5	2,1	35,1
31	Kimyasal Gübreler	141,8	120,2	-15,2
39	Plastikler ve plastik mamulleri	7,3	9,2	25,3
44	Ağaç ve ağaç mamulleri (mobilya hariç)	21,4	16,5	-23,0
72	Demir-çelik	164,1	80,4	-51,0
73	Demir-çelikten mamuller	17,4	14,9	-14,3
84	Elektriksiz makineler	21,3	21,5	0,9
85	Elektrikli makineler	10,9	7,7	-28,8
	Diğerleri	164,6	173,9	5,6
	Genel Toplam	9.820,4	9.476,9	-3,5

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 15..03.2013

Türkiye ile RF Krasnodar Bölgesi arasındaki dış ticaret hacmi rakamları sürekli artış eğilimi göstermektedir.

¹⁶⁶T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012

Tablo 4.11. Türkiye- RF Krasnodar Bölgesi Arasındaki Dış Ticaret

	Türkiye'ye İhracat Milyon \$	Değişim	Türkiye'den İthalat Milyon \$	Değişim	Hacim	Değişim
2004	198		163		361	
2005	342	72.7	303	85.9	645	78.7
2006	498	45.6	412	36	910	41.1
2007	666	33.7	677	64.3	1,343	47.6
2008	961	44.3	800	18.2	1,761	31.1
2009	628	-34.7	761	-4.9	1,389	-21.1
2010	1,090	73.6	956	25.6	2,046	47.3
2011	1,518	39.3	1,136	17.6	2,655	29.8
2012	2,711	78.5	1,185	4.3	3,896	46.7

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 15..03.2013

2011 yılında Krasnodar Bölgesinin Türkiye ile toplam ticaret hacmi 2,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Krasnodar Bölgesi 2012 yılında Türkiye'ye 2.7 milyar dolarlık ihracat yaparken 1.1 milyar dolar tutarında ithalat gerçekleştirmiştir. Krasnodar Bölgesinin 2012 yılı itibariyle dış ticaret hacmindeki değişim % 46,7 ile dikkat çekmektedir.

Tablo 4.12. RF Krasnodar Bölgesinin Türkiye'den ithalatı (Milyon Dolar)

	2011	2012	Değişim
07 Sebzeler	362,6	336,7	-7,1
08 Meyveler	468,6	443,3	-5,4
12 Yağlı tohum, saman, hayvan yemi	10,5	14,9	41,2
25 Ham mineraller, alçı ve çimento	44,2	74,6	68,7
32 Debatat ve boyacılıkta kullanılan maddeler	na	11,8	na
39 Plastik ve plastikten mamul eşya	24,0	25,2	5,0
52 Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat	19,3	na	na
64 Ayakkabılar	10,1	na	na
68 Taş, alçı, çimento, amyant, mika vb. maddelerden eşya	na	9,6	na
72 Demir veya çelikten eşya	12,6	38,8	207,7
73 Adi metallere çeşitli eşya	13,2	12,5	-5,0
84 Elektriksiz Makineler	25,0	66,4	165,4
Liste Toplamı	990,1	1.033,9	4,4
Diğerleri	146,2	151,5	3,6
Toplam	1.136,4	1.185,4	4,3

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 15.03.2013

Bölgenin Türkiye'den en çok ithal ettiği ürünler Meyveler Sebzeler, Ham mineraller, Alçı ve Çimento, Elektriksiz Makineler ve Plastik ve Plastikten mamul ürünlerdir. Bölgenin

Türkiye'ye başlıca ihraç ürünleri; mineral yakıtlar, mineral yağlar, hububat, hayvansal ve bitkisel yağlar, gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, yağlı tohum ve meyvalar, saman hayvan yeminden oluşmaktadır.¹⁶⁷

Aşağıda RF Krasnodar Bölgesinin Türkiye'ye ihracatında Mal Gruplarına göre değişim verileri irdelenmektedir.

Tablo 4.13. RF Krasnodar Bölgesinin Türkiye'ye İhracatı (Milyon Dolar)

		2011	2012	Değişim
07	Yenilen sebzeler	27,1	13,5	-50,1
10	Hububat	178,3	249,5	40,0
12	Yağlı tohum ve meyvalar, saman, hayvan yemi	8,2	23,5	187,9
15	Hayvansal ve bitkisel yağlar	na	74,9	na
17	Şeker ve Mamulleri	na	8,5	na
23	Gıda sanayii kalıntı ve döküntüleri	44,5	59,6	34,0
27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar	1.156,9	2.214,6	91,4
31	Gübreler	3,7	0,0	-100,0
44	Ağaç ve ağaçtan mamul eşya	15,4	11,5	-25,7
70	Cam ve cam eşya	3,9	na	na
72	Demir ve çelik	55,3	28,9	-47,8
78	Karayolu Taşıtları	na	14,3	na
89	Gemiler,suda yüzen taşıt ve araçlar	2,7	na	na
	Liste Toplamı	1.495,9	2.698,7	80,4
	Diğerleri	22,7	12,2	-46,3
	Toplam	1.518,5	2.710,9	78,5

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 15.03.2013

Krasnodar Eyaleti, bir takım göstergeler açısından Rusya'nın tüm bölgeleri arasında birinci sırayı alıyor. Eyaletin idare merkezi Krasnodar da 2012'de Rusya'nın en yaşanacak kenti olarak seçildi.Uzmanlara göre Krasnodar yaşam kalitesi açısından ülkede lider konumunda. Değerlendirmede hem fiyat düzeyi, hem de sıradan kentli için belediye politikasının etkinliği ele alındı. Bu parametrelere göre Krasnodar, Rusya'nın en iyi 100 kenti arasında ilk sırayı aldı. Çağdaş Gelişmeler Enstitüsü görevlisi Nikita Maslenikov'a göre Krasnodar ve bir bütün olarak Krasnodar Eyaleti yatırımcılar için en çekici bölgeler arasında yer alıyor. Eyalette, tarım sektörü ve buna bağlı ekonomi sektörlerinin bu arada imalat sektörünün gelişme potansiyeli büyük. Lojistik sektörü geliyor, limanlar modernize ediliyor.Rusya'nın başlıca limanlarından Novorossiysk, Krasnodar Eyaleti'ne bağlı. Tarım,

¹⁶⁷T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012

petrol ve doğalgaz ürünlerinin nakli açısından Novorossiysk, dünyanın önde gelen limanlarından biri. Benzersiz doğa şartlarına sahip Krasnodar Eyaleti, Rusya'nın başlıca turizm yöresi olarak kabul ediliyor. Eyalette kapsamlı uluslararası projelerin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar da yürütülüyor: Güney Akım doğalgaz boru hattının inşaatı, 2014 Kış Olimpiyatlarına hazırlıklar, Formula-1 yarış pistinin yapımı.Krasnodar kenti, 2011'de Forbes dergisi tarafından en perspektifli megapollerden biri olarak seçildi. 2012'de PropertyEU dergisi, kenti, uluslararası emlak piyasası için en uygun şartlara sahip Avrupa kentleri listesine ekledi.¹⁶⁸

Superjob internet portalı temsilcisi Natalya Golovanova, Krasnodar'ın bu yıl, halkının sevgisini kazanan kentler listesinde birinci sırayı aldığını kaydetti. Golovanova'ya göre 2012'de Krasnodar, kentte yaşamaktan hoşlananların oranı açısından birinci sırada yer aldı. Krasnodarlıların yüzde 88'i bu kentte yaşadıkları için memnun olduğunu bildirdi. Geçen yıl, oran yüzde 86 düzeyinde buluyordu. Yorumlara bakılırsa, insanları en çok yumuşak iklim ve çeşitli alanlarda kendini gerçekleştirmek için fırsatlar sevindiriyor. Krasnodar'da güvenlik düzeyinin yüksek, servis ve altyapı sisteminin gelişmiş olduğu kaydediliyor. Kentteki bütün bu gelişmeler, "Krasnodar'a başkent özellikleri kazandırmak" adlı programının hayata geçirilmesi sonucu elde edildi.Bu arada, Moskova, yaşam için en çekici kentler listesinde yalnız 7. sırayı alabildi.¹⁶⁹

Rusya Federasyonu'nun en önemli ekonomik alanlarından Krasnodar'ın ihracat odaklı şirketleri listesi 8.3. EK – 3Tablo 8.10'da listelenmiştir. Tabloda Krasnodar Bölgesinin sektörel olarak önde gelen firmaları, ürettiği ürünler, ihracat yaptığı bölge ve ülkeler sıralanmaktadır. Ayrıca 8.6. EK – 6Tablo 13'te Krasnodar Bölgesi ve Adıgey Cumhuriyeti Resmi Kurumlar İletişim Adresleri, 8.7. EK – 7Tablo 14'teKrasnodar ve Rostov Bölgeleri'nde Şehirlerin Sanayi ve Ticaret Odalarıiletişim adresleri verilerek bölgeyle ticaret ve yatırım faaliyetini düşünen girişimcilere destek olmak amaçlanmıştır.¹⁷⁰

4.2.1.2. Rostov Bölgesinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı

13 Eylül 1937 tarihinde kurulan Rostov Bölgesi RF'nin güneyinde yer almakta olup, kuzeydoğuda Ukrayna, kuzeyde Volgograd ve Voronej bölgeleri, güneyde Krasnodar ve

¹⁶⁸ T.C. Novorossiysk Başkonsoloslugu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012

¹⁶⁹ Rusya'nın Sesi, www.turkish.ruvr.ru, 14.12.2012

¹⁷⁰ T.C. Novorossiysk Başkonsoloslugu Ticaret Ataşeliği, 24.01.2013

Stavropol bölgeleri, güneybatıda Azak Denizi, doğuda da Kalmikya ile sınırları bulunmaktadır. Bölge, 100.800 km²'lik yüzölçümüne göre RF'nin genelinde 35. Sırada ve 4.241.800'lük nüfusu ile RF genelinde 6. Sırada yer almaktadır. Rostov Bölgesi'nin yanı sıra Güney Federal Bölge'nin de başkenti olan Rostov şehri ise 354 km²'lik coğrafi alana sahiptir. RF genelinde son nüfus sayımında elde edilen verilere göre 1.068.267'lik nüfus ile 10. sırada yer almaktadır. Gayri resmi verilere göre, Rostov şehrinin nüfusunun 1,2 milyonu bulduğu da ifade edilmektedir.¹⁷¹

Şekil 4.10. RF Rostov Şehri - 1

Kaynak : T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

RF Bölgesel Kalkınma Bakanlığı, Rostov şehrini 8 “süper şehir” arasına almıştır. “Büyük Rostov” olarak adlandırılması öngörülen sözkonusu “süper şehir” Rostov’un yanı sıra, Taganrong, Aksay, Bataisk ve Azov’u içerecektir. Ayrıca barındırdığı 22 üniversite ve akademi, 43 kütüphane, 4 tiyatro, 5 müze ve çok sayıda görsel ve yazılı basın yayın organı ve oldukça gelişmiş hava, deniz, kara ve demiryolu ulaşım ağıyla Rostov, Güney Federal Bölge ve Rusya’nın güneyindeki başta gelen şehirlerdendir. RF’nin Karadeniz, Akdeniz ve Azak Denizi’ne çıkış kapısı olan Rostov Bölgesi, RF ve BDT’nin en gelişmiş kara, demiryolu ve havayolu ulaştırma ağlarından birine sahiptir. Bölge, Karadeniz, Azak Denizi, Baltık Denizi ve Hazar Denizi’ne girişi sağlayan 5 adet ticaret limanına sahiptir. Bununla birlikte, sözkonusu limanlar iç deniz limanları olup, derinliklerinin azlığı nedeniyle en fazla 5.000 ton kapasiteli nehir gemilerinin kullanımına uygundur.¹⁷²

¹⁷¹ T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

¹⁷² Age

Şekil 4.11. Rostov Şehri - 2

Şekil 4.12. Rostov Şehri - 3

Kaynak : T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Taganrog, Şakhti, Novoçerkesk, Volgodonsk, Bataisk ve Novoşaktinsk bölgedeki diğer önemli şehirlerdir. RF Devlet Başkanı tarafından atanan Vali, bölgenin en üst düzeydeki yöneticisi konumunda olup, bu görev halihazırda Vasily Golubev tarafından deruhte edilmektedir.

RF Rostov Bölgesinin ekonomik, siyasi, idari, coğrafi, hukuki ve diğer verileri aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.14. Rostov Bölgesi

ROSTOV BÖLGESİ	
İdare Merkezi	Rostov
Kuruluş Tarihi	13 Eylül 1937
Siyasi Statüsü	Bölge
Resmi Dil	Rusça
Vali	Vasily Golubev
Yasama Organı	Bölgesel Yasama Meclisi
Yüzölçümü	100.800 km ²
Başlıca Şehirler	Rostov (1.068.267), Taganrog (282,300), Şakhti (220,400), Novoçerkesk (170,900), Volgodonsk (166,500), Bataisk (107,300) ve Novoşaktinsk (101,200).
İklim	Karasal
Nüfus ve Etnik Yapı	4.241.800 (RF genelinde 6. sırada)
	Rus : 3.847.337 (% 87,36)
	Ukraynalı : 118.486 (% 2,69)
	Ermeni : 109.994 (% 2,50)
	Rus Kazakları : 87.492 (% 1,99)
	Ahıska Türkü : 28.285 (% 0,64)
	Belarus : 26.604 (% 0,60)
	Tatar : 17.849 (% 0,41)

	<p>Azeri : 16.498 (% 0,37) Çeçen : 15.468 (% 0,35) Roma : 15.138 (% 0,34) Koreli : 11.669 (% 0,26) Gürcü : 10.549 (% 0,24) Moldovalı : 7.599 (% 0,17) Alman : 6.840 (% 0,17) Dargin : 6.715 (% 0,15) Yahudi : 4.984 (% 0,11) Avar : 4.968 (% 0,09) Lezgi : 3.659 (% 0,08) Udmurt : 3.630 (% 0,08) Mordovian : 3.400 (% 0,08) Yunan : 3.153 (% 0,07) Kazak : 3.021 (% 0,07) Çuvaş : 3.017 (% 0,07) Oset : 2.667 (% 0,06) Mari : 2.664 (% 0,06) Tabasaran : 2.231 (% 0,05) Asuri : 2.040 (% 0,05)</p>
Resmi Web Sitesi	http://www.donland.ru
Başlıca Nehirler	Don Nehri: Novomoskovsk'tan doğarak, Azov Denizi'ne dökülür, 1.950 km uzunluğundadır
Ekonomik Durum	Ekonominin Sektörel Dağılımı: Sanayi (% 24,9), tarım ve ormancılık (% 14,8), metalurji (% 16,5), taşımacılık (%9,1) ve inşaat (% 8,7) Başlıca Sanayi Sektörleri: Makine imalatı, metal işleme, tarım, gıda işleme, madenişleme, yakıt ve enerji üretimi
Gayri Safi Bölgesel Hasıla (GSBH-2010) - Dış Ticaret (2011)	610 milyar Ruble (20 milyar ABD Doları) Kişi Başına Düşen GSBH: 116 bin Ruble (3.800 ABD Doları) İhracat : 5,1 milyar ABD Doları İthalat : 5,2 milyar ABD Doları Hacim : 10,3 milyar ABD Doları Başlıca Ticaret Ortakları: Ukrayna, Türkiye, İtalya, Çin, Almanya İhraç Ürünleri: Madencilik (petrol doğalgaz dahil) (%33), Gıda ve tarımsal ürünler (% 35) İthal Ürünleri: Makine ve ulaşım araçları (% 30), demir-çelik ve demir çelikten eşya (% 30)
-Yatırım	Başlıca Yatırımcı Ülkeler: Ukrayna, ABD, Fransa, Almanya, Türkiye Yatırımlar Toplamı: 1,066 milyar ABD Doları (Ocak-Eylül 2010) Yatırımların Yapıldığı Başlıca Sektörler: İnşaat malzemeleri, gıda, ulaştırma
Rostov	
Kuruluş Tarihi	1749
Belediye Başkanı	Mikhail Chernyshyov
Yasama Organı	Belediye Meclisi
Yüzölçümü	354 km2
Semtler	Voroshilovsky, Zheleznodorozhny, Kirovsky, Leninsky, Oktyabrsky, Pervomaysky, Proletarsky, Sovetsky ve Liventsovsky
Nüfus	1.068.267 (RF genelinde 10. sırada)

Resmi Web Sitesi	http://www.rostov-gorod.ru
Kardeş Şehirler	- Antalya, Türkiye -Glasgow, İskoçya, Birleşik Krallık -Plevne, Bulgaristan -Dortmund, Almanya -Gera, Almanya -Le Mans, Fransa -Mobile, Alabama, ABD -Volos, Yunanistan -Kajaani, Finlandiya -Cheongju, Güney Kore -Toronto, Kanada -Erivan, Ermenistan -Donetsk, Ukrayna -Odesa, Ukrayna
Diplomatik Temsilcilikler	-Ermenistan (Başkonsolosluk) -Ukrayna (Başkonsolosluk) -Romanya(Başkonsolosluk) -Belarus (Konsolosluk Şubesi) -Slovakya (Fahri Konsolosluk) -Güney Kore (Fahri Konsolosluk) -Fransa (Fahri Konsolosluk) -Macaristan (Ticaret Ofisi)
Taganrong	
Kuruluş Tarihi	12 Eylül1698
Belediye Başkan	Nikolav Fedvanin
Yasama Organı	Belediye Meclisi
Yüzölçümü	111 km2
Nüfus	282,300 (RF genelinde 66. sırada)
Resmi Web Sitesi	http://www.taganrogcity.com
Kardeş Şehirler	- Giresun, Türkiye - <u>Cherven Bryag</u> , Bulgaristan - <u>Vlissingen</u> , Hollanda - <u>Lüdenscheid</u> , Almanya - <u>Famagusta</u> , GKRY - <u>Mariupol</u> ,Ukrayna - <u>Badenweiler</u> , Almanya - <u>Jining</u> , ÇHC - <u>Pinsk</u> , Belarus - <u>Khartsyzsk</u> , Ukrayna

Kaynak : T.C.Novorossisk Başkonsololuğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Bölge ekonomisi, makine imalatı, tarım, gıda işleme, maden işleme, yakıt ve enerji üretimi sektörlerine dayanmaktadır. Metal işleme sanayi, yaklaşık 37 milyar ABD Dolarını bulan GSBH'ya en fazla katkıda bulunan sektördür. Bölge, tarımsal makine, helikopter, lokomotif ve enerji sektörü teçhizatı üretiminde RF'nun en büyük üreticilerine evsahipliği yapmaktadır.¹⁷³

¹⁷³T.C.Novorossisk Başkonsololuğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Türkiye Rostov Bölgesi dış ticaret hacmi sürekli artış gösterirken 2008'den sonra azalış eğilimi gösterse de 2012'de 1.9 milyar dolar ile en üst seviyesine ulaşmıştır.

Tablo 4.15. Türkiye Rostov Bölgesi Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Milyon \$	Türkiye'ye İhracat	Değişim	Türkiye'den İthalat	Değişim	Hacim	Değişim
2005	312	-31%	73	40%	385	-23%
2006	411	32%	218	199%	629	63%
2007	597	45%	370	70%	967	54%
2008	788	32%	480	30%	1.268	31%
2009	385	-51%	188	-61%	573	-55%
2010	484	26%	270	44%	754	32%
2011	955	97%	331	23%	1.286	70%
2012	1.494	56%	421	27%	1.915	48%

İhraç Ettiğimiz Ürünler: Plastik ve plastik ürünleri, makine, ekipman ve ulaştırma araçları, çimento ve inşaat kimyasalları, tekstil ve konfeksiyon, ayakkabı ve yaş meyve-sebze.

İthal Ettiğimiz Ürünler: Gıda ve tarımsal hammaddeler, mineral yakıtlar, demir-çelik ürünleri, metal ve metal ürünleri, ağaç ve orman ürünleri.

Türk Yatırımlarının Toplam Değeri:200 milyon ABD Doları

Yatırım Yapılabilecek Sektörler: Tarım makinaları, inşaat malzemeleri, ulaştırma ve gıda

Müteahhitlik Şirketlerimiz Tarafından Havata Geçirilen Projelerin Toplam Parasal Değeri: 270 milyon ABD Doları

Bölgede Faaliyet Gösteren Başlıca Türk Firmaları:

-ZAO Rostov-Beverage:	Rostov
-Merinos Azov Halı	: Rostov
-Pimapen Rostov PVC	: Rostov
-Nuh Çimento A.Ş.	: Rostov
-F.O.R.T	: Rostov
-Öztiryakiler	: Rostov
-Akbaş Metal	: Rostov
-Atlas (Garderop)	: Rostov
-Fixa	: Rostov
-Germes	: Rostov
-Pisserro	: Rostov
-İstanbul Glob. Mon.	: Yesk
-Doganerus	: Rostov
-Russat	: Rostov
-Inter Group-Ruscorn	: Rostov
-System Consulting	: Rostov
-Trimorya	: Rostov
-THY	: Rostov
-Bank Eurocredit	: Rostov

Kaynak:NovorossiskBaşkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013 ve güncelleme 15.03.2013

Bölgenin Türkiye ile ticaretine bakıldığında ihracatta Plastik ve plastik ürünleri, makine, ekipman ve ulaştırma araçları, çimento ve inşaat kimyasalları, tekstil ve konfeksiyon, ayakkabı ve yaş meyve-sebze öne çıkmaktadır. Aşağıda önde gelen sektörlerde faaliyet gösteren bazı şirketler yer almaktadır.¹⁷⁴

Güney Rusya Rostov Bölgesinde faaliyet gösteren İnşaat ve İnşaat Malzemeleri, Tarım Ürünleri Üreticileri, Gıda ve Makine sektörlerinin önde gelen firmalarına 8.4. EK – 4 :Tablo 8.11’de ulaşılabilir.

4.2.1.3. Adıgey Cumhuriyetinin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı

Adıgey Cumhuriyeti Kuzeybatı Kafkasya’da tamamıyla Krasnodar Bölgesi ile çevrili bir Cumhuriyettir. Yüzölçümü, 7.600 km², nüfusu ise 447.109 olup RF genelinde 74. Sıradadır. Başkenti olan Maykop’un nüfusu ise 144.246’dır. Dağlık bir araziye sahip olan Cumhuriyetin % 40’ı ormanlarla kaplıdır.

¹⁷⁴T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 29.01.2013

Şekil 4.13. Maykop Şehri - 1

Kaynak : T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Şekil 4.14. Maykop Şehri - 2

Hükümetin başı Başkan olup, beş yıllık süreyle Adıgey Cumhuriyeti Devlet Konseyi tarafından gösterilen adaylar arasından Rusya Federasyonu Devlet Başkanı tarafından atanmaktadır. Mevcut Başkan 13 Ocak 2007 tarihinde atanmış olan Aslan Tkakushinkov'dur. Devlet Konseyi 27'şer üyeye sahip olan Temsilciler Meclisi'nden ve Cumhuriyet Konseyi'nden oluşmaktadır.

Türk Toplumu

2011 yılı itibariyle bölgede ikamet eden Türk vatandaşlarının toplam sayısı 24.000'i aşmıştır. Türk vatandaşlarının 18.798'i Krasnodar Bölgesi'nde, 4.175'i Rostov Bölgesi'nde ve 1.036'sı ise Adıgey Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır.¹⁷⁵

RF Krasnodar Bölgesinin sınır komşusu olan Adıgey Cumhuriyetinin genel verileri ile ilgili bilgiler aşağıdaki gibidir.

¹⁷⁵T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Tablo 4.16. RF Adıgey Cumhuriyeti Genel Durumu

	ADİGEY CUMHURİYETİ
Kuruluş Tarihi	27 Temmuz 1922
Resmi Dil	Rusça ve Adigece
Başkan	Aslan Thakuşinov (13 Ocak 2007-) -5 yıllık bir süre için seçilmektedir; -Devlet Konseyi tarafından belirlenen 6 aday arasından 3'ü RF Devlet Başkanı'nın Güney Federal Bölge Temsilcisi RF Devlet Başkanı'na önerilmekte ve seçim RF Devlet Başkanı tarafından bu üç aday arasından yapılmaktadır.
Yasama Organı	Devlet Konseyi-Khase -İki kanatlı ve toplam 54 üyedir; -Khase, Maykop ve Adıgeysk kentsel alanları ile 7 rayonun birlikte oluşturduğu 9 seçim çevresinin (okrug) her birinin üçer üye ile temsil edildiği ve daha çok Adıgece konuşan üyelerin seçildiği 27 üyeli bir (üst) kanat ve rayonların her birinin nüfusu oranında temsil edildiği, daha çok Rusça konuşan üyelerden oluşan 27 üyeli ikinci bir (alt) kanattan oluşmaktadır
Bakanlar Kurulu	-Başbakan: Murat Kumpilov (14 Mayıs 2008-); -Bakanlar Kurulu üyeleri, Başbakan dahil, Khase dışından Başkan tarafından atanmakta ve görevden alınabilmektedir; -Atamanın yürürlüğe girmesi için Khase onayı gerektirir; -Yerel idari birimler ve belediyeler Başkan'a ve Khase'ye karşı, bağlı ve sorumludur;
İdari Birimler	-İki kentsel alan (Maykop ve Adıgeysk) ve yedi rayondan (Tahtamukay, Tevçejsk, Krasnogvardeysk, Şogenovski, KoşehablskiGiaginski ve Maykopski) ibarettir
Yüzölçümü	7.600 km ²
Nüfus ve Etnik Yapı	447.109 (RF genelinde 74. sırada) Rus : 288.280 (% 64,5) Adıgey : 108.115 (% 24,2) Ermeni : 15.268 (% 3,4) Ukraynalı : 9.091 (% 2) Diğer : 26.355 (% 5,9)
Resmi Web Sitesi	http://www.adygheya.ru
Başlıca Nehirler	Kuban
Ekonomik Durum	Ekonominin Sektörel Dağılımı: Tarım ve ormancılık (% 14,3), imalat sanayii (% 15,2), ticaret (% 14,6) ve diğer sektörler (% 37,2) Başlıca Sanayi Sektörleri: Tarım, taşımacılık, elektrik enerjisi üretimi ve dağıtımı
-Gayri Safi Bölgesel Hasıla (GSBH-2009)	58,5 milyar ruble (1,8 milyar ABD Doları)
-Dış Ticaret (2012 - Bin dolar)	İhracat : 8,2 milyon ABD Doları İthalat : 57,0 milyon ABD Doları Hacim : 65,2 milyon ABD Doları Başlıca Ticaret Ortakları: BAE, Çin, Almanya, Türkiye İhraç Ürünleri: Bitkisel ve Hayvansal Yağlar, Mineral Yakıt ve Elektrik Enerjisi, Elektriksiz Makineler, Ağaç ve Ağaç Mamülleri. İthal Ürünleri: Makineler ve teçhizat, Demir ve Çelik, Meyveler
-Yatırım (2011)	Başlıca Yatırımcı Ülkeler: Türkiye Yatırımların Yapıldığı Başlıca Sektörler: Tarım ve ormancılık (% 16,6), sanayi (% 15,7), taşımacılık (% 11,9) ve inşaat (% 10,2)

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012 ve güncelleme 15.03.2013

Tablo 4.17. RF Adıgey Cumhuriyeti Dış Ticareti (Milyon Dolar)

	İTHALAT					İHRACAT				
	2010	2011	Değişim	2012	Değişim	2010	2011	Değişim	2012	Değişim
1. Çeyrek	18,2	41,7	129,6	12,1	-71,0	1,6	1,7	6,6	1,8	9,5
2. Çeyrek	10,3	16,9	64,4	12,6	-25,2	3,0	2,3	-23,9	2,7	17,8
3. Çeyrek	19,0	17,4	-8,6	12,7	-27,1	2,0	2,3	13,9	2,0	-15,9
4. Çeyrek	24,4	29,9	22,8	19,6	-34,5	2,4	2,3	-6,1	1,7	-26,3
TOPLAM	71,8	105,8	47,4	57,0	-46,2	9,1	8,6	-5,3	8,2	-4,7

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012 ve güncelleme 15.03.2013

Tabloda görüleceği gibi Adıgey Cumhuriyeti'nin genel ithalatı değişkenlik gösterirken ihracatı azalış eğilimindedir. 2011 yılı ithalatı 105.8 milyon dolar seviyesinde iken ithalat 2012 yılında 57 milyon dolara düşmüştür. 2011 yılı ihracatı 8.6 milyon dolarken 2012 yılında 8.2 milyon dolara düşmüştür.

Tablo 4.18. RF Adıgey Cumhuriyeti ile Ekonomik ve Ticari İlişkilerimiz

<p>İhraç Ettiğimiz Ürünler: Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa,boya,macun,sakızlar,Demir ve çelik, Nükleer reaktörler,kazan:makina ve cihazlar,aletler,parçaları, yenilen meyvalar,kabuklu yemişler,turunçgil ve kavun kabuğu,Şeker ve şeker mamulleri,Plastik ve plastikten mamul eşya, Ayakkabılar,getrler,tozluklar vb eşya ve aksamı, alçı ve çimento.</p> <p>İthal Ettiğimiz Ürünler: Kaydadeğer bir ithalat yoktur</p>
<p><u>Türk Yatırımlarının Toplam Değeri:</u></p> <p><u>Yatırım Yapılabilecek Sektörler:</u>Tarım, gıda ve imalat sanayi</p> <p><u>Müteahhitlik Şirketlerimiz Tarafından Hayata Gecirilen Projelerin Toplam Parasal Değeri:</u> 145 milyon ABD Doları</p> <p><u>Bölgede Faaliyet Gösteren Başlıca Türk Firmaları:</u> -ADS Stroy : Maykop -Rena Engineering Ltd. : Maykop</p>

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, 24.12.2012 ve güncelleme 15.03.2013

1,8 milyar dolarlık GSBH'ya sahip olan Adige Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu'nun en fakir bölgelerinden biri olmasına rağmen geniş orman kaynaklarına ve verimli topraklara sahiptir. Bölgede buğday, ayçiçeği, çay ve tütün üretilmektedir. Hayvancılık da bölgenin gelir kaynakları arasındadır. Gıda, kereste, kağıt ve metal işleme en gelişmiş sanayi sektörleridir.¹⁷⁶

Adıgey Cumhuriyeti çok sayıda Türk vatandaşını da barındıran bir yapısı ile Türkiye için önemli bir bölgedir. RF Adıgey Cumhuriyeti Ekonomik Gelişim ve Ticaret

¹⁷⁶T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

Bakanlığı'ndan alınan verilere göre bölgenin önde gelen firmaları Orman Ürünleri, Peynir, Ayçiçek Yağı, Sosis ve Yarı Mamüller ve Tuz sektöründe faaliyet göstermektedir.

Adıgey Cumhuriyeti ihracat odaklı şirketler listesi 8.5. EK – 5 :Tablo 18.12'de sunulmuştur.

4.2.1.4. Coğrafi Değişkenlerin Ticarete ve Ekonomiye Etkisi

Bölge ekonomisi, tarım, gıda işleme, turizm ve madencilik, makine imalatı, yakıt ve enerji üretimi sektörleri üzerinde yoğunlaşmıştır. 6,6 milyar ABD Dolarlık dış ticaret hacmi ve yaklaşık 25 milyar ABD Dolarını bulan GSBH'yla Krasnodar Bölgesi, Federal Bütçe'ye net katkı yapan ilk 10 bölge arasında yer almaktadır. Toprak kalitesinin yüksekliği ve elverişli iklimi ile bölge aynı zamanda RF'nun en önemli tahıl deposudur. Ayrıca Rostov bölgesinde metal işleme sanayi, yaklaşık 37 milyar ABD Dolarını bulan GSBH'ya en fazla katkıda bulunan sektördür. Rostov, tarımsal makine, helikopter, lokomotif ve enerji sektörü teçhizatı üretiminde RF'nin en büyük üreticilerine evsahipliği yapmaktadır. 1,8 milyar ABD Dolarlık GSBH'ya sahip olan Adıgey Cumhuriyeti de Rusya Federasyonu'nun en fakir bölgelerinden biri olmasına rağmen geniş orman kaynaklarına ve verimli topraklara sahiptir. Bölgede en çok buğday, ayçiçeği, çay ve tütün üretilmektedir. Hayvancılık da bölgenin gelir kaynakları arasındadır. Gıda, kereste, kağıt ve metal işleme en gelişmiş sanayi sektörleridir. Yukarıda bahsi geçen coğrafi değişkenlere (şehir, coğrafi konum, bölgesel özellikler, jeopolitik faktörler) bakıldığında Güney Federal Bölge Rusya Federasyonu'nun dünyaya açılan en önemli kapısıdır diyebiliriz. Deniz ticaretinin % 40'nin bu bölge limanları üzerinden gerçekleştiriliyor olması da bu savı desteklemektedir. Avrupa'ya göre bu bölge stratejik olarak önemli bir coğrafi konuma sahiptir, bölgedeki siyasi istikrar da bu önemi desteklemektedir. Gelişmiş mali altyapısı, iş dünyasında niyetprotokol imzalarının atılmasından projelerin son aşamasına kadar yatırım projelerinin tüm aşamalarında devlet desteği sisteminin olması, ekonominin her dalında yatırım projelerinin uygulamaları ve geniş doğal kaynak potansiyeli değişkenlerin pozitif etkilerinden bazılarıdır.¹⁷⁷

Novorossisk Limanı Rusya'yı Akdeniz, Orta Doğu, Afrika, Güney ve Güney Doğu Asya ve Kuzey ve Güney Amerika'ya bağlayan uluslararası ulaşım koridorlarının birleştiği noktada bulunuyor ve kış aylarında buzlanma olmaması nedeniyle tüm yıl boyunca hizmet

¹⁷⁷ T.C. Novorossisk Başkonsoloslugu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, 26.01.2013

verebilmektedir. Liman Rus ve Kazak petrollerinin Karadeniz'e ulaştığı stratejik noktasında yer almakta olup Bağımsız Devletler Topluluğu ve Baltık Bölgesi'nde en fazla derinliğe sahiptir. Bölgenin yıl boyunca ılıman bir iklime sahip olması, topraklarının çok verimli olması, kalabalık nüfusu, eğitim seviyesinin yüksek olması, ulaşım imkanlarının çeşitliliği ve mesafe yakınlığı, Türkiye ile akrabalık ilişkileri ticaret ve ekonominin gelişimindeki en önemli avantajlarından birkaçıdır.¹⁷⁸

4.3. Yasal Çerçeve – Güney Rusya Federal Bölgesi

Rusya Federasyonu'nda ticari faaliyette bulunurken ilk olarak Federasyonun Yasa'larından başlamak gerek. Sonradan Hukuk'a başvurmakta başlangıçta Hukuk'a uygun hareket etmek gerekir.

4.3.1. Ticaret ve Ekonomiye Etkileyen Bazı Yasal Düzenlemeler

Rusya Federasyonu'nun tüm bölge ve cumhuriyetlerinin yasal mevzuatları merkezi hükümetin yasal mevzuatı ile uyumlu olmak zorundadır. Bu bağlamda yukarıda bahsi geçen yasal mevzuat açıklamaları Güney Rusya'yı da kapsamaktadır. Bununla birlikte aşağıda ticaretimizin nispeten az olduğu RF Adıgey Cumhuriyeti ile ilgili bazı önemli kanunlara yer verilmiştir.

4.3.2. Adıgey Cumhuriyeti Kamu-Özel Sektör Ortaklığı Alanında Devlet Politikaları ve Yatırım Faaliyetleri İçin Devlet Garantileri ve Yatırımcılara Sağlanan Faydalar

Adıgey Cumhuriyetinde faaliyet gösteren ve yatırım yapmak isteyen girişimciler için dikkat edilmesi gereken bazı yasal düzenlemeler aşağıdaki gibidir :

**Kamu-Özel Sektör Ortaklığı Alanında
Adıgey Cumhuriyeti Devlet Politikaları Hakkında
8 Ağustos 2011 Tarihli, 33 Sayılı Adıgey Cumhuriyeti Kanunu**

Adıgey Cumhuriyeti Devlet Konseyi Hase tarafından 27 Temmuz 2011'de Kabul edildi.

İşbu kanun her biçimdeki kamu-özel sektör ortaklığının gelişimi için istikrarlı şartları sağlamak, Adıgey Cumhuriyeti'nin ekonomik ve sosyal alanda kalkınması maksadıyla, maddi, mali, entelektüel, bilimsel ve teknik kaynaklar da dahil olmak üzere, kamu ve özel sektör kaynaklarının katkısını ve etkin kullanımını sağlamak ve daha iyi yaşam şartları temin etmek amacıyla kabul edilmiştir.

---

¹⁷⁸ Age

Madde 1. Kamu-özel sektör ortaklığının yasal çerçevesi

Kamu-özel sektör ortaklığı hakkında Adıgey Cumhuriyeti yasası; Rusya Federasyonu anayasasını, federal yasaları ve Adıgey Cumhuriyeti anayasasını esas almakta olup, işbu kanundan ve bu kanun gereğince yapılmış Adıgey Cumhuriyeti'nin diğer hukuki düzenlemelerinden oluşmaktadır.

Madde 2. Bu Kanunda kullanılan başlıca kavramlar

1. Bu Kanunun maksadı için, aşağıdaki başlıca kavramlar kullanılmaktadır:

a) **Kamu-Özel sektör ortaklığı:** Adıgey Cumhuriyeti sınırları dahilinde, sosyo-ekonomik alanda sosyal projelerin uygulanması için, kamu-özel sektör ortaklığının tarafları arasında kamu-özel sektör ortaklık sözleşmeleri (anlaşmaları) yapılması ve icra edilmesi yoluyla yürütülen karşılıklı ilişkilerdir (işbirliğidir).

b) **Kamu-Özel sektör ortaklığının tarafları:** kamu-özel sektör ortaklık sözleşmesine (anlaşmasına) taraf olan Adıgey Cumhuriyeti'ni temsilen Adıgey Cumhuriyeti bakanlar kurulu veya Adıgey Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından yetkilendirilmiş yürütme organı (bundan böyle yetkili organ olarak anılacaktır) ve özel sektör ortağıdır.

c) **Özel sektör ortağı** – Rus veya yabancı tüzel veya gerçek kişi

d) **Kamu-Özel sektör ortaklığına ilişkin sözleşmenin (anlaşmanın) konusu:** kamu-özel sektör ortaklık anlaşması (sözleşme) uyarınca, oluşturulan, yeniden yapılandırılan, modernize edilen veya işletilen varlıktır.

2. İşbu maddede belirtilmemiş fakat bu kanunda kullanılacak kavram ve terimler için federal kanunların belirlediği anlamları geçerlidir.

Madde 3. Kamu-özel sektör ortaklığının amacı ve hedefleri

1. Bir kamu-özel sektör ortaklığının amacı maddi, finansal ve kurumsal kaynakların birleştirilmesi, bunun yanı sıra, Adıgey Cumhuriyeti devlet mülkiyeti altında bulunan devlet bütçesinden ve/veya varlıklarından faydalanılarak, Adıgey Cumhuriyeti'nde sosyo-ekonomik alandaki sosyal proje ve programların hayata geçirilebilmesi için, bütçe dışı kaynakların kullanımının sağlanması.

2. Bir kamu-özel ortaklığının amaçları şunlardır:

- a) Sosyal açıdan önemli projelerin uygulanması için bütçe dışı kaynak çekilmesi;
- b) Adıgey Cumhuriyeti devlet varlıklarının etkin kullanımının artırılması;
- c) Adıgey Cumhuriyeti devlet bütçesinin etkin kullanımı;
- d)Yenilikçi bir ekonomik gelişme, sosyal değer taşıyan üretimlerin teknik ve teknolojik gelişimi;
- e) İstihdam düzeyini artırmak.

Madde 4. Kamu-Özel sektör ortaklığı İştirak İlkeleri

Kamu-Özel sektör ortaklığına iştirak aşağıdaki esaslara dayanır:

- a) Hukukun üstünlüğüne,
- b) **Kamu-Özel sektör ortaklığı** taraflarının eşit haklara sahip olmasına,
- c) Bir rekabet ortamı sağlayan kamu-özel sektör ortaklığına iştirakte fırsat eşitliğine,
- d) Kamu-Özel ortaklığı taraflarının hak ve meşru menfaatlerinin gözetilmesine,
- e) Kamu-Özel sektör ortaklığı tarafları arasında adil ve karşılıklı menfaatler içeren bir işbirliğine,
- f) **Kamu-Özel sektör ortaklığının etkinliğine,**
- g) **Kamu-Özel sektör ortaklığı taraflarının maddi, finansal, organizasyonel kaynaklarının konsolidasyonu**
- h) Kamu-Özel sektör ortaklığı tarafları arasında sorumlulukların, risklerin ve elde edilmiş sonuçların paylaşılmasına,
- i) Devlet-Özel sektör ortaklığı faaliyetlerinin şeffaflığına.

Madde 5. Kamu-Özel Sektör Ortaklıkları alanında Adıgey Cumhuriyeti Devlet konseyi Hase'nin Yetkileri

Kamu - Özel Sektör Ortaklıkları alanında Adıgey Cumhuriyeti Devlet konseyi Hase'nin Yetkileri şunlardır:

- 1) Kamu-Özel sektör ortaklığı alanında yasal düzenlemelerin yapılması,
- 2) Federal yasa ve Adıgey Cumhuriyeti yasalarına uygun olan diğer yetkiler.

Madde 6. Kamu-Özel sektör ortaklığı alanında Adıgey Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nunve yetkili organının yetkileri

1. Kamu-Özel sektör ortaklığı alanında Adıgey Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun yetkileri şunlardır:

- a) Kamu-Özel sektör ortaklığının gerçekleştirilmesine ilişkin yasal düzenleme kararlarının alınması,
- b) Kamu-Özel sektör ortaklığı alanında, Adıgey Cumhuriyeti'nin uzun vadeli hedef programların onaylanması,
- c) Kendi yetkileri çerçevesinde, kamu-özel sektör ortaklıklarının geliştirilmesi amacıyla, Adıgey Cumhuriyeti devlet varlıklarının kullanımına ilişkin kararların alınması,
- d) Bir kamu-özel sektör ortaklığı prensibine dayanan model yatırım projelerinin hazırlanması ve bunların uygulanmasına iştirak etme,
- e) Kamu-Özel sektör ortaklığı ile ilgili anlaşmalar (sözleşmeler) yapılması,
- f) Federal yasa ve Adıgey Cumhuriyeti yasalarına uygun olarak diğer yetkiler.

2. Adıgey Cumhuriyeti adına Kamu-Özel sektör ortaklığı anlaşmasını (sözleşmesini) Adıgey Cumhuriyeti Bakanlar kurulu veya onun kararıyla, yetkili organı imzalar.

3. Kamu-Özel ortaklıkları alanında yetkili organın yetkileri şunlardır:

- a) Kamu-Özel sektör ortaklığı üzerine bir taslak anlaşma (sözleşme) hazırlanması,
- b) Kamu-Özel sektör ortaklığı anlaşması (sözleşme) imzalamak için özel sektör ortaklarının seçimi,
- c) Kamu-Özel sektör ortaklığı alanında departmanın hedef programlarının onaylanması;

d) Federal yasa ve Adıgey Cumhuriyeti yasalarına uygun diğer yetkilerin uygulanması.

Madde 7. Kamu-Özel sektör ortaklığı anlaşmalarına (sözleşmelerine) konu kalemler

Kamu-Özel sektör ortaklığı anlaşmalarına (sözleşmelerine) konu kalemler şunlar olabilir:

- a) Ulaşım altyapısı ve ulaşım
- b) Konut inşaat projeleri
- c) Kamusal hizmetler kapsamındaki konular
- d) Güç üretim sistemleri ve enerji iletim ve dağıtım sistemleri de dahil olmak üzere enerji tesisleri
- e) Hidrolik tesislere ilişkin kalemler
- f) Mobil ve sabit iletişim ve telekomünikasyon kalemleri
- g) Medikal, tedavi ve önleme ve sağlık sistemindeki diğer faaliyetleri gerçekleştirmede kullanılan

kalemler

- h) Eğitim, öğretim, kültür ve sosyal hizmet kalemleri
- i) Turizm, rekreasyon ve spor aktivitelerinin tesis edilmesinde ihtiyaç duyulan kalemler
- j) Tarımsal üretim, tarımsal ürün işleme, depolama, küçük ve büyük çaplı toptan ticareti için kullanılan

tesisler (kalemler)

k) Adıgey Cumhuriyeti'nin sosyal ve ekonomik alanda kalkınmasında özel bir öneme sahip diğer kalemler.

Madde 8. Kamu-özel sektör ortaklıklarının geliştirilmesinde devlet desteği

1. Kamu-özel sektör ortaklıklarının geliştirilmesinde devlet desteği aşağıdaki şekillerde olabilir:

- a) Vergi avantajları
- b) Yatırım vergi indirimi
- c) Adıgey Cumhuriyeti devlet garantileri
- d) Banka kredileri ve leasing ödemeleri kapsamında faiz oranlarında sübvansiyon
- e) Federal yasalara ve Adıgey Cumhuriyeti yasalarına aykırı düşmeyecek diğer türler.

2. Kamu-özel sektör ortaklığının geliştirilmesine ilişkin devlet desteği, federal yasalar ve Adıgey Cumhuriyeti yasaları ile öngörülmüş durum ve prosedürlere uygun şekilde uygulanır.

Madde 9. İşbu kanunun yürürlüğe girmesi

İşbu kanun resmi olarak yayınlanmasından sonra yürürlüğe girer.

Adıgey Cumhuriyeti Başkanı

A. Thakuşinov

Maykop ili

8 Ağustos 2011 No:33

Adıgey Cumhuriyetinde yatırım faaliyetleri için devlet garantileri ve yatırımcılara sağlanan faydalarla ilgili kanun maddeleri aşağıdaki gibidir. Konu 3. bölümden itibaren ele alınmıştır.

**Adıgey Cumhuriyeti'nde Yatırım Faaliyetleri Hakkında
9 Şubat 1998 Tarihli, 64 Nolu Adıgey Cumhuriyeti Kanunu.**

Yatırım Faaliyetleri İçin Devlet Garantileri Ve Yatırımcılara Sağlanan Faydalar

Madde 13. Yatırım Faaliyetlerinde Devlet Teşviki

Adıgey Cumhuriyeti'nde yatırım faaliyetlerini yürüten yatırımcılar için yatırım faaliyetlerinin teşvikinde aşağıdaki formlar kullanılabilir:

- 1) Devlet garantileri verilmesi,
- 2) Rusya Federasyonu ve Adıgey Cumhuriyeti Vergi kanunları uyarınca vergi avantajları,
- 3) Kaldırıldı,
- 4) Diğer finansal olmayan faydaların sağlanması: yürürlükteki yasalara uygun olarak, iş altyapısı yaratmak için, devlet ve belediye mülkiyeti olarak öngörülen şekilde sınıflandırılmış arazi ve konut dışı binalarını kiralama ve iktisabı için yardımlar,
- 5) Adıgey Cumhuriyeti'nin devlet bütçesinden sübvansiyonların, banka kredileri kullanarak yatırım projelerini hayata geçiren yatırımcılar için, kredi anlaşmasında öngörülen faizleri ödemek için verilmesi; banka kredileri kullanarak yatırım projelerini uygulayan yatırımcılara teşvik verilme prosedürü Adıgey Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir.
- 6) Adıgey Cumhuriyeti yasasıyla öngörülmuş miktarlarda kullanılacak kaynaklar için ödenecek faizleriyle birlikte, geri ödemeli ve acil bazda, ya da satışından elde edilecek gelirlerinin Adıgey Cumhuriyeti devlet bütçesine gelir olarak yönlendirilmek suretiyle, belirli bir süre sonra menkul kıymetler piyasasında satışı yapılacak olan kurulacak anonim şirket hisselerinin ilgili kısmını Adıgey Cumhuriyeti devlet mülkiyetine dahil etme koşulları altında verilmesi. Adıgey Cumhuriyeti devlet bütçe fonlarının rekabete dayalı verilme prosedürü Adıgey Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından belirlenir.

14.Madde. Devlet Yatırımcıları Hakları Garantisi

1. Adıgey Cumhuriyeti'nde Rus ve yabancı yatırımlar için işbu Kanun, Rusya Federasyonu ve Adıgey Cumhuriyeti'nin diğer Yasaları ve Rusya Federasyonu'nun uluslararası anlaşmaları tarafından sağlanan yasal korumaya tabidir.

2. Rusya Federasyonu mevzuatında öngörülen durumlar hariç, yabancı yatırımların hukuki durumu ve yabancı yatırımcıların bunları uygulama faaliyetleri, Rusya Federasyonu tüzel kişi ve vatandaşlarının mülkiyet, mülkiyet hakları ve yatırım faaliyetleri için olandan daha az elverişli olamaz.

3. İşbu Kanun hükümleri Adıgey Cumhuriyeti'nde, ayırım yapmaksızın, tüm yatırımcılar için geçerlidir.

4. Adıgey Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu yatırımcılar ile ilişkisinden kaynaklanan tüzel kişilerin yükümlülüklerinin bir garantörü olarak hareket edebilir. Teminat Adıgey Cumhuriyeti devlet bütçesi, gayrimenkul ve diğer varlıklar gibi Adıgey Cumhuriyeti devlet mülkiyetiyle sağlanmaktadır.

5. Kendi kontrolü dışındaki nedenlerden ötürü yatırım faaliyeti sona ermesi halinde yatırımcı, Rusya Federasyonu ve Adıgey Cumhuriyeti mevzuatı uyarınca, yatırım fonlarını, yatırım faaliyetinin durdurulduğu andaki piyasa değerinde alınan ve alınmayan para veya mal gelirini, yatırımcılar yada onların faaliyeti nedeniyle kayıp para ve diğer maddi varlıklar dışında, iade alabilir.

6. Kaldırıldı.

15. Madde. Zorunlu Muafiyetlere, Adıgey Cumhuriyeti Kamu Ve Yerel İdarelerin Yasadışı Faaliyetlerine Karşı Teminatlar

1. Kaldırıldı.

2. Böyle bir girişim Rusya Federasyonu ve Adıgey Cumhuriyeti yasaları tarafından izin verilen ve bu kurumların ve yetkililerin yetkileri dahilinde olduğu durumlar dışında, devlet organları ve bunların yetkilileri, yatırımcıların faaliyetlerine müdahale etmeyecektir.

3. Yatırımcıların, Adıgey Cumhuriyeti devlet organları ya da yetkililerinin mevcut mevzuata aykırı eylemleri, ayrıca bu organların veya onların görevlilerinin yatırımcı ile ilgili yasal görevleri yanlış uygulaması nedeniyle uğradığı kar kaybı gibi hasarları tazmin etme hakkı vardır. Zararlar, bundan sorumlu devlet ve yerel yönetimler ya da onların görevlilerinden karşılanmak üzere, ilgili bütçenin tazmin edilmesi için Garantör tarafından geri kazanılmış olur.

16. Madde. Adıgey Cumhuriyeti Mevzuatında Değişiklik Olması Durumlarına Karşı Garantiler

Adıgey Cumhuriyeti bir yatırıma konu hakların istikrarını garanti eder. Hükümleri önceden imzalanmış sözleşmeler gereği kendisine tanınmış olan yatırıma konu haklarını sınırlamaya sebep olacak olan Adıgey Cumhuriyeti kanun mevzuatlarının uygulamaya konulması halinde, bu sözleşmelerin şartları geçerlidir. Ancak kanun mevzuatlarının önceden imzalanmış sözleşmelere dayalı kurulmuş ilişkileri kapsayacağı durumlar bunun dışındadır.

17. Madde. Kaldırıldı.

17.1 Madde. Devlet Garantilerini Hesaplama

1. Adıgey Cumhuriyeti hükümetinin finans sorumlusu olan İcra dairesi, kendilerine Adıgey Cumhuriyeti sağlanan faydalar ve/veya garantileri sunulan yatırım ihalelerinin kazananları olarak usulüne uygun şekilde tanınan yatırımcılar için Adıgey Cumhuriyeti sağlanan fayda ve/veya garantilerinin kaydını tutar.

2. Kayıt defterinde ve yatırımcı tarafından sunulan raporlarda mutlaka dikkate alınması gerekenler:

a) Adıgey Cumhuriyeti'nde sağlanan faydalar ve/veya garanti türleri,

b) Yatırımcıya sunulan Adıgey Cumhuriyeti'nde sağlanan faydalar ve/veya garantilerin miktarı,

c) Adıgey Cumhuriyeti'nde sağlanan faydalar ve/veya garantilerin geçerlilik süresi,

d) Adıgey Cumhuriyeti'nde sağlanan faydalar ve/veya garantilerin amacına uygun kullanımı hakkında bilgiler.

3. Adıgey Cumhuriyeti'nde sağlanan faydalar ve/veya garantilere ait tescil bilgileri, ancak talep üzerine kendi yetki alanı sınırları içinde Adıgey Cumhuriyeti hükümet yetkililerine ve yerel yönetimlere verilebilir ve kitle iletişim araçlarında yayınlanabilir.

Madde 18. Özel Yatırım Teşviki

1. Özel ticari kuruluşların katılımıyla hazırlanan yüksek etkiye sahip yatırım projelerinin teşviki için, genellikle en fazla 2 yıllık geri ödeme süresiyle, Adıgey Cumhuriyeti devlet bütçesinde her yıl yatırım projeleri yarışmasının galibine verilecek fonlar ayrılır. Bu fonlar yatırım ihalesinin galibine, inşaat için gerekli sermaye yatırımları limitlerini (kotalarını) almak ve ulusal programlara dahil olan üretim kapasitesini oluşturmak maksadıyla verilir.
2. Yarışmaya katılabilen projeler, uygulanması için gerekli olan kaynakların en az yüzde yetmişinin özel yatırımcıların kendi sermaye ve kredilerinden karşılanacak olanlardır. Ayrıca en az yüzde yirmisinin, özel yatırımcının kendi fonlarından (özkaynak, kar, amortisman) oluşması gerekir.
3. Devlet desteği miktarı, projenin kategorisine bağlı olarak belirlenir ve projeyi gerçekleştirmek için borçlanılan kaynakların yüzde altmışını aşmaması gerekir. Adıgey Cumhuriyeti devlet bütçesi fonları geri dönüşüm esasında veya kurulacak anonim şirketlerin hisselerinin bir kısmının kamu mülkiyetine dahil etme koşuluyla veya devlet garantileri verilmesi yoluyla tahsis edilir.
4. Yatırım rekabeti koşulları ve prosedürleriyle ilgili düzenlemeler Adıgey Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından onaylanır.
5. Yatırım projelerinin kategorilerinin belirlenme usulü ve Adıgey Cumhuriyeti'nin devlet bütçesi fonlarından sağlanan devlet desteğinin azami miktarı, Adıgey Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından belirli kategorilere göre belirlenir.

Madde 19. Yatırım Faaliyetleri İçin Vergi Teşvikleri

Yatırım projelerinde öngörülen yatırım kaynaklarının, üç yıldan fazla olmamak üzere tam olarak geri ödendiği dönemde, yatırım için önemli bulunan alanlar ve konular için, Rusya Federasyonu ve Adıgey Cumhuriyeti vergi ve harçlar kanun mevzuatları çerçevesinde vergi muafiyetleri sağlanabilir.

20. Madde. Yatırım Projelerinin İncelenme Düzeni

1. Ülkenin sosyal anlamda ihtiyaçlarının karşılanmasını hedef alan ve Adıgey Cumhuriyeti devlet garantilerinin verilmesini veya finansmanı için devlet iştiraki gerektiren yatırım projeleri, Rusya Federasyonu mevzuatı uyarınca zorunlu eksper denetimine tabidir.

2. Kaldırıldı.

4. Bölüm. Yatırımcılar, Yabancı ve Rus Yatırım İşletmeleri Tarafından Arazi ve Diğer Doğal Kaynakların Kullanım Haklarının Kazanılması.

21. Madde. Kaldırıldı.

22. Madde. Üretim-Paylaşım Anlaşmaları, İmtiyaz ve Diğer Sözleşmeler

1. Yatırımcılara yenilenebilir doğal kaynakları geliştirme ve benimseme, ayrıca kamu malı olup, kuruluşlara işletme faaliyetleri veya operasyon yönetimi için verilmemiş varlıkların kullanımıyla ilgili ticari faaliyetlerde bulunma haklarının verilmesi, federal yasalarca öngörüldüğü usulde üretim paylaşım sözleşmeleri, imtiyaz ve diğer türde anlaşmalar esasında sağlanır.

2. Sözleşmelerde aksi belirtilmedikçe, üretim paylaşım sözleşmeleri, imtiyaz ve diğer türde anlaşmalar üzerinde tek taraflı değişiklikler yapılamaz.

5. Bölüm. Serbest ekonomik bölgeler : Kaldırıldı

6. Bölüm . Anlaşmazlıkların Çözümü

24. Madde. Anlaşmazlıkların Çözümü

Tazminat ödeme miktarı, şartları veya prosedürleri dahil olmak üzere, yatırım konularındaki anlaşmazlıklar, Rusya Federasyonu kanunları gereğince, yasal yollarla çözülecektir.

7. Bölüm. Nihai Hükümler

25. Madde. İşbu Kanunun Yürürlüğe Girmesi

İşbu Kanun resmi olarak yayınlandığı tarihinden itibaren yürürlüğe girer.¹⁷⁹

Kanunlarda da görüldüğü gibi ekonomik yapı, dış ticaret firmaları ve yatırımcılar için önemli kolaylaştırıcı imkanlar sunmaktadır.

¹⁷⁹RF Adıgey Cumhuriyeti Ekonomik Gelişim ve Ticaret Bakanlığı, www.minecora.ru, 20.12.2012

4.3.3. Rusya Federasyonu ve Güney Rusya Özelinde Başlıca Sorunlar

Rusya’da ticari faaliyetlerin önündeki en önemli sorunlardan biri belirsizliktir. Gerek ticari hayatın hemen her aşamasında karşılaşılan kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları ile ilişkilerde, gerekse yasal uygulama ve düzenlemelerde öne çıkan karmaşıklık ve belirsizlik ana ticari engel olarak görülmektedir.

1998-99 krizinin ardında Rusya’da yaşanan devalüasyon ve uygulanan ithal ikamesi politikaları ülke içinde üretim ve ihracatı daha cazip hale getirmiştir. Bu durum sanayi üretiminde büyük artışlara sebep olmuştur. Böylece ithalat yoluyla ülkeye getirilen gıda ve tekstil ürünleri gibi mallar artık Batılı ürünler ile rekabet edecek kalitede ülke içinde üretilmeye başlanmıştır.

Hesaplanamaz ve baştan tahmin edilemeyecek düzeydeki yolsuzluk ödemeleri, aracılık komisyonları.

Rusya’da Türkiye gibi Çin ve benzeri ülkelerden yasal olmayan yöntemlerle yapılan ithalatlar nedeniyle rekabet sorunu yaşanmaktadır. Ayrıca Rusya’nın BDT ülkelerinden ithalatta KDV ve bazı diğer vergileri uygulamaması, Türk ihracatçıları açısından olumsuz bir rekabet ortamı yaratmaktadır.

Bazı Türk firmalarının ihracat sırasında gerekli yasal evraklar konusunda yetersiz olmaları, Rusya’nın gümrük ve pazar şartları yeteri kadar ciddiye alınmamaktadır. Rusya tarafını küçük görmek, nasıl olsa bir şekilde hallederiz gibi ciddiyetsiz yaklaşımlar.

Sistemdeki genel sorunların yanında bankacılık sisteminin uluslararası düzeyde olmayan yapısı ve uluslararası genel kabul gören akreditifli, teminat mektuplu işlemlerin azlığı şirketleri eski alışkanlıklarını devam ettirmek istemesiyle birlikte kargo ticaretine yöneltmektedir.

Üretim maliyetlerinde yüksek oranlar söz konusu olup Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında işgücü verimliliğinde 3-4 kat daha düşüklük mevcuttur.

Rusya’da bavul ve kargo ticaretinin ülke ekonomisi üzerindeki negatif etkilerinin giderek artması Rus makamlarını tedbir almaya yöneltmektedir. Bu kapsamda, Rus yetkilileri artık ülkeye her yerden ve türlü yöntem ve yollardan kaçak mal girişini engellemeye yönelik stratejiler geliştirmektedir. Bavul ticaretindeki kalitesiz mallar da Türk malı imajında olumsuzluklara sebep olmaktadır.

Türkiye’nin Rusya Federasyonu’na ihracatında dış ticaretin finansmanı alternatifleri yetersiz kalırken Avrupa Birliği ülkeleri bu pazara girişte önemli finansman imkanları sunmaktadır. Avrupalı firmalar Rus şirketlere düşük maliyetli ve uzun vadeli satış kaynakları sağlamaktadırlar.

2009 yılı Ocak-Ağustos döneminde Rus makamlarınca Türk ürünlerine yönelik olarak tam tespit uygulaması adı altında “ismi konmamış ambargo” uygulanmıştır. Bu politika, 2009 yılında RF Başbakanı Putin’in Türkiye’ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında kaldırılmıştır. 2009 yılı Ağustos ayından itibaren, Rus gümrüklerinde Türk ürünlerine özel bir önlem ve tam tespit uygulaması uygulanmamakla birlikte, Rus gümrüklerinde malların beklemesi, yolsuzluk, vs.gibi sıkıntılar devam etmektedir.

Gümrüklerde yaşanan diğer bir gelişme de referans fiyat olarak bilinen ve gümrüklemede esas alınan en az fiyatların giderek yükseltilmesidir. Yüksek gümrük vergilerinden kurtulmak için kullanılan bu yol karşısında gümrük idaresi çifte fatura veya diğer yöntemlerle gerçek fiyatın altındaki deklarasyona karşı bir çok üründe referans fiyatları yükselterek tedbir almaktadır. Ayrıca, her gümrük idaresinde birbirinden farklı referans fiyat uygulamaları da mevcuttur. Konuyla ilgili Rus yetkilileri, esasen bu yolla, yasal olarak, referans fiyat uygulamalarının olmadığını beyan etmektedirler.

Ülkede pazarlama tekniklerinin uygulamasında yüksek bilgi yetersizliği vardır, Rus firmalarının sadece yaklaşık %10’u pazarlama bölümüne sahiptir. Yatırımcılar iç piyasada geleneksel alışlanlıklara sahip alıcılara uluslara arası yöntemlerle ulaşamamaktadır.

Yeterli sermaye ve bilgi birikimine sahip Rus şirketleir düşük fiyat nedeni ile Türkiye ile çalışmayı tercih etmemektedir. Türkiye’den giden bazı alıcılar genellikle düzenli bir iş sahibi değil, kaybedecek şeyleri olmadığından macera arayabiliyorlar ve bu sözde işadamları ile rekabet edilemiyor. Satıcılar bu ciddi olmayan araçlar nedeniyle mantıklı olmayan fahiş fiyatları dayatabiliyor.

Rusya Federasyonu'na yapılan ihracatın önündeki en büyük sorunlarından birisi lojistik ve yüksek navlun ücretleridir. İki ülke arasında dış ticarete konu olan malların ithalatını yaptığımız ürünlerin gemi ve boru hatları ile nakliyesi, buna karşılık ihracat için çoğunlukla kara nakliyesinin kullanılması ihracatçıların yüksek navlun bedelleri, pazarda rekabet şansını düşürmektedir. Navlun fiyatları RO-RO taşımacılığındaki sorunlar nedeniyle yükselmekte, bazı ürünlerin navlun fiyatları mal bedelini geçebilmektedir. 2009 yılında Rus yetkililerin Türk TIR'ları için ek belge vermemesi de 2009 yılındaki ihracatın düşüşünde önemli bir etki yapmış, ürünler ve TIR'lar sadece UBAK belgesi sahibi TIR'lar giriş yapabilmektedir.

Ticari uyumsuzlukların çözümünde devletin zayıf kalması, bazen hiç karışmaması yatırım ve ticaret iştahını azaltmaktadır.

Standardizasyon işlemlerinin açık olmayan ve karmaşık yapısı bir çok üründe kendisini göstermektedir. Piyasada GOST belgesi düzenlemesi hizmeti veren ancak yetkinliği ve güvenilirliği olmayan çok sayıda firma yer almaktadır. Bu nedenle sertifikasyon hizmeti veren şirketlerin çok iyi seçilmesi gerekmektedir. Sertifikasyon sisteminde sürekli değişiklikler yapılması ve istenen evrakların sık sık değişmesi de firmalar açısından sorun yaratmaktadır.

Rusya iş seyahatlerinde ticari vize alma prosedürünün uzun olması işadamlarının iş amaçlı seyahatlerinde turistik vize almaya zorlamaktadır. Havaalanlarında yapılan pasaport kontrollerinde otel rezervasyonlarının kontrolü yapılmakta, belgelerinde eksikliği olan veya pasaportunda yıpranma olan işadamları Türkiye'ye geri gönderilebilmektedir.

Rusya'da çalışan, hatta Rus vatandaşları ile evli olan Türk işadamları için oturma izinleri ve çalışma vizeleri alınırken bürokratik işlemlerde büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Sorunların en büyük nedenlerinden biri Rus Hükümetinin her geçen yıl göçmen işçilerin sayısının azaltılması nedeniyle işçi kotalarını düşürmesidir. Bu sorun Rusya'da yerleşik şirketler için büyük sorunlar yaratmaktadır.

Ülke ekonomisindeki kayıt dışılık, dış ticaret sözleşmeleri ve faturalarına da yansımakta ve ticari mutabakatsızlıkla karşılaşılması durumunda şirketler yargı karşısında zor durumda kalmaktadır. Genellikle peşin ödeme yöntemiyle ihracat yapan şirketler

ithalatçuların giderek artan vadeli ithalat taleplerini karşılamak için risk almak zorunda kalmaktadırlar.

Bankacılık sisteminin gelişmemiş olması ve iyi çalışmaması en güvenli ödeme yöntemleri olan akreditif ve teminat mektuplu işlemlerin yok denecek kadar az olması nedeniyle ihracatçı firmaların tüm risklerine rağmen bavul ve kargo ticareti gibi yöntemlere yönelmektedir.

İhracat bedellerinin Rusya dışından, bazen farklı ithalatçılardan gelmesi, banka transferlerinde gecikme.

1984 yılında imzalanan Doğalgaz Anlaşması Rusya Federasyonu'ndan alınan doğalgazın yüzde 70'inin Türk mal ve hizmetleriyle ödenmesi konusunda bir hüküm vardı ancak anlaşmanın son yıllarında Rus tarafı bu hükmün gereğini yerine getirmediğinden mal ve hizmetle geri ödeme oranı yüzde 7'ye kadar düşmüştür. Sonraki yıllarda imzalanan Mavi Akım ve Batı Doğalgaz Hattının genişletilmesine ilişkin anlaşmalarda da mal veya hizmetle ödemeye dair bir madde yer almadığından bahse konu anlaşmalar çerçevesinde Türkiye'nin Rusya'dan doğalgaz ithalatı her yıl önceden belirlenmiş oranlarda artmakta, buna karşılık Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı ise aynı oranda artmamaktadır.

Son yıllarda özellikle petrol-kömür ve petrol ürünleri ithalatçısı firmalar, kendilerini Rusya'da mukim büyük Rus şirketleri olarak tanıtan veya büyük Rus enerji firmalarının web sitelerini birebir kopyalayarak farklı firma ünvanlarıyla ortaya çıkan sahte firmalar tarafından sıklıkla dolandırılmaktadır. Sahte şirketler özellikle Türk firmalarından Rus mevzuatı kapsamında istenilen registration komisyonu veya fatura bedeli adı altında belirli bir bedeli firmalardan talep etmekte, şirketler tarafından bu paralar ödendikten sonra da ortadan kaybolmaktadırlar.

Arazilerin alınacak kredilerde teminat olarak gösterilememesi özellikle çiftçilerin kredi imkanlarını ortadan kaldırmaktadır. Bu husus işletmelerdeki verimsizliğin de kaynağını teşkil etmektedir.

Güney Rusya'da yaşayan yoğun Çerkes nüfusu bazı kaynaklarda avantaj olarak gösteriliyor olsa da ; ortak ticari bir yazı dilinin olmaması, Türkiye'de yaşayan Çerkes'lerin Rusça bilmemesi, Rusya'daki Çerkes'lerin ileri düzeyde ticari İngilizce bilmemesi, ticari

anlamda birbirini tanımama ve güven eksikliği, ticareti önemsememek gibi başlıklar önemli sorunlardan bazılarıdır. Ayrıca güçlü ekonominin kendileri için ne anlama geldiğinin iyi anlaşılabilmesi, kollektif çalışmanın önemini bilmesine rağmen ısrarla bireysel hareket etmek te sayılabilir.

Taraflardan birinin sözleşme şartlarına uymaması halinde , mağdur olan yanın hukuki anlamda haklarını elde etmede yaşadığı güçlükler uluslar arası ticaretin en çekinilen risklerinden biridir. Özellikle küçük ve orta boy işletmelerin bu anlamda yaşayacağı bir sorun işletmenin ekonomik geleceğinin sonlanması şeklinde bile sonuçlanabilmektedir. Bu risk faktörü Rusya ile yapılan ticari ilişkilerde de diğer ülkelere oranla daha yüksek oranda karşımıza çıkabilmektedir. Sözleşmelerde uluslar arası yaptırımlar konusunda sonuç elde edici yasaların tesis edilmesi ve yaptırım gücünün olması gerekli iken mevcut hukuk sistemleri açısından böyle bir olanaktan bahsetmek ne yazık ki mümkün değildir. Yani uluslararası nitelik içeren bir uyuşmazlık konusunda alınan mahkeme kararlarının doğrudan sözleşmenin karşı tarafı olan ülkede icrası teknik olarak mümkün değildir. Bunun için bir ülkede alınan mahkeme kararının diğer ülkede tenfizi gerekmekte olup, tenfizin yapılabilmesi de ancak bu yönde karşılıklı anlaşma ve fiili durumun varlığına bağlıdır.

Sözleşme şartlarına uyulmaması halinde taraflar Uluslararası Tahkim konusunda anlaşabilirler. Bu yol Mahkeme yolu ile yapılan yargılamadan daha kısa bir zaman almakla birlikte dava yoluna oranla daha masraflıdır. Ayrıca Uluslararası Hakem Heyeti kararlarında doğrudan icra edilebilmesi de bir takım prosedürlere bağlıdır. Yabancı Hakem Kararlarının tanınması ve Tenfizi Hakkındaki 1958 Tarihli New York Sözleşmesine taraf olunan mevcut sözleşme 30.12.1992 tarihinden itibaren Türkiye de de geçerlidir. Rusya'nın belirtilen sözleşmenin tarafı olması karşılıklı ticari ilişkilerde taraflar açısından bir güvence unsuru olarak algılanabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

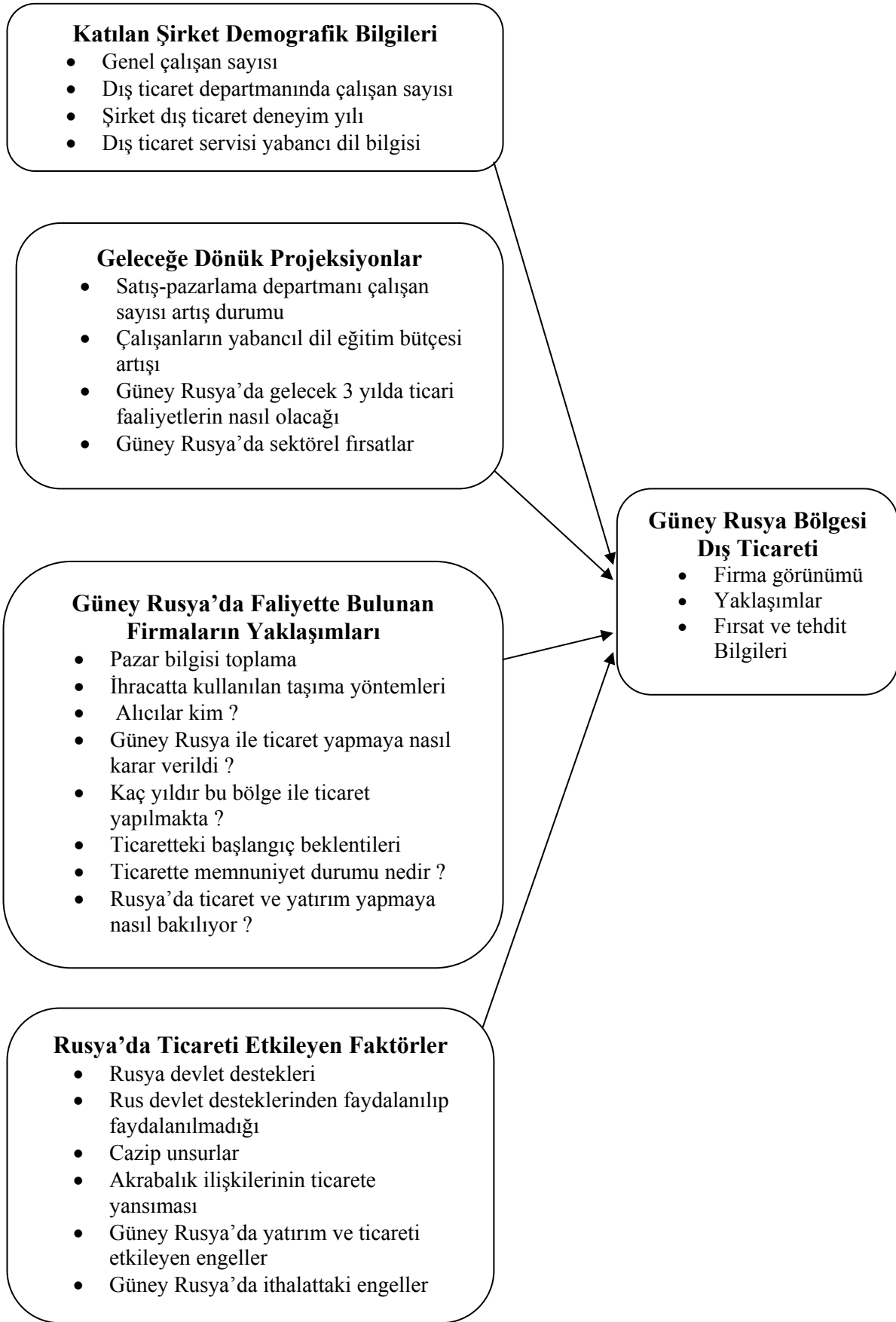
5. GÜNEY RUSYA İŞ POTANSİYELİ ARAŞTIRMASI

5.1. Araştırma Çerçevesi

Araştırmanın çerçevesinde araştırmanın modeli, araştırma soruları, araştırmanın ana kütlesi, araştırmanın kısıtları ve yöntemleri irdelenmektedir.

5.1.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma tanımlayıcı bir araştırmadır. Araştırma kapsamında araştırma sorularına cevaplar aranmıştır. Bu araştırma literatür taraması, ilgili tarafların görüşleri ve raporları ile bölgede ticaret yapan işadamlarının görüş ve önerilerine dayanarak yapılmıştır.

Şekil 5.1. Araştırma Modeli

5.1.2. Araştırma Soruları

- Güney Rusya ile iş yapan firmaların genel görünümü nedir ?
- Neden Rusya Federasyonu ve özellikle Güney Rusya’da ticaret ve yatırım yapılmalı ?
- Dış dünyaya açılımda Devlet Destekleri biliniyor mu ?
- Rusya’da iş yapmanın zorlukları ve çözüm önerileri nelerdir ?
- Güney Rusya ile iş yapan firmaların yaklaşımı nedir ?

5.1.3. Araştırma Ana Kütlesi

Bölgede iş yapan ve yapmayı hedefleyen Türk işadamlarına anket soruları yöneltilmiştir. Bölgede düzenli iş yapan aktif 300’ün üstünde firma mevcuttur.¹⁸⁰ Bu firmaların hepsine e-posta yolu ile anket gönderilmiş ve bunlardan 33 firma dönüş yapmış ve anket uygunlanmıştır.

5.1.4. Araştırmanın Kısıtları

Yapılan bu araştırma geniş bir bölge ve kapsamlı ticari ilişkileri içermektedir. Ancak bölgede tüm işadamlarına ulaşılamamış ve anket tümüne uygulanamamıştır. Bazı sorular ticari sır içermiş olabileceğinden anket sorularına cevap almak kolay olmamıştır. Bununla birlikte bazı firmalar ziyaret edilerek bilgiler pekiştirilmiştir.

5.1.5. Aratırma Yöntemi

Anket soruları ortalamalar ve yüzdeleri değerlendirilerek sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca açık uçlu sorularla elde edilen görüşlerin gruplaması ve yorumlamaları yapılmıştır.

Ayrıca bu araştırma kapsamında anket yöntemiyle Güney Rusya’da iş yapan firmalardan veriler toplanmıştır. Anket uygulamasında bölgede faaliyet yürüten yaklaşık 300 Türk firmasına e-posta yoluyla gönderilmiştir. Ankete cevap verme oranı % 3 civarında kalmıştır, yani 9 ankete cevap verilmiştir. Verilerin toplanması için 08 – 11 Temmuz 2012 tarihinde düzenlenen İş gezisine katılmış ve bu gezide yer alan 40 firma yöneticisinden 24 yönetici ile anket soruları üzerinden yüz yüze görüşme metoduyla veri toplanmıştır.

---

¹⁸⁰ T.C. Novorossisk Ticaret Ataşesi İle Yapılan Telefon Görüşmesi, 08.05.2013

Böylelikle 33 ankete ulaşılmış ve veriler frekans dağılımı ve ortalamalar üzerinden değerlendirilmiştir.

5.2. Araştırmanın Uygulama Boyutu

Araştırmanın uygulama aşamasında Dostluk Kulüpleri ve Kafkas Dernekleri Federasyonu Adıgey Çalışma Grubu organizasyonu, T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği İşbirliği ile 08-11 Temmuz 2012’de Güney Rusya’ya bir İş Gezisi düzenlenmiştir.

Gezinin amacı İşadamlarımızın Güney Rusya’da ticaret ve yatırım kararlarındaki en kritik nokta olan doğru bilgi için araştırma yapmaktır. Ayrıca konuya ilişkin güçlü ve zayıf yönler ile birlikte fırsat ve tehditleri doğru analiz etmek kararların doğru verilmesine yardımcı olduğundan böyle bir iş gezisi düzenlenmiştir. İlaveten tarafların beklentileri alıp buna göre yeni bir yol haritası belirlemektir.

Araştırmanın kapsamında Güney Rusya Federal Bölgesi Krasnodar şehrinde “KUBAN 2012 İŞ FORUM”u ve Adıgey Cumhuriyeti Maykop şehrinde “ADIGEY 2012 İŞ FORUMU” düzenlenmiş ve firmalar arası ikili görüşmeler yapılmıştır. Krasnodar toplantısına T.C. Novorossisk Ticaret Ataşemiz Sn. Hüsamettin NEBİOĞLU, Krasnodar Belediye İdaresi Dış İşler Başkanı, Kafkas Dernekleri Federasyonu Yönetim Kurulu Üyesi ve Adıgey Çalışma Grubu Genel Koordinatörü Sn. Yıldız ŞEKERCİ, Dostluk Kulüpleri Dönem Sekreteri ve Çukurova Dostluk Kulübü Başkanı Sn.İlhami GÜNSEL, Basın (Doğan Haber Ajansı Çukurova Bölge Müdürü) , Organizasyon Şirketi Yöneticisi Sn. Serghei CEBANU ve çok sayıda işadama katılmıştır. 10 Temmuz 2012 tarihli 2.İş Forumu Adıgey Cumhuriyeti’nin başkenti Maykop’ta gerçekleştirilmiş olup toplantıya Adıgey Cumhuriyeti Ekonomik Gelişim ve Ticaret Bakan Birinci Yardımcısı Sn. Andrey BELYAKOV, Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı ve Belediye İdaresi 1. Yardımcısı Sn.Uriy AUTLEV, yetkili heyet üyeleri ve işadamları katılmıştır.

KAFFED YK Üyesi Adıgey Çalışma Grubu Genel Koordinatörü Sn.Yıldız ŞEKERCİ’nin toplantı sonucuyla ilgili değerlendirmesi aşağıdaki gibidir :

“Bu toplantıda, ticari anlamda karşılıklı beklentiler görüşüldü, daha ciddi adımlar atılabilmesi için her iki tarafın bu köprüyü oluşturabilmesi adına birer koordinatör belirlenmesine, işlerin bu koordinatörler aracılığı ile daha profesyonelce ve tek elden takip edilmesine karar verildi. Bana göre bu toplantının en önemli kazanımı bu oldu.

YıldızŞEKERCİ

KAFFED YK Üyesi - Adıgey Çalışma Grubu Genel Koordinatörü “. ¹⁸¹

Şekil 5.2 Maykop İş Gezisi Fotoğrafı - 1

Şekil 5.3 Maykop İş Gezisi Fotoğrafı - 2

Kaynak : Kafkas Dernekleri Federasyonu, www.kafkasderneklerifederasyonu.org, 20.1.2012

Toplantılarla ilgili dönemin Çukurova Dostluk Kulübü Derneği Başkanı ve Dostluk Kulüpleri Dönem Sekreteri Sn. İlhami GÜNSEL’in görüşleri aşağıdaki gibidir :

“Adıgey Cumhuriyeti’nde iki heyet arasında yapılan toplantıda bu konu ile ilgili ortaya çıkan sonuç şöyledir:

- Bilgi alışverişinin sağlıklı yapılması için tarafların birer sorumlu tayin etmeleri,
- Her iki taraftan gelecek bilgi taleplerinin sorumlularda toplanarak karşıya iletilmesi,
- İlişkilerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için çaba gösterilmesi.

Bölgenin ihtiyaçları açısından genel bir değerlendirmeye de yer vermek gerekir. Bölgenin önemli bir çekim merkezi olması durumuyla, Krasnodar’da inşaat ve tekstil başta olmak üzere birçok ürüne, turizm ve gıda alanında hizmete ihtiyaç bulunmaktadır.

Lojistik olanakları henüz gelişme aşamasında olan Adıgey Cumhuriyeti’nde ise tarım ürünlerinin işlenmesi, turizm hizmetleri, nitelikli eleman yetiştirilmesi gibi konulardaki fırsatlar göz önündedir.

¹⁸¹Kafkas Dernekleri Federasyonu, www.kafkasderneklerifederasyonu.org, 20.1.2012

İlhami GÜNSEL

Çukurova Dostluk Kulübü Derneği Başkanı
Dostluk Kulüpleri Dönem Sekreteri “¹⁸²

Şekil 5.4 Krasnodar İş Gezisi Fotoğrafı - 1   Şekil 5.5 Krasnodar İş Gezisi Fotoğrafı - 2
Kaynak : Dostluk Kulübü, www.dostlukkulubu.org, 23.09.2012

Sonuç olarak Maykop toplantısı ardından RF Adıgey Cumhuriyeti Ekonomik Gelişim ve Ticaret Bakanlığı’ndan gelen talep üzerine ticari işlerin sekreteryasını yürütecek bir koordinatör belirlenmesi istenmiş olup Türk tarafındaki organizatör kurumlar Dostluk Kulüpleri ve Kafkas Dernekleri Federasyonu bu görevin Sn. Turan AKIN tarafından yürütülmesini uygun bulmuştur. Turan AKIN hala RF Adıgey Cumhuriyeti Fahri Ticari İşler Koordinatörü olarak görevini sürdürmektedir.

Araştırmanın devamında İş Gezisine katılan ve katılmayan çeşitli işadamları ile görüşmeler yapıp aşağıdaki Anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Ankete 33 firma katılmış olup değerlendirmeler sonuç ve öneriler kısmında dile getirilmiştir.¹⁸³

5.2.1. Anketin Yapıldığı Şirketlerin Profili

Tüm Türkiye’de faaliyet gösteren ve bazı Rusya yerleşik şirketlere Rusya yatırımları, ihracat ve ithalatları, pazarın değerlendirmesi, ürün tanıtım ve moda-marka yaratımı, akrabalık ilişkilerinin ticarete etkileri, rekabet koşulları v.b. konularındaki durumlarını incelemek amacıyla uygulanmış olan anketin değerlendirmesi aşağıda verilmektedir.

¹⁸²Dostluk Kulübü, www.dostlukkulubu.org, 23.09.2012

¹⁸³Kafkas Dernekleri Federasyonu, www.kafkasderneklerifederasyonu.org, 20.1.2012

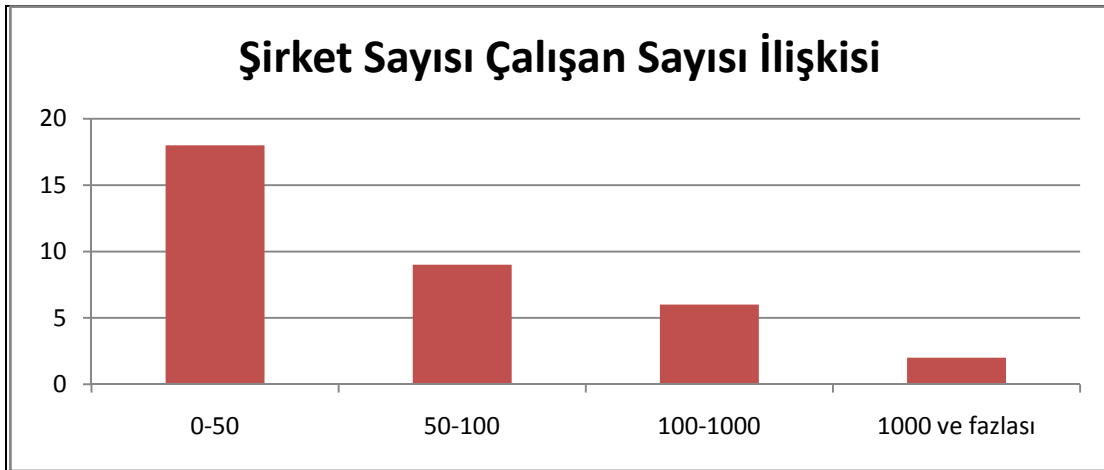
Ankete katılan 33 firma İnşaat, Enerji, Mekanik Tesisat, Orman Ürünleri, Elektrik Malzemeleri, Petrol, Gıda, Ambalaj, Çocuk Bezi, Tekstil, Tarım, Emlak, Makine, Doğaltaş, Deri, Aydınlatma ve Konfeksiyon sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

5.2.2. Anket Değerlendirmesi

Demografik Bilgiler

Anketin ilk 3 sorusu sırası ile anket katılımcısının adı ve soyadı, firma ünvanı ve faaliyet gösterdiği sektörü içermektedir. 4.soru olan “ firmada çalışan kişi sayısı “ açısından aşağıdaki ilişkiye bakıldığında firmaların bazılarının küçük bazılarının orta ve büyük ölçekli olduğu görülmektedir.

Tablo 5.1. Anket Çalışmasına Katılan Şirketlerin Çalışan Sayısı

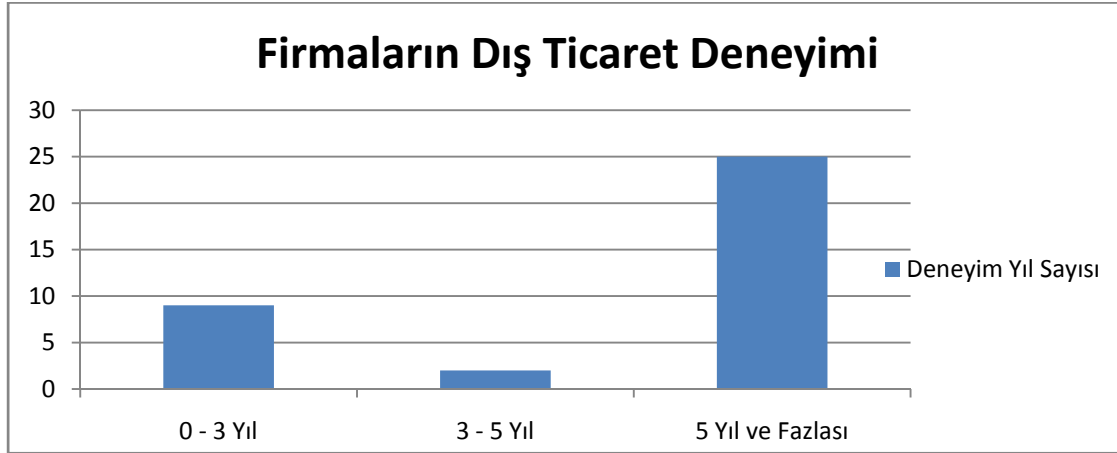
Firmalardan 18 adedinin 0-50 çalışanı, 08 adedinin 50-100 çalışanı, 6 adedinin 100-1000 çalışanı ve 2 adedinin 1000'den fazla çalışanı bulunmaktadır.

Yine 4. soru ile ilgili, “firmaların dış ticaret bölümünde çalışan kişi sayısı ” incelendiğinde 19 firmanın 0-3 çalışanı, 9 firmanın 3-5 arası çalışanı, 2 firmanın 05-10 arası çalışanı ve 1 firmanın 15 çalışanı bulunduğu görülmektedir.

Dış Ticaret Bölümünde görev yapan çalışanların “bildikleri yabancı diller“ bağlamında 29’u İngilizce, 13’ü Rusça, 4’ü Almanca, 4’ü Fransızca ve Arapça, birer kişisi Japonca, Flemence, İtalyanca, İspanyolca ve Çin’ce bilmektedir.

5. soruda ve ilgili tabloda araştırmaya katılan şirketlerin “ dış ticaret deneyim yılları” görülmektedir.

Tablo 5.2. Anket Çalışmasına Katılan Şirketlerin Dış Ticaret Deneyimi

Tabloda görüleceği üzere 25 firma 5 yıl ve üzeri, 1 firma 3-5 yıl, 9 firma 0 – 3 yıl arası dış ticaret tecrübesine sahiptir.

Güney Rusya’da Faaliyette Bulunan Firmaların Yaklaşımları

6. Soru olan firmaların “ Rusya pazarı hakkında nasıl bilgi topladıkları” na gelince öncelik sıralaması ve adetleri aşağıdaki gibidir ;

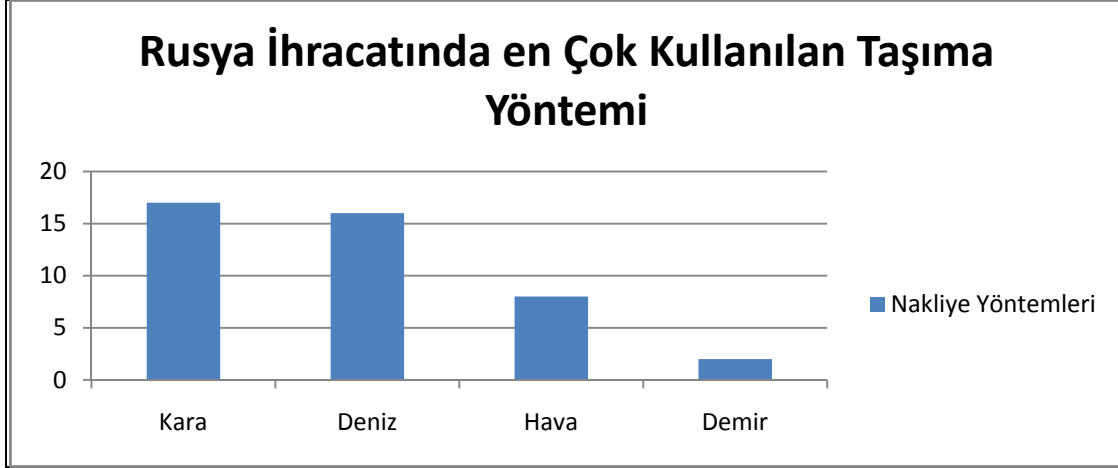
Adet

- (24) İnternet
- (17) Fuarlar
- (17) Firmamız tarafından pazarda yapılan Pazar araştırmaları
- (16) Dış ticaretle ilgili yerli kuruluşlar
- (10) Başkaları tarafından yapılmış dış Pazar araştırmaları
- (9) Dış ticaretle ilgili yabancı kuruluşlar
- (9) Özel danışmanlar
- (7) Sektöre yönelik yurt içinde yayınlanan yayınlar
- (6) Aracı kurumlar
- (5) Yurt dışında çıkan yayınlar

Sıralamadan anlaşılacağı üzere firmalar Rusya pazarı hakkında araştırma yaparken en çok interneti, fuarları, firmanın kendisi tarafından yapılan pazar araştırması ve dış ticaretle ilgili yerli kuruluşların araştırmalarından faydalanmaktadırlar.

Karadeniz komşumuz Rusya'ya her türlü nakliye yolu ile ihracat malları ulaştırılmaktadır. 7. soruda “Rusya'ya ihracatta en çok hangi yolu kullanıyorsunuz “ diye sorulmuştur.

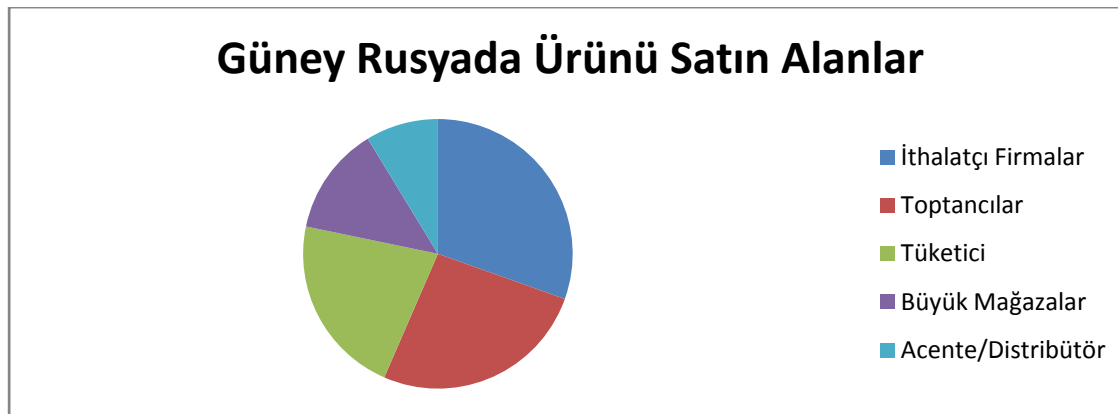
Tablo 5.3. Rusya İhracatında En Çok Kullanılan Taşıma Yöntemi

Rusya ihracatında araştırmaya katılan firmaların 17 adedi Kara, 16 adedi Deniz, 8 adedi Hava ve 2 adedi Demiryolunu kullanmaktadır.

8. sorudaki “ firmalar bu ihracatlarında en çok hangi limanları kullanıyorsunuz” soruya 16 adetle Novorossisk Limanını, 5 adetle St.Petersburg, 4 adetle Tuapse Limanını şeklinde cevap alınmıştır.

9.sorumuzla araştırmaya katılan ve “ kaç yıldır Güney Rusya (Krasnodar, Rostov ve Adıgey Cumhuriyeti) ile ticaret yapmaktasınız “ sorusuna 20 adetle hiç, 7 adetle 5 yıldan fazla, 5 adetle 1-3 yıl arası şeklinde cevap alınmıştır.

Şekil 5.6. Güney Rusya'da Ürünleri Satın Alanlar

10. sorumuz olan “ Güney Rusya’da ürünlerinizi kimler alır” diye sorulduğunda ankete katılan firmaların 7’si mallarını ithalatçı firmalara, 6’sı toptancılara, 5’i direkt tüketiciye satmaktadır.

11. sorudaki “ Güney Rusya ile ticaret yapmaya nasıl karar verdiniz” maddesine gelen yanıtlar sırası ile aşağıdaki gibidir ;

(11) Pazar araştırması yaptık, analizlerimiz sonucunda iş yapmaya karar verdik.

(10) Müşterimiz / alıcımız bizi buldu

(9) Fuarda tanıştık, görüşmelere devam ettik

Anketin 12. sorusunda “ Güney Rusya ile iş yapmaya başladığından beri sonuçtan memnun olup olunmadığı, harcanan zaman ve bütçeye değip değmediği “ sorulduğunda 12 firma olumlu, 6 firmadan fikri olmadığı bilgisi alınmıştır.

13. soru için “ Güney Rusya bölgesine iş yapmaya başladığınızda beklentileriniz neydi soruldu.”

Adet

(10) Yüksekti

(2) Düşüktü

(9) Fikrimiz yoktu

şeklinde cevaplandı.

Aynı şekilde 14. soru ile firmaların “ Rusya’da ticari faaliyete başlama sürenin uzunluğu, bürokratik işleyiş ve bazı bölgelerdeki güvenlik seviyesi dikkate alındığında Rusya’da ticaret ve yatırım yapmaya nasıl bakıyorsunuz” diye sorulduğunda sıralama aşağıdaki şekilde olmaktadır.

Adet

(22) Nüfus, doğal kaynaklar ve ekonomik yapısının cazip olması

(14) Gelişmiş ülkelere nazaran yabancı yatırımcının daha az olması nedeniyle ticari anlamda kendimi daha şanslı görüyorum.

(12) Her ülkede olduğu gibi Rusya’da da olağan ticari riskler var

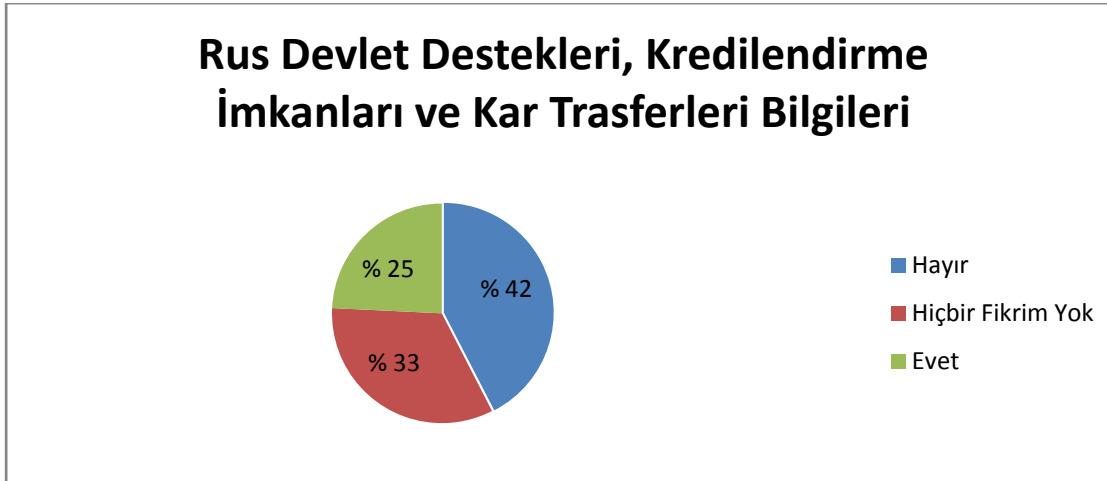
(12) Bazı bölgelerle tarihi bağlar ve akrabalık ilişkileri nedeniyle kendimi daha güvenli hissediyorum.

- (10) Riskin olduğu yerde karlılık yüksektir
- (4) Rusya'nın DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) Üyesi olması cesaretimi arttırıyor
- (3) Toprakları bakımından dünyanın en büyük ülkesi olması

Rusya'da iş yapmanın zorluklarına rağmen firmaların 22 adedi Rus nüfusunun kalabalık olması, doğal kaynakları ve ekonominin cazipliği nedeniyle yatırım ve ticari faaliyetlere pozitif bakmaktadır. Ayrıca firmalar gelişmiş ülkelere nazaran yabancı yatırımcının daha az olması nedeniyle ticari anlamda kendilerini daha şanslı görmektedirler.

Rusya'da Ticareti Etkileyen Faktörler

15. sorudaki “Rusya'da halihazırda çalışan firmaların Rus devlet destekleri, kredilendirme imkanları ve kar transferleriyle ilgili bilgiler” e verilen cevaplar aşağıdaki gibidir.

Şekil : 5.7. Rusya'da yerleşik firmaların Rus devlet destekleri, kredilendirme imkanları ve kar transferleri bilgi düzeyleri

Rusya'da halihazırda çalışan firmalar bağlamında yeni yatırımlar için elde edilebilecek Rus devlet destekleri, kredilendirme imkanları ve kar transferi yapmanın kolaylıkları hakkında verilen cevaplarda firmaların % 42'sinin bilgi sahibi olmadığını, % 33'ünün hiçbir fikri olmadığını ve % 25'inin haberdar olduğu verisine ulaşılmıştır.

16. soruda firmalara yöneltilen “Güney Rusya pazarını seçme sebepleri “ arasında ilk 5 sırada aşağıdaki yanıtlar alınmıştır;

Adet

- (18) Doymamış pazar
- (16) Komşuluk ve coğrafi yakınlık
- (14) Aynı dili konuşabilen akrabalarımızın bulunması
- (6) Büyük nüfus
- (6) Ulaşım kolaylığı

Alınan yanıtlardan da görüldüğü gibi firmaları en çok doymamış Rus pazarı cezbetmektedir, peşinden komşuluk ve coğrafi yakınlık, aynı dili konuşan akrabaların olması Güney Rusya’da ticaret yapmanın en büyük sebepleri arasındadır.

17. soruda “Güney Rusya ve Türkiye’de birbiri ile akraba olan ve aynı dili konuşan Çerkes nüfusunun bölge ticaretinde yeterince etkin olamaması sizce en çok neye bağlı “ diye sorulmuş ve alınan yanıtların adetsel sıralaması şöyledir;

- (20) Ticari konularda birbirini tanımama, güven eksikliği
- (13) Bölgede aynı dili konuşanlar olsa da ortak ticari bir yazı dilinin olmaması
- (12) Güney Rusya’da yaşayan Çerkes’lerin uluslar arası ticaret dili olan İngilizce’yi yeterince bilmemesi
- (12) Türkiye’deki Çerkes’lerin Rusça’yı hemen hemen hiç bilmemesi
- (9) Ticareti önemsememek

Türkiye’nin Güney Rusya Federal Bölgesi ile ticari ilişkilerinde firmaların birbirini tanımaması ticari ilişkiler açısından en büyük engel olarak açık ara öne çıkmaktadır.

18. Soru ile “ Güney Rusya bölgesinde yatırım ve ihracatın artmasına engel olan en önemli sorunlar” sırası ile aşağıdaki gibi cevaplanmıştır.

Adet

- (17) Bürokrasi
- (10) Devlet
- (5) Gümrük
- (5) Güvenlik
- (4) Dil
- (2) Önyargılar
- (2) İletişim

Sırlamadan da anlaşılacağı üzere Rusya’da yatırım ve ticaretin önünde yer alan en büyük 5 engel sırası ile Bürokrasi, Devlet Politikaları, Gümrük, Güvenlik ve Dil sorunudur. 19. sorudaki benzer cevaplar “ ithalattaki en büyük sorunlar” kısmında da aynı şekilde cevaplanmıştır.

Ankete katılan kişilere 20. soru ile yöneltilen “ T.C. Ekonomi Bakanlığının devlet desteklerinden haberdar olup olunmadığı” sorulduğunda 14 firmanın haberdar olduğu, 13 firmanın haberdar olmadığı anlaşılmıştır. Anketin devam sorusu olan 21. soruda “ bugüne kadar bu desteklerden faydalandınız mı” kısmına ise 14 firmanın faydalanmadığı, 7 firmanın faydalandığı, 4 firmanın bu konuda profesyonel danışman firma sayısının artması gerektiğini, 2 firmanın bu desteklerden haberdar olmadığı ve yine 2 firmanın haberdar olduğu ancak prosedür için zaman ayıramadığı anlaşılmıştır.

22. sorudaki “ Güney Rusya pazarında en sık karşılaşılan temel sorunlar” sırası ile aşağıdaki şekilde cevaplanmıştır.

Adet

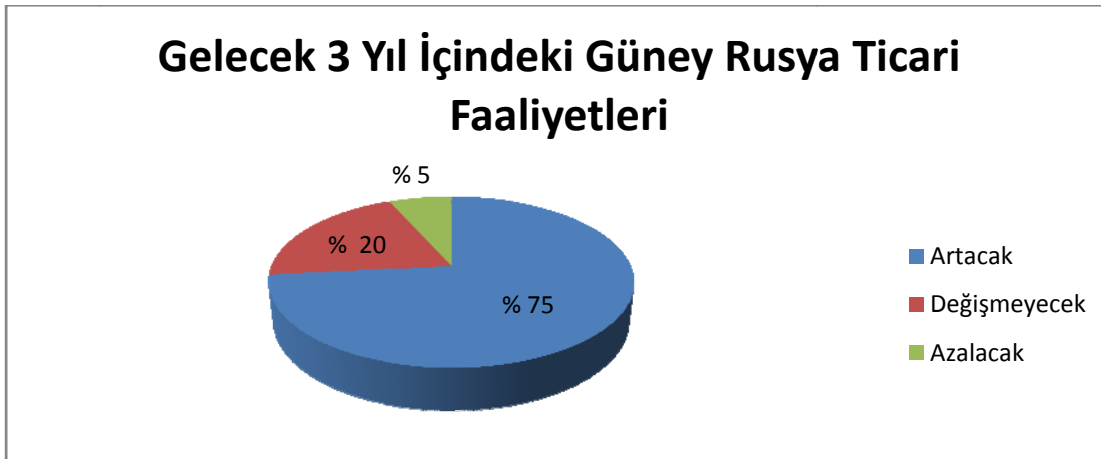
- (13) Gümrük tarifelerin yüksek olması
- (12) Bankacılık sisteminin zayıf olması
- (10) İthalat mevzuatının karışık olması
- (9) Bazı bölgelerde güvenlik endişesi
- (9) Karar alma süreçlerini uzun sürmesi
- (9) Altyapı eksikliği ve gümrük işlemlerden kaynaklanan gecikmeler
- (8) İngilizce bilme oranının düşük olması
- (8) Taşımacılıkta yaşanan sorunlar
- (5) Rusya’daki ucuz Çin mallarının bolluğu
- (4) Döviz kuru politikalarıyla ilgili sorunlar
- (4) Türkiye’de Rusça bilenlerin sayısının az olması
- (3) Rus halkının Türk mallarına karşı önyargısı
- (2) İhraç edilen ürüne göre alınması gereken belgeler
- (1) Ürün Standartları; Etiket, Markalama ve Paketleme Koşulları
- (1) Rüşvet
- (1) Ciddiyetsizlik

Yanıtlardan da anlaşılacağı üzere Güney Rusya’daki temel sorunlar gümrük tarifelerini yüksek olması, bankacılık sisteminin zayıf olması, Rus ithalat sisteminin zayıf olması, bazı bölgelerde güvenlik endişesi, karar alma süreçlerinin uzun olması, altyapı eksikliği, İngilizce bilmeme, nakliye hizmetlerindeki sorunlar en fazla dikkat çeken unsurlardır.

Geleceğe Dönük Projeksiyonlar

Anketin 23. sorusundaki “ ithalat –ihracat ya da yurtdışı bağlantılarınızı kuran satış pazarlama departmanı için, önümüzdeki üç yıl içinde istihdamı artırmayı planlıyor musunuz” diye sorulunca katılımcıların 18’i evet düşündüğünü, 10’u düşünmediğini ve 4’ü de emin olmadığını beyan etmiştir. Ayrıca aynı konu bağlamında 24. soru ile çalışanların “ Rusça öğrenmeleri teşvik edilir mi, eğitim bütçesi ayrılır mı “ diye sorulduğunda 14’ü olumlu düşündüğünü, 9’u fikri olmadığını ve 8’i düşünmediğini ifade etmiştir

“25. soruda önümüzdeki 3 yıl içinde Güney Rusya ile yürütülen ticari faaliyetlerin nasıl olacağı ” sorulduğunda, ankete katılan firmaların % 75’i gelecek 3 yıl içinde Güney Rusya’da ticari faaliyetlerini artacağını, % 20’sinin değişmeyeceğini ve % 5’inin de azalacağı öngörmektedir.

Şekil 5.8. Gelecek 3 Yıl İçindeki Güney Rusya Ticari Faaliyetleri

26. soru gereği “ Güney Rusya’da en çok hangi sektörlerde fırsatlar görülmektedir” diye sorulmuş ve en çok; İnşaat (14), Tekstil (6), Gıda (6), Tarım (6), Turizm (4), Ambalaj (2), Taşımacılık (2), Mobilya (2), Perakende (2), Enerji (1), Orman Ürünleri (1) gibi sektörler öne çıkmaktadır.

27. soruda “ Güney Rusya bölgesine yönelik firma çalışmaları önümüzdeki üç yıl içinde nasıl bir değişim gösterecek” diye sorduğumuzda ;

(18) Artacak, iş potansiyeli olduğunu düşünüyorum

(1) Azalacak, geçen sürede beklentilerimizin karşılığını alamadık

(7) Değişmeyecek, aynı şekilde devam edeceğiz

şeklinde yorumlandı. Bu da katılımcılar açısından bölgede ciddi bir iş potansiyeli olduğu gibi değerlendirilebilir.

Anketin son bölümü olan 28. soruda, “ ortaya konulan sorunlar için önerilen bazı çözümler” aşağıda sıralanmıştır.

- Rusya pazarını tanımaya yönelik daha fazla çalışma yapılmalı,
- Yasal altyapı yakından takip edilmeli,
- Aynı sektördeki Rusya pazarına girerken birlikler oluşturup beraber hareket edilmeli,
- Bölgede daha fazla ekonomik işbirliğine girilmeli,
- Rusya’daki sistemin değişmesi tek çözümdür, polis, vergi memuru, bürokratlar ve rüşvet zinciri kırılmadıkça Rusya’da iş yapmak bugünkü risklerle devam edecektir,
- Yabancı dil eğitiminin yaygınlaştırılması,
- Ülkelerarası ticaretin kolaylaştırılması,
- Ekonomideki yapısal sorunlar giderilmeli,
- Rusya’nın demokratik ve sosyal açıdan gelişmesi,
- Rusça’nın öğrenilmesi ve Rusça bilen eleman istihdam edilmesi,
- Rusya’daki dış ticaret mevzuatının iyi öğrenilmesi,
- Güvenilir partnerler bulunması,
- Hızla serbest piyasa ortamı oluşuyor dolayısı ile yasal çalışmayı ilke edinenlerin pazara yakın hatta içinde olması yararlarına olacaktır,
- Her zaman size ne kadar cazip tekliflerle gelinsede uzun vadeli çalışma programları yapılmalı ve gayri kanuni karlı gözükten işlerden uzak durulmalıdır. Aksi halde mafya’nın ve devlet memurlarının ortaklığından kurtulamazsınız,
- RF’nin takribi 840 milyar dolarlık genel dış ticaret hacmine bakıldığında ticaret açığı verdiğimiz çok net görülüyor, her ne kadar enerji ihtiyacımız nedeni ile Rusya ile olan dış ticaretimizde bir dengeye ulaşmak mümkün görülmüyorsa bizden daha fazla mal alma zorunlulukları ortada, bunu değerlendirmek gerekiyor.
- Doğru iş Güney Rusya’da Rus pazarının ihtiyaçlarını uygun yatırım ve eski Sovyet ve Rusya pazarı vade dünyaya pazarlamak gibi değerlendirilmeli,
- İkili iş görüşmelerinin artırılması,
- Türkiye ve Rusya ticari ataşeliklerin koordinasyonunun artırılması,
- Hükümetler nezdinde ticari kanunların kolaylaştırılması ve muafiyetlerin artırılması,
- Devlet düzeyinde ilişkilerin geliştirilmesi,
- Hükümetlerin ve ticaret ataşelerin daha sıkı ilişkileri ile bu sorunların çözmeleri gerekir,

- Belirsizliklerin çözülmesi,
- Rüşvetin kalkması,
- Günümüz çağına göre hızlı kabiliyetlerin olması,
- İhracat için bölgede en çok ne talep ediliyor, alımları hangi yollarla yapıyorlar. Bankacılık sisteminin durumu nedir, yıllık/aylık alım miktarları nedir bilinmeli,
- İthalat ve ihracat yapacak kişilere devlet güvencesi verilmesi,
- İthalat için Güney Rusyalı firmaların Türkiye’de daha fazla reklam yapması, fuarlar ve ticari işbirliği toplantıları yaparak hangi ürünü kaçta satarlar bildirilmeli. En çok üretilen ürünler hakkında bilgi paylaşımı olmalı,
- İhrac edilen ürünlerin taban fiyat limitinin belirlenmesi ve fiyat üzerinden değil kalite üzerinden rekabet teşvik edilmeli,
- Rusya’da Türkiye’nin ticari itibarını zedeleyen firma ve kişilerin bu ülkeye ihracat yapmasının engellenmesi,
- Hem Türk hem de Rus devleti ticari işlere fazla karışmasın, sadece makul vergi alıp sistemi iyi ve güvenli bir şekilde takip etsin,
- Gümrük mevzuatı kolaylaştırılabilir,
- Bölge daha güvenli hale getirilebilir,
- İhracat yapılacak ülkenin gümrük-pazar şartlarının iyi araştırılmalı, bölgeye ticari çoklu seyahatler düzenlenmeli,
- T.C. Konsolosluklarından bilgi alınmalı,
- Bölgeyi iyi bilen yatırımcılarla fikir alış-verişinde bulunulmalı,
- Bankacılık sistemi firmalar güven konusunda destek sağlamalı, Rusya’da bankacılık sisteminin güçlenmesi sağlanmalı,
- Kontratlarda uluslararası yaptırımlar konusunda sonuç elde edici yasaların tesis edilmesi ve yaptırım gücünün olması,
- Karşılıklı ticari menasebetlerin daha sıklıkla yapılması, fuarlar Moskova ağırlıklı değil Güney Rusya’da da daha fazla yapılmalı.

Ankete katılan 33 firma İnşaat, Enerji, Mekanik Tesisat, Orman Ürünleri, Elektrik Malzemeleri, Petrol, Gıda, Ambalaj, Çocuk Bezi, Tekstil, Tarım, Emlak, Makine, Doğaltaş, Deri, Aydınlatma ve Konfeksiyon sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

Araştırmanın demografik sonuçları : Anketin demografik sonuçları irdelendiğinde ankete katılan firmaların bazılarının küçük, bazılarının orta ve büyük ölçekli olduğu görülmektedir, şirketlerden 18 adedinin 0-50 çalışanı, 8 adedinin 50-100 çalışanı, 6 adedinin 100-1000 çalışanı ve 2 adedinin 1000’den fazla çalışanı olduğu görülmektedir. Ayrıca firmaların dış ticaret bölümünde çalışan kişi sayısı incelendiğinde 19 firmanın 0-3 çalışanı, 9 firmanın 3-5 arası çalışanı, 2 firmanın 05-10 arası çalışanı ve 1 firmanın 15 çalışanı bulunduğu görülmektedir. Dış ticaret bölümünde görev yapan çalışanların “bildikleri yabancı

diller“ bağlamında 29’u İngilizce, 13’ü Rusça, 4’ü Almanca, 4’ü Fransızca ve Arapça, birer kişisi Japonca, Flemence, İtalyanca, İspanyolca ve Çin’ce bilmektedir.

Bu bölümde ortaya çıkan diğer bir sonuç ta araştırmaya katılan şirketlerden 25 firma 5 yıl ve üzeri, 1 firma 3-5 yıl, 9 firma 0 – 3 yıl arası dış ticaret tecrübesine sahiptir.

Bu sonuçlara göre firmalar dış ticaret bölümünde daha fazla dış ticaret elemanı çalıştırmalı, iyi derecede Rusça ve İngilizce bilen çalışan sayısı çoğaltılmalı ve firmaların Rusya deneyim yılı artmalıdır. Ayrıca Rusya’daki yasal altyapı yakından takip edilmelive dış ticaret mevzuatını iyi bilen tecrübeli kadrolar görevlendirilmelidir, gerektiğinde profesyonel danışmanlık hizmeti alınmalıdır.

Pazar Bilgisi Toplama Şekli Sonuçları : Firmalar Rusya pazarı hakkında araştırma yaparken en çok interneti, fuarları, firmaların kendilerinin yaptığı pazar araştırmasını ve dış ticaretle ilgili yerli kuruluşların araştırmalarından faydalanmaktadırlar.

Rusya’ya ihracatta en çok hangi nakliye şeklini kullanıyorsunuz diye sorulduğunda araştırmaya katılan firmaların 17 adedi Kara, 16 adedi Deniz, 8 adedi Hava ve 2 adedi Demiryolunu kullanmaktadır. Ayrıca bu ihracatlarda en çok hangi limanları kullanıyorsunuz sorusuna 16 adetle Novorossisk Limanını, 5 adetle St.Petersburg, 4 adetle Tuapse Limanını şeklinde cevap alınmıştır.

Araştırmaya katılan ve “ kaç yıldır Güney Rusya (Krasnodar, Rostov ve Adıgey Cumhuriyeti) ile ticaret yapmaktasınız “ sorusuna 20 firma hiç, 7 firma 5 yıldan fazla, 5 firma da 1-3 yıl arası şeklinde cevap alınmıştır. Bu bağlamda “Güney Rusya’da ürünlerinizi kimler alır” diye sorulduğunda ankete katılan firmaların 7’si mallarını ithalatçı firmalara, 6’sı toptancılara, 5’i direkt tüketiciye satmaktadır.

“ Güney Rusya ile ticaret yapmaya nasıl karar verdiniz” sorusuna gelen yanıtlar sırası ile (11) Pazar araştırması yaptık, analizlerimiz sonucunda iş yapmaya karar verdik, (10) Müşterimiz / alıcımız bizi buldu, (9) Fuarda tanıştık, görüşmelere devam ettik şeklindedir.

“ Güney Rusya ile iş yapmaya başlandığından beri sonuçtan memnun olup olunmadığı, harcanan zaman ve bütçeye değip değmediği “ sorulduğunda 12 firma olumlu, 6 firmadan fikri olmadığı bilgisi alınmıştır.“ Güney Rusya bölgesine iş yapmaya başladığınızda

beklentileriniz neydi” soruldu, 10 firma yüksekti, 2 firma düşüktü, 9 firma da fikrimiz pek yoktu şeklinde cevapladı.

Bu bağlamda firmalar Rusya’daki pazar bilgilerini daha çok internet üzerinden, sonra da fuarlara katılarak, kendileri pazar araştırması yaparak ve yerli kaynaklardan faydalandıkları görülmektedir. Bununla birlikte pazarda en sağlıklı bilgi T.C. Moskova Ticaret Müşavirliğimiz’dedir, bilgi toplamada ilk başvuru kaynağı Rusya Ticaret Müşavirliğimiz olmalıdır. Rusya’daki firmalar herhangi bir ticaret ve sanayi odasına kayıtlı olmak zorunda olmadığından, bazen ithalatçı firma farklı, nihai alıcı farklı firma olabildiğinden ve şirketlerin büyük kısmı mali verilerini istihbarat şirketleri ile paylaşmadığından uluslar arası istihbarat firmalarından bilgi alınmamaktadır. Bankacılık sisteminden de firmalar hakkında istihbarati veri alınmadığından Rusya’da iş yaparken çok dikkatli olmak ve uzun vadeli düşünmek gerekmektedir.

Rusya’da ticareti etkileyen faktör sonuçları : Bu faktörlere bakıldığında ticari faaliyete başlama sürenin uzunluğu, bürokratik işleyiş ve bazı bölgelerdeki güvenlik seviyesi dikkate alındığında Rusya’da iş yapmanın zorluklarına rağmen firmaların 22 adedi Rus nüfusunun kalabalık olması, doğal kaynakları ve ekonominin cazipliği nedeniyle yatırım ve ticari faaliyetlere pozitif bakmaktadır. Öte yandan firmalar gelişmiş ülkelere nazaran yabancı yatırımcının daha az olması nedeniyle ticari anlamda kendilerini daha şanslı görmektedirler. Rusya’da halihazırda çalışan firmaların Rus devlet destekleri, kredilendirme imkanları ve kar transferleriyle ilgili sorulara verilen cevaplarda firmaların % 42’sinin bilgi sahibi olmadığını, % 33’ünün hiçbir fikri olmadığı ve % 24’ünün sadece haberdar olduğu verisine ulaşılmıştır. Güney Rusya pazarını seçme sebeplerine gelen yanıtlarda en çok doymamış Rus pazarı cezbetmektedir, peşinden komşuluk ve coğrafi yakınlık, aynı dili konuşan akrabaların olması gelmektedir.

Güney Rusya ve Türkiye’de birbiri ile akraba olan ve aynı dili konuşan Çerkes nüfusunun bölge ticaretinde yeterince etkin olamaması sizce en çok neye bağlı diye sorulmuş ve firmaların birbirini tanımaması ticari ilişkiler açısından en büyük engel olarak açık ara öne çıkmaktadır. Güney Rusya bölgesinde yatırım ve ihracatın artmasına engel olan en önemli 5 sorun sırası ile bürokrasi, devlet politikaları, gümrük, güvenlik ve dil sorunudur. Ankete katılan kişilere T.C. Ekonomi Bakanlığının devlet desteklerinden haberdar olunup olunmadığı sorulduğunda 14 firmanın haberdar olduğu, 13 firmanın haberdar olmadığı

anlaşılmıştır. Anketin devam sorusu olan “ bugüne kadar bu desteklerden faydalandınız mı” kısmına ise 14 firmanın faydalanmadığı, 7 firmanın faydalandığı, 4 firmanın bu konuda profesyonel danışman firma sayısının artması gerektiğini, 2 firmanın bu desteklerden haberdar olmadığı ve yine 2 firmanın haberdar olduğu ancak prosedür için zaman ayıramadığı anlaşılmıştır. Güney Rusya pazarında en sık karşılaşılan temel sorunlar gümrük tarifelerinin yüksek olması, bankacılık sisteminin zayıf olması, Rus ithalat sisteminin zayıf olması, bazı bölgelerde güvenlik endişesi, karar alma süreçlerinin uzun olması, altyapı eksikliği, İngilizce bilmeme, nakliye hizmetlerindeki sorunlar en fazla dikkat çeken unsurlardır.

Firmaların geleceğe gönük projeksiyonları : Firmalara “ ithalat –ihracat ya da yurtdışı bağlantılarınızı kuran satış pazarlama departmanı için, önümüzdeki üç yıl içinde istihdamı artırmayı planlıyor musunuz” diye sorulunca katılımcıların 18’i evet düşündüğünü, 10’u düşünmediğini ve 4’ü de emin olmadığını beyan etmiştir. Ayrıca aynı konu bağlamında çalışanların “ Rusça öğrenmeleri teşvik edilir mi, eğitim bütçesi ayrılır mı “ diye sorulduğunda 14’ü olumlu düşündüğünü, 9’u fikri olmadığını ve 8’i düşünmediğini ifade etmiştir. Önümüzdeki 3 yıl içinde Güney Rusya ile yürütülen ticari faaliyetlerin nasıl olacağı ” sorulduğunda, ankete katılan firmaların % 75’i gelecek 3 yıl içinde Güney Rusya’da ticari faaliyetlerini artacağını, % 20’sinin değişmeyeceğini ve % 5’inin de azalacağı öngörmektedir. Ayrıca “ Güney Rusya’da en çok hangi sektörlerde fırsatlar görülmektedir” diye sorulmuş ve en çok; İnşaat (14 adet), Tekstil (6 adet), Gıda (6 adet), Tarım (6 adet), Turizm (4 adet), Ambalaj (2 adet), Taşımacılık (2 adet), Mobilya (2 adet), Perakende (2 adet), Enerji (1 adet), Orman Ürünleri (1 adet) gibi sektörler öne çıkmaktadır.

“ Güney Rusya bölgesine yönelik firma çalışmaları önümüzdeki üç yıl içinde nasıl bir değişim gösterecek” diye sorulduğunda 18 firma artacak, iş potansiyeli olduğunu düşünüyor, 1 firma azalacak, geçen sürede beklentilerimizin karşılığını alamadık, 7) firma değişmeyecek, aynı şekilde devam edeceğiz şeklinde yorumladı.

Tüm bu veriler ışığında firmaların satış-pazarlama istihdamını artıracığı, Rusça eğitiminin destekleneceği, ticari faaliyetlerini yoğunlaştıracakları sonucunu doğurmaktadır. En çok İnşaat (14 adet), Tekstil (6 adet), Gıda (6 adet), Tarım (6 adet), Turizm (4 adet) sektörlerini öne çıkacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca geleceğe dönük olarak bölgede daha fazla ekonomik işbirliğine girilmeli, güvenilir partnerler bulunması hususunda profesyonel hizmet veren firmalar artmalı, ne kadar cazip tekliflerle gelinsede uzun vadeli çalışma programları

yapılmalı ve gayri kanuni karlı gözüken işlerden uzak durulmalı, ikili iş görüşmeleri arttırılmalı, hükümetler nezdinde ticari kanunların kolaylaştırılması ve muafiyetlerin arttırılmalı, devlet düzeyinde ilişkiler geliştirilmeli, hükümetler ve ticari ataşeler daha sıkı ilişkiler içinde olmalı, bölgeyi iyi bilen yatırımcılarla daha sıkı fikir alış-verişinde bulunulmalı, bankacılık sistemi firmalara güven konusunda destek sağlamalı, sisteminin güçlenmesi sağlanmalı, kontratlarda uluslararası yaptırımlar konusunda sonuç elde edici yasalar tesis edilmeli ve yaptırım gücü olmalı, karşılıklı ticari menasebetler daha sıklıkla yapılmalı, fuarlar sadece Moskova değil Güney Rusya'da da daha fazla yapılmalıdır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Rusya Federasyonu, geçen yirmi beş yılda yaşadığı ve tüm dünyaya gösterdiği üstün performansla tekrar küresel bir güç olduğunu hissetmeye ve hissettirmeye başlamıştır. Özellikle Vladimir Putin'in başkanlığındaki istikrarlı dönemde ciddi kazanımlar elde eden ülkede her alanda yaşanan gelişmeler tüm dünyanın dikkatini çekmektedir.

Eğitim seviyesi yüksek insan kaynağına sahip Rusya Federasyonu global ve bölgesel gücü ile AB ve ABD'nin dikkatini çekerken, Türkiye ile ilişkilerinde en önemli faktörlerden biri olan siyasi alandan ticari ve ekonomik alana kaydığı gözlemlenmektedir.

Türk ihracatçı ve sanayicisinin Rusya'ya olan ilgisi ve dünya hammadde fiyatlarında görülen ciddi artışlarla zengin olan Rus yatırımcılarının Türkiye'deki özelleştirme, bankacılık, iletişim ve enerji yatırımlarına ilgisi birhayli artmıştır.

İki ülke arasındaki ticaretin ve özellikle Rusya Federasyonu'na olan ihracatın daha da artırılması ve sektör/firma çeşitliliğinin sağlanması açısından Türkiye'nin Rusya Federasyonu'na yönelik daha fazla ticareti geliştirici faaliyette bulunulmalıdır. Bu bağlamda Rusya'ya yapılan ihracat açısından potansiyel arz eden sektörlerde daha yoğun çalışmalar yapılması ve çeşitli yaratıcı girişimlerde bulunulması yararlı olacaktır.

Rusya ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkilerin iyi durumda olmasının katalizör olarak ikili ticari ilişkilerin daha geliştirilmesi sağlanacaktır. Son günlerde iki ülkenin siyasi iradesinin 100 milyar dolarlık bir ticaret hacmi hedefi ortaya koyduğu düşünüldüğünde, ilk yapılması gerekenlerin başında planlı ticari faaliyetlerin organize edilmesi gelmektedir. Bu sebeple, Rusya'ya yönelik bireysel ve potansiyel sektörlerde gerçekleştirilecek "sektörel" ve "bölgesel" ticaret heyetlerinin karşılıklı ticareti ve ihracatı arttıracığı açıktır.

Ayrıca, Rusya, fuarların en verimli işlediği ve Rus işadamlarının, dağıtım kanallarının, çeşitli distribütörlerinin ve alım yapan şirketlerin üçüncü ülke firmaları ile aynı alanda toplandığı ve fuarlar sırasında ciddi bir şekilde görüştüğü bir ülke olduğundan, bu ülkeye yönelik fuarlara katılımın büyük önem taşıdığı bilinmelidir. Diğer ülkelerin aksine Rusya'nın ve Rus şirketlerinin ülkelerinde yapılan fuarlara daha büyük bir ilgi duyması ve burada iş bağlantıları kurması, Türk firmaları açısından büyük fırsatlar yaratmaktadır. İlave

olarak Türk şirketlerinin Rusya'nın sadece Moskova bölgesi değil diğer bölgelerine de açılmalarına yönelik çalışmaların yararlı olacağı düşünülmektedir.

Rusya'da başarılı olmanın en önemli ipuçlarından bir tanesi Rusya'da yerleşik olmaktır. Rus alıcıların ve distribütörlerinin Türk şirketlerine ilk sorduğu soru Rusya'da yerleşik olup olmadıkları ve/veya Rusya'da bir depolarının olup olmadığıdır.

Gümrüklerde ve standartlarda yaşanan çeşitli belirsizlikler ve sorunlar aslında ihracatın yanısıra Rusya'da yerleşik olup ticaretin Rusya'dan yönlendirilmesi yoluyla şirketlerin daha yüksek karlar elde etmesini sağlayabilecektir. Aynı şekilde, Türk şirketlerin Rusya'da bulunmaları, Türkiye'den Rusya'ya yapacakları ihracatı da kendilerinin yönetmesi ihracatı kolaylaştıracaktır.

Rusya, maliyetlerin yüksek olduğu, bunun yanında kar marjlarının da diğer ülkelere nazaran yüksek olduğu bir ülkedir. Özellikle Moskova dışında yapılacak yatırımların lojistiğinin de iyi organize edilmesi sonucu firmaların hem ihracatlarında hem de ülke içi üretimlerinde ciddi katma değerlere ulaşma şansı oluşmaktadır. Bu bağlamda son 10 yılda Rusya'da yerleşik Türk firma sayısının artmış Müşavirlik kayıtlarında 1.000'e yakın firma yer almasına rağmen gerçek sayının 2.000'nin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Rusya Federasyonu'nun federal politikalarından biri ülkeye yatırım çekmek ve ülkenin en büyük sıkıntısı olan KOBİ'lerin ülkede çoğalmasını sağlamak ve üretimi arttırmaktır. Bu kapsamda, Türk şirketlerin Rusya'nın KOBİ'leri olabileceği ve gelecek yıllarda ülkenin geleceğinde söz sahibi olabilecekleri öngörülmektedir. Bu anlamda özellikle son dönemde Rus devlet otoritelerinin Rusya içerisinde daha fazla Organize Sanayi Bölgesi yaparak, yurt içi üretimi teşvik etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, özellikle son yıllarda yapılması için teşvikler verilen Organize Sanayi Bölgesi'nin içinde bulunmak ve sözkonusu bölgelerin inşasına katılmak Türk firmaları için önemlidir.

İster yatırım amaçlı ister ihracat amaçlı Rusya pazarına ilk kez girmeyi planlayan tüm şirketler en baştan hukuk, danışmanlık, mali müşavirlik, muhasebe, lojistik v.s. profesyonel yardım almalıdırlar. Bu konu, Rusya pazarında başarılı olmanın olmazsa olmaz şartlarının en başında gelmektedir. Rusyadaki pazarının zorluğu, mevzuatın değişkenliği, kestirilemeyen ve karmaşık olması, Rusça dışında geçerli dil'in olmaması, muhasebe, diğer standartlar gibi

uluslararası kabul görmüş hemen hemen herşeyin Rusya’da farklı olması gibi şartlar nedeniyle profesyonel yardım alınması mecburidir. Bu diğer anlamda daha az maliyet ile pazarda tutunma ve başarılı olmayı sağlayacaktır. Bu durum, şirketlerin Rusya’ya ilk yerleşimlerini sağlamlaştıracak ve ileriki adımlarda daha az sorun yaşamalarına sebep olacaktır.

Bu aşamada, Rusya’da yaşanan türlü yolsuzluk sorunlarına rağmen, Türk şirketlerinin hesap verilebilir ve beyaz (legal) olmalarının da önemli olduğu ve bu sayede şirketlerin Rus otoriteleri ile sorun yaşadığında hesap verilebilir olmanın ve profesyonel yardım almanın verdiği güven ile Mahkemelerde hakkını arayarak olumlu kazanımlar elde ettiği ve Rusya pazarında daha kalıcı olabildiğini de vurgulamak gerekir.

Öte yandan, yukarıdaki bilgilere paralel olarak son zamanlarda kargo yoluyla yapılan taşımalarda nakliye maliyetlerinin yükselmesi, gümrüklerde yapılan kontrollerin sıklaştırılması ve mallara el konulması ya da taşıma sırasında kaybolması gibi riskler kargo ticaretinin de yasal ticarete doğru gidişini hızlandırmaktadır. Bu nedenle, ihracatçı şirketlerin artık bavul ve kargo ticaretinden kaçınmaları ve Rusya’ya bakışlarının değişmesi zorunludur.

Tarım ürünleri ihracatında taban fiyat limitinin belirlenmesi ve fiyat üzerinden değil kalite üzerinden rekabetin teşvik edilmesi önemlidir.

Rusya’nın tüm sınır kapılarında kaçak ve düşük faturayı engelleyici politikaların geliştirildiği göz önüne alındığında, Türkiye’nin ihracatında önemli bir maliyet faktörü ve rekabeti engelleyici unsur olan navlun giderinin azaltılması için alternatif taşıma şekilleri ve güzargahların sisteme dahil edilmesi gerekmektedir. Geçiş belgeleri ile zorlaştırılmış ve pahalı hale gelen karayolu Ro-Ro taşımacılığının ticaretin önünde engel olmaktan çıkartılarak acilen kombine taşımacılık üzerinde çalışılması gereklidir.

Türkiye’nin Rusya pazarında rekabetçi, kalıcı ve gelişen bir ticari ortak olabilmesi için ihracatçıların lojistik sorunlarının en kısa sürede çözümlenmesi gerekmektedir. Bunun için Güney Rusya Lojistik Merkezi, Rostov’daki soğuk hava meyve-sebze hali gibi benzer yatırımların çoğaltılması gerekmekte ve iki ülke yetkilileri arasında önemli mesafeler katedilen “Basitleştirilmiş Gümrük Hattı”nın maliyetinin düşürülmesi ihracatçılarımız için ciddi bir kazanım olacaktır.

Bununla birlikte, pazarda daha da etkin olmak için maliyetlerin düşürülmesinin yanında işadamlarının orta ve uzun vadede ticaret yerine yerinde üretimin daha doğru olacağı tespit edilen sektörlerde Rusya içinde üretime geçmenin gerekliliği bilinmelidir. Bu konudaki en iyi örnek kanatlı hayvan ticaretinde kendisini göstermektedir. Türk firmalarının Türkiye'den Rusya'ya ihracat yerine Rusya içerisinde üretim yapmaları, Türk firmaları açısından daha yararlı ve karlı olacaktır.

Rusya'da yerleşik olan firmaların Türkiye'deki yapıdan farklı olarak Ticaret ve Sanayi Odalarına kayıtlı olma zorunluluğu olmaması ve mesleki örgütlenmelerin olmaması nedeniyle şirketlere ulaşabilmek, iletişim kurmak oldukça güçtür. Bu da ticaret ve yatırım yapmak isteyen Türk şirketlerinin firma istihbaratlarına ulaşmasında önemli bir engeldir. Bu sebeple, şirketlerin herhangi bir ticari girişim öncesinde mutlaka bankacılık, ticaret müşavirlikleri, uluslar arası istihbarat şirketleri v.s. yollarla pazar araştırması yapılması yararlı olacaktır. Rusya'da şirketlerin sahipleri sık sık değişebilmektedir, önceki yıllarda güvenilir olan bir firma kısa sürede değişebiliyor veya halihazırda güvenilir olan şirketler kısa sürede güvensiz hale gelebiliyor.

Rusya'daki Odalar Türkiye'dekilerin aksine ticareti geliştirici organizasyonlara yeterince destek olmamakta ve iş dünyasıyla ilgili faaliyetler gerçekleştirmemektedirler.

Rusyanın otomotiv sektöründe imzalamış olduğu 75 anlaşma ile DTÖ'nün mevcut kurallarına aykırı olan tüm tavizlerin 01/07/2018 tarihi itibarıyla kalkacak olması, özellikle Rusya'nın 166 Sayılı Kanun ile getirilen ithalat ayrıcalıklarının kaldırılması anlamında Türkiye'nin oto yedek parça ve oto parça ihracatçıları için önemli yararlar sağlayacaktır.

Dünya Bankasının Doing Business raporuna göre iş yapma bakımından elverişli ortam listesinde Türkiye 71., Rusya ise 120. sıradadır, DTÖ sonrası bu sıralamaların hızla üstlere doğru kayacağı düşünülmektedir. Ayrıca Rusya'nın üyelik sonrasında bazı ihracat vergilerinde de indirim gidecek olması özellikle hurda-demir, ham deri, kereste ve bazı madencilik ürünlerinde Türk üreticileri açısından pozitif anlamda maliyet azaltıcı etki yaratacaktır.

Yukarıda bahsi geçen sebeplerden dolayı Rusya Federasyonu'nda faaliyette bulunan şirketlerin güvenilirliği hususunda sağlıklı bir sonuca ulaşamadığından, şirketlerin açık hesap, vesaik mukabili gibi riskli ödeme yöntemlerinden ziyade kendilerini azami güvence

altına alacak peşin, akreditif, teminat mektubu gibi uluslararası kabul görmüş ödeme şekillerini ve yöntemleri kullanmaları gerekmekte olup, bu bağlamda müşavirlik, bankacılık, uluslararası istihbarat sistemi ve/veya hukuk-danışmanlık şirketlerinden yardım alınmalıdır. Mevcut durumda uluslar arası ödeme yöntemleri pek kullanılmıyor olmasa da DTÖ üyeliği sonrası gelişmiş dünya ülkeleri iş yapma şekline doğru bir kayış olacağı açıktır. Türk Bankacılık sisteminden destek alınarak Rusya'nın en iyi Bankaları talep edilip teyitli akreditifli ve teminat mektubu alternatifleriyle ticari riskler azaltılmalıdır.

Öte yandan, her ne kadar Rusya Federasyonu, büyük bir ekonomik gücün temeli olan doğal kaynaklara ve insan gücüne sahip dünyadaki belli başlı ülkelerden biri konumunda olsa da, son on yıllık süreçte yüksek düzeyde seyreden petrol fiyatları ve elverişli ticaret hadlerinin ülkenin son yıllarda sağladığı güçlü büyümenin itici gücü olduğu düşünülmekte ve ülkenin uzun vadeli büyümesi önünde bilim adamlarınca “Dutch Disease-Hollanda Sendromu” olarak belirtilen doğal kaynaklara bağımlılık nedeniyle sıkıntı yaşanabileceği değerlendirilmektedir. Bu nedenle, özellikle Rus ekonomistler ve karar vericiler ülkenin ekonomik büyümesini daha sürdürülebilir bir yapıya çıkarılması amacıyla ülkeye yatırım çekilmesi ve iç üretimin “innovasyon ekonomisi” kapsamında geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır.

Bu çerçevede, özellikle ülkede yukarıda da belirtildiği üzere KOBİ'lerin bulunmaması, ekonominin “dinamik” bir yapıya sahip olmasını önlemekte ve ülke ekonomisi birkaç büyük enerji firmasının faaliyetleri ile ilerlemektedir. Rus karar vericilerin önümüzdeki dönemdeki hedefleri esasen KOBİ'lerin sayısını arttırmak ve innovasyon ekonomisine yakın bir gelişim çizgisi izlemektir. Bu konuda özellikle son dönemde Rus devlet otoritelerinin Rusya içerisinde daha fazla “Organize Sanayi Bölgesi” yaparak, ülke içi üretimi teşvik etmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu durum, Türk firmaları için de büyük bir avantaj yaratmakta ve özellikle Rusya'ya gelip burada yatırım yapıp “bu ülkenin KOBİ'si” haline gelip, önümüzdeki dönemde ülke geleceğinde söz sahibi olma şansı yaratmaktadır. Küçük ve orta boy işletmelerin en yaygın olduğu bölge ise, araştırmalara göre Güney Rusya Federal Bölgesinde bulunan ve ülkemiz firmalarının da rağbet ettiği Krasnodar bölgesidir. Krasnodar bölgesini, St. Petersburg, Moskova ve Kaliningrad izlemektedir. Bu kapsamda, özellikle bu ülkede son yıllarda yapılması için teşvikler verilen “Organize Sanayi Bölgesi”nin içerisinde bulunmak ve bilfiil sözkonusu bölgelerin yapılış aşamasına katılmak Türk firmaları için önem arz eden bir konudur.

7. KAYNAKLAR

- Akgül, F., Rusya'nın Putin Dönemi Avrasya Enerji Politikaları'nın Türkiye Rusya İlişkilerine Etkileri, (08.01.2013)
- T.C Ekonomi Bakanlığı, www.ibp.gov.tr, 07.01.2013
- Turkrus, www.turkrus.com, 02.08.2012
- TurkRus, www.turkrus.com, 16.06.2012
- Kobi-efor, www.kobi-efor.com.tr, 09.02.2013
- Özalp, A., Türk Ekonomi Bankası (TEB) Eğitim Notları
- Gültekin, S., Mustafa S., (2008); Dış Ticaret İşlemleri Muhasebesi, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- Gumrukleme, www.gumrukleme.com.tr, 08.05.2013
- Business Studies, www.fetsystem.com, 25.04.2013
- Yamak, R., Korkmaz, A., Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi,Sayı:2 2005 – 11-29
- Yükseler Z., Türkan E., Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Yönelimler ve Yansımalar
- Tokdemir, E., Dış Ticaret Hadleri
- Yıldırım, N., (1979), Kapitalizmin Gelişim Sürecinde Yeni Aşama, Uluslararası Şirketler, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Yeldan, E., (2000), "Kapitalizmin Son İki Küreselleşme Evresi Üzerine Gözlemler", İktisat Dergisi, Ekim, Sayı: 406.
- Baldemir, E., Keskiner, A., Devalüasyon, Para, Reel Gelir Değişkenlerini Dış Ticaret Üzerine Etkisinin Panel Data Yöntemiyle Türkiye İçin İncelenmesi

Şimşek, M., İhracata Dayalı-Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi, 1960–2002, D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi Cilt:18 Sayı:2, Yıl:2003, ss:43- 63

Doğanlar M., Bal, H. ve Özmen, M. (2006) Türkiye ile Almanya Arasındaki Dış Ticaretin Ekonometrik Analizi ve Gümrük Birliği Sonrası Karşılaştırma İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Yıl:21, 50-65.

Sarac, C.Ö. İktisat Mecmua Etütler, sf.4-5-6-7

TÜİK, www.tuik.gov.tr , 09.02.2013

T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, 18.02.2013

AHaber, www.ahaber.com.tr,09.02.2013

<http://www.dunya.com/turkiyenin-notu-krizle-bogusan-ulkeler-seviyesine-yukseldi-192355h.htm> , (18.05.2013)

TCMB, www.tcmb.gov.tr ,23.04.2013

Stanley Fisher – Prof.Dr. Vildan Seri'den aktaran Ekodialog

TCMB, Ödemeler Dengesi, 23.04.2013

<http://intrade.fatih.edu.tr/?ultiha>, (09.02.2012)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78D45D5F-19DB-2C7D-3DEB92A25DCCD64F> (27.04.2013)

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=12, (27.04.2013)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF#> , (15.01.2013)

<http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html>, (19.01.2013)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78D45D5F-19DB-2C7D-3DEB92A25DCCD64F> (18.04.2013)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78D45D5F-19DB-2C7D-3DEB92A25DCCD64F> (10.01.2013)

http://www.tmb.org.tr/arastirma_yayinlar/tmb_gundem_dergi_2012.pdf , (10.02.2013)

<http://www.turkiye-turkmenistan.com/?p=7182> , (10.02.2013)

http://www.tmb.org.tr/arastirma_yayinlar/tmb_gundem_dergi_2012.pdf , (12.02.2013)

<http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html> , (19.01.2013)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78D45D5F-19DB-2C7D-3DEB92A25DCCD64F> (10.03.2013)

<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=2> (10.03.2013)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, s.7

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, s.8

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-federasyonu-siyasi-iliskileri.tr.mfa> , (10.02.2013)

<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/rusya.htm> , (28.11.2012)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya#Co.C4.9Frafya_ve_.C4.B0klim , (30.11.2012)

<http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=731> , (10.02.2013)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2012, s.5

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=369&dil=TR&ulke=RF> , (19.01.2013)

http://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/4024/Rusya_Federasyonu_%c3%9clke_B%c3%bcIteni.html , (15.01.2013)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2012, s.1

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=369&dil=TR&ulke=RF>,
(20.01.2013)

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-hab.cfm?haberkodu=1201140>, (05.12.2012)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.35

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.36

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.37

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-hab.cfm?haberkodu=1201140>, (21.11.2012)

http://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/4024/Rusya_Federasyonu_%c3%9clke_B%c3%bc%blteni.html, (10.01.2013)

Tezelmen, C., 200 Soruda Rusya Federasyonu Mali Mevzuatı, Nexia Türkiye Yayını

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.26

<http://www.turkrus.com/haber-hatti/59307/pwc-raporu-2050de-rusya-ve-turkiye-ekonomisi-batili-devletleri-geride-birakacak-.html>, (18.01.2013)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.32

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.33

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.34

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.35

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Rusya%20Federasyonu>, (08.01.2013)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.58

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-hab.cfm?haberkodu=1201172>, (19.01.2013)

<http://www.counsellors.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=1166&dil=TR&ulke=RF>,
(11.02.2013)

Türk Ekonomi Bankası A.Ş. (TEB), Bankacılık İlişkileri Departmanı, (14.12.2012)
(e-posta ile alınmıştır)

Rusya Bankacılık Sistemi ve Dış Ticaret İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, ZHYLDYZ CHONDOEVA, İSTANBUL, 2010

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2012, s.101

<http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/3240>, (15.02.2013)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.142,143

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/connect/economylib4/en/home/activity/sections/specialEconomicAreas/main/>, (13.01.2013)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yatırım İmkanları, 2012, s.2

<http://haberrus.com/economics/2012/09/19/rusyada-ozel-ekonomi-bolgeleri-yatirimcileri-gulumsetiyor.html>, (25.12.2012)

Büyükakıncı E, Soğuk savaştan günümüze Türkiye-Rusya ilişkileri, (15.01.2013)

Ökten, K., 2008, Montreux Boğazlar Sözleşmesi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

The Economist Intelligence Unit, Russia Country Report, www.eiu.com, 24.12.2012
<http://www.rusya.ru/TurkiyeRusya.htm>, (10.02.2013)

<http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=449159>, (21.12.2012)

http://www.bbc.co.uk/turkce/cep/haberler/2012/12/121203_russia_turkeyanalysis.shtml, (10.02.2013)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar, 2011, s.126,127,128

<http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html>, (20.01.2013)

T.C.Moskova Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Yıllık Raporlar 2011, s.129

DEİK Rusya Ülke Bülteni, s.7 DEİK, www.deik.org.tr, 20.11.2012

www.tanitma.gov.tr/Eklenti/5026,pazar-raporlari2013moskova.ppt?1, (20.01.2013)

BNP Paribas Rusya Federasyonu Kurumsal ve Yatırım Bankacılığı Bölümü, (11.10.2012) (e-posta ile Rusya'dan alınmıştır)

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=RF>, (26.12.2012)

<http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/kafkaslar/3104-rusya-federasyonunun-etnik-yapisi-ve-cecenistan-uzerindeki-mucadelesi> (03.03.2013)

http://www.turkey.mid.ru/hakk_t02.html (01.03.2013)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Putin (03.03.2013)

<http://novorossisk.bk.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=154804>, (26.01.2013)

T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, (24.12.2012 ve 15.03.2013)

<http://www.krasnodar.ru/en/content/565/show/14753/>, (18.12.2012)

<http://www.investkuban.ru/en/page1.html>, (16.12.2012)

http://turkish.ruvr.ru/2012_12_14/Krasnodar-Moskovayi-geride-birakti/, (14.12.2012)

<http://minecora.ru/content.php?id=5&pid=106&cid=1>, (20.12.2012)

T.C. Novorossisk Ticaret Ataşesi İle Yapılan Telefon Görüşmesi, 08.05.2013

http://www.kafkasfederasyonu.org/haber/federasyon/2012/180712_adigey.htm, (25.01.2013)

<http://dostlukkulubu.org>, (23.09.2012)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF#>, (25.12.2012)

<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=7>, (15.12.2012)

RF Adıgey Cumhuriyeti Ekonomik Gelişim ve Ticaret Bakanlığı, (25.11.2012)

T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, (24.01.2013)

Krasnodar Bölgesi Dış Ekonomik Aktiviteler Bölümü, www.kubanexport.com, (24.12.2012)

BNP Paribas Moskova, Kurumsal Bankacılık Bölümü, 24.12.2012

T.C. Novorossisk Ticaret Ataşeliği, 15.03.2013

<http://www.kubanexport.com/catalog.php>, (24.12.2012)

<http://www.hazine.org.tr/tr/index.php/ekonomi/ekonomik-goestergeler>, (15.12.2012)

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=12, (24.12.2012)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF#> , (05.01.2013)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=78D45D5F-19DB-2C7D-3DEB92A25DCCD64F>, (15.12.2012)

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=RF>, (13.01. 2013)

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=RF>, (28.12.2012)

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=368&dil=TR&ulke=RF>, (30.12.2012)

<http://www.ibp.gov.tr/pg/section-pg-ulke.cfm?id=Rusya%20Federasyonu>, (05.01.2013)

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=829&dil=TR&ulke=RF>, (08.02.2013)

<http://www.musavirlikler.gov.tr/altdetay.cfm?AltAlanID=829&dil=TR&ulke=RF>, (20.01.2013)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=index&CFID=596719&CFTOKEN=6674 7527>, (20.01.2013)

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=12 , (20.01.2013)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF>, (15.01.2013)

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=index&CFID=596719&CFTOKEN=6674 7527> , (17.01.2013)

T.C.Novorossisk Başkonsolosluğu, www.novorossisk.bk.mfa.gov.tr, (26.01.2013 ve 15.03.2013)

<http://www.facebook.com/NovorossiskBK?fref=ts>, (27.01.2013)

(www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=39 ,(09.02.2013)

- <http://file.setav.org/Files/Pdf/kredi-derecelendirme-kuruluslari-alternatif-arayislar.pdf>,
(11.02.2013)
- <http://www.ahaber.com.tr/Ekonomi/2013/01/29/turkiyenin-kredi-notu-seruveni>, (09.02.2013)
- <http://www.tcmb.gov.tr/odemedenge/odemet.pdf>, (09.02.2013)
- http://www.ekodialog.com/konular/odem_deng.html, (08.02.2013)
- Fisher S., - Serin V., “Ödemeler Dengesi”
http://www.ekodialog.com/Konular/odem_deng.html (10.02.2013)
- http://www.rsfmradio.com/2012_12_03/Rusya-ile-11-konuda-imza/, (10.02.2013)
- <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>,
(19.02.2013)
- Yükseler Z., Türken E., Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm:
Küresel Yönelimler ve Yansımalar
- <http://www.fetsystem.com/businessstudies/what-affects-international-trade> (25.04.2013)
- <http://www.ekodialog.com/Makaleler/ihracatin-temel-sorunlari-makale.html>
- <http://idari.cu.edu.tr/dergi/2012/Kocak2.2012.2.pdf>
- Sarc Ö.C, Etütler, sf.4-5-6-7
- <http://journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/iktisatmecmua/article/viewFile/12569/11798>
- [http://www.belgeler.com/blg/191r/trkiye-nin-di-ticaretinin-yapisal-dnm-1980-2007-
structural-transformation-of-the-foregin-trade-in-turkey-1980-2007](http://www.belgeler.com/blg/191r/trkiye-nin-di-ticaretinin-yapisal-dnm-1980-2007-structural-transformation-of-the-foregin-trade-in-turkey-1980-2007)
- <http://www.gumruklem.com.tr/gumruklem-terimleri-sozlugu/ihracat-nedir/> (08.05.2013)
- T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, (24.01.2013)

8. EKLER

8.1. EK – 1 : İHRACATTA DEVLET DESTEKLERİ

Ülkeler üretimi, istihdamı, ihracatı ve yatırımları arttırmak için çeşitli destekler verirler, Türkiye de bu kapsamda 2 önemli kurum aracılığı ile teşvikler sunar. Bunlardan biri T.C. Ekonomi Bakanlığı destekleri diğeri de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) destekleridir. Bu bölümde bu iki kurumun desteklerinden bahsedilecektir.

1.1. T.C. Ekonomi Bakanlığı Destek Programları :

Destek programları içinde Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarına Katılım Desteği, Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımları, İstihdam Yardımı, Yurt Dışı Fuarlara Katılım Desteği, Yurtdışı Birim Marka Ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi, Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi Ve Turquality®'Nin Desteklenmesi, Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği, Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği, Tasarım Desteği, Teknik Müşavirlik Hizmetleri Destekleri, Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımları, Özel Statülü Şirketlere Sağlanan Destekler, Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi yer almaktadır.

1.1.1 Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarına Katılım

Desteği

95/7 Sayılı Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ

Destek Amacı

Uluslararası nitelikteki yurtiçi ihtisas fuarlarının dış tanıtımının sağlanması ve uluslararası düzeyde katılımın artırılması amacına yönelik bir destektir. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca belirlenecek kriterlere uygun yerli organizatörlerin fuar öncesinde ve fuar süresince gerçekleştirecekleri tanıtım ve promosyon faaliyetlerine ilişkin giderlerin belli bir oranı karşılanmaktadır.

Kimler Yararlanabilir?

Organize eden firmalar yararlanabilmektedir.

Desteklenecek Fuarlar

- Tekstil-konfeksiyon-halı

- Deri (ayakkabı dahil)
- Taşıt araçları ve yan sanayi
- Gıda ve gıda teknolojisi
- Elektrik/elektronik sanayi
- Madeni eşya sanayi
- Toprak sanayi
- İnşaat malzemeleri
- Mobilya sanayi

Desteklenecek Harcamalar

- Fuar öncesi yapılan yurtdışı tanıtım faaliyetleri ı (% 50) Azami Destek (ABD Doları) 25.000
- Fuara davetli önemli yabancı alıcıların (2 kişi/ülke) ulaşım giderler Destek Oranı (% 50) Azami Destek (ABD Doları) 15.000
- Fuar süresince düzenlenecek seminer, konferans, panel ve ödüllü yarışmalara ilişkin giderler Destek Oranı(% 50) Azami Destek (ABD Doları) 5.000

Yetkili Kuruluş

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM)

Uygulamacı Kuruluş

İhracatçı Birliği Genel Sekreterliğ

1.1.2. Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi

97/5 Sayılı Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ

Destek Amacı

Türkiye'de ticari ve sınai faaliyette bulunan veya tarım ya da yazılım sektörlerinde iştigal eden şirketler tarafından çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyum sağlanabilmesini teminen akredite edilmiş kurum ve/veya kuruluşlardan alınacak kalite, çevre belgeleri ile insan can, mal emniyeti ve güvenliğini gösterir işaretler ile tarım ürünlerine ilişkin laboratuvar analizleri ve belgelendirme işlemleriyle ilgili harcamaların belirli bir bölümünün karşılanmasıdır.

Kimler Yararlanabilir?

- Türkiye'de ticari ve sınai faaliyette bulunan şirketler
- Tarım veya yazılım sektöründe iştigal eden şirketler
- Dış Ticaret Sermaye Şirketleri (DTSS)
- Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ)

Sağlanan Destek

- ISO 9000 serisi
- ISO 14000 serisi
- CE işareti
- Uluslararası nitelikteki diğer kalite,çevre belgeleri belgeleri ile insan can, mal emniyeti ve güvenliğini gösterir işaretler
- ISO 22000 gıda güvenliği yönetimi sistemi belgeleri
- Tarım ürünlerine ilişkin belgelendirme işlemleri ve olumlu sonuçlanmak kaydıyla laboratuvar analiz raporlarını alma masrafları (sadece belgelendirme masrafları)

Destek Şartı

Harcamaların belgelendirilmiş olması ve Türk Standartları Enstitüsü veya akredite edilmiş kuruluşlardan alınmasıdır.

Destek Oranı

% 50

Azami Destek Tutarı

25.000 ABD Doları

Başvuru Süresi

Belgeyi aldıktan sonra 6 ay içinde başvurulması gerekmektedir.

Yetkili Kuruluş

DTM

Uygulamacı Kuruluş

İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği

1.1.3. Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımları**98/10 Sayılı Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Yardımına İlişkin Tebliğ**

Mezkur Tebliğ kapsamındaki düzenlemeler doğrultusunda Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Projeleri:

- Yeni bir ürün üretilmesi,
- Ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi,
- Maliyet düşürücü ve standart yükseltici mahiyette yeni tekniklerin uygulanması,

- Üretimle ilgili olarak yeni bir teknoloji geliştirilmesi veya yeni teknolojinin yurt koşullarına uyumu konusunda bilimsel esaslara uygun ve araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin her safhasını belirleyecek mahiyette hazırlanacak çalışma ve teknoloji uyarlamasını, ifade etmektedir.
  - Yetkili Kuruluş : Ekonomi Bakanlığı
  - Başvuru Mercii : TTGV
  - Yararlananlar : Sanayi kuruluşları, yazılım geliştirmeye yönelik firmalar/kuruluşlar ile sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın firma düzeyinde katma değer yaratan bütün kuruluşlardır.
- Desteğin Kapsamı
Projelere Sermaye Desteği Sağlanması
- Yetkili Kuruluş : Ekonomi Bakanlığı
  - Uygulamacı Kuruluş: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)
  - Destek Oranı : % 50

TTGV ile proje sahibi kuruluş arasında bir sözleşme imzalanması esasına dayanmaktadır. Sermaye desteği iki şekilde sağlanmaktadır:

a) *Ürün Geliştirme Projelerine Sermaye Desteği*

Ticari değeri olan yeni ürün oluşturulması veya mevcut ürünlerin rekabet gücünün yükseltilmesine ya da bu amaçla üretim yöntemi, sistemi ve tekniklerinin araştırılmasına ve geliştirilmesine yönelik AR-GE projelerine, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan projeyi yürüten sanayi kuruluşunu teşvik eder nitelikte destek sağlanmasıdır.

- **Azami destek süresi : 2 yıl**
- **Azami destek tutarı : 1 milyon \$**

b) *Stratejik Odak Konuları Projelerine Sermaye Desteği*

“Stratejik Odak Konuları Projeleri”, ülkemizde mevcut sanayi yapısı, teknoloji ve insan birikimi ile uluslararası karşılaştırmalı üstünlüklerin dinamiği esas alınarak, hangi alanlarda teknolojik projeler yürütülmesinde yarar bulunduğunu veya araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin ülkemizde gelişip yaygınlaşması için alınması gereken tedbirleri tespit eden projelerdir.

Ürün geliştirme projeleri sonucunda ticari uygulamaya geçilmesi halinde, projeye sağlanan sermaye destek miktarı, projeyi yöneten kuruluş veya ticari uygulamayı başlatan üçüncü şahıslar tarafından, faiz oranları üzerinden DFİF'e geri ödenir.

- **Destek oranı : Proje giderlerinin tümü**
- **Azami destek tutarı : 100.000 \$**
- **Azami destek süresi : 1 yıl**

1.1.4. İstihdam Yardımı

2000/1 İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ

Destek Amacı

Sektörel Dış Ticaret Şirketi unvanını haiz firmaların münhasıran dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yönetici ve eleman istihdamının sağlanması amaçlanmaktadır.

Kimler Yararlanabilir

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ)

Destek Oranı

% 75

Destek Süresi

En fazla 1 yıl

Desteklenen Harcamalar

Bir SDŞ'ye istihdam edeceği en fazla bir yönetici ile iki elemanın ücretleri için ve bir defa destek sağlanmasıdır.

Destek Kapsamında Çalışan Sayısı

- SDŞ'lerin ilk defa istihdam edecekleri, konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli
- Yöneticinin toplam azami 18.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasını aşmamak üzere yıllık brüt maaşlarının % 75'i
- Elemanların toplam azami 9.000 ABD Doları karşılığı Türk Lirasını aşmamak üzere yıllık brüt maaşlarının % 75'i

Uygulamacı Kuruluş

DTM (İhracat Genel Müdürlüğü)

1.1.5. Yurt Dışı Fuarlara Katılım Desteği

2009/5 Sayılı Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ

Destek Amacı

Firmalarımızın yurt dışı fuarlara iştiraki ve sektörel nitelikteki uluslararası fuarlara bireysel katılımlarının sağlanması ile Türk ihraç ürünlerinin tanıtılması ve pazarlanması suretiyle desteklenmesidir.

Kimler Yararlanabilir

Yurt dışı fuar organizasyonu gerçekleştiren organizatörler ve söz konusu fuara iştirak eden firma ve kuruluşlar ile sektörel nitelikteki uluslararası fuarlara bireysel katılım sağlayan firma ve kuruluşlardır.

Başvuru Şekli

Gerekli tüm bilgi ve belgeler fuarın bitiş tarihinden en geç üç ay içerisinde; yurt dışı fuar organizasyonlarında; katılımcı ve/veya organizatör tarafından Müsteşarlıkça belirlenecek İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerine, bireysel düzeyde uluslararası fuar katılımlarında ise; katılımcı tarafından katılımcının üretim konusuyla ilgili üye olduğu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerine intikal ettirilir. Katılımcının bireysel olarak katılım sağlayacağı, Müsteşarlıkça destek kapsamına alınmış bulunan sektörel nitelikteki uluslararası fuarın başlama tarihinden en az on beş gün önce, destek müracaatında bulunacağı İhracatçı Birliği Genel Sekreterliğine fuarın yetkili organizatörü tarafından düzenlenen, boş stand ve/veya standart donanımlı stand metrekare fiyatını gösteren yer tahsis belgesi veya faturasını ibraz eder.

Sağlanan Destek

Yurt Dışı Fuarlarda Katılımcıların Desteklenmesi

Yurt Dışı Fuar Organizasyonlarında, katılımcı tarafından organizatöre ödenen katılım bedelinin % 50'si destek kapsamında katılımcıya ödenir.

Katılımcının SDŞ olması durumunda, organizatöre ödenecek katılım bedelinin % 75'i destek kapsamında katılımcıya ödenir.

Üretici/İmalatçı organizasyonlarının katılacağı yurtdışı fuarlarda katılım bedelinin % 75'i destek kapsamında katılımcıya ödenir.

Yurt Dışı Fuarlara İlişkin Organizatör Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Müsteşarlıkça görevlendirilen organizatör tarafından yapılan tanıtım faaliyetlerine yönelik harcamalar, tüm katılımcıların toplam katılım bedelinin % 25'ini geçmemek üzere; yurt dışı fuarın genel nitelikli olması halinde % 75 oranında destekten yararlandırılır.

Sektörel Türk İhraç Ürünleri Fuarları ve sektörel nitelikteki uluslararası fuarlara Milli Katılımlarda, Müsteşarlıkça verilecek ön uygunluğa istinaden, fuar konusu sektörün tanıtımına yönelik gerçekleştirilecek gösteri/etkinlik/trend alanı harcamaları % 75 oranında desteklenir.

Bireysel Katılımların Desteklenmesi

Müsteşarlıkça belirlenerek ilan edilen yurt dışında düzenlenen sektörel nitelikteki uluslararası fuarlara Bireysel Katılım gerçekleştirilmesi durumunda; katılımcının fuarın yetkili organizatörüne ödeyeceği boş stand ve/veya standart donanımlı stand kirasının ve nakliye harcamalarının % 50'si,

Katılımcının SDŞ olması durumunda, boş stand ve/veya standart donanımlı stand kirasının tamamı ve nakliye harcamalarının % 75'i,

Üretici/İmalatçı organizasyonlarının katılacağı sektörel nitelikli uluslararası fuarlar için, boş stand ve/veya standart donanımlı stand kirasının ve nakliye harcamalarının % 75'i,

Hedef Ülke Bazında İlave Fuar Desteği ve Geçici İlave Fuar Desteği

İhracatımızın lke ve pazar açısından çeşitlendirilmesi ve firmalarımızın hedef pazar olarak nitelenen ülkelere ynlendirilebilmelerini teminen her yıl belirlenen 15 hedef ülkede düzenlenecek fuarlara iştirak eden katılımcıların % 50 destek oranına 20 puan ilave destek sağlanır.

Bu Tebliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıl süre içerisinde gerçekleştirilecek fuarlara iştirak eden katılımcıların % 50 destek oranına 10 puan ilave destek sağlanır.

Yetkili Kuruluş

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM)

Uygulamacı Kuruluş

İhracat Birliği Genel Sekreterliği

1.1.6. Yurtdışı Birim Marka Ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi

2010/6 Sayılı Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ

Kimler Yararlanabilir

Türkiye'de snai ve/veya ticari faaliyet gösteren şirketler ile İşbirliği Kuruluşları

Destek Süresi ve Sayısı

4 yıl ve 15 (onbeş) yurt dışı birim

Başvuru Süresi

6 ay

Birim Kira Giderlerinin Desteklenmesi

Türkiye'deki ana şirket doğrudan birim açabileceği gibi yurt dışında faaliyet gösteren şirketi veya şubeleri de birim açabilir. Bu durumda yurt dışındaki şirket ile Türkiye'deki ana şirket arasında organik bağın olması gerekir. Destek demesi yurt dışı ortaklık oranına göre hesaplanır. Yurt dışı şirketin, Türkiye'deki ana şirketin kuruluş tarihinden sonra açılması gerekir. İşbirliği Kuruluşlarının kiralayacakları yurt dışı birimlerin kira giderleri de desteklenir. Desteklerden yararlanan birimlerde, Türkiye'de üretilen ürünlerin pazarlanması gerekir.

I. Snai ve ticari şirketler veya bu şirketlerle aralarında organik bağ bulunan ve yurt dışında faaliyet gösteren şirket veya şubeleri ile İşbirliği Kuruluşları tarafından yurt dışında açılan birimlerinin kira giderleri; Açılan birimin mağaza olması halinde % 60 oranında ve yıllık en fazla 120.000 ABD Dolarına kadar, Açılan birimin ofis, showroom, depo veya reyon olması halinde % 60 oranında ve yıllık en fazla 100.000 ABD Dolarına kadar,

II. Ticari şirketler veya bu şirketlerle aralarında organik bağ bulunan ve yurt dışında faaliyet gösteren şirket veya şubeleri tarafından yurt dışında açılan birimlerinin kira giderleri; Açılan birimin mağaza olması halinde % 50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 ABD Dolarına kadar, Açılan birimin ofis, showroom, depo

veya reyon olması halinde % 50 oranında ve yıllık en fazla 75.000 ABD Dolarına kadar, Türkiye'deki ana şirket ile yurt dışındaki şirket arasında organik bağı gösteren şartlar: Şirketin tüzel kişilik olarak yurt dışındaki şirkete ortak olması,

Şirketin tüm ortaklarının yurt dışındaki şirkete ortak olması, Şirketin, en az % 51'ine sahip ortak veya ortaklarının, şirket adına yurt dışında şirket açmak için yetkilendirilmesi koşuluyla, yurt dışında açılan şirkete ortak olması, Şirketin halka açık olması halinde; halka açıklık oranı düştükten sonra şirketin %51'ine sahip ortak ya da ortakların şirket adına yurt dışında şirket veya birim açmak için yetkilendirilmesi koşuluyla, yurt dışında açılan şirkete ortak olması.

Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Şirketler ve İşbirliği Kuruluşlarınca yurt dışına yönelik olarak gerçekleştirilen görsel ve yazılı tanıtım, sponsorluk, yurt dışı birimlerinin internet sayfasına ilişkin tasarım, reklâm panoları, yabancı dilde hazırlanmış firma katalogları, broşürler, eşantiyon ve tanıtım malzemeleri, elektronik ortamda tanıtım sitelerine verilen reklâm giderleri desteklenir. Yurt dışında gerçekleştirilen reklâm, tanıtım ve pazarlama giderleri; % 60 oranında ve her bir ülke için yıllık en fazla 150.000 ABD Dolarına kadar desteklenir. Desteklenen yurt dışı birimi bulunmayan ancak yurt içi ve tanıtım yapacağı ülkede marka tescil belgesine sahip şirketlerce, Türkiye'de üretilen ürünlerle ilgili olarak yurt dışında gerçekleştirilen reklâm, tanıtım ve pazarlama giderleri, % 60 oranında ve yıllık en fazla 250.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.

Yurt Dışı Marka Tescil Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Şirketlerin yurt içi marka tescil belgesine sahip oldukları markalarının yurt dışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri, % 50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Dolarına kadar desteklenir. Sektörel bazda Müsteşarlıkça belirlenen hedef ve öncelikli ülkelere yönelik olması durumunda destek oranı 10 (on) baz puan artırılır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında coğrafi olarak kişi başına düşen milli geliri Türkiye ortalamasının % 75'inin altında kalan ve 12 Düzey II bölgesinde merkezi bulunan şirketler ve İşbirliği Kuruluşlarınca gerçekleştirilmesi durumunda destek oranı 20 baz puana kadar artırılabilir.

Yetkili Kuruluş

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM)

Yurtdışında Onay Yeri

Ticaret Müsteşarlığı/Ataşeliği veya Konsolosluk

Uygulamacı Kuruluş

İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği

1.1.7. Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi Ve Turquality®'Nin Desteklenmesi

Tebliğ No: 2006/4)'de Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (TEBLİĞ NO: 2012/6)

MADDE 1 – Bu Tebliğ, Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 7/12/2012 tarihli ve 2012/9 sayılı Kararına istinaden hazırlanmıştır.

MADDE 2 – 24/5/2006 tarihli ve 26177 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY®’nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2006/4)’in 9 uncu maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“(1) Kuruluşların iştegal sahasına giren ürünlerinin yurtdışı pazarlarda markalaşması amacıyla gerçekleştirecekleri tanıtım, reklam ve pazarlama projelerine ilişkin [görsel ve yazılı tanıtım, gösteri (show), defile, ülke imaj kampanyası, pazar araştırması, sponsorluk, marka-promosyon ajansı, fuar katılımı, internet sitesi tasarımı, basın-halkla ilişkiler, stratejik danışmanlık giderleri ve benzeri] harcamaları,

a) Birlikler için %80 oranında ve proje başına yıllık en fazla 250.000 ABD Doları tutarında,

b) Üretici Dernekleri ve Üretici Birlikleri için %50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 ABD Doları tutarında,

desteklenir.”

MADDE 3 – Aynı Tebliğin 10 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 10 – (1) Şirketlerin, Bakanlık tarafından Marka Destek Programı kapsamına alındığı tarihten sonra;

a) Patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile destek kapsamına alınan markalarının yurtdışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları,

b) Stratejik İş Planlarında hedef pazarlar olarak belirtecekleri ülkelerde, destek kapsamına alınan markaları ile ilgili olarak gerçekleştirecekleri tanıtım, reklam ve pazarlama faaliyetlerine [görsel ve yazılı tanıtım, gösteri (show), defile, ülke imaj kampanyası, pazar araştırması, sponsorluk, marka-promosyon ajansı, zincir marketlerin raflarına girebilmek için bir defaya mahsus ödenen listeleme bedeli, periyodik mağaza dergilerinde yer alma, internet sitesi tasarımı, fuar katılımı, basın-halkla ilişkiler, doğrudan pazarlama (direct mailing), çağrı merkezi hizmeti satın alınması, vb.] ilişkin harcamaları, %50 oranında ve yıllık en fazla 300.000 ABD Doları,

c) Stratejik İş Planlarında hedef pazarlar olarak belirtecekleri ülkelerde destek kapsamına alınan markaları ile ilgili olarak açtıkları mağaza/lokanta/kafe, ofis, depo ve satış sonrası servis hizmeti veren birimlere ilişkin;

1) Brüt kira (depo için ardiye gideri, vergi/resim/harç dahil), belediye giderleri, anılan birimlerin kiralanmasına yönelik uygun mahal araştırması ve komisyon harcamaları ile hukuki danışmanlık giderleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 600.000 ABD Doları,

2) Kiralanan birimin konsept mimari çalışma ve kurulum/dekorasyon giderleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 300.000 ABD Doları,

ç) Stratejik İş Planlarında hedef pazarlar olarak belirtecekleri ülkelerde faaliyet gösteren ve farklı markaların satıldığı teşhir mekanı (showroom)/büyük mağazalar (department store)/marketlerde destek kapsamına alınan markalarıyla ilgili olarak kiraladıkları reyon, raf, dekorasyonlu köşe (shop in shop), kiosk, stand (floor display) vb. tahsis edilmiş satış alanlarına ilişkin brüt kira (vergi/resim/harç dahil), belediye giderleri, komisyon, hizmet, konsept mimari çalışmaları harcamaları ile anılan birimlerin kiralanmasına yönelik uygun mahal araştırması ile hukuki danışmanlık giderleri ve bu birimlere ilişkin kurulum/dekorasyon giderleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları,

d) Stratejik İş Planlarında hedef pazarlar olarak belirtecekleri ülkelerde destek kapsamına alınan markalı ürünlerinin satışı amacıyla açtıkları teşhir mekanlarına (showroom) ilişkin brüt kira (vergi/resim/harç dahil), belediye giderleri, komisyon, hizmet, konsept mimari çalışmaları harcamaları ile anılan birimlerin kiralanmasına yönelik uygun mahal araştırması ile hukuki danışmanlık giderleri ve bu birimlere ilişkin kurulum/dekorasyon giderleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları,

e) Çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyum sağlanabilmesi ve mağaza/lokanta/kafe açılışı ve işletilmesini teminen gerçekleştirilen; kalite, hijyen, çevre belgeleri ile insan can, mal emniyeti, ve güvenliğini gösterir işaretlere ilişkin danışmanlık dahil her türlü giderleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları,

f) Destek kapsamına alınan markaları ile ilgili olarak franchise vermeleri halinde, franchising sistemi ile yurtdışında açılacak ve faaliyete geçirilecek yıllık en fazla 10 mağazaya ilişkin;

1) Kurulum/dekorasyon harcamaları, %50 oranında ve mağaza başına en fazla 50.000 ABD Doları,

2) Kira giderleri %50 oranında, mağaza başına en fazla iki yıl süresince ve yıllık mağaza başına azami 50.000 ABD Doları,

g) Kurumsal kimlik oluşturulması, stratejik şirket yapılandırılması, kalite kontrol sistemi oluşturulması, moda ve trendler, gastronomi, ürün ve ambalaj tasarımı, stratejik pazarlama, perakende operasyonlar, şirket kuruluşu, mağaza açılması ve işletilmesi, uluslararası ihracat ve hukuk, risk yönetimi, uluslararası pazarlarda rekabet avantajını artırıcı diğer her türlü iş yönetimi kapsamında satın alacakları danışmanlık giderleri ile Bilgisayarlı Tasarım (CAD), Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP), Tedarik Zinciri Yönetimi (SCM), Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM), Kurumsal Performans Yönetimi (EPM), Perakende Yönetimi vb. bilgi yönetimi kapsamında satın alacakları veya kiralayacakları yazılım ürünlerinin lisansları ve bunların yıllık bakım-güncelleme bedelleri ile yazılımların devreye alınması, iyileştirilmesi ve idamesi için yapacakları danışmanlık, eğitim ve dış kaynak kullanımı harcamaları, %50 oranında ve yıllık en fazla 500.000 ABD Doları,

ğ) Destek kapsamına alınan markalı ürünleriyle ilgili, destek kapsamındaki şirket veya harcama yetkisi verilen şirket tarafından istihdam edilen moda/endüstriyel ürün tasarımcısı, aşçı/şef giderleri, aynı anda azami 3 kişi için, %50 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları,

h) Şirketlerin bu maddenin birinci fıkrasının (c), (ç) ve (d) bentleri çerçevesinde açtıkları birimlerinin kirasının ciroya (depo için kullanılan palet miktarına) bağlı olması durumunda; Bakanlık tarafından uygun görülen temel kira tutarı [temel kira uygulamasının bulunmadığı birimlerde, yalnızca cironun yüzdesinden oluşan (depo için kullanılan palet miktarına göre hesaplanan) ve Bakanlık tarafından incelenen ilk kira tutarı, temel kira kabul edilir] ile söz konusu temel kira tutarının %50'sine kadar olan ciro kirası, ilgili bentlerde belirtilen limitler dâhilinde, desteklenir.

(2) Şirketlerin bu maddenin birinci fıkrasında düzenlenen desteklerden yararlanabilmesi için; kapsamdaki markalarına ve ilgili destek dönemine ilişkin olarak, Bakanlık tarafından yetkilendirilen danışmanlık şirketlerince gerçekleştirilecek Gelişim Yol Haritası çalışmasını yaptırmaları zorunludur. Şirketlerin bu fıkra uyarınca yaptığı harcamalar, ilgili destek dönemi için en fazla 200.000 ABD Doları ve %75 oranında desteklenir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık tarafından belirlenir.”

MADDE 4 – Aynı Tebliğin 11 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“**MADDE 11** – (1) TURQUALITY® Komitesi tarafından TURQUALITY® destek programı kapsamına alınan şirketlerin;

a) Patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile TURQUALITY® Sertifikasını haiz markalarının yurtdışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri,

b) Çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyum sağlanabilmesi ve mağaza/lokanta/kafe açılışı ve işletilmesini teminen gerçekleştirilen; kalite, hijyen, çevre belgeleri ile insan can, mal emniyeti, ve güvenliğini gösterir işaretlere ilişkin danışmanlık dahil her türlü giderleri,

c) TURQUALITY® Sertifikasını haiz markalı ürünleriyle ilgili, destek kapsamındaki şirket veya harcama yetkisi verilen şirket tarafından istihdam edilen moda/endüstriyel ürün tasarımcısı, aşçı/şef giderleri, aynı anda azami 5 kişi için,

ç) TURQUALITY® Sertifikasını haiz markalı ürünleriyle ilgili olarak Stratejik İş Planlarında hedef pazarlar olarak belirtecekleri ülkelerde gerçekleştirilen tanıtım, reklam ve pazarlama faaliyetlerine [görsel ve yazılı tanıtım, gösteri (show), defile, fuar katılımı, ülke imaj kampanyası, pazar araştırması, sponsorluk, marka-promosyon ajansı, zincir marketlerin raflarına girebilmek için bir defaya mahsus ödenen listeleme bedeli, periyodik mağaza dergilerinde yer alma, internet sitesi tasarımı, basın-halkla ilişkiler, doğrudan pazarlama (direct mailing), çağrı merkezi hizmeti satın alınması, vb.] ilişkin harcamaları,

d) TURQUALITY® Sertifikasını haiz markalı ürünleriyle ilgili olarak Stratejik İş Planlarında hedef pazarlar olarak belirtilen ülkelerde;

1) Açtıkları, aynı anda azami 50 adet mağaza/lokanta/kafeye ilişkin;

i) Brüt kira (depo için ardiye gideri, vergi/resim/harç dahil), belediye giderleri, anılan birimlerin kiralanmasına yönelik uygun mahal araştırması ve komisyon harcamaları ile hukuki danışmanlık giderleri,

ii) Kiralanan birimin konsept mimari çalışma ve kurulum/dekorasyon giderleri, mağaza/lokanta/kafe başına azami 200.000 ABD Doları,

2) Açtıkları ofis, depo, showroom, satış sonrası servis hizmeti veren birimler ile farklı markaların satıldığı teşhir mekanı (showroom) / büyük mağazalar (department store) / marketlerde kiraladıkları reyon, raf, dekorasyonlu köşe (shop in shop), kiosk, stand (floor display) vb. tahsis edilmiş satış alanlarına ilişkin;

i) Brüt kira (depo için ardiye gideri, vergi/resim/harç dahil), belediye giderleri, anılan birimlerin kiralanmasına yönelik uygun mahal araştırması ve komisyon harcamaları ile hukuki danışmanlık giderleri,

ii) Kiralanan birimin konsept mimari çalışma ve kurulum/dekorasyon giderleri birim başına azami 200.000 ABD Doları,

3) Franchise vermeleri halinde, franchising sistemi ile yurtdışında faaliyete geçirilecek, 5 yıllık destek süresi boyunca toplam azami 100 mağaza için,

i) Kira giderleri, aynı mağaza için en fazla iki yıl süresince ve yıllık mağaza başına azami 200.000

ABD Doları,

ii) Kurulum/Dekorasyon harcamaları mağaza başına azami 100.000 ABD Doları,

4) Şirketlerin bu maddenin birinci fıkrasının (d) bendinin 1 ve 2 numaralı alt bentleri çerçevesinde açtıkları birimlerin kirasının ciroya (depo için kullanılan palet miktarına) bağlı olması durumunda; Bakanlık tarafından uygun görülen temel kira tutarı [temel kira uygulamasının bulunmadığı birimlerde, yalnızca cironun yüzdesinden oluşan (depo için kullanılan palet miktarına göre hesaplanan) ve Bakanlık tarafından incelenen ilk kira tutarı, temel kira kabul edilir] ile söz konusu temel kira tutarının %50'sine kadar olan ciro kirası,

e) Kurumsal kimlik oluşturulması, stratejik şirket yapılandırılması, kalite kontrol sistemi oluşturulması, moda ve trendler, gastronomi, ürün ve ambalaj tasarımı, stratejik pazarlama, perakende operasyonlar, şirket kuruluşu, mağaza açılması ve işletilmesi, uluslararası ihracat ve hukuk, risk yönetimi, müşteri ilişkileri yönetimi (CRM), bilgi-işlem gibi uluslararası pazarlarda rekabet avantajını artırıcı diğer her türlü iş yönetimi kapsamında satın alacakları danışmanlık giderleri, Bilgisayarlı Tasarım (CAD), Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP), Tedarik Zinciri Yönetimi (SCM), Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM), Kurumsal Performans Yönetimi (EPM), Perakende Yönetimi vb. bilgi yönetimi kapsamında satın alacakları veya kiralayacakları yazılım ürünlerinin lisansları ve bunların yıllık bakım-güncelleme bedelleri ile yazılımların devreye alınması, iyileştirilmesi ve idamesi için yapacakları danışmanlık, eğitim ve dış kaynak kullanımı harcamaları,

%50 oranında desteklenir.

(2) Şirketlerin bu maddenin birinci fıkrasında düzenlenen desteklerden yararlanabilmesi için; kapsamdaki markalarına ve ilgili destek dönemine ilişkin olarak, Bakanlık tarafından yetkilendirilen danışmanlık şirketlerince gerçekleştirilecek Gelişim Yol Haritası çalışmasını yaptırmaları zorunludur. Şirketlerin bu fıkra uyarınca yaptığı harcamalar, ilgili destek dönemi için en fazla 200.000 ABD Doları ve %75 oranında desteklenir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık tarafından belirlenir.”

MADDE 5 – Aynı Tebliğin 12 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“**MADDE 12** – (1) Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) ve Birliklerin TURQUALITY® Programının yürütülmesi konusunda;

a) Marka/TURQUALITY® destek programı kapsamına alınacak/alınan şirketlerin iş yönetimi kalitesi, operasyonel mükemmellik düzeyi ve markalaşma potansiyellerinin belirlenmesi, performanslarının izlenmesi, program ve program kapsamındaki faaliyet ve işlemleri ile harcama belgelerinin içeriği, doğruluğu, rayicine uygunluğu vb. hususlar ile TURQUALITY® Programı kapsamında yapılan faaliyetlerle ilgili gerçekleştireceği her türlü denetim ve danışmanlık giderleri,

b) Marka/TURQUALITY® destek programı kapsamına alınan şirketlere yönelik olarak ürün ve üretim süreçlerinin iyileştirilmesi, operasyonel mükemmellik, stratejik konumlandırma-planlama, pazar haberdarlığı, pazarlama, markalaşma, perakendecilik, halkla ilişkiler, iletişim, reklam, vb. konularda gerçekleştireceği eğitim, seminer, rehberlik, danışmanlık vb. faaliyetlerine ilişkin giderleri,

c) TURQUALITY® Programının pazara giriş ve iletişim stratejisi kapsamında olumlu Türk malı imajının oluşturulması ve yerleştirilmesi için yurtiçi ve yurtdışında gerçekleştireceği her türlü halkla ilişkiler faaliyetleri (PR), Türk markalarının pazara giriş ve tutunmalarına yönelik gerçekleştireceği her

türlü organizasyonlara ilişkin giderler ile pazar istihbaratı, pazar haberdarlığı, ulusal ve uluslararası iş ilişkileri ağı (networking), sponsorluk vb. giderleri,

ç) TURQUALITY® Programının kurumsallaştırılması ve TURQUALITY® Sekretaryasına yönelik giderleri ile eleman istihdamı ve eğitimine ilişkin harcamaları,

d) TURQUALITY® Programının stratejisinin güncellenmesi, yenilenmesi, geliştirilmesi, uygulanması ve program kapsamında yapılacak stratejik çalışmalara ilişkin harcamaları ile bu konularda gerçek ya da tüzel kişilerden satın alacağı danışmanlık giderleri,

yıllık en fazla 35 milyon ABD Doları ve %100 oranında desteklenir.”

MADDE 6 – Aynı Tebliğin 14 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“**MADDE 14** – (1) Bu Tebliğin 10 uncu maddesinde düzenlenen destek unsurlarından yararlanmak için, şirketlerin başvuru formu ve ekindeki belgelerle doğrudan Bakanlığa müracaat etmesi, ön inceleme yapılması ve markanın Bakanlık tarafından Marka Destek Programı kapsamına alınması gerekmektedir.”

MADDE 7 – Aynı Tebliğin 15 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“**MADDE 15** – (1) Bu Tebliğin 11 inci maddesinde belirtilen destek unsurlarından yararlanmak için, şirketlerin başvuru formu ve ekindeki belgelerle doğrudan Bakanlığa müracaat etmesi, ön inceleme yapılması ve markanın Bakanlık/TURQUALITY® Komitesi tarafından TURQUALITY® Destek Programı kapsamına alınması gerekmektedir.”

MADDE 8 – Aynı Tebliğin 18 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“**MADDE 18** – (1) Bu Tebliğin 9, 10 ve 11 inci maddelerinde belirtilen desteğin başlangıç tarihi, kuruluş ve şirketlerin bu Tebliğin 13, 14 ve 15 inci maddeleri çerçevesinde Bakanlık/TURQUALITY® Komitesi tarafından destek kapsamına alındığı tarih olup, bu tarihten itibaren gerçekleştirilen harcama ve faaliyetler desteklenebilir. Ancak şirketlerin destek ödemesi her halükarda Stratejik İş Planları Bakanlık tarafından onaylandıktan sonra gerçekleştirilir.”

MADDE 9 – Aynı Tebliğin 22 nci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“(1) Yurtiçi tescili aynı şirket üzerine olan en fazla iki marka Tebliğin 10 ve/veya 11 inci maddeleri kapsamına alınabilir. Yurtdışı tescilin ise, yurtiçi tesciline sahip şirket ya da bu şirketin organik bağının bulunduğu şirkete ait olması gerekir.”

MADDE 10 – Aynı Tebliğin 29 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“**MADDE 29** – (1) Bu Tebliğin 9, 10, 11 ve 12 nci maddelerinde belirtilen destek unsurlarından yararlandırılacak olan kuruluş ve şirketlerin, Uygulama Usul ve Esaslarında düzenlenen belgeleri ibraz etmesi zorunludur. Bakanlık, şirket ve kuruluşların harcama ve faaliyetlerine ilişkin denetim/danışmanlık firmalarına rapor hazırlattırabilir.

(2) Şirket ve kuruluşların, Uygulama Usul ve Esaslarında düzenlenen belge ve faaliyetleri, ilgili Ticaret Müşavirliği/Ataşeliğinin onayına tabidir. Ticaret Müşavirliği/Ataşeliği'nin bulunmadığı ülkelerde, belgelerin ilgili Türk Konsolosluğu'na onaylatılması gerekmektedir.

(3) Gerekli incelemenin yapılmasını teminen Uygulama Usul ve Esaslarında belirtilen belgelerin, ödeme belgesi tarihinden itibaren en geç 6 ay (fuar katılımı başvuruları için 12 ay) içinde; otomasyon sisteminden yapılan başvuruyu müteakip şirketler tarafından üyesi oldukları İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine, Kuruluşlar tarafından doğrudan Bakanlığa, ibraz edilmesi gerekmektedir.

(4) Usulüne uygun başvuru süresi olarak belirlenen 6 aylık (fuar katılımı başvuruları için 12 ay)

süre; ödeme belgesinin şirketler için Birlik, kuruluşlar için Bakanlık evrak kayıtlarına giriş yapılan tarih esas alınarak belirlenir.

(5) Bakanlık/İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri tarafından yapılan inceleme neticesinde harcamalara ilişkin olarak tespit edilen eksik bilgi/belgelerin; şirkete/kuruluşa bildirildiği tarihten itibaren 6 (altı) ay içerisinde Bakanlık/İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerine ibraz edilmemesi halinde, söz konusu harcamalar destek kapsamında değerlendirilmez. 6 aylık süre; Birlik ve/veya Bakanlık tarafından otomasyon sistemi üzerinden yapılan inceleme neticesinde, eksik bilgi/belge tamamlama görevinin firmanın görev listesinde bulunduğu süre toplamı üzerinden hesaplanır.”

MADDE 11 – Aynı Tebliğin 37 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“**MADDE 37** – (1) Bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde destek kapsamına alınan şirketler, destek süresi içinde ve/veya bitiminde, Bakanlık tarafından uygulanan ve bu Tebliğde yer alan destek unsurlarını içeren diğer “İhracata Yönelik Devlet Yardımları”ndan yararlandırılmazlar.

(2) Bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde harcama yetkisi verilen şirketler, destek kapsamındaki markaya ilişkin harcamaları için, destek süresi içinde ve/veya bitiminde, Bakanlık tarafından uygulanan ve bu Tebliğde yer alan destek unsurlarını içeren diğer “İhracata Yönelik Devlet Yardımları”ndan yararlandırılmazlar.

(3) Bu Tebliğ hükümleri çerçevesinde destek kapsamına alınan Kuruluşlar, destek kapsamına alınan projelerine ilişkin harcamaları için, destek süresi içinde ve/veya bitiminde, Bakanlık tarafından uygulanan ve bu Tebliğde yer alan destek unsurlarını içeren diğer “İhracata Yönelik Devlet Yardımları”ndan yararlandırılmazlar.”

MADDE 12 – Aynı Tebliğin 24 üncü, 38 inci ve 39 uncu maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 13 – Bu Tebliğ yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 14 – Bu Tebliğ hükümlerini Ekonomi Bakanı yürütür.

1.1.8. Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği

2011/1 Sayılı Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği Hakkında Tebliğ

A- Yurt dışı Pazar Araştırması Desteği

Desteğin Amacı

Sınai ve/veya ticari şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketlerce gerçekleştirilen yurt dışı pazar araştırması gezilerine ilişkin giderlerin karşılanmasıdır.

Kimler Yararlanabilir?

Türkiye’de sınai ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler ve yazılım şirketleri

Sağlanan Destekler

Bir yurt dışı pazar araştırması gezisi kapsamında en fazla 2 (iki) şirket çalışanının aşağıda belirtilen giderleri desteklenir:

a) Ulaşım: Uluslararası ve şehirler arası ulaşımda kullanılan ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi ve otobüs bileti ücretleri ile günlük 50 ABD Dolarını, gezi başına da 500 ABD Dolarını aşmamak kaydıyla araç kiralama giderleri.

b) Konaklama: Şirket başına günlük 300 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla konaklama (oda+kahvaltı) giderleri.

Destek Tutarı:

Yurt dışı pazar araştırması gezilerine ilişkin giderler %70 oranında ve yurt dışı pazar araştırması gezisi başına en fazla 7.500 ABD Dolarına kadar desteklenir.

Ülke Sayısı ve Süresi

Bir takvim yılı içerisinde en fazla 10 adet; aynı ülkeye yönelik en fazla 2 adet pazar araştırması projesi desteklenir. Coğrafi konumu birbirine yakın olmak kaydıyla en fazla 3 (üç) ülkede de yapılabilir.

Yurt dışı pazar araştırması gezisi için ayrılan süre yol hariç en az 2 (iki), en fazla 10 (on) gün olabilir. Burada bahsi geçen en az 2 (iki) günlük süre; en az 2 (iki) gün araştırma yapılması zorunluluğunu ifade eder.

Başvuru Süresi

Başvuru, desteğe ilişkin ilk ödeme belgesi tarihi esas alınarak en geç 6 (altı) ay içerisinde gerekli belgeler ile birlikte şirketlerin yerleşik oldukları şehire göre Ekonomi Bakanlığı'na (İhracat Genel Müdürlüğü) ya da Bakanlığın (EK E)'de belirtilen Bölge Müdürlüklerine yapılır.

Uygulamacı Kuruluş

Ekonomi Bakanlığı (İhracat Genel Müdürlüğü)

B- Pazara Giriş Desteği

1. Rapor ve Yabancı Şirket Alımlarına Yönelik Danışmanlık Hizmetleri Desteği

Desteğin Amacı

Yurt dışına yönelik pazara giriş stratejileri ile eylem planlarının oluşturulabilmesi amacıyla uluslararası kuruluşlara yaptırılan ve satın alınan sektör, ülke, yabancı şirket veya marka odaklı raporlar (mali ve hukuki raporlar dahil) ile yabancı şirket alımlarına yönelik danışmanlık hizmetlerine (mali ve hukuki danışmanlık dahil) ilişkin giderlerin karşılanmasıdır.

Kimler Yararlanabilir?

Türkiye'de sınai ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler, İşbirliği Kuruluşları (Türkiye İhracatçılar Meclisi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, İhracatçı Birlikleri, İl Ticaret ve/veya Sanayi Odaları, Sektör Dernekleri ve Kuruluşları, Organize Sanayi Bölgeleri, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ile imalatçıların kurduğu dernek, birlik ve kooperatifleri,) ile Döviz Kazandırıcı Hizmet veya Faaliyetlerle İştigal Eden Kuruluşlara (Türkiye'de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi

amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar, film sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) yönelik faaliyet gösteren İşbirliği Kuruluşları bu destekten faydalanabilirler.

Sağlanan Destekler

Uluslararası kuruluşlara yaptırılan ve satın alınan sektör, ülke, yabancı şirket veya marka odaklı raporlar (mali ve hukuki raporlar dahil) ile yabancı şirket alımlarına yönelik danışmanlık hizmetlerine (mali ve hukuki danışmanlık dahil) ilişkin giderleri.

Destek Tutarı

Şirketler için %60, İşbirliği Kuruluşları için %75 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.

Başvuru Süresi

Rapor ve danışmanlık desteği ön onay başvurusunda bulunan şirket veya İşbirliği Kuruluşlarının Bakanlığın ön onayını müteakip belirtilen ön onay sonrası destek başvuru belgelerini ilk ödeme belgesi tarihinden itibaren en geç 6 (altı) ay içerisinde doğrudan veya posta ile Ekonomi Bakanlığına (İhracat Genel Müdürlüğü/ Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü) ibraz etmeleri gerekmektedir.

Uygulamacı Kuruluş

Ekonomi Bakanlığı (Söz konusu destekten faydalanmak isteyen şirketlerin/İşbirliği Kuruluşlarının Bakanlığa ön başvuruda bulunmaları ve Bakanlığın ön onayını almaları gerekmektedir.)

Sınai ve/veya ticari şirketler ile bunların İşbirliği Kuruluşlarının rapor desteği başvurularını Ekonomi Bakanlığı'na (İhracat Genel Müdürlüğü) yapmaları gerekmektedir.

Döviz Kazandırıcı Hizmet veya Faaliyetlerle İstihgal Eden Kuruluşlara (Türkiye'de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar, film sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) yönelik faaliyet gösteren İşbirliği Kuruluşlarının rapor desteği başvurularını Ekonomi Bakanlığı'na (Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü) yapmaları gerekmektedir.

2. Yurt Dışı Tanıtım Desteği

Destegın Amacı

Döviz kazandırıcı hizmet veya faaliyetlerle istihgal eden kuruluşlar (Türkiye'de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar, film sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) yurt dışında tanıtımı faaliyetlerinin desteklenmesidir.

Kimler Yararlanabilir?

2011/1 sayılı Tebliğin 10 uncu maddesi uyarınca döviz kazandırıcı hizmet veya faaliyetlerle istihgal eden kuruluşlar (Türkiye'de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi amaçlı faaliyet gösteren

kuruluşlar, film sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) destekten faydalanabilirler.

Sağlanan Destekler

Yurt dışında gerçekleştirilen tanıtım faaliyetleri çerçevesinde aşağıda belirtilen giderler desteklenir:

a) Ulaşım: Tanıtım faaliyetleri çerçevesinde uluslararası ve şehirlerarası ulaşımında kullanılan ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi ve otobüs bileti ücretleri ile toplu taşımaya yönelik araç kiralama giderleri.

b) Konaklama: Tanıtım yapılan süre içerisinde gidilen ülkede günlük 300 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla konaklama (oda+kahvaltı) giderleri.

c) Aşağıda belirtilen tanıtım ve organizasyon giderleri:

1. Tercümanlık giderleri.
2. Seminer, konferans, toplantı ve ikili görüşmelerin yapıldığı yerlerin kiralama giderleri.
3. Görsel ve yazılı tanıtım ve reklâm giderleri.
4. Halkla ilişkiler hizmeti giderleri.
5. Fuar ve sergi katılımı giderleri.
6. Katalog, broşür, eşantıyon ve tanıtım malzemeleri giderleri

Destek Tutarı

Yurt dışında tanıtım amacıyla yapılan faaliyetler çerçevesinde; ulaşım, konaklama ve tanıtım giderleri % 50 oranında ve yıllık en fazla 300.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.

Uygulamacı Kuruluş

Ekonomi Bakanlığı (Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü) Kuruluşların program tarihinden en az 3 (üç) ay önce ön başvuruda bulunması gerekmektedir.

C-Sektörel Ticaret Heyeti ve Alım Heyeti

Destneğin Amacı

Bakanlık koordinasyonunda Organizatör Kuruluşlarca düzenlenen sektörel ticaret heyeti ile alım heyeti programlarına ilişkin giderlerin desteklenmesidir.

Sağlanan Destekler

Organizatör Kuruluşlarca düzenlenen sektörel ticaret heyeti ile alım heyeti programları çerçevesinde aşağıda belirtilen giderler desteklenir.

a) Ulaşım: Sektörel ticaret heyetlerinde şirket başına, alım heyetlerinde davetli yabancı şirket, kurum veya kuruluş başına en fazla 2 (iki) kişinin uluslararası ve/veya şehirlerarası ulaşımında kullanacağı ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi, otobüs bileti ve araç kiralama giderleri

-Organizatör Kuruluşun en fazla 2 (iki) çalışmasının sektörel ticaret heyeti organizasyonu ile ilgili koordinasyonu sağlamak üzere gerçekleştirileceği ön heyet ve/veya sektörel ticaret heyet programı kapsamında uluslararası ve/veya şehirlerarası ulaşımında kullanacağı ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi, otobüs bileti ve araç kiralama

giderleri (Döviz Kazandırıcı Hizmet veya Faaliyetlerle İstihgal Eden Kuruluşlara yönelik olarak düzenlenecek ön heyet programları desteklenmez.)

b) Konaklama: Sektörel ticaret heyetlerinde şirket başına, alım heyetlerinde davetli yabancı şirket, kurum veya kuruluş başına günlük 300 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla konaklama (oda+kahvaltı) giderleri

c) Sektörel ticaret heyeti veya alım heyeti programları kapsamındaki aşağıda belirtilen tanıtım ve organizasyon giderleri

1. Tercümanlık giderleri
2. Seminer, konferans, toplantı ve ikili görüşmelerin yapıldığı yerlerin kiralama giderleri:
3. Görsel ve yazılı tanıtım ve reklâm giderleri
4. Halkla ilişkiler hizmeti giderleri
5. Katalog, broşür, eşantyon ve tanıtım malzemeleri giderleri

Bir takvim yılında bir Organizatör Kuruluşun yaptığı en fazla 5 (beş) sektörel ticaret heyeti ve 10 (on) alım heyeti programı desteklenir.

Destek Tutarı

Organizatör Kuruluşlarca düzenlenen sektörel ticaret heyeti ile alım heyeti programlarına ilişkin giderler %50 oranında ve program başına en fazla 150.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.

Uygulamacı Kuruluş

Sınai ve/veya ticari şirketlere yönelik sektörel ticaret heyeti programları ile alım heyeti programları başvuruları Ekonomi Bakanlığı'na (İhracat Genel Müdürlüğü) yapılır.

Döviz Kazandırıcı Hizmet veya Faaliyetlerle İstihgal Eden Kuruluşlara (Türkiye'de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar, film sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) yönelik sektörel ticaret heyeti programları ile alım heyeti programları başvuruları Ekonomi Bakanlığı'na (Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü) yapılır.

D- E-Ticaret Sitelerine Üyelik Desteği

Desteğin Amacı

Şirketlerin nihai tüketiciye yönelik olmayan e-ticaret sitelerine üyelik giderlerinin karşılanmasıdır.

Destek Tutarı

E-ticaret sitelerine üyelik giderleri şirketler için %70 oranında ve yıllık en fazla 10.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.

Destek Süresi

Destekten şirketler en fazla 5 (beş) e-ticaret sitesi için ve e-ticaret sitesi başına en fazla 3 (üç) yıl süresince yararlanabilir.

Uygulamacı Kuruluş

Başvuru, şirketlerin yerleşik oldukları şehire göre Ekonomi Bakanlığı'na (İhracat Genel Müdürlüğü) ya da Bakanlığın (EK E)'de belirtilen Bölge Müdürlüklerine yapılır. (Destekten yararlanabilmek için üye olmak istenen e-ticaret sitesinin Ekonomi Bakanlığı'ndan ön onay almış olması gerekmektedir.

1.1.9. Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi Desteği

2010/8 Sayılı Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ

A- Eğitimcilerin Düzenleyeceği Eğitim Programları

Desteğin Amacı

Türkiye'de sınai ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin uluslararası pazarlarda rekabet gücünü arttırmaya yönelik eğitim giderlerinin desteklenmesidir.

Kimler Yararlanabilir?

Türk Ticaret Kanunu'nun 136 ncı maddesinde belirtilen sınai ve / veya ticari faaliyette bulunan veya yazılım sektöründe faaliyet gösteren kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketleri yararlanabilir. Her bir eğitim programına, bir şirketten en fazla 4 (dört) kişi katılabilir.

Sağlanan Destek

Şirketlerin yıllık toplam 20.000 ABD dolarını aşmamak üzere, program bazında süresi 60 (altmış) saati geçmeyen yurtiçi eğitim giderlerinin %70'i desteklenir.

Eğitim Konuları

- Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü Mevzuatı,
- Dış Ticarete Anlaşmazlıkların Çözümü ve Uluslararası Tahkim,
- Dış Ticaretin Finansmanı ve Dış Ticaret Muhasebesi,
- Dış Ticarete Fiyatlandırma,
- Dış Ticaret, Gümrük ve Kambiyo Mevzuatı,
- Dış Ticarete Kullanılan Belgeler ve Ödeme Şekilleri,
- Dış Ticarete Sözleşmeler ve Teslim Şekilleri,
- Tedarik Zinciri Yönetimi ve Lojistik,
- Uluslararası Pazarlama ve Elektronik Ticaret,
- Yenilikçilik ve Kümelenme,
- Bakanlıkça uygun görülen diğer konular

Uygulamacı Kuruluş

Ekonomi Bakanlığı

B- Proje Bazlı Eğitim, Danışmanlık, Yurtdışı Pazarlama, Alım Heyeti ve Bireysel Danışmanlık Programları ile İstihdam Giderlerinin Desteklenmesi

Desteğin Amacı

İşbirliği Kuruluşlarının Bakanlıkça uygun görülen proje bazlı giderlerinin desteklenmesidir.

Kimler Yararlanabilir

İşbirliği Kuruluşları: Üyeleri için işbirliği faaliyeti gerçekleştiren Türkiye İhracatçılar Meclisi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, İhracatçı Birlikleri, İl Ticaret ve/veya Sanayi Odaları, Organize Sanayi Bölgeleri, Endüstri Bölgeleri, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Sektörel Üretici Dernekleri, Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ) ile imalatçıların kurduğu dernek, birlik ve kooperatifler.

Sağlanan Destek

Proje Bazlı Eğitim ve/veya Danışmanlık Programları

İşbirliği Kuruluşlarının,

- Eğitim ve/veya danışmanlık ihtiyacının analizi,
  - İş planı ve ihracat stratejilerinin hazırlanması, izlenmesi,
  - İhracat potansiyelinin belirlenmesi ve ihracat yapmaya hazır hale getirilmesi,
  - Süreç iyileştirme ve yönetimi,
  - Bilgi ve iletişim teknolojileri danışmanlığı,
  - Aynı değer zincirinde yer alan, birbirleriyle ilişki içinde olan ve coğrafi yakınlık içinde bulunan şirketlerin uluslararası rekabetçilik yönünde yol haritalarının hazırlanması,
- konularında düzenlenen eğitim ve/veya danışmanlık programları çerçevesinde verilen eğitim, danışmanlık faaliyet giderleri ile program organizasyonuna yönelik faaliyet giderlerinin en fazla %75'i proje bazında 400.000 ABD Dolarına kadar karşılanır.

İstihdam Desteği

İşbirliği Kuruluşunca bu projelerde görevlendirilen en fazla 2 (iki) uzman personelin istihdam giderlerinin en fazla %75'i desteklenir.

Proje Bazlı Yurt Dışı Pazarlama veya Alım Heyeti Programları

İşbirliği Kuruluşunca düzenlenen 5 (beş) adet yurt dışı pazarlama programları (ortak pazar araştırmaları, pazar ziyaretleri, küme tanıtım faaliyetleri, ticaret heyetleri, yurt dışı fuar ziyaretleri, eşleştirme vb organizasyonlar) için her bir program bazında 150.000 ABD Dolarına kadar, 10 (on) adet yurt dışındaki alıcı firmaların Türkiye'den alım yapmaları amacıyla düzenlenen alım heyeti programları için ise her bir program bazında 100.000 ABD Dolarına kadar, aşağıda yer alan giderlerinin en fazla %75'i karşılanır.

- Ulaşım: Yurt dışı pazarlama veya alım heyeti programları kapsamında uluslararası ve/veya şehirlerarası ulaşımında kullanılan ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi, otobüs bileti ve toplu taşımayayönelik araç kiralama giderleri,
- Konaklama: Yurt dışı pazarlama veya alım heyeti programları kapsamındaki konaklama giderleri,
- Yurt Dışı Pazarlama veya Alım Heyeti Programları Kapsamındaki Tanıtım ve Organizasyon Giderleri:

- Tercümanlık gideri,
- Seminer, konferans, toplantı ve ikili görüşmelerin yapıldığı yerlerin kiralama giderleri,
- Görsel ve yazılı tanıtım giderleri,
- Halkla ilişkiler hizmeti gideri.

Proje Bazlı Bireysel Danışmanlık Programı

Proje bazlı faaliyetler kapsamında, eğitim ve/veya danışmanlık programına/ programlarına ve yurt dışı pazarlama veya alım heyeti programına/programlarına katılan şirketler, Bakanlıkça uygun görülen konularda proje bazlı bireysel danışmanlık hizmeti alabilir.

Şirketlerin yıllık 50.000 ABD Dolarına kadar 3 (üç) yıl alacakları danışmanlık hizmetlerine ilişkin giderleri % 70 oranında karşılanır.

Uygulamacı Kuruluş

Ekonomi Bakanlığı

1.1.10. Tasarım Desteği

2008/2 Sayılı Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ

Markalaşmanın önemli bir unsuru olan tasarımın doğrudan desteklenebilmesini teminen; tasarımcı şirketleri, tasarım ofisleri ile Birlikler, tasarım dernekleri-birliklerinin gerçekleştireceği tanıtım, reklam, pazarlama, istihdam, danışmanlık harcamaları ile yurt dışında açacakları birimlere ilişkin giderlerinin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanmasını düzenleyen 2008/2 sayılı “Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ” 18/04/2008 tarihli ve 26851 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmış ve mezkur Tebliğ’e ilişkin Uygulama Usul ve Esasları düzenlenmiştir.

- **Yetkili Kuruluş : Dış Ticaret Müsteşarlığı**
- **Başvuru Mercii : İhracatçı Birlikleri**
- **Yararlanan Firmalar : Tasarımcı Şirketleri, Tasarım Ofisleri, Birlikler ve Tasarım Dernekleri-Birlikleri**
- **Destek Süresi : Tasarımcı Şirketleri ve Tasarım Ofisleri: en fazla 4 yıl**
- **Birlikler ve Tasarım Dernekleri-Birlikleri: Proje bazında**
- **Destek Oranı : % 50**

Desteğin Kapsamı

I. Tasarımcı Şirketlerinin Desteklenmesi

- Yurt dışına yönelik olarak gerçekleştirecekleri reklam, tanıtım, pazarlama vb. faaliyetlerine ilişkin giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 300.000 ABD Doları

- Yurt dışında açacakları ve destek kapsamında değerlendirilen birimlerinin (şirket, ofis, mağaza, depo, şube, showroom, reyon, gondol vb.); Demirbaş, dekorasyon giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 ABD Doları,
- Brüt kira giderleri ve bu birimlerin kiralanmasına ilişkin danışmanlık giderleri ile vergi/resim/harç giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları,
- Patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile markalarının yurtdışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000. ABD Doları,
- İstihdam edilen tasarımcıların brüt maaş giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 150.000 ABD Doları,
- Kurumsal kimlik oluşturulması, stratejik şirket yapılandırılması, kalite kontrol sistemi oluşturulması, numune tesis yapılandırılması, moda ve trendler, ürün ve ambalaj tasarımı, modelizm (kalıp ebat setleri) satın alma ve tedarik, stratejik pazarlama, perakende operasyonlar, şirket kuruluşu, mağaza açılması ve işletilmesi, uluslararası ihracat ve hukuk, maliyet muhasebesi, risk yönetimi, uluslararası pazarlarda rekabet avantajını artırıcı diğer her türlü iş yönetimi kapsamında satın alacakları danışmanlık giderleri ile Bilgisayarlı Tasarım (CAD), Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP), Tedarik Zinciri Yönetimi (SCM), Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM), Kurumsal Performans Yönetimi (EPM), Perakende Yönetimi vb. bilgi yönetimi kapsamında satın alacakları veya kiralayacakları yazılım ürünlerinin lisansları ve bunların yıllık bakım-güncelleme bedelleri ile yazılımların devreye alınması, iyileştirilmesi ve idamesi için yapacakları danışmanlık, eğitim ve dış kaynak kullanımı harcamaları, %50 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları desteklenmektedir.

II. Tasarım Ofislerinin Desteklenmesi

- Yurt dışına yönelik olarak gerçekleştirecekleri reklam, tanıtım, pazarlama vb. faaliyetlerine ilişkin giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 150.000 ABD Doları,
- Yurt dışında açacakları ve destek kapsamında değerlendirilen birimlerinin (şirket, ofis, mağaza, depo, şube, showroom, reyon, gondol vb.);

- Demirbaş, dekorasyon giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları,

- Brüt kira giderleri ve bu birimlerin kiralanmasına ilişkin danışmanlık giderleri ile vergi/resim/harç giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 ABD Doları,

- Patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım tesciline ilişkin harcamaları ile markalarının yurtdışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları,
- İstihdam edilen tasarımcıların brüt maaş giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları,

- Kurumsal kimlik oluşturulması, stratejik şirket yapılandırılması, kalite kontrol sistemi oluşturulması, numune tesis yapılandırılması, moda ve trendler, ürün ve ambalaj tasarımı, modelizm (kalıp ebat setleri) satın alma ve tedarik, stratejik pazarlama, perakende operasyonlar, şirket kuruluşu, mağaza açılması ve işletilmesi, uluslararası ihracat ve hukuk, maliyet muhasebesi, risk yönetimi, uluslararası pazarlarda rekabet avantajını artırıcı diğer her türlü iş yönetimi kapsamında satın alacakları danışmanlık giderleri ile Bilgisayarlı Tasarım (CAD), Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP), Tedarik Zinciri Yönetimi (SCM), Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM), Kurumsal Performans Yönetimi (EPM), Perakende Yönetimi vb. bilgi yönetimi kapsamında satın alacakları veya kiralayacakları yazılım ürünlerinin lisansları ve bunların yıllık bakım-güncelleme bedelleri ile yazılımların devreye alınması, iyileştirilmesi ve idamesi için yapacakları danışmanlık, eğitim ve dış kaynak kullanımı harcamaları, %50 oranında ve yıllık en fazla 100.000 ABD Doları desteklenmektedir.

III. Birlikler, Tasarım Dernek-Birliklerinin Desteklenmesi

- Yurt dışına yönelik olarak gerçekleştirecekleri görsel ve yazılı tanıtım giderleri ile bu faaliyetlerin tanıtımı, marka-promosyon ajansı, stratejik danışmanlık gibi tanıtım, reklam ve pazarlama faaliyetlerine ilişkin harcamaları, %50 oranında ve yıllık en fazla 300.000 ABD Doları tutarında desteklenir.

1.1.11. Teknik Müşavirlik Hizmetleri Destekleri

2012/3 Sayılı Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanacak Devlet Yardımları Hakkında Tebliğ

A – Yurtdışı Ofis Desteği

Desteğin Amacı : Teknik Müşavirlik Şirketlerinin yurtdışı pazarlarda tutunabilmeleri maksadıyla yurtdışı ülkelerde ofis açmalarının desteklenmesi.

Destek Tutarı :

Kira – Kira ile buna ilişkin vergi/resim/harç giderleri %50 oranında yıllık en fazla 40.000 ABD Doları desteklenir.

İstihdam –

a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı (ve 4 senelik lisans mezunu) 1 (bir) yöneticinin brüt maaşı %50 oranında, yıllık en fazla 60.000 ABD Doları,

b) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı 1 (bir) büro elemanının brüt maaşı %50 oranında, yıllık en fazla 36.000 ABD Doları desteklenir.

Danışmanlık – Yurt dışı ofisler için satın alınan şirket kuruluşu, hukuki ve mali meslek müşavirliği kapsamındaki danışmanlık giderleri ile bilgisayarlı tasarım kapsamında satın alınan yazılım ürünlerinin lisanslarına ilişkin harcamalar %50 oranında, yıllık en fazla 30.000 ABD Doları desteklenir.

Kimler Yararlanabilir?

Teknik Müşavirlik Şirketleri.

Desteklenebilecek Ofis Sayısı ve Süresi

En fazla 5 (beş) ofis 3 (üç) yıl süreyle yararlandırılır. 3 (üç) yıllık süre, ilk kira destek ödemesine esas teşkil eden ödeme belgesi tarihinden itibaren başlar.

B – Reklam; Tanıtım Ve Pazarlama Desteği

Başvuru

Yurt dışı ofis desteği kapsamına alınmadan önce , yurtdışı ofisin yerinde incelenmesi ve “Yurt Dışı Ofis Yerinde İnceleme Formu”nun onaylanması için şirketlerin yurtdışı ofisin bulunduğu ülkedeki Ticaret Müşavirlikleri/Ataşeliğine başvuru yapması gerekmektedir.

Desteğin Amacı

Sektörün ve Teknik Müşavirlik Şirketlerinin tanıtımına katkıda bulunmak.

Destek Tutarı

Reklâm, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine ilişkin giderler %50 oranında, yıllık en fazla 75.000 ABD Doları desteklenir.

Kimler Yararlanabilir?

Teknik Müşavirlik Şirketleri ve Sektörel Kuruluşlar.

Desteklenebilecek Faaliyetler

Yurt dışında gerçekleştirilen görsel ve yazılı tanıtım faaliyetleri; radyo, televizyon, gazete vb. basın yayın organlarında verilecek reklâmlar, yurt içi ve yurt dışı birimlerin internet sayfasına ilişkin tasarım, yazılım ve çeviriler, reklâm panoları, yabancı dilde hazırlanmış şirket katalogları, broşürler ve tanıtım malzemeleri, elektronik ortamda tanıtım sitelerine verilen reklâm giderleri, tanıtım amaçlı görsel ürün sunumu faaliyetleri.

Destek Süresi

En fazla 3 (üç) yıl süresince yararlandırılır. 3 (üç) yıllık destek süresi, reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetine ilişkin ilk destek ödemesine esas teşkil eden ödeme belgesi tarihinden itibaren başlar.

C – Pazar Araştırması Desteği

Desteğin Amacı

Teknik Müşavirlik Şirketlerinin yurtdışı pazar açılımlarını desteklemek.

Destek Tutarı

Yurt dışı pazar araştırması gezilerine ilişkin giderler %70 oranında ve yurt dışı pazar araştırması gezisi başına en fazla 7.500 ABD Doları desteklenir.

Kimler Yararlanabilir ?

Teknik Müşavirlik Şirketleri.

Desteklenebilecek Faaliyetler

Pazar araştırması gezisi yapan en fazla 2 (iki) şirket çalışanının;

Ulaşım: Yurt dışı pazar araştırması kapsamında uluslararası ve şehirler arası ulaşımında kullanılan ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi ve otobüs bileti ücretleri ile günlük 50 ABD Dolarını, gezi başına da 500 ABD Dolarını aşmamak kaydıyla araç kiralama gideri (Örnek: Bir şirket günlük 30 ABD Doları araç kiralama harcaması yapıyorsa $30 \times 0,70 = 21$ ABD Doları tutarında destek alır, 100 ABD Doları araç kiralama harcaması yapıyorsa 50 ABD Doları destek alır.)

Konaklama: Gidilen ülkede araştırma yapılan süre içerisinde, şirket başına günlük 300 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla konaklama (oda+kahvaltı) gideri (Örnek: Bir şirket günlük 200 ABD Doları otel harcaması yapıyorsa $200 \times 0,70 = 140$ ABD Doları tutarında destek alır, 500 ABD Doları otel harcaması yapıyorsa 300 ABD Doları destek alır.)

Desteklenebilecek Pazar Araştırması Seyahati ve Ülke Sayısı

Her yıl takvim yılı içerisine en fazla 5 (beş) adet yurt dışı pazar araştırması gezisi desteklenir. Bir pazar araştırması gezisi coğrafi konumu birbirine yakın olmak kaydıyla en fazla 3 (üç) ülkede yapılabilir.

Destek Süresi

Pazar araştırması gezisi için ayrılan süre en az 2 (iki), yol hariç en fazla 10 (on) gün olabilir. Burada bahsi geçen en az 2 (iki) günlük süre en az 2 (iki) gün araştırma yapılması zorunluluğunu ifade eder. Pazar araştırması süresinin hesaplanmasında Türkiye'den çıkış ve Türkiye'ye dönüş tarihleri esas alınır. 10 (on) günü aşan bir pazar araştırması gezisinde ulaşım ve konaklama giderlerinin ilk 10 (on) günlük kısmı ile Türkiye'ye dönüş gideri desteklenir.

Ç – Fuar Desteği – Fuar Organizasyonu**Destegin Amacı**

Sektörel Fuar Organizasyonları düzenlenmesinin desteklenmesi.

Destek Tutarı

Fuar Organizatörü tarafından gerçekleştirilecek;

- a) Tanıtım filmi, broşür, kitapçık, elektronik ortamda tanıtım/videowall, reklam panoları veya afiş biçimindeki tanıtım etkinlikleri ile yurt dışı yazılı ve görsel kitle iletişim araçlarında yayınlanacak reklamlara ilişkin harcamalar %70 oranında, fuar organizasyonu başına en fazla 75.000 ABD Doları,
- b) Fuar organizatörünün gerçekleştirileceği salon kirası, teknik altyapı kurulmasına ilişkin harcamalar, kokteyl ve/veya yemekli toplantılara ilişkin giderleri %70 oranında, her bir organizasyon için en fazla 100.000 ABD Doları,
- c) Söz konusu organizasyonlara panelist, konuşmacı vb. olarak davet edilecek en fazla 5 (beş) katılımcının yol ve konaklama giderlerinin tamamı organizasyon başına en fazla 20.000 ABD Doları desteklenir.

Kimler Yararlanabilir?

Sektörel Kuruluşlar ve Fuarcılık Şirketleri.

Desteklenebilecek Fuarlar

İnşaat ve inşaat teknolojisi, lojistik, gayrimenkul konusunda yurt dışında düzenlenen fuarlar.

Destek Şartı

Milli katılım organizasyonlarında, en az 5 (beş) yerli katılımcının (firma) iştirak etmiş olması şartı aranır.

Destek Başvurusu

Fuarın açılış tarihinden en az 3 (üç) ay önce, “Fuar, Seminer/Konferans Organizatörü Ön-Onay Başvuru Formu” ile mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle Bakanlığa başvurulması gerekir.

D – Fuar Desteği – Fuar Katılım**Desteğin Amacı**

Sektörün Uluslararası Fuarlara katılımının teşviki.

Destek Tutarı

M2 üzerinden ödenen boş stand kirası, ulaşım (ekonomi sınıfı uçak) ile konaklama giderleri %50 oranında, fuar başına en fazla 15.000 ABD Doları desteklenir.

Kimler Yararlanabilir?

Teknik Müşavirlik Şirketleri, Müteahhitlik Şirketleri, Sektörel Kuruluşlar.

Desteklenebilecek Fuarlar İnşaat ve inşaat teknolojisi, lojistik, gayrimenkul konusunda yurt dışında düzenlenen fuarlar.

Destek Başvurusu

Fuardan en az 1 (bir) ay önce “Fuar, Seminer/Konferans Bireysel Katılım Desteği Ön-Onay Başvuru Formu” ile mevzuatta belirtilen diğer bilgi ve belgelerle Bakanlığa destek başvurusu yapılması gerekmektedir. Bakanlığın resmi internet sitesinde duyurusu yapılan uluslararası fuarlara katılım için ön onay başvurusu yapılması gerekmektedir.

E – Seminer Ve Konferans Desteği – Seminer Ve Konferans Organizasyonu

Desteğin Amacı

Sektöre yönelik Seminer ve Konferanslar düzenlenmesinin desteklenmesi.

Destek Tutarı

Seminer veya Konferans Organizatörü tarafından gerçekleştirilecek;

- a) Tanıtım filmi, broşür, kitapçık, elektronik ortamda tanıtım/videowall, reklam panoları veya afiş biçimindeki tanıtım etkinlikleri ile yurt dışı yazılı ve görsel kitle iletişim araçlarında yayınlanacak reklam vb. tanıtım faaliyetlerine ilişkin harcamalar %70 oranında, organizasyon başına en fazla 70.000 ABD Doları,
- b) Seminer, Konferans faaliyetlerinin gerçekleştirileceği salon kirası, teknik altyapı kurulmasına ilişkin harcamalar, kokteyl ve/veya yemekli toplantılarına ilişkin giderler %70 oranında, her bir organizasyon için en fazla 100.000 ABD Doları,
- c) söz konusu organizasyonlara panelist, konuşmacı vb. olarak davet edilecek en fazla 5 (beş) katılımcının yol ve konaklama giderlerinin tamamı organizasyon başına en fazla 20.000 ABD Doları desteklenir.

Desteklenebilecek Seminerler ve Konferanslar

Destek Şartı

Yurt dışı seminer/konferanslar için en az 10 (on) yerli katılımcı, yurt içi seminer / konferanslar için ise en az 5 (beş) yabancı konuşmacı, yurtdışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik sektörlerine yönelik olarak belirlenen hedef ülkelerin üst düzey kamu görevlisi ve/veya faaliyet konusuna göre akademisyen vb. ile 30 (otuz) yerli katılımcının iştirak etmiş olması şartı aranır.

Destek Başvurusu

Sektörel Nitelikli Uluslararası Seminer ve Konferans faaliyetinin başlama tarihinden en az 3 (üç) ay önce “Fuar, Seminer/Konferans Organizatörü Ön-Onay Başvuru Formu” ile mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle Bakanlığa başvuru yapılması gerekir.

Kimler Yararlanabilir?

Sektörel Kuruluşlar.

Seminer veya Konferansın içeriği ile ilgili olarak Bakanlık'tan ön onay alınması gerekmektedir..

F – Seminer Ve Konferans Desteği – Seminer ve Konferans Katılım

Desteğin Amacı

Sektörün Uluslararası Seminer ve Konferanslara katılımının teşviki.

Destek Tutarı

En fazla 2 (iki) şirket çalışanının, yol, konaklama ve katılım bedelleri %50 oranında, organizasyon başına en fazla 5.000 ABD Doları desteklenir.

Kimler Yararlanabilir ?

Teknik Müşavirlik Şirketleri, Müteahhitlik Şirketleri, Sektörel Kuruluşlar.

Katılım İçin Desteklenebilecek Semine ve Konferanslar

Yurt dışında teknik müşavirlik, inşaat ve inşaat teknolojisi, lojistik, gayrimenkul ve finansman konularında düzenlenen seminer, konferanslar.

Destek Başvurusu

Faaliyet tarihinden en az 3 (üç) ay önce “Fuar, Seminer/Konferans Bireysel Katılım Desteği Ön-Onay Başvuru Formu” ile mevzuatta belirtilen diğer bilgi ve belgelerle Bakanlığa destek başvurusu yapılması gerekmektedir.

Bakanlığın resmi internet sitesinde duyurusu yapılan uluslararası seminer ve konferanslara katılım için ön onay başvurusu yapılması gerekmemektedir.

G – Müteahhitlik Ve Teknik Müşavirlik Heyet Desteği

Desteğin Amacı

Sektörün dış pazarları tanınmasını ve dış pazarlara açılmasını sağlamak.

Destek Tutarı

Katılımcıların ulaşım ve konaklama giderleri ile programın reklam, pazarlama, danışmanlık, tanıtım ve organizasyon giderleri %50 oranında program başına 150.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.

Bakanlık tarafından hedef ülkelere yönelik organize edilen bir müteahhitlik ve teknik müşavirlik heyeti programı için destek oranı %90 olarak uygulanır.

a) Ulaşım:

1. Şirket başına, en fazla 2 (iki) kişinin uluslararası ve/veya şehirlerarası ulaşımında kullanacağı ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi, otobüs bileti ve araç kiralama giderleri
2. İşbirliği Kuruluşunun en fazla 2 (iki) çalışanının heyet organizasyonu ile ilgili koordinasyonu sağlamak üzere gerçekleştirileceği ön heyet ve/veya heyet programı kapsamında uluslararası ve/veya şehirlerarası ulaşımında kullanacağı ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi, otobüs bileti, konaklama ve araç kiralama giderleri

b) Konaklama:

Şirket veya İşbirliği Kuruluşu başına, günlük 300 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla konaklama (oda+kahvaltı) giderleri (Örnek: Bir şirket veya İşbirliği Kuruluşu günlük 200 ABD Doları otel harcaması yapıyorsa $200 \times 0,50 = 100$ ABD Doları tutarında destek alır, 800 ABD Doları otel harcaması yapıyorsa 300 ABD Doları destek alır.),

c) Tanıtım ve organizasyon giderleri:

1. Tercümanlık giderleri,
2. Toplantı ve ikili görüşmelerin yapıldığı yerlerin kiralama giderleri,
3. Görsel ve yazılı tanıtım ve reklâm giderleri,
4. Halkla ilişkiler hizmeti giderleri,
5. Katalog, broşür ve tanıtım malzemeleri giderleri

Kimler yararlanabilir?

Sektörel Kuruluşların organizasyonunda; Sektörel Kuruluşlar, Teknik Müşavirlik Şirketleri, Müteahhitlik Şirketleri.

Desteklenebilecek Seminerler ve Konferanslar

Heyet öncesinde Bakanlık'tan ön onay alınması gerekmektedir.

Destek Şartı

Bakanlıkça organize edilen müteahhitlik ve teknik müşavirlik heyetleri hariç olmak üzere, en az 4 (dört) firmanın katılım sağladığı bir müteahhitlik ve teknik müşavirlik heyeti programı desteklenebilir.

Destek Başvurusu

Heyet programı için “Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Heyeti Desteği Ön-Onay Başvuru Formu” ile mevzuatta belirtilen diğer bilgi ve belgelerle birlikte program başlangıç tarihinden en az 1 (bir) ay önce Bakanlığa başvuruda bulunulması gerekir.

Ğ – Teknoloji Ve Yurtdışı Eğitim Desteği - Teknoloji Desteği

Ekonomi Bakanlığı Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü.
ydmh@ekonomi.gov.tr

Desteğin Amacı

Teknik Müşavirlik Şirketlerinin teknik yeterliklerinin artırılması amacıyla uluslararası teknik standartlara erişim imkanlarının desteklenmesi.

Destek Tutarı

Uluslararası standardizasyon kuruluşlarının sitelerine üyelik ve standart dokümanları satın alım giderleri %50 oranında, yıllık en fazla 50.000 ABD Doları desteklenir.

Kimler Yararlanabilir?

Sektörel Kuruluşlar ve Teknik Müşavirlik Şirketleri.

Destek Şartı

Ön onay verilen uluslararası standardizasyon kuruluşları ve standartlar Bakanlığın resmi internet sitesinde duyurulur. Duyurusu yapılan uluslararası standardizasyon kuruluşlarının siteleri ile standart dokümanları için ön onay başvurusu yapılması gerekmemektedir.

Destek Başvurusu

“Teknoloji Desteği Ön-Onay Başvuru Formu ” ile mevzuatta belirtilen diğer bilgi ve belgelerle ile üyelik veya satın alım tarihinden en az 1 (bir) hafta önce Bakanlığa başvurulması gerekir.

F – Teknoloji Ve Yurtdışı Eğitim Desteği - Yurtdışı Eğitim Desteği

Desteğin Amacı

Teknik Müşavirlik Şirketlerinin teknik kapasitelerinin ve becerilerinin artırılması amacıyla, yurtdışı teknik eğitim kurslarına katılımlarının desteklenmesi desteklenmesi.

Destek Tutarı

Yurt dışı teknik eğitim kursuna katılan en fazla 2 (iki) teknik personelin;

a)Ulaşım:

Uluslararası ve şehirler arası ulaşımda kullanılan ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi ve otobüs bileti ücreti giderleri.

b)Konaklama:

Gidilen ülkede kurs süresi içerisinde, TMSH başına günlük 300 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla konaklama (oda+kahvaltı) gideri (Örnek: Bir TMSH günlük 200 ABD otel harcaması yapıyorsa $200*0,50=100$ ABD Doları tutarında destek alır, 500 ABD Doları otel harcaması yapıyorsa 300 ABD Doları destek alır.)

c)Eğitim:

Uluslararası kurs katılım bedeli giderleri, destek kapsamındadır.

Kimler Yararlanabilir?

Teknik Müşavirlik Şirketleri.

Destek Şartı

Ön onay verilen uluslararası kurslar Bakanlığın resmi internet sitesinde duyurulur. Duyurusu yapılan uluslararası kurslar için ön onay başvurusu yapılması gerekmektedir.

Destek Başvurusu

“Yurt dışı Eğitim Katılım Desteği Ön-Onay Başvuru Formu” ile mevzuatta belirtilen diğer bilgi ve belgelerle ile kurs başlangıç tarihinden en az 1 (bir) ay önce Bakanlığa başvurulması gerekir.

H –Fizibilite Etüdü Ve Nazım Planı Desteği

Desteğin Amacı

Hedef pazarlarda Fizibilite Etüdü ve Nazım Planı çalışmalarının Teknik Müşavirlik Şirketlerimizce yapılması.

Destek Tutarı

Fizibilite etüdü veya nazım (master) plan hazırlanması çalışmaları kapsamında, işveren yabancı kamu idareleri ile imzalanan hizmet sözleşmelerine ilişkin düzenlenen hak ediş bedelleri %50 oranında, her bir proje için en fazla 300.000 ABD Doları desteklenir.

Kimler Yararlanabilir?

Teknik Müşavirlik Şirketleri.

Destek Şartı

Çalışma konusu projenin kamu yatırımı olması ve inşaatı için gerekli finansmanın olduğunun gösterilmesi şarttır.

Destek Başvurusu

“Fizibilite Etüdü veya Nazım (Master) Plan Hazırlanması Desteği Başvuru Formu” ve mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle Bakanlığa başvurulması gerekir.

Destek başvurusunda bulunan şirketler Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Komitesi'nin değerlendirme toplantısına başvuru konusu projeleri anlatmak üzere davet edilir.

İmza altına alınmış sözleşmeler için, imza tarihinden itibaren en fazla 3 (üç) ay içerisinde destek başvurusunda bulunulabilir.

I –Sözleşme Desteği

Hedef pazarlarda katma değeri yüksek ve nitelikli teknik müşavirlik projelerinin Teknik Müşavirlik Şirketlerimizce yapılması.

Destek Tutarı

İşveren kamu idarelerince açılan ihaleler neticesinde hizmet, vekâlet veya eser niteliğindeki teslimatlarına karşılık olarak imzalanan sözleşmelerine ilişkin düzenlenen hak ediş bedelleri %20 oranında, her bir proje için en fazla 300.000 ABD Doları desteklenir.

Kimler Yararlanabilir?

Teknik Müşavirlik Şirketleri.

Destek Şartı

Çalışma konusu projenin kamu yatırımı olması şarttır.

Aynı proje kapsamında işveren kurum/kuruluşlardan müteahhitlik sözleşmeleri çerçevesinde imzalanan teknik müşavirlik alt taşeronluk sözleşmeleri hariç diğer tüm teknik müşavirlik hizmetleri genelinde taşeronluk, alt taşeronluk, vb. gibi konularda teknik müşavirlik işinin kısmi yükleniciliğinin üstlenilmesini öngören sözleşmeler destek kapsamında değerlendirmeye alınmaz.

Destek Başvurusu

“Sözleşme Desteği Başvuru Formu” ile mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle destek talebinde bulunulan proje için açılacak ihale öncesinde Bakanlığa başvurulması gerekir.

İhale öncesinde, destek başvurusunda bulunan şirketler Yurtdışı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Komitesi'nin değerlendirme toplantısına başvuru konusu projeleri anlatmak üzere davet edilir.

Uygulamacı Kuruluş

Ekonomi Bakanlığı Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü.

1.1.12. Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımları

2010/10 Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Tebliğ

Destek Amacı

Bazı tarım ürünlerinin ihracatının desteklenmesidir.

Kimler Yararlanabilir?

Tarım ürünleri ihracatçıları

Sağlanan Destek

İhraç edilen ürünlerin ihracat miktar ve değerleri gözönüne alınarak hesaplanan tutarların, ihracatçıların kamu kuruluşlarına yapmış oldukları vergi, SSK primi, haberleşme ve enerji giderlerinden mahsup edilmesidir.

Desteklenen Tarım Ürünleri

(Yalnızca Tebliğde yer alan GTİP numaraları ile tanımlanan ürün çeşitleri için geçerlidir.)

2010/10 SAYILI TEBLİĞ KAPSAMINDAKİ MALLAR LİSTESİ

1. Buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun cinsten çiçekler ve tomurcuklar
2. Sebzeler (pişirilmemiş, buharda veya suda kaynatılarak pişirilmiş) (dondurulmuş)
3. Kurutulmuş sebzeler (bütün halde, kesilmiş, dilimlenmiş, kırılmış veya toz halinde, fakat başka şekilde hazırlanmamış)
4. Meyveler ve sert çekirdekli meyveler (pişirilmemiş, buharda veya suda kaynatılarak pişirilmiş, dondurulmuş)
5. Dondurulmuş meyve ve sebze ile meyve ve sebze işleme sanayiine dayalı gıda maddeleri
6. Bal
7. Reçel, jöle, marmelat, meyve veya sert kabuklu meyve püreleri veya pastları
8. Meyve suları ve sebze suları, meyve nektarları
9. Zeytinyağı
10. Hazırlanmış veya konserve edilmiş balıklar
11. Kümes hayvanları etleri
12. Yumurta
13. Kümes hayvanları etinden, sakatatından yapılmış sosisler ve benzeri ürünler ile kümes hayvanları etinden hazırlanmış veya konserve edilmiş ürünler.
14. Çikolata ve kakao içeren gıda müstahzarları
15. Bisküviler, gofretler, kekler
16. Makarnalar

Yetkili Kuruluş

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM)

Uygulamacı Kuruluş

İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği

1.1.13. Özel Statülü Şirketlere Sağlanan Destekler

Dış Ticaret Sermaye Şirketi Statüsüne İlişkin Tebliğ (İhracat: 2004/12)

22/12/1995 tarihli ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı'nın 3 üncü maddesinin (k) bendi uyarınca "Dış Ticaret Sermaye Şirketi" statüsü verilmesi, geri alınması ve Dış Ticaret Sermaye Şirketlerinin sorumlulukları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Madde 1 —(Değişik:RG-18/9/2009-27353) Ödenmiş sermayeleri en az 2 milyon TL olan ve bir önceki takvim yılında gümrük beyannamesi bazında; en az (FOB) 100 milyon ABD doları veya eş değerdeki fiili ihracatı gerçekleştiren (transit ve bedelsiz ihracat hariç) anonim şirketlere, her yılın Ocak ayının son gününe kadar başvurulması kaydıyla "Dış Ticaret Sermaye Şirketi" statüsü verilebilir veya halihazırda Dış Ticaret Sermaye Şirketi Statüsünü haiz firmalar için söz konusu statü yenilenebilir.

Bu maddenin birinci fıkrasındaki şartları haiz olan şirketlerin, Dış Ticaret Sermaye Şirketi statüsü alabilmeleri için ekte yer alan başvuru formunu doldurarak, formda belirtilen belgelerle birlikte Dış Ticaret Müsteşarlığına (İhracat Genel Müdürlüğü) müracaat etmeleri gerekmektedir. İbraz edilen bilgi ve belgeler aksi sabit oluncaya kadar doğru olarak kabul edilir.

Ait olduğu yıl yürürlükteki Dış Ticaret Sermaye Şirketlerine İlişkin Kararda yer almayan şirketlere; talepleri halinde, başvuru tarihi itibarıyla 12 ay geriye gitmek suretiyle yapılacak inceleme sonucunda, yukarıdaki şartları haiz olduklarının belirlenmesi durumunda, yürürlükteki Dış Ticaret Sermaye Şirketlerine İlişkin Karara ek yapılmak suretiyle Dış Ticaret Sermaye Şirketi Statüsü verilebilir.

Madde 2 —(Değişik:RG-18/9/2009-27353) Dış Ticaret Müsteşarlığınca (İhracat Genel Müdürlüğü) yapılan inceleme sonucunda gerekli şartları haiz olduğu belirlenen şirketlere "Dış Ticaret Sermaye Şirketi" statüsü verilir. Dış Ticaret Sermaye Şirketi Statüsü verilen şirketlerin ticaret unvanları Resmî Gazete'de yayımlanır.

Dış Ticaret Sermaye Şirketi statüsü, yayımlandığı tarihten itibaren müteakip yıla ait Dış Ticaret Sermaye Şirketlerine İlişkin Karar yayımlanıncaya kadar geçerlidir.

Madde 3 — Yanıltıcı bilgi ve belge kullanılması suretiyle Dış Ticaret Sermaye Şirketi Statüsü almış bulunan şirketlerin bu statüleri, şartların yerine getirilmediğinin tespiti halinde, verildiği tarih itibarıyla geri alınır.

Madde 4 — Dış Ticaret Sermaye Şirketlerinin, ihraç ürünlerimizin tanıtılması, çeşitlendirilmesi, pazar paylarının artırılması ve yeni pazarlara girilmesi amacıyla Devlet Yardımlarından öncelikle yararlandırılmaları sağlanır.

Madde 5 — Dış Ticaret Sermaye Şirketleri, kendi nam ve hesaplarına yurt içinden bizzat satın aldıkları ve tedarik ettikleri malların ihracatında bu malların üretimi, temini ve ihracatı ile ilgili düzenlenen tüm belgelerden idari ve cezai yükümlülükler açısından sorumludurlar.

Aracılı ihracat sözleşmesine dayanarak imalatçı veya tedarikçi şirketlerin Dış Ticaret Sermaye Şirketleri üzerinden gerçekleştirdikleri ihracatta ise, aracılık sözleşmesinde aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde malın üretimi veya tedariki ile ilgili tüm belgeler ve malın ihracatı ile ilgili ihracat, kambiyo, gümrük ve diğer mevzuat yönünden idari ve cezai yükümlülüklerden doğrudan ve münhasıran imalatçı ve tedarikçi şirketler sorumludur.

Madde 6 — Bu Tebliğin uygulamasına ilişkin her türlü düzenlemenin yapılmasında ve uygulamada ortaya çıkacak ihtilafların sonuçlandırılmasında Dış Ticaret Müsteşarlığı yetkilidir.

Madde 7 — 20/12/2003 tarih ve 25322 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Dış Ticaret Sermaye Şirketleri Statüsüne İlişkin İhracat 2003/14 sayılı Tebliğ ile 29/06/2004 tarih ve 25507 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Dış Ticaret Sermaye Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair İhracat 2004/8 sayılı Tebliğ, bu Tebliğin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1 —

Bu Tebliğin yürürlüğe tarihten itibaren 31/12/2005 tarihine kadar, Dış Ticaret Sermaye Şirketi statüsü almak için başvuruda bulunacak anonim şirketler için;

- En az 1,5 milyon YTL. (1,5 trilyon TL) ödenmiş sermayeye sahip olması ve gümrük beyannamesi bazında; en az (FOB) 75 milyon ABD doları veya eş değerdeki fiili ihracatı (transit ve bedelsiz ihracat hariç) gerçekleştirmiş olması, şartları aranır.
- 2005 yılında yayımlanacak Dış Ticaret Sermaye Şirketlerine İlişkin Kararda yer almak için müracaat edecek şirketlerin; 01/01/2004-31/12/2004 tarihleri arasında yukarıda belirtilen ihracat performansını ve sermaye şartını gerçekleştirmiş olmaları,
- 31/01/2005 tarihine kadar ekte yer alan başvuru formunu doldurarak Dış Ticaret Müsteşarlığına (İhracat Genel Müdürlüğü) müracaat etmeleri, gerekmektedir.

2005 yılında yürürlüğe girecek Dış Ticaret Sermaye Şirketlerine İlişkin Kararda yer almayan şirketlere; talepleri halinde, başvuru tarihi itibarıyla 12 ay geriye gitmek suretiyle yapılacak inceleme sonucunda, yukarıdaki şartları haiz olduklarının belirlenmesi durumunda, yürürlükteki Dış Ticaret Sermaye Şirketlerine İlişkin Karara ek yapılmak suretiyle Dış Ticaret Sermaye Şirketi Statüsü verilebilir.

Madde 8 — Bu Tebliğ 01/01/2005 tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 9 — Bu Tebliğ hükümlerini Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakan yürütür.

Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Statüsüne İlişkin 2004/4 Sayılı Tebliğ

Madde 1- Bu Tebliğ ile 22/12/1995 tarih ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı'nın 3'üncü maddesinin (k) bendine istinaden, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) ihracat sektörü içinde bir organizasyon

altında toplanarak dünya pazarlarına yönlendirilmesi amacıyla; ihracat ve ilgili konularda (finansman, tedarik, nakliye, sigorta, gümrükleme v.b.) hizmet sağlayarak, dış ticarete uzmanlaşmalarını ve bu suretle daha etkin faaliyet göstermelerini teminen kurulan şirketlere, Dış Ticaret Müsteşarlığınca "Sektörel Dış Ticaret Şirketi (SDS) Statüsü" verilmesi, geri alınması ve sorumlulukları düzenlenmektedir.

Madde 2- Bu Tebliğde geçen:

Müstesarlık : Dış Ticaret Müsteşarlığını (DTM),

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ): 1 (bir) ila 250 (ikiyüzelli) arasında çalışan istihdam ettiği bağlı olduğu meslek kuruluşunca tevsik edilen işletmeleri,

Borsa: İstanbul Menkul Kıymetler Borsasını,

Kalkınmada Öncelikli Yöre: Kalkınmada Öncelikli Yöre kapsamındaki illeri,

Normal Yöre: Kalkınmada Öncelikli Yöre kapsamı dışında kalan illeri,

Üretici Derneği: Aynı üretim dalında faaliyette bulunan üretici şirketlerin kurduğu dernekleri,

Üretici Birliği: Aynı üretim dalında faaliyet gösteren kooperatif ve birlikleri,

Fuar: Yurt dışında düzenlenen; ticari nitelikteki uluslararası fuar ve sergiler ile münhasıran Türk ihraç ürünlerinin sergilendiği tanıtım faaliyetlerini, ifade eder.

Madde 3- a) Normal yörelerde, Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin; aynı üretim dalında [\(Ek-1\)](#) faaliyette bulunan, asgari 10 (on) KOBİ'nin bir araya gelmesiyle en az 500 (beşyüz) milyar TL sermayeli anonim şirket olarak kurulması gerekmektedir.

b) Kalkınmada Öncelikli Yörelerde, Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin; aynı veya aynı üretim dalında faaliyette bulunan ve bu yörelerde yerleşik asgari 5 (beş) KOBİ'nin en az 250 (ikiyüzelli) milyar TL sermayeli anonim şirket olarak kurulması gerekmektedir.

c) Aynı üretim dalında [\(Ek-1\)](#) faaliyette bulunan Üretici Dernekleri ve Üretici Birlikleri tarafından anonim şirket şeklinde ve en az 500 (beşyüz) milyar TL sermaye ile kurulan şirketlere Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsü verilebilir.

d) Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin KOBİ niteliğindeki her bir ortağının sermaye payı, toplam şirket sermayesinin, Normal Yörelerde % 10 ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde % 20'sinden fazla olamaz.

e) Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin Sermaye Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesinde hisse senetlerinin Borsa'da işlem görmesi durumunda, Müsteşarlığın önceden izni ve görüşü alınması şartıyla (d) bendinde belirtilen ortaklık payına ilişkin sınırlamalar uygulanmaz.

f)Hisse senetlerinin tamamının nama yazılı olması gerekmektedir.

g) Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsü için Müsteşarlığa başvuruda bulunan şirket ve ortaklarıyla ilgili olarak Vergi Usul Kanununun 359'uncu maddesinde belirtilen muhteviyati itibariyle yanıtıcı belge düzenlenmediğinin veya kullanılmadığının, başvuru sahibi şirket ve ortakların bağlı buldukları vergi dairesinden alınacak bir yazı ile belgelendirilmesi gerekmektedir

Madde 4- Sektörel Dış Ticaret Şirketlerine, şirketin kurulması ve gelişmesinde yardımcı olmak amacıyla, ortaklık payları münferiden %10'u aşmamak üzere, aşağıdaki unsurlar ortak olabilir;

- a) Normal Yörelerde aynı üretim dalında, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde aynı veya farklı üretim dalında faaliyette bulunan, 250'den fazla çalışan istihdam eden şirketler,
- b) Profesyonel yönetici olarak çalışmalarını kaydıyla gerçek kişiler,
- c) Sektörel Dış Ticaret Şirketlerine ve ortaklarına mal, ekipman ve hizmet sağlayan şirketler,
- d) Üretici Derneği, Üretici Birliği, vakıf, mesleki federasyon v.b. kuruluşlar.

Madde 5- Şirketlerin Sektörel Dış Ticaret Şirketi olabilmeleri için örneği ekli [\(Ek-2\)](#) müracaat formunu doldurarak, istenilen belgeler ile birlikte Müsteşarlığa (İhracat Genel Müdürlüğü) müracaat etmeleri gerekmektedir.

Madde 6- Yapılan inceleme sonucunda, bu Tebliğde belirtilen şartları haiz olan şirketlere Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsü verilir ve konuya ilişkin Karar Resmi Gazete'de yayımlanır.

Madde 7- a) Sektörel Dış Ticaret Şirketleri, ortaklarının üretimine katkıda bulunmak veya faaliyette buldukları sektörle ilgili işlemlerinde kolaylık sağlamak amacıyla, Sektörel Dış Ticaret Şirketi yönetim kurulunca oybirliğiyle karar verilmesi ve Müsteşarlıktan önceden izin alınması kaydıyla, hizmet ve imalat sanayi sektöründe faaliyette bulunan şirketlere ortak olabilirler veya şirket kurabilirler.

b) Sektörel Dış Ticaret Şirketleri, ortaklarının faaliyet gösterdiği üretim dalına ait hammadde tedarikinde imalatçı olarak değerlendirilir.

c) Normal Yörelerde yerleşik Sektörel Dış Ticaret Şirketleri, aynı sektörde faaliyette bulunmak kaydıyla ortağı olmayan KOBİ'lerin, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde yerleşik SDS'ler ise sektör ayrımı olmaksızın KOBİ'lerin ihracatına aracılık edebilirler. Ancak, ihracata aracılık etmeden önce, söz konusu KOBİ'den Vergi Usul Kanununun 359'uncu maddesinde belirtilen muhteviyati itibariyle yanılıcı belge düzenlenmediğinin veya kullanılmadığının bağlı bulunduğu vergi dairesinden alınacak bir yazı ile belgelendirmesini talep eder. Sektörel Dış Ticaret Şirketi söz konusu KOBİ'lerin ihracatına aracılık ettiği süre içinde, gerekli denetimleri gerçekleştirir.

Madde 8- Sektörel Dis Ticaret Sirketlerinde; ortaklıktan ayrılmak isteyen ortakların payları, sirket yönetim kurulunun izniyle ve bu Tebligde belirtilen kosullara uymak kaydıyla, yeni veya mevcut ortaklara devredilebilir. Bu konuda Müstesarlığa bilgi verilir.

Madde 9- Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin, kuruldukları yıl hariç, müteakip takvim yılından başlamak üzere her takvim yılı içinde;

- a) Fuara katılım gerçekleştirmek,
- b) Faaliyette bulunduğu sektörle ilgili yurt dışı pazar araştırması projesi yürütmek, c) Münferiden ve/veya ortaklarıyla, Müsteşarlığın koordinasyonunda organize edilen ticaret heyeti programlarına katılım sağlamak,
- ç) Sektörel Dış Ticaret Şirketi ve/veya ortağı KOBİ yöneticilerini ve/veya personelini, dış ticaret, kambiyo, gümrük, teşvik mevzuatı vb. konularda bilgilendirmek üzere seminer/eğitim programı düzenlemek veya düzenlenen seminer/eğitim programlarına iştirakini sağlamak, faaliyetlerinden en az ikisini gerçekleştirmeleri esastır.

Madde 10- Sektörel Dış Ticaret Şirketleri, geçmiş yıla ilişkin faaliyetleriyle ilgili olarak, her yılın Ocak ayı sonuna kadar ekli [\(Ek-3\)](#) faaliyet raporunu Müsteşarlığa (İhracat Genel Müdürlüğü) vermekle yükümlüdürler.

Madde 11- Sektörel Dış Ticaret Şirketleri ve ortağı KOBİ'ler, ihracata yönelik devlet yardımlarının hedef grubunu oluştururlar ve bu yardımlardan öncelikle yararlandırılırlar.

Madde 12- a) Sektörel Dış Ticaret Şirketleri, kendi nam ve hesabına yurt içinden satın aldıkları malların ihracında; ihracat, gümrük, kaçakçılık, kambiyo ve ilgili sair mevzuatta öngörülen idari ve cezai yükümlülüklerden doğrudan ve münhasıran sorumludur.

b) Sektörel Dış Ticaret Şirketi ile imalatçı arasında bir aracılık sözleşmesine binaen imalatçı şirketin bizzat imal ve tedarik ederek Sektörel Dış Ticaret Şirketi üzerinden gerçekleştirdiği ihracatta ise, aracılık sözleşmesinde aksine bir hüküm bulunmadığı sürece ihracat, gümrük, kaçakçılık, kambiyo ve ilgili sair mevzuatta öngörülen idari ve cezai yükümlülüklerden doğrudan ve münhasıran imalatçı şirketler sorumludur.

Madde 13- Müsteşarlıkça, aşağıda belirtilen hallerde Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsü geri alınır.

a) Madde 3/a'da tanımlanan Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin; kuruldukları yıl hariç, müteakip takvim yılı içinde en az 1 (bir) milyon ABD Doları, takip eden her takvim yılı içinde de 1 (bir) milyon ABD Dolarından az olmamak üzere faaliyette buldukları sektörün toplam ihracat miktarının ABD Doları cinsinden en az %0,1'ini gerçekleştirememeleri,

b) Madde 3/b'de tanımlanan Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin; kuruldukları yıl hariç, müteakip takvim yılı içinde en az 400.000 (dört yüz bin) ABD Doları, takip eden her takvim yılı içinde de en az 750.000 (yediyüzellibin) ABD Doları ihracat gerçekleştirememeleri,

c) Madde 3/c'de tanımlanan Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin kuruldukları yıl hariç, müteakip takvim yılı içinde en az 400.000 (dört yüz bin) ABD Doları, takip eden her takvim yılı içinde de en az 750.000 (yediyüzellibin) ABD Doları ihracat gerçekleştirememeleri,

ç) Yapılacak inceleme ve denetlemeler neticesinde, bu Tebliğ hükümleri ile ortakların hak ve menfaatlerine aykırı durumların tespit edilmesi,

d) Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsü alındığı tarihten sonra, bizzat SDŞ tarafından Vergi Usul Kanununun 359'uncu maddesinde belirtilen muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlendiğinin ve/veya kullanıldığının tespiti.

Madde 13/A –Bu Tebliğ kapsamında ‘Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsü’ verilen ve halihazırda ‘Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsü’ devam eden şirketin bu statüsü, söz konusu şirkete ‘Dış Ticaret Sermaye Şirketi Statüsü’ verilmesine ilişkin Karar’ın Resmî Gazete’de yayımlandığı tarihte sona erer.

Madde 14 - Sektörel Dış Ticaret Şirketleri ortakları tarafından, Vergi Usul Kanununun 359'uncu maddesinde belirtilen muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenlendiğinin veya kullanıldığının tespiti halinde, Sektörel Dış Ticaret Şirketi ile bahse konu ortağı arasındaki aracı ihracatçı sözleşmesi derhal feshedilir. Fesh edilmemesi halinde Sektörel Dış Ticaret Şirketi Statüsü geri alınabilir.

Madde 15- İşbu Tebliğde belirlenen konular dışında kalan hususlar, Müsteşarlıkça İhracat Rejimi çerçevesinde sonuçlandırılır.

Madde 16- 26/12/1996 tarihli ve 22859 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan “Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Statüsüne İlişkin İhracat 96/39 sayılı Tebliğ”, 08/07/1998 tarihli ve 23396 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İhracat 96/39 Sayılı Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair İhracat 98/13 sayılı Tebliğ” ve 26/10/2000 tarihli ve 24212 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İhracat 96/39 Sayılı Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliğ’de Değişiklik Yapılmasına Dair 2000/17 sayılı Tebliğ” yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 17- Bu Tebliğ, yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 18 - Bu Tebliği Müsteşarlığın bağlı olduğu Bakan yürütür.

1.1.14. Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi

2012/4 Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç

Bu Tebliğ’in amacı, Türkiye’nin döviz kazandırıcı hizmet gelirlerinin artırılması ve hizmet sektörlerinin uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesi için Türkiye’de yerleşik yararlanıcıların gerçekleştirdikleri faaliyetlere ilişkin giderlerin belirli bir kısmının Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan (DFİF) karşılanmasına dair usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam

Bu Tebliğ, ülkemizin döviz kazandırıcı hizmet gelirlerini artırmak ve hizmet sektörlerinin uluslararası rekabet gücünü geliştirmek amacıyla sağlık turizmi, bilişim, film ve eğitim sektörlerine verilen “pazara giriş”, “yurt dışı tanıtım”, “yurt dışı birim”, “belgelendirme”, “ticaret heyeti”, “alım heyeti” ve “danışmanlık” desteklerini kapsar.

Dayanak

Bu Tebliğ, 27/12/1994 tarihli ve 94/6401 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan “İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı”na dayanılarak hazırlanan Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu’nun 19/06/2012 tarih ve 2012/6 sayılı Kararına istinaden hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Döviz Kazandırıcı Hizmetler Komitesi ve Çalışma Grubu

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörlerine Yönelik Destekler

A- Sağlık Turizmi Sektörüne Yönelik Destekler

Pazara giriş desteği

Yurt dışı tanıtım desteği

Yurt dışı birim desteği

Belgelendirme desteği

Ticaret heyeti ve alım heyeti destekleri

Danışmanlık desteği

B- Bilişim Sektörüne Yönelik Destekler

Pazara giriş desteği

Yurt dışı tanıtım desteği

Yurt dışı birim desteği

Belgelendirme desteği

Ticaret heyeti ve alım heyeti destekleri

Danışmanlık desteği

C- Film Sektörüne Yönelik Destekler

Pazara giriş desteği

Yurt dışı tanıtım desteği

D- Eğitim Sektörüne Yönelik Destekler

Pazara giriş desteği

Yurt dışı tanıtım desteği

Yurt dışı birim desteği

Bu Tebliğ'i Ekonomi Bakanlığı yürütür.

2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI (KOSGEB) DESTEKLERİ

Tez konumuz içinde yer alan devlet desteklerinden ikincisi olan KOSGEB destekleri arasında altta takip eden programlar yer almaktadır : KOBİ Proje Destek Programı, Tematik Proje Destek Programı, İşbirliği Güçbirliği Destek Programı, AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı, Genel Destek Programı, Girişimcilik Destek Programı Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Programı, Kredi Faiz Desteği.

2.1. KOBİ Proje Destek Programı

PROGRAMIN AMACI VE GEREKÇESİ

- İşletmelere özgü sorunların işletmeler tarafından projelendirildiği ve projelendirilen maliyetlerin desteklenebildiği bir programa ihtiyaç duyulması,
- KOBİ'lerde proje kültürü ve bilincinin oluşturulması,
- İşletmelerin proje yapabilme kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Esnek destekleme sistemine ihtiyaç duyulması

Tablo 8.1. KOBİ Proje Desteği Program ve Proje Limitleri
PROGRAM VE PROJE LİMİTLERİ

Program Süresi	3 Yıl
Proje Süresi	6-24 ay(+12 ay)
Destek Üst Limiti	150000
Proje Destek Oranı	1. ve 2. Bölgelerde %50
	3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde %60

DESTEKLENECEK PROJE KONULARI

- İşletmelerin; üretim, yönetim-organizasyon, pazarlama, dış ticaret, insan kaynakları, mali işler ve finans, bilgi yönetimi ve bunlarla ilişkili alanlarda sunacakları projeler desteklenir.

DESTEKLENECEK PROJE GİDERLERİ

- Bu program kapsamında desteklenecek proje giderlerine Kurul karar verir. Ancak, arsa, bina, inşaat, tadilat, tefrişat ve benzeri, taşıt aracı, vergi, resim ve harçlar, sosyal güvenlik primleri, haberleşme giderleri, proje ile ilgili olmayan personel giderleri, enerji ve su giderleri, kira giderleri, finansman giderleri, proje ile ilişkilendirilmemiş diğer maliyetler desteklenmez.
- Proje kapsamında desteklenmesi uygun görülen gider gruplarının toplamı Kurul tarafından belirlenir ve sabitlenir. Her bir proje gider grubunun desteklemeye esas tutarı; makine-teçhizat, hammadde, malzeme için, sabitlenen toplam tutarın % 10'unu ve personel, yazılım ve hizmet/diğer gider gruplarının her biri için % 40'ını geçmeyecek şekilde belirlenir. Proje bütçe gerçekleşmesindeki değişiklikler bu tutarları değiştirmez

2.2. Tematik Proje Destek Programı

Programın Amacı Ve Gerekçesi

KOBİ'lerin kendi işletmelerini geliştirmeleri ve Meslek Kuruluşları tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi amacıyla daha fazla proje hazırlamalarının teşvik edilmesi, Makro strateji dokümanlarında işaret edilen öncelikler dikkate alınarak belirlenen tematik alanlarda bölgesel ve sektörel ihtiyaçların karşılanması, KOBİ'lerin uluslararası mevzuat ve önceliklere uyumunun sağlanması,

Tablo 8.2. Tematik Proje Destek Programı Destek Unsurları

	Çağrı Esaslı Tematik Program	Meslek Kuruluşu Proje Destek Programı
Başvuru	KOBİ'ler ve Meslek	Meslek Kuruluşları
Program Süresi	Proje Teklif Çağrısında Belirlenir	36 Ay
Proje Süresi		24 Ay (+12 Ay)
Destek Oranı		1. ve 2. Bölgede % 50 3., 4., 5. ve 6.
Destek Türü		Geri Ödemesiz
Destek Üst Limiti		150.000 TL

Çağrı Esaslı Tematik Program Desteklenecek Proje Giderleri

- Personel ücretleri ve seyahat giderleri,
- Makine-ekipman, yazılım ve donanım alımı veya kiralanması giderleri (azami %25),
- Sarf malzemesi giderleri,
- Hizmet alım giderleri,
- Genel idari giderler (azami %10).

Meslek Kuruluşu Proje Destek Programı Desteklenecek Proje Giderleri

Kurul tarafından uygun bulunan ve aşağıda belirtilenler **dışında kalan** giderler destek kapsamındadır;

Bina inşaat yapımı, tadilatı, gayrimenkul alımı, makine-teçhizat, tefrişat, taşıt aracı, vergi, resim ve harçlar, sosyal güvenlik primleri, haberleşme giderleri, finansman giderleri, proje ile ilgili olmayan personel giderleri, enerji, su, kira giderleri, proje ortaklarından alınan danışmanlık ve hizmet alımı giderleri ve proje ile ilişkilendirilmemiş maliyetler.

2.3. İşbirliği Güçbirliği Destek Programı

PROGRAMIN AMACI VE GEREKÇESİ

- KOBİ'lerin işbirliği-güçbirliği anlayışında bir araya gelerek "Ortak Sorunlara Ortak Çözümler" üretilmesi,
- KOBİ'lerin tedarik, pazarlama, düşük kapasite kullanımı, rekabet gücü zayıflığı, finansman başta olmak üzere tek başlarına çözümünde zorlandıkları birçok soruna çözüm bulunması,
- KOBİ'lerin bir araya gelerek kapasite ve rekabet gücü yüksek işletmelere dönüşmesi,
- Ölçek ekonomisinden yararlanılarak kaynak tasarrufu sağlanması,
- KOBİ'ler arasında ortaklık ve işbirliği kültürünün geliştirilmesi.

İŞBİRLİĞİ - GÜÇBİRLİĞİ ORTAKLIK MODELLERİ

- Proje ortağı işletmelerin mevcudiyetlerini koruyarak kurulacak olan işletici kuruluşa ortak olmaları,
- Proje ortağı işletmelerin bir kısmının ya da tamamının kendilerini feshederek kurulacak işletici kuruluşa ortak olmaları,
- Proje ortağı işletmelerin bir kısmının kendilerini feshederek ortaklardan birinin bünyesinde birleşmesi,

Her bir ortaklık modelinde en az 5 işletmenin bir araya gelmesi şartı aranır.

DESTEKLENECEK PROJE KONULARI

- Hammadde, ara mamul, mamul, lojistik ve diğer hizmetleri daha hızlı ve ucuz temin edebilmeleri amacıyla ortak tedarik,
- Müşteri istekleri ve pazarın talebi doğrultusunda ürün ve hizmet geliştirmeleri, ürettikleri ürün ve hizmetleri yeni pazarlara sunmaları amacıyla ortak tasarım,
- Ürün ve hizmet kalitelerini yükseltmek ulusal ve uluslararası pazar paylarını artırmak, marka imajı oluşturmak, uluslar arası pazarın ihtiyaçlarına cevap vermeleri amacıyla ortak pazarlama,
- Ürün ve hizmet standartlarını geliştirmeleri amacıyla ortak laboratuvar,

Üretim ve hizmet kapasitelerini, çeşitlerini, verimliliğini ve kalitelerini artırmak amacıyla ortak imalat ve hizmet sunumu konularında sunacakları projeler desteklenir.

Tablo 8.3.İşbirliği Güçbirliği Destek Programı Program ve Proje Limitleri

Proje Süresi	6-24 ay (+ 12 ay)
Destek Üst Limiti	750.000 TL 250.000 TL (Geri Ödemesiz), 500.000 TL (Geri Ödemeli)
Proje Destek Oranı	1.ve 2. Bölgelerde %50 3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde %60

2.4. AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

PROGRAMIN AMACI VE GEREKÇESİ

- Bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ ve girişimcilerin geliştirilmesi,
- Teknolojik fikirlere sahip tekno-girişimcilerin desteklenmesi,
- KOBİ'lerde Ar-Ge bilincinin yaygınlaştırılması ve Ar-Ge kapasitesinin artırılması,
- Mevcut Ar-Ge desteklerinin geliştirilmesi,
- İnovatif faaliyetlerin desteklenmesi,
- Ar-Ge ve İnovasyon proje sonuçlarının ticarileştirilmesi ve endüstriyel uygulamasına yönelik destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulması.

PROJE SÜRESİ

- Ar-Ge ve İnovasyon Programı için en az 12 (on iki), en çok 24 (yirmi dört) ay,
- Endüstriyel Uygulama Programı için en çok 18 (on sekiz) ay,
- Her iki program için de Kurul kararı ile 12 (on iki) aya kadar ek süre verilebilir.

Tablo 8.4. Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

AR-GE, İNOVASYON VE ENDÜSTRİYEL UYGULAMA DESTEK PROGRAMI	Destek Üst Limiti (TL)	DESTEK ORANI (%)	
Ar-Ge ve İnovasyon Programı			
İşlik Desteği	İşliklerden bedel alınmaz		
Kira Desteği	12.000	75	
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği	100.000	75	
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği (Geri Ödemeli)	200.000	75	
Personel Gideri Desteği	100.000	75	
Başlangıç Sermayesi Desteği	20.000	100	
Proje Geliştirme Desteği	Proje Danışmanlık Desteği	25.000	75
	Eğitim Desteği	5.000	
	Sınai ve Fikri Mülkiyet Hakları Desteği	25.000	
	Proje Tanıtım Desteği	5.000	
	Yurtdışı Kongre/Konferans/Fuar Ziyareti/Teknolojik İşbirliği Ziyareti Desteği	15.000	
	Test, Analiz, Belgelendirme Desteği	25.000	
Endüstriyel Uygulama Programı			
Kira Desteği	18.000	75	
Personel Gideri Desteği	100.000	75	
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Gid. Desteği	150.000	75	
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği (Geri Ödemeli)	200.000	75	

2.5. Genel Destek Programı

Programın Amacı Ve Gerekçesi

- Proje hazırlama kapasitesi düşük KOBİ'ler ile KOSGEB hedef kitlesine yeni dahil olmuş sektörlerdeki KOBİ'lerin de mevcut KOSGEB desteklerinden faydalanması,
- KOBİ'lerin kaliteli ve verimli mal/hizmet üretmelerinin sağlanması,
- Mevcut KOSGEB desteklerinin revize edilerek daha fazla KOBİ'nin bu desteklerden yaygın şekilde faydalanması,
- KOBİ'lerin rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek amacıyla genel işletme geliştirme faaliyetlerinin teşvik edilmesi,
- KOBİ'lerin yurt içi ve yurt dışı pazar paylarını artırmak amacıyla tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi.

Tablo 8.5. Genel Destek Programı

GENEL DESTEK PROGRAMI DESTEKLERİ	DESTEK ÜST LİMİTİ	DESTEK ORANI	
	(TL)	1. ve 2. Bölgeler	3., 4., 5. ve 6. Bölgeler
Yurt İçi Fuar Desteği	30.000	50%	60%
Yurt Dışı İş Gezisi Desteği	10.000		
Tanıtım Desteği	15.000		
Eşleştirme Desteği	15.000		
Bağımsız Denetim Desteği	10.000		
Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	20.000		
Danışmanlık Desteği	15.000		
Eğitim Desteği	10.000		
Enerji Verimliliği Desteği	30.000		
Tasarım Desteği	15.000		
Sınai Mülkiyet Hakları Desteği	20.000		
Belgelendirme Desteği	10.000		
Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği	20.000		

2.6.Girişimcilik Destek Programı

Programın Amacı

- Girişimciliğin desteklenmesi
- Girişimciliğin yaygınlaştırılması
- Başarılı işletmelerin kurulması

Programdan Kimler Yararlanabilir

- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler,
- Girişimciler
- İşletici Kuruluşlar (İş Geliştirme Merkezi'ni yönetmek üzere kurulan tüzel kişilik)

Programın Kapsamı

Bu program,

- Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi,
- Yeni Girişimci Desteği,
- İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği

İş Planı Ödülünden oluşur.

A) Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, kendi işini kurmak isteyen girişimcilerin bir iş planına dayalı olarak kuracağı işletmelerin başarı düzeylerini artırmak amacıyla düzenlenir.

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri;

- KOSGEB birimleri tarafından düzenlenen,
- Ulusal veya uluslararası projeler kapsamında, KOSGEB tarafından yürütülen,
- KOSGEB ile işbirliği içerisinde çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen eğitimler,
- Üniversiteler tarafından örgün eğitim kapsamında verilen girişimcilik dersleri'dir.

Bu eğitimler, 24 saati atölye çalışmalarından oluşan toplam 70 saatlik eğitimler olup; genel katılıma açık ve **ücretsiz** eğitimlerdir.

B) Yeni Girişimci Desteği

Destekten Kimler Yararlanabilir

Bu destekten;

- Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni,
- KOSGEB Genç Girişimci Geliştirme Programı'nı,
- Küçük Ölçekli İşletme Kurma Danışmanlığı Desteği (KÖİDD) Programı'nı tamamlayarak eğitime veya programa katıldığını belgeleyen ve işletmesini kuran girişimciler,

İŞGEM'de yer alan işletmeler yararlanabilir.

Yeni Girişimci Desteğinin Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti

Tablo 8.6. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Destek Unsurları

DESTEK UNSURU		ÜST LİMİTİ (TL)	DESTEK ORANI (%) (1. ve 2. Bölge)	DESTEK ORANI (%) (3., 4., 5. ve 6. Bölge)
İşletme Kuruluş Desteği	Geri Ödemesiz	3.000	60 Kadın Girişimci	70 Kadın Girişimci
Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Ofis Donanım ve Yazılım Desteği		15.000	ve	ve
İşletme Giderleri Desteği		12.000	Özürlü Girişimciye	Özürlü Girişimciye
Sabit Yatırım Desteği	Geri Ödemeli	70.000	%70 uygulanır.	%80 uygulanır.

Destekten Yararlanma Koşulu ve Başvuru

Programdan yararlanmak isteyen işletmelerin www.kosgeb.gov.tr adresindeki KOSGEB Veri Tabanı'na kayıt olması ve KOSGEB Hizmet Merkezi'ne iş planı ve ilgili belgeler ile birlikte başvurusu yapması esastır.

C) İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği

KOBİ'lere işletme geliştirme koçluğu, destek ağlarına ulaşım, finans kaynaklarına erişim imkânı, uygun koşullarda iş yeri mekânı, ortak ofis ekipmanı ve ofis hizmetleri sunmak amacıyla kurulacak bir İŞGEM'in, kuruluş ve işletme giderlerine destek sağlanmaktadır.

Desteğe Kimler Başvurabilir?

Belediyeler,
Üniversiteler,
Özel İdareler,
Kalkınma Birlikleri,
Meslek Kuruluşları,
Kâr amacı gütmeyen kooperatifler.

Destek Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti

İŞGEM Kuruluş Desteği süresi en fazla 18 ay,
İŞGEM İşletme Desteği süresi en fazla 36 ay'dır.

Tablo 8.7. İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği Destek Unsuru

DESTEK UNSURU		ÜST LİMİTİ (TL)	DESTEK ORANI (%) (1. ve 2. Bölge)	DESTEK ORANI (%) (3.,4.,5. ve 6. Bölge)
İŞGEM Kuruluş Desteği - Bina Tadilatı - Mobilya Donanım - İŞGEM Yönetim	Geri ödemesiz	750.000	60	70
		(600.000 125.000 25.000)		
İŞGEM İşletme Desteği - Personel - Eğitim, Danışmanlık -- Küçük Tadilat		100.000	60	70
		(30.000 50.000 20.000)		

Destekten Yararlanma Koşulu ve Başvuru

İŞGEM kuruluş ve işletme desteği için KOSGEB Hizmet Merkezi'ne iş planı ve ilgili belgeler ile birlikte başvuru yapılması esastır. Destekten yararlanmak isteyen işletici kuruluş, www.kosgeb.gov.tr adresindeki KOSGEB Veri Tabanına kayıt olur.

D) İŞ PLANI ÖDÜLÜ

Üniversiteler tarafından örgün eğitim kapsamında verilen "Girişimcilik" dersini alan öğrenciler arasında İş Planı Ödülü Yarışması düzenlenir.

İş Planı Ödülünden yararlanmak isteyen üniversite KOSGEB'e başvurur.

İş planları ilk üç dereceye girmiş olan öğrencilerden, en fazla 24 ay içinde işini kurmuş olmaları kaydı ile;

- Birinciye 15.000 TL,
- İkinciye 10.000 TL,
- Üçüncüye 5.000 TL ödül verilir

2.7. Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Programı

Programın Amacı

Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı” ile gelişme ve büyüme potansiyeline sahip küçük ve orta ölçekli işletmelerin;

- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Gelişen İşletmeler Piyasası’nda işlem görmesinin sağlanması,
- Sermaye piyasalarından fon temin edilmesine imkan sağlanması

Programın Kapsamı

Program kapsamında, KOBİ’lerin paylarının Gelişen İşletmeler Piyasası’nda işlem görmek üzere halka açılma sürecinde;

- Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli,
- Bağımsız denetim hizmeti bedeli,
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurul kaydına alma ücreti,
- İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası Listesine kabul ücreti,
- Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) masrafı,
- Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu,

KOSGEB tarafından geri ödemesiz destek olarak söz konusu maliyetler KOSGEB tarafından karşılanacaktır.

Programın Unsurları, Oranı Ve Üst Limiti

Program kapsamında sağlanan desteğin toplam üst limiti 100.000 (Yüzbin) TL olup, destek unsurlarının üst limit oranları aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 8.8. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Destek Unsurları

Destek Unsurları	Destek Ödemesi Üst Limiti (TL)	Oranı (%)
Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli	60.000	75
Bağımsız denetim hizmeti bedeli	20.000	75
SPK kurul kaydına alma ücreti	10.000	100
İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası Listesine kabul ücreti		
Merkezi Kayıt Kuruluşu masrafı		
Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu	10.000	75

2.2.2.8. Kredi Faiz Desteği

Programın Amacı Ve Gerekçesi

Kredi Faiz Desteği programları ile KOSGEB tarafından; küçük ve orta ölçekli işletmelere uygun koşullarda finansal destek temin edilerek,

- üretim, kalite ve standartlarını artırmaları,
- finansman sorunlarının çözümü,
- istihdam yaratmaları,
- uluslararası düzeyde rekabet etmelerinin sağlanmasıdır.

KOSGEB'in 2003 yılından itibaren sağladığı finansal destekler, Bakanlar Kurulu Kararı gereğince 2008 yılına kadar üç kamu bankası aracılığıyla sağlanmış, 2008 yılı Mayıs ayında ise yeniden düzenlenen Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında, halen Türkiye'de faaliyette bulunan kamu bankaları, özel bankalar, katılım bankaları ile yapılan Protokollerle KOBİ'lere kullanılacak kredilerin faiz/kar payı, komisyon vb. giderlerinin program türüne göre kısmen ya da tamamen karşılanması şeklinde sürdürülmektedir.

8.2. EK – 2 : RUSYA FEDERASYONU EN BÜYÜK 200 ŞİRKET SIRALAMASI
2011 – 2012 Yılı

Tablo 8.9. RF En Büyük ilk 200 Şirket Sıralaması

Şirket sırası 2012	Şirket sırası 2012	Şirket Ünvanı	Bölge	Sektör
1	1	"Gazprom"	--	Petrol ve Gaz
2	2	Oil Company "Rosneft"	--	Petrol ve Gaz
3	3	Sberbank of Russia	--	Bankacılık
4	4	Oil Company "LUKOIL"	--	Petrol ve Gaz
5	6	TNK-BP	--	Petrol ve Gaz
6	7	"NOVATEK"	--	Petrol ve Gaz
7	9	"Surgutneftegaz"	--	Petrol ve Gaz
8	5	MMC "Norilsk Nickel"	--	Demirdışı Metalurji
9	8	"Uralkali"	--	Kimya & Petrokimya
10	12	"Gazprom Neft"	--	Petrol ve Gaz
11	10	VTB Bank	--	Bankacılık
12	15	"Mobile TeleSystems"	--	Telekomünikasyon
13	19	"Tatneft"	--	Petrol ve Gaz
14	22	"Magnit"	--	Perakende
15	13	"Rostelecom"	--	Telekomünikasyon
16	11	"Rusal" *	--	Demirdışı Metalurji
17	14	Novolipetsk Steel	--	Metalurji (Demir)
18	16	"Severstal"	--	Metalurji (Demir)
19	23	Bashneft	--	Petrol ve Gaz
20	24	"Systema"	--	Çeşitli şirketler
21	17	Joint Energy System	--	Enerji
22	21	"Inter RAO UES"	--	Enerji
23	29	JSCB "Bank of Moscow"	--	Bankacılık
24	18	"RusHydro"	--	Enerji
25	28	"Baltika" Brewery	--	Gıda Endüstrisi
26	20	"Polyus Gold"	--	Kıymetli Madenler ve Pırlanta
27	-	"ALROSA"	--	Kıymetli Madenler ve Pırlanta
28	30	"E.ON Russia" (OGK-4)	--	Enerji
29	33	Group of companies "Phosagro"	--	Petrokimya
30	32	"ROSBANK"	--	Bankacılık
31	27	Magnitogorsk Iron and Steel Works	Chelyabinsk Bölgesi	Metalurji (Demir)
32	39	"Gazprom Salavat Petrochemical" ("Salavatnefteorgsintez")	Bashkortostan Cumhuriyeti	Petrokimya
33	38	Trubnaya Metallurgicheskaya Companiya ("Pipe Metallurgical Company")	--	Metalurji (Demir)
34	26	"Mechel"	--	Metalurji (Demir)
35	31	"MRSK" Holding	--	Enerji
36	56	"Southern Kuzbass"	Kemerovo Bölgesi	Kömür Endüstrisi
37	44	NOMOS-BANK	--	Bankacılık
38	36	"VMP"	--	Metalurji (Demir)
39	54	"TransCreditBank"	--	Bankacılık
40	35	"Irkutskenergo"	Irkutsk Bölgesi	Enerji
41	42	"Enel OGK-5"	--	Enerji

42	50	"VSMPO-Avisma" Corporation	Sverdlovsk Bölgesi	Demirdışı Metalurji
43	49	Volga TGK (TGK-7)	--	Enerji
44	41	"MOESK"	--	Enerji
45	46	"Akron" Group	--	Petrokimya
46	53	Novorossiysk Commercial Sea Port (NCSP)	Krasnodar Bölgesi	Nakliye
47	43	LSR Group	--	İnşaat Malzemeleri
48	34	"Raspadskaya"	Kemerovo Bölgesi	Kömür Endüstrisi
49	40	"Pharmstandard"	--	İlaç
50	62	"TransContainer"	--	Nakliye
51	69	"M.video" Company	--	Perakende
52	58	"MOSTOTREST"	--	Enerji, İnşaat ve Altyapı
53	37	"Mosenergo"	Moskova	Enerji
54	48	"Aeroflot"	--	Nakliye
55	51	OGK-3	--	Enerji
56	72	"Dixy" Group	--	Perakende
57	67	"Nizhnekamskneftekhim"	Tataristan Bölgesi	Petrokimya
58	83	ALROSA-Nyurba	Yakıtistan Cumhuriyeti	Kıymetli Madenler ve Pırlanta
59	65	"Slavneft - Megionneftegaz"	Tümen Bölgesi	Petrol ve Gaz
60	66	"SUEK-Krasnoyarsk"	Krasnoyarsk Bölgesi	Kömür Endüstrisi
61	-	"GAS-Tech"	--	Yatırım Şirketleri
62	55	OGK-1	--	Enerji
63	73	MGTS	--	Telekomünikasyon
64	52	PIK Group	--	İnşaat
65	61	United Aircraft Corporation	--	Mühendislik
66	45	"Krasnoyarsk HPP"	--	Enerji
67	59	"Bashkirenergo"	Bashkortostan Cumhuriyeti	Enerji
68	78	FESCO Transport Group	--	Nakliye
69	76	"AvtoVAZ"	Samara Bölgesi	Mühendislik
70	74	KAMAZ Group	--	Mühendislik
71	63	"Gazprom Neft - Moscow Refinery"	Moskova	Petrokimya
72	68	OGK-2	--	Enerji
73	85	TGK-9	--	Enerji
74	57	"Uralsib" Bank	--	Bankacılık
75	84	Moscow Heat Distribution Company	Moskova	Altyapı
76	71	"MRSK Center"	--	Enerji
77	64	TGK-1	--	Enerji
78	81	"Transaero"	--	Transport
79	80	"Cherkizovo" Group	--	Gıda Endüstrisi
80	79	"Fortum"	--	Enerji
81	75	"Saint Petersburg" Bank	--	Bankacılık
82	89	"MRSK Center and Volga Region"	--	Enerji
83	86	GAZ Group	--	Mühendislik
84	96	"KuibyshevAzot"	Samara Bölgesi	Petrokimya
85	107	"Kazan Helicopter Plant"	The Republic of Tatarstan	Mühendislik
86	-	"Moscow Regional Bank"	--	Bankacılık
87	93	"MRSK Urals"	--	Enerji
88	126	"Slavneft-Yaroslavnfteorgsintez"	Yaroslavl Bölgesi	Petrol ve Gaz
89	100	"Korshunov GOK"	Irkutsk Bölgesi	Metalurji (Demir)
90	109	"Sollers"	--	Mühendislik
91	108	"Protek" Group	--	Toptan Satış

92	92	Kuzbass Fuel Company	Kemerovo Bölgesi	Petrol ve Gaz
93	95	"Far Eastern Energy Company"	--	Enerji
94	87	"Vozrozhdenie" Bank	--	Bankacılık
95	70	Chelyabinsk Pipe Plant	Chelyabinsk Bölgesi	Metalurji (Demir)
96	99	"MRSK Volga"	--	Enerji
97	112	"Dorogobuzh"	Smolensk Bölgesi	Petrokimya
98	82	"Synergy" Group	--	Gıda Endüstrisi
99	98	"Mosenergosbyt"	--	Enerji
100	129	"UTair" Airline	Tyumen Bölgesi	Nakliye
101	121	"St.Petersburg Sales Company"	St. Petersburg	Enerji
102	118	"Bashinformsvjaz"	Bashkortostan Cumhuriyeti	Telekomünikasyon
103	130	"Kubanenergo"	--	Enerji
104	111	"UAZ"	Ulyanovsk Bölgesi	Mühendislik
105	105	"World Trade Center"	Moskova	Emlak
106	104	"RAO Eastern Energy Systems"	--	Enerji
107	113	"OPIN"	--	Emlak
108	91	"Quadra - Power Generation"	--	Enerji
109	94	"Belon"	--	Kömür Endüstrisi
110	88	"Kuzbassenergo"	--	Enerji
111	101	"MRSK Siberia"	--	Enerji
112	145	Ufa Engine Industrial Association	--	Mühendislik
113	120	"Veropharm"	--	Petrokimya
114	103	TGK-6	--	Enerji
115	117	"Kazanorgsintez"	Tataristan Cumhuriyeti	Petrokimya
116	148	TGK-11	--	Enerji
117	90	"Chelyabinsk Metallurgical Plant"	Chelyabinsk region	Metalurji (Demir)
118	115	ZMZ Engine Plant	Nizhny Novgorod Bölgesi	Mühendislik
119	97	"Yenisei TGK (TGK-13)"	--	Enerji
120	114	Varieganneftegaz	Tyumen Bölgesi	Petrol ve Gaz
121	123	"Sinara Pipe Plant"	Sverdlovsk region	Metalurji (Demir)
122	162	"TSUM"	Moskova	Emlak
123	131	"Irkut" Corporation	--	Mühendislik
124	119	"MRSK North-West"	--	Enerji
125	136	"Kamchatskenergo"	Kamchatka	Enerji
126	127	Seligdar	--	Kıymetli Madenler ve Pırlanta
127	149	"Lenzoloto"	--	Kıymetli Madenler ve Pırlanta
128	137	The group of companies "Russian Sea"	--	Toptan Satış
129	102	"Lenenergo"	St. Petersburg	Enerji
130	116	TGK-5	--	Enerji
131	160	Sitronics	--	Bilgi Teknolojileri
132	-	"RUSS-INVEST"	--	Yatırım Şirketleri
133	133	"Seversky Pipe Plant"	Sverdlovsk Bölgesi	Metalurji (Demir)
134	128	Korolev Plant "Energia"	Moskova	Mühendislik
135	125	RBC	--	Medya
136	-	"Abrau - Durso"	--	Toptan Satış
137	184	"MZ"	Perm	Mühendislik
138	-	"Uralskaya Kuznitsa"	Chelyabinsk Bölgesi	Metalurji (Demir)
139	157	"YUTINET.RU Platform"	--	Online Ticaret
140	135	"Mashinostroitelny Zavod"	Moskova	Mühendislik
141	147	Buryatzoloto	Buryatia Cumhuriyeti	Kıymetli Madenler ve Pırlanta

142	-	"Saratov Oil Refinery"	Saratov Bölgesi	Petrokimya
143	141	"Chelyabinsk Zinc Plant"	Chelyabinsk Bölgesi	Demirdışı Metalurji
144	152	"Tattelecom"	Tataristan Bölgesi	Telekomünikasyon
145	144	ARMADA	--	Bilgi Teknolojileri
146	134	"36.6" Pharmacy	--	Perakende
147	122	"TAGMET"	Rostov Bölgesi	Metalurji (Demir)
148	-	"Novosibirskenergo"	--	Enerji
149	139	TGK-2	--	Enerji
150	142	Ashinskiy Metallurgical Plant	Chelyabinsk Bölgesi	Metalurji (Demir)
151	-	"Yakutsk Fuel and Energy Company"	Yakutia Cumhuriyeti	Petrol ve Gaz
152	167	"Ruspolimet"	--	Engineering
153	158	"North-Western Shipping Company"	--	Nakliye
154	146	"Nizhny Novgorod Retail Company"	Nizhny Novgorod Bölgesi	Enerji
155	-	"Yaroslavl Tyre Plant"	Yaroslavl Bölgesi	Petrokimya
156	163	Bank "Tauride"	--	Bankacılık
157	143	"Central Telegraph"	Moskova	Telekomünikasyon
158	138	"Gals-Development (formerly Sistema-Hals)"	--	İnşaat
159	153	Kubanenergosbyt	--	Enerji
160	171	"SEMZ"	--	Ambalaj
161	189	Krasny Kotelshchik	Rostov Bölgesi	Mühendislik
162	150	"MRSK South"	--	Enerji
163	170	"Solikamsk Magnesium Plant"	Perm	Demirdışı Metalurji
164	140	"Razgulay" Group	--	Tarım
165	156	"Krasnoyarskenergosbyt"	Krasnoyarsk Bölgesi	Enerji
166	179	TH "GUM"	Moskova	Emlak
167	159	Ostankino Meat Processing Plant	Moskova	Gıda Endüstrisi
168	164	"Пермская энергосбытовая компания" "Perm Energy Retail Company"	Perm	Enerji
169	155	"Yakutskenergo"	Yakutia Cumhuriyeti	Enerji
170	165	JSCB "Primorye"	Primorye	Bankacılık
171	154	"Rosinter Restaurants Holding"	--	Gıda Endüstrisi / Katering
172	168	TGK-14	--	Enerji
173	190	"SUMZ"	--	Demirdışı Metalurji
174	191	Electrozinc	Kuzey Ossetia	Demirdışı Metalurji
175	183	Samaraenergo	Samara Bölgesi	Enerji
176	-	"Southern Urals Nickel Plant"	Orenburg Bölgesi	Demirdışı Metalurji
177	192	"Magadanenergo"	Magadan	Enerji
178	161	"Prisco"	--	Nakliye
179	186	"Chelyabenergosbyt"	Chelyabinsk Bölgesi	Enerji
180	196	"Tomsk Distribution Company"	Tomsk Region	Enerji
181	173	Nizhnekamskshina	Tatarstan Cumhuriyeti	Petrokimya
182	195	"Kaluga Distribution Company"	Kaluga Bölgesi	Enerji
183	198	"Yaroslavl Distribution Company"	Yaroslavl Bölgesi	Enerji
184	180	"Red October" ("Krasniy Otyabr")	Moskova	Gıda Endüstrisi
185	166	"Rusgrain Holding"	--	Tarım
186	185	"OMZ" Group	--	Mühendislik
187	200	"Energobyat Rostovenergo"	Rostov Bölgesi	Enerji
188	194	"CHKPZ"	Chelyabinsk Bölgesi	Metalurji (Demir)
189	-	"Alor BANK"	--	Bankacılık

190	-	"Pharmsynthez"	- -	İlaç
191	-	"Morion"	Perm	Telekomünikasyon
192	-	"Podolsk Machine Construction Plant"	Moskova	Mühendislik
193	178	NEFAZ	Bashkortostan Cumhuriyeti	Mühendislik
194	182	"Diode"	- -	Mühendislik
195	174	"MRSK North Caucasus"	- -	Enerji
196	181	"Kolenergosbyt"	Murmansk Bölgesi	Enerji
197	-	"Russian Navigation Technologies"	- -	Yeni Teknolojiler
198	-	Human Stem Cell Institute	- -	Yeni Teknolojiler
199	199	"Stavropolenergosbyt"	Stavropol Bölgesi	Enerji
200	-	"Omskshina"	Omsk Bölgesi	Petrokimya

Kaynak : BNP Paribas Moskova, Kurumsal Bankacılık Bölümü, 24.12.2012

8.3. EK – 3 : RF KRASNODAR BÖLGESİ'NDEKİ İHRACAT ODAKLI ŞİRKETLER

Tablo 8.10. RF Krasnodar Bölgesindeki İhracat Odaklı Şirketler

<u>Yüksek teknoloji ürünleri yapan firmalar</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
<u>Group of scientific-and-industrial enterprises “Russian systems of automation and telemechanics” CJSC (CJSC “RoSat” NPO)</u>	Armavir	Çok çeşitli elektrik ve elektronik malzemeler	Güney Rusya, Belarus, Kazakistan, Ukrayna, Moldova, Türkiye, Almanya, Litvanya.
<u>NPF “Kvark” LLC</u>	Krasnodar	Güneş modülleri, güneş enerjisi sistemleri	Rusya
<u>“Saturn” OJSC</u>	Krasnodar	Uzay için güneş ve akü bataryaları, özerk fotoelektrik güç kaynağı sistemleri gibi ürün ve setleri için ölçüm cihazları	Rusya, Fransa, Çin
<u>“Solar wind” / “Solnechny veter” LLC</u>	Krasnodar	Güneş modülleri ve fotoğraf güç sistemleri üretimi	İngiltere, Almanya, Yunanistan, İsrail, İspanya, İtalya, Kanada, ABD, Tayvan, Tayland, Güney Afrika
<u>Gıda İşleme Endüstrisi</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
-	-	-	-
<u>“Abrau-Dyurso” CJSC</u>	Novorossiisk	Köpüklü şaraplar	Tüm Rusya
<u>“Aurora” OJSC</u>	Sadovyi	Kuru şarap (2204)	İngiltere, Almanya, ABD
<u>“AquaDin” LLC</u>	Dinskaya	Mineralli içme suyu AquaDin	Rusya
<u>“Armavir meat processing plant” LLC</u>	Armavir	Sosis, konserve et ve et-ve-sebze ürünleri.	Rusya

		Enzimatik ajanlar (pepsin), süblime ürünleri.	
<u>“Armavirkhleboprodukt” OJSC</u>	Armavir	Un, tahıl, makarna, hayvanlar için işlenmiş beslemeleri	Rusya
<u>“Bonduel-Kuban” LLC</u>	Novotitarovskaya	Konserve bezelye ve mısır	Rusya
<u>“VBD PP” OJSC</u>	Krasnodar	Süt ürünleri	Rusya
<u>Krasnodar Branch of “Vimm-Bill-Dann Food stuffs” OJSC</u>			
<u>“Victoria” OJSC</u>	Belorechensk	Bisküvi kek, mini-rulo, kek, süslü pastalar, kekler (1905)	Rusya, Kazakistan, Tacikistan, Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan
<u>“Galan” OJSC</u>	Kurganinsk	Cracker, gofret, karamel, zephyr, marmelat, şekerleme, çikolata şekerleme	Rusya
<u>“Georgievskoe” CJSC (Distillery)</u>	Tuapse	Üretim, depolama ve üretilen alkollü içecek temini (votka, alkollü içecekler, konyak, brendi, şaraplar ve hafif alkollü içkiler)	
<u>“Europrodukt” LLC</u>	Primorsko-Akhtarsk	Dondurulmuş balık filetosu (0304), dondurulmuş balık (0303)	Almanya
<u>“Tikhoretsk children’s tinned meat plant” CJSC</u>	Tikhoretsk	Çocuk konserve et ve et-ve-bitkisel gıda	Rusya
<u>“Kaloria” Firm CJSC</u>	Starodereviankovskaya	Peynir, krem peynir (0406), fermente süt ürünleri (0403), süt, krema (0403)	
<u>Bread-baking and cereal processing plant “Tikhoretsky” OJSC</u>	Tikhoretsk	Buğday unu, buğday irmiği, granüler besleme buğday orta kalitede	Rusya
<u>“Krasnodarzernoprodukt” OJSC</u>	Krasnodar	Un	Rusya
<u>“Confectionery factory” OJSC</u>	Armavir	Şeker pasta, yulaf ezmesi kurabiye, bisküvi, gofret, çeşitli dolgular, karamela, draje, kek, çörek ile çikolata şekerleme	
<u>“Confectionery enterprise “Kuban” OJSC</u>	Timashevsk	Gofret, pasta, çörek, mısır çerezleri, krema, çikolata, şekerleme, meyve ezmesi	
<u>“Confectionery factory “Yuzhnaya zvezda” CJSC</u>	Dinskaya	Şekerler, karamel, hatmi, meyve ezmesi	Rusya

<u>“Korenovsk milk processing and preserving plant” CJSC</u>	Korenovsk	Ürün yelpazesi kondanse sütü (konneve süt ürünleri) (HS kodları - 0402, 1806)	
<u>“Food preserving plant “Dinskoy” OJSC</u>	Dinskaya	Korunmuş gıda ürünleri	Rusya
<u>“Kropotkin milk processing plant” OJSC</u>	Kropotkin	Teknik fermente kazein (3501) (10500)	
<u>“Kristall – 2” OJSC (Novokubansk sugar plant)</u>	Novokubansk	İthal ham şeker kamışı ve şeker pancarının kum şeker üretimi	Rusya
<u>Industrial company “Krymsk food preserving plant” LLC</u>	Krımsk	Konneve meyve ve sebze üretimi	
<u>“Trading house “Kubanris” LLC</u>	Poltavskaya	1. sınıf pirinç, ezilmiş pirinç, 1. sınıf ince öğütölmüş buğday	Rusya
<u>“Kuban-Vino” LLC</u>	Starotitarovskaya	Şaraplar, köpöklü şaraplar, konyaklar	
<u>“Oil-and-fats processing plant “Krasnodarsky” OJSC</u>	Krasnodar	Basın yağ, şişelenmiş yağ (1512), ev sabunu (3401)	Rusya
<u>Oil-and-fats processing plant “Armavirsky” branch” OJSC</u>	Armavir	Bitkisel yağ (ambalajsız)	
<u>“Meat-processing plant “Medvedovsky” OJSC</u>	Medvedovskaya	Et ürünleri	Rusya
<u>“Metropolis” LLC</u>	Armavir	Bisküvi, kek, dondurulmuş maddeleri, turta	
<u>“AF Myskhako” CJSC</u>	Novorossiisk	2004 Şarap "Premium", yıllanmış şarap "Kaberne", 2008	Azerbaycan, Abhazy
<u>“Meat-processing plant M.Kholodtsov” OJSC</u>	Krasnodar	Ya da kan ürünleri et, et yapılmış sosis ve benzeri ürünler, yukarıda hazırlanan gıda ürünleri, (160100) hazır servis	Siparişe göre
<u>“Olymp” LLC</u>	Pavlovsky	İçecekler, Pat-Pack, Bag-in-Box, Kega - kuru, yarı kuru, demi-doux, yarı-tatlı, tatlı, kuvvetlendirilmiş şaraplar	Rusya
<u>“First confectionery plant “ANIT” CJSC</u>	Krasnodar	Şekerli, un içeren gıdaları (1704, 1806, 1905)	
<u>“Planeta” LLC</u>	Armavir	Dayanıklı ve dayanıksız teknolojisi, çikolata ve şeker, lokum üzerinde un gıdaların üretimi.	Rusya, Belarus
<u>“Poultry factory “Novorossiiskaya” CJSC</u>	Novorossiisk	Tavuk yumurtası	
<u>“District group of food enterprises “Krasnoar-meisky” LLC</u>	Marianskaya	Şarap (2204)	Rusya
<u>“Sanoil – Bakar” LLC</u>	Armavir	Bitkisel yağ (paketli)	
<u>“Simon” LLC</u>	Armavir	Bira ve dayanıklı depolama için içecek (6 ila 12 ay arasında)	Rusya

<u>“Slavyansk food-preserving plant” LLC</u>	Slavyansk Kubani	Konserve sebzeleri ve meyveleri	
<u>“Sochi meat-processing plant” OJSC</u>	Sochi	Haşlama sucukları, küçük sosis, haşlanmış-ve-füme sucuk, füme ve pişmiş sosis, jambon, füme ürünler	CIC Ülkeleri
<u>“Soya” Firm CJSC</u>	Krasnodar	Soya işleme için donatımı (8438), Mey-tablo yağı (1542), protein yem (2106)	Belarus, Slovakya, Ukrayna, Bosna, Thailand, Kanada, Iran, Pakistan, BAE, Kore, Mısır
<u>“Tbilissky butter-and-cheese making plant” CJSC</u>	Tbilisskaya	Tereyağı, peynir	Rusya
<u>APF “Fanagoriya” OJSC</u>	Sennoy	Şaraplar (2204), balsam, asma dikim stok	
<u>“Philip Morris Kuban” OJSC</u>	Krasnodar	Tütün sigara (2402)	Rusya, Belarus, Moldova, Ermenistan
<u>“KMKK” CJSC</u>	Korenovsk	Korunaklı süt, gıdalar	Gürcistan, Ermenistan, Kazakistan
<u>“Do-Rus” LLC</u>	Krasnodar	Yüksek sınıf ve birinci sınıf un	Rusya
<u>Region Trade House LLC (Torgoviy Dom Region)</u>	Krasnodar	Ayçiçeği yağı, toplu olarak ayçiçek yağı, ambalajlı ayçiçeği tohumu,	
<u>Tarım</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
-	-	-	-
<u>“Armavir state-farm of decorative plants” named after N.S.Plokhov</u>	Armavir	İğne yapraklı, yaprakları ağaçların, çalılıarın, aşıllı bitkilerin dikim stok Yetiştiriciliği	Rusya içi
<u>“Aston Trading (Azov) Ltd.” LLC</u>	Yejsky district	Buğday, Arpa	Siparişe göre
<u>“Kanevskoy bread-baking and cereal processing plant” OJSC</u>	Kanevskaya	Yem bileşikleri, konsantre ürünler	Rusya içi
<u>“Korenovsksakhar” OJSC</u>	Korenovsk	Granül marc (2303)	Litvanya
<u>“Mix-line” LLC</u>	Bryukhovetskaya	Yem bileşikler, premiksler	Rusya içi
<u>“Rosinteragroservice” LLC</u>	Krasnodar	Buğday, arpa, buğday unu, bitkisel yağ	Siparişe göre
<u>Poultry plant “Novorossiisk”</u>	Novorossiisk	Broiler - 1. tür, tavuk - 1. tür, yumurta tozu	Rusya içi

<u>Aydınlatma Endüstrisi</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
-	-	-	-
<u>“Alexandriya” CJSC</u>	Krasnodar	Erkekler gömlek (6205), takım elbise (6203),	Rusya, Almanya
<u>“Maria Rafaela” LLC</u>	Krasnodar	Kadın ve erkek giyim, kurk ve ayakkabı giyimi	Rusya içi
<u>Ahşap İşleme</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
-	-	-	-
<u>“Armavir furniture fac-tory” OJSC</u>	Armavir	Ofis ve ev mobilyaları, üretimi Doğal ağaçtan mobilya,	Rusya, Almanya
<u>“Apsheonsklesindustriya” LLC</u>	Apsheonsk	Meşe perçinler	
<u>“Belora – shpon” LLC</u>	Belorechensk	Desenli kaplama	İtalya, Almanya, Polonya, Çin, Belarus
<u>“Bondar” LLC</u>	Apsheonsk	Meşe fiçılarda	Ukrayna, Fransa
<u>“Jouns” LLC</u>	Apsheonsk	kaplama tahtası	Polonya
<u>“Les TG” LLC</u>	Yejsk	Ahşap ve kereste işleri	Rusya Avusturya, Almanya, Türkiye, Mısır, İsviçre
<u>“Nonna” Firm LLC</u>	Belorechensk	Sawed kaplama (4408), lehim yastıkları: meşe, kayın - 4, 5 mm, mobilya panoları	Avusturya, Almanya, İtalya
<u>“Orman” LLC</u>	Apsheonsk	Kesilmiş göknar ve kayın mallar	Siparişe göre
<u>“Parma” LLC</u>	Novorossiisk	Kesilmiş ürünler: melez (9800), köknar (9100), çam (9300)	Japonya, Türkiye, Mısır, İsrail
<u>“Stroitel” LLC</u>		Kereste ürünleri (Kereste, yuvarlak ahşap)	Turkey
<u>“Rassvet” CJSC</u>	Apsheonsk	Kereste, kayın, köknar ağacı (4407), Kenar yüzeyli ahşap, parke ve Kereste	Arab Emirlikleri, Kıbrıs

<u>“Forest Invest” LLC</u>	Mostovskoy	Ahşap işleme endüstrisi, kayın Kereste, kenar panoları, rendelenmiş ve plansız panoları, mobilya panoları.	Kıbrıs
<u>“Black sea forests” LLC</u>	Apsheronsk	Kesilmiş meşe mallar	Siparişe göre
<u>“Export-les” LLC</u>	Yejsk	Kesilmiş karaçam ve köknar mallar	Siparişe göre
<u>“Yug” OJSC</u>	Mostovskoy	Çift taraflı düz ahşap sunta (4411110000), TCH-40, 1. sınıf türü; emisyon sınıfı - E2; boyutu - 2440 x 1830, 2440 x 1220	Rusya içi
<u>Kimya Sektörü</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
-	-	-	-
<u>“Armavir rubber items plant” OJSC</u>	Armavir	Lastik eldivenler (4015), cerrahi, anatomik, dielektrik asit ve alkali dayanıklı, ev ve benzeri eldiven, tıbbi fingerstalls, prezervatif (4014), dielektrik halılar (4016)	Belarus, Kazakistan, Ukrayna
<u>“Armavirsteklo” CJSC</u>	Armavir	Çözünebilir sodyum silikat GOST P 50418-92 Dolgular, dökümler, kaynak elektrotları, sentetik deterjanlar, kimyasal sanayi, karbon beyaz, inşaat, tutkal, emprenye üretimi için.	CIC Countries
<u>“Armavir biofactory” FGUP</u>	Progress	Veteriner tıbbi müstahzarların	Ukrayna
<u>“Euro ChemMinFertilizers” LLC</u>	Belorechensk	Mineral gübreler	Hindistan, Ukrayna, Macaristan, Sırbistan, Romanya, Almanya, Slovakya, Şili
<u>“Krasnodar rubber items plant” CJSC</u>	Krasnodar	Kalıplı ve non-kalıplı fabrikasyon kauçuk ürün, konveyör bantlar, düz tahrik kayışları	CIC Countries
<u>“Kuban Polymer” LLC</u>	Timashevsk	Polimerlerin Birincil formlar	Turkey

<u>“Kuban paints” Trading house LLC</u>	Labinsk	Boyalar ve cilalar: alkid ürünler	Siparişe göre
		(ürün yelpazesine organik tiner ile seyreltilerek).	
		Akrilik ürünler (ürün yelpazesine su seyreltilir)	
<u>“Neftechimservice” LLC</u>	Novorossisk	Petrol ürünleri için katkı	Kazakistan, Ukrayna, isviçre
<u>“Plastform” CJSC</u>	Armavir	Bloklar, tüketim malları, mühendislik	Russia, Beylarus, Kazakistan
<u>“STROPA” LLC</u>	Krymsk	Polipropilen lifler 300 - 3000 denye,	Russia, Ukrayne, Kazakistan, Belarus, İtalya
		Polipropilen şeritler, 15 tonns kapasitesi maksimum taşıma, 220 mm genişliği 5 olan.	
<u>“Troitsk iodine plant” OJSC</u>	Troitskaya	İyotlar	Ukrayna, Belarus, Kazakistan, Özbekistan, Moldova, Ermenistan, Tacikistan
<u>“Khimik” CJSC</u>	Labinsk	Yağ bazlı boyalar, vernikler (3210); polimer esaslı boyalar, vernikler (3208)	Rusya içi , CIS Ülkeleri
<u>“Unitpolymer” LLC</u>	Krasnodar	Yağ bazlı boyalar, vernikler (3210); polimer esaslı boyalar, vernikler (3208)	Kazakistan
		ürünleri (çanta, vb.)	
<u>“Virazh” LLC</u>	Kalininskaya	Daralan film, sera polietilen film, polietilen torba	Kazakistan
<u>Makine ve Ekipman</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
-	-	-	-
<u>“Armez” OJSC</u>	Armavir	Metal kesme cihazları	Rusya, Kazakistan, Belarus, Ukrayne
<u>“Armavir gas equipment plant” LLC</u>	Armavir	Gaz su ısıtıcıları üretimi	İran
<u>“OArmavir machine-building plant” OJSC</u>	Armavir	Yük demiryolu vagonları, üstü açık vagonlar ve platformlar.	İran, Baltık ülkeleri
		Kapalı vagon, modeli (11-1807),	

<u>“Armavir pilot machinery plant” OJSC</u>	Armavir	Akaryakıt depo ve istasyonlar için ekipmanlar	Rusya
<u>“Armavir electrical engineering plant” OJSC</u>	Armavir	Elektrikli motorlar: Asenkron düşük güç (6 ila 250 W 'dan itibaren), kolektör, adım, kapı-bobin, elektrikli fanlar, güç sistemleri için cihazlar, akım trafoları	Rusya
<u>“BDM-Agro” LLC</u>	Krasnodar	Toprak İşleme tesisleri	Belarus, Iran, Çin, Kanada, ABD, Almanya
<u>“Kanevskoy plant of gas equipment” LLC</u>	Kanevskaya	Yurtiçi gaz ve elektrikli soba - ev gaz ekipmanları imalatı.	Belarus, Ukrayna, Kazakistan, Uzbekistan
<u>“Compressor plant” OJSC</u>	Krasnodar	Tekerlekli şasi üzerinde taşınan soğutma ekipmanları , hava kompresörleri, diğer hacim rotor pompaları , ısı değiştiriciler, güvenlik veya tahliye valfleri, diğer ekipman için uygulanan Kompresörler.	Ukraine, Beorus, Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakistan, Vietnam, Romanya, Litvanya
<u>“Compressor plant” OJSC</u>	Krasnodar	Sabit 50 m3 ve 220 kgs/cm2 baskı kapasitesi ile hava, oksijen, azot, argon, sıkıştırma için pistonlu kompresör tesisler; 50 m3/dak ve 220 kgs/cm2 baskı kapasitesi ile hava, oksijen, azot, argon, sıkıştırma için sabit pistonlu kompresör tesisler; Karbondioksit üretim tesisleri ve sıvılaştırılmış karbondioksit silindir içine dolduruyor.	Ukraine, Beorus, Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakistan, Vietnam, Romanya, Litvanya
<u>“Kubanzheldormash” CJSC</u>	Armavir	Demiryolu hizmetleir için aygıtlar ve donanımlar.	Ukrayne, Moldova, Belarus, Kirgizistan Kazakistan,

			Azerbaycan, Gürcistan, Baltic Ülkeleri
			Bulgaristan
<u>“Plant of mounting and special building facilities” (MiSSP) OJSC</u>	Kropotkin	PAT-paket üretimi için otomatik ve yarı otomatik makinelerde, otomatik şişirme makinaları, yarı otomatik ekstrüzyon tesisleri, vb: plastik ürün üretimi için donatım	
<u>“Mekhpromstroy” OJSC</u>	Krasnodar	Taş, seramik, beton, asbestli çimento veya benzeri mineral veya soğuk cam işleme işlenmesi için. Makine aletleri - sosyal açıdan yararlı işleri, inşaat veya benzeri işler için donatım, otomatik hidrolik, ekipman, bina metal yapılar kaldırma	Belarus, Ukrayna, Kazakistan, Ermenistan, Azerbaycan
<u>“SP Sedin-Shiss” LLC</u>	Krasnodar	Çok dikey torna NC takım tezgahları, dikey NC takım tezgahları, diğer dikey makineler (8458), dikey makine-alet için diğer parça ve elementler (8466) tornalama	Siparişe göre
<u>“Special testing machine construction department” OJSC (“SKBIM” OJSC)</u>	Armavir	3. uzatma derecesi ve sıkıştırma Referans dinamometre, standartlar işletim dinamometreler, kuvvet metre, test makineleri, presler ve yöntemi ile tesisat doğrulanması içindir GOST 9500 ve GOST 8.065, uygun doğrudan ölçüm.	Siparişe göre
<u>“Tikhoretsky machinery plant named after V.V.Vorovsky” OJSC</u>	Tikhoretsk	Demiryolu hizmetleir için aygıtlar ve donanımlar.	Kazakistan, Ukrayna, ermenistan, Belarus, Litvanya, İspanya
<u>“Tochmash” Firm LLC</u>	Armavir	Sıkıştırma, uzatma makineler (9024)	All regions of Russian Federation, CIS countries
<u>“Tuapse ship-repair yard” OJSC</u>	Tuapse	Gemi silindir ve piston malzemeleri üretimi	Russia, Ukraine, Turkey, Greece, Norway, Japan,

<u>Armavir electromechanical plant – “ELTEZA” Branch OJSC</u>	Armavir	Lens, kule, küçük sinyal lambaları, köprüler ve kollarda sinyal ışıkları.	Rusya içi
		Geçişleri için sinyal ışıkları (lamba ve LED).	Rusya içi
		Uyarı trafik sinyal lambaları.	
		Sinyal lambaları ve gösterge işaretleri "Yeraltı".	
		Pozisyon göstergeleri:	
<u>“Elevatormelmash” OJSC</u>	Kropotkin	Tarımsal işletmeler için teknolojik donatım: çeşitli değişiklikler, otomatik boşaltma, örnekleme cihazları, vb kaplar (28)	Kazakistan, Ukrayna, Belarus
		Hazır metal ürün üretimi	
<u>Metallurji ve Metal İşleme</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
-	-	-	-
<u>“Novorosmetal” LLC</u>	Novorossiisk	Çelik döküm parçaların.	Türkiye
<u>“Novolit” OJSC</u>	Novorossiisk	Tarım ve demiryolu makineleri, taşıtlar için demir ve demir dışı metaller, bileşenleri ve yedek parça mamuller	Fransa, Ukrayna, Kazakistan, Litvanya
<u>“Krasny dvigatel” Plant</u>		Dökme alüminyum ev gereçleri parçaları.	
		Demiryolu stok fren sistemleri parçaları, döküm aksesuar geliştirme ve üretim.	
<u>“Kuban-metallobaza” CJSC</u>	Krasnodar	Metallerin toptan	Siparişe göre
<u>İnşaat Malzemeleri ve Mamülleri</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
-	-	-	-
<u>“Novoroscement” OJSC</u>	Novorossiisk	çimento	İspanya, Nijerya
<u>CJSC “Kuban-Karriere”</u>	Krasnodar	Kum, yuvarlak agrega, balast taş, kum-çakıl agrega, kömür	Türkiye

<u>SUE "KubanGeology"</u>	Krasnodar	Inşaat malzemeleri de dahil olmak prospeksiyon ve katı madenlerin aranması.) Jeoloji keşif Jeolojik çevre kirliliği alanlarda jeolojik çalışmalar	Ukrayna, Abhazya, CIS Ülkeleri
<u>Hizmetler Sektörü</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
<u>"Anroskrym" OJSC</u>	Temryuk	Kargo aktarma, yolcu taşımacılığı	Siparişe göre
<u>"Freight motor transport - 1" OJSC</u>	Krasnodar	Kargo aktarma, yolcu taşımacılığı	Almanya, Hollanda
<u>"Gelendzhik sea port" CJSC</u>	Gelendzhik	Kargo aktarma, yolcu taşımacılığı	Siparişe göre
<u>"Board of administrators – New sea port" LLC</u>	Yejsk	Kargo aktarma, yolcu taşımacılığı	Siparişe göre
<u>"Yejsk – Port – Vista" LLC</u>	Yejsk	Kargo aktarma, yolcu taşımacılığı	Siparişe göre
<u>"Yejsk sea port" OJSC</u>	Yejsk	Kargo aktarma, yolcu taşımacılığı	Siparişe göre
<u>"Yejsk port elevator" OJSC</u>	Yejsk	Kargo aktarma, yolcu taşımacılığı	Siparişe göre
<u>"IPP" OJSC</u>	Novorossiisk	Sıvı kargolar ile operasyonları İhracat - aktarma ve birikimi	Siparişe göre
<u>"Importpishcheprom Enterprises" OJSC</u>	Novorossiisk	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>"Stroykomplekt" Enterprises" OJSC</u>	Novorossiisk	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>"Kuban river shipping lines" OJSC</u>	Krasnodar	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>"Lada-Gelendzhik-Trans" CJSC</u>	Port Kavkaz, Kosa Chushka	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>"Maktren – Nafta" CJSC</u>	Temryuk	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>"Novorossiisk shipyard" OJSC</u>	Novorossiisk	Stevedoring şirket, gemi tamir servisi	Türkiye, Suriye, İtalya, Ürdün, ABD
<u>"Novorossiisk commercial seaport" OJSC</u>	Novorossiisk	Kargo aktarma	Sınırsız
<u>"Novorossiisk bread-baking and cereal processing plant" OJSC</u>	Novorossiisk	Tahıllar yük elleçleme Ulaştırma hizmeti	Mısır, Lübnan, Yemen, Ürdün, Pakistan
<u>"Novoroslesexport" OJSC</u>	Novorossiisk	Kargo aktarma	Sınırsız
<u>"Novorossiisk terminal transport-expediting enterprise" OJSC</u>	Novorossiisk	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>"Novoship" OJSC</u>	Novorossiisk	Gemi sahibi, işe alım ve istihdam Geminin mürettebatı	Siparişe göre
<u>"Sochi commercial seaport" OJSC</u>	Sochi	Kargo aktarma	Siparişe göre

<u>"Rosneft-Tuapsenefteprodukt" LLC</u>	Tuapse	Deniz gemileri için petrol ürünlerinin kabulü, depolama, sevkiyat	Siparişe göre
<u>"Temryukmortrans" OJSC</u>	Temryuk		Siparişe göre
<u>"Temryuk – Sotra" CJSC</u>	Temryuk	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>"Transport company "STR" LLC</u>	Краснодар	Uluslar arası oto ve kargo taşımacılığı	Rusya içi Finlandiya, İsveç, Almanya, Belçika, Hollanda, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Ukrayna, Kazakistan
<u>"Tuapse trade seaport" OJSC</u>	Tuapse	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>"Tuapse commercial seaport" OJSC</u>	Tuapse	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>"Fleet NMTP" OJSC</u>	Novorossiisk	Hizmetler, ihrakiye	Siparişe göre
<u>"Yugneftehimtransit" LLC</u>	Port Kavkaz, Kosa Chushka	Kargo aktarma	Siparişe göre
<u>LLC "RUCARD-Kuban"</u>	Krasnodar	Banka ekipman ve sarf malzemeleri, banka ekipman servis desteği, işleme Teslim. Farklı etkinlikler Teknik destek (sunumlar, sergiler)	rusya içi
<u>"Healthy World Sochi" OJSC</u>	Sochi		Avrupa Birliği Ülkeleri
<u>Diğer</u>			
<u>Firma Ünvanı</u>	<u>Yer</u>	<u>Satılan Ürünler / Hizmetler</u>	<u>Satış Bölgesi</u>
<u>"Armavir plant of communication facilities" CJSC</u>	Armavir	Telefon bakır kablo: alumopolymer bant kalkan katı polietilen çekirdek yalıtımı ile, hidrofobik dolgu ile plastik kaplama, 5 ila 700 çifti nominal sayısı).	Rusya içi
		Telefon sabit kablo düşük frekans sabit ekipman montajı için. Telefon ve telsiz haberleşme kablosu, telefon ve radyo iletişim hatları için tek çekirdekli.	Rusya içi
<u>"Kubantehgaz" CJSC</u>	Krasnodar	53, Novorossiiskaya Str., Krasnodar şehir, Krasnodar bölgesinde, 350080, Rusya	
<u>"Laika" CJSC</u>	Kushchevskaya	Deri yarı mamul ürün "Vet - Mavi" 4104 Deri yarı mamul ürün "Krust" 4107	Hindistan, Çin, AB Ülkeleri
<u>"Kuban-Postavka" LLC</u>	Krasnodar	Tahıl, yüksek dereceli un, şeker, tarım ürünleri	CIS Ülkeleri

**Kaynak : Krasnodar Bölgesi Dış Ekonomik Aktiviteler Bölümü,
www.kubanexport.com, (24.12.2012)**

8.4. EK – 4 : RF ROSTOV BÖLGESİNDE FAALİYET GÖSTEREN FİRMALAR

Tablo 8.11. RF Rostov Bölgesinde Faaliyet Gösteren Firmalar

İNŞAAT VE İNŞAAT MALZEMESİ					
Adı	başkan	Posta adresi	Telefon	faaliyet	e-mail
Aksaymetallokons truktsiya	Serikov Nikolay Nikolayeviç	346700, Rostov Bölgesi, Акай, ul. Frunze, 135	(250) 4-23- 99	Metal ürünleri üretimi. İnşaat çalışmaları	
ALUNEXT	Vinogradskiy Leonid Vladimiroviç	347045, Rostov Bölgesi, Белая Калитва, ul. Zavodskaya, 1	(213) 3-31- 69; 3-36- 12; 2-90- 56; 2-64- 04-f.	Alüminyum profilinin üretimi ve boyaması	alunext@alunext.ru
Albion	Zatsepin Stanislav Nikolayeviç	344006, Rostov- on-Don, Voroşilovskiy sk., 2/2, ofis 525		Gaz ekipmanlarının toptan satışı, tarım araçlar için yedek parçaları	
Antarktida	Tsokarev Yuriy Dmitriyeviç	344065, Rostov- on-Don, ul. Geologičeskaya, 13	227-89-89, 227-83-95, 252-21-75, 254-96-73	İnşaat. İçecek su satışı	
Rostov bölgesi İnşaat kompleksi şirketleri Birliği (Don İnşaatçı Birliği)	İvakin Yevgeniy Konstantinoviç	344022, Rostov- on-Don, ul. Sotsialističeskaya, 162	263-20-28; 263-57-31- f.	Konut ve sanayi İNŞAATI	
Belokalitvenskoye metal üretim Birliği	Spiçak Mihail Grigoryeviç	347045, Rostov Bölgesi, Белая Калитва, ul. Zavodskaya, 1	(213) 2-59- 34; 2-57- 79-f., 3-17- 79. 244-04-86 (д.10-48) предст-во в РН/Д	Alüminyum çekme, levha, profil, boru vs. ürünlerin imalatı	
BİRS	Beirzula İgor Viktoroviç	344065, Rostov- on-Don, ul. Vyatskaya, 75/1	291-26-77, 291-26-78	İnşaat malzemelerinin satışı. Teknik amaçlı ürünlerin imalatı	
Glubokiy Silika tuğlası fabrikası	Popov Andrey Petroviç	346070, Rostov Bölgesi, Kamenskiy Bölgesi, Glubokiy, İndustrialniy tupik,	251-38-92	İnşaat malzemeleri üretimi ve satışı	lyashova@mail.ru
Golş Mihail Grigoryeviç	Golş Mihail Grigoryeviç	344007, Rostov- on-Don, ul. M.	244-14-00, 255-73-00	Metal ve orman İNŞAAT	maestro@maestro.su

		Gorkogo, 80		malzemelerinin üretimi. Bina kaplama işleri. Boya perakende ticareti.	
GORİZONT, Hırdavat fabrikası	Nırkov Aleksander Vasilyeviç	346350, Rostov Bölgesi, Krasnyı Sulın, ul. Транспортная, 3	(267) 5-36-55; 5-20-66-f. (бух)	Metal ürünlerinin imalatı ve satışı	gorizont-sulin@mail.ru
Donagrostroy	Kadırov Abdulkadır Bagaduroviç	344025, Rostov-on-Don, ul. 45 Liniya, 1 "б"	291-40-89, 250-23-88, 250-23-89, 250-23-90	Boya üretimi	
Donaerodorstroy	Gorobovskiy Viktor Vasilyeviç	344006, Rostov-on-Don, ul. Bolşaya Sadovaya, 89		Yol ve hava alanı yapımı, restorasyonu ve sürdürmesi	
Don-Gips	Koptev Yuriy Vasilyeviç	344033, Rostov-on-Don, ul. Magnitogorskaya, 1/1	242-84-94, 242-87-38-f.; 242-86-47, 242-86-47, 242-85-08, 242-88-07	Gips ve beton üretimi	
Don komunikasyon sistemleri	Karev Vladimir Federoviç	344029, Rostov-on-Don, ul. Menjinskogo, 2 "н", ofis608	255-23-81-f., ... (-82,-83)	Kamu hizmetleri	
Don-Stroy	Poleviçenko Valentina Mihaylovna	344018, Rostov-on-Don, sk. Buddenovskiy, 80, ofis 802	244-29-50, 244-29-60; 244-29-70-f.	İnşaat çalışmaları	
büyük panel ev yapımı fabrikası	Abnizov Andrey İvanoviç	347360, Rostov Bölgesi, Volgodonsk, ul. Lenina, 60	(292) 7-79-33; 7-79-24-f.	Betoname mamul üretimi	
Zlata-2	Donskih Svetlana Nikolayevna	344019, Rostov-on-Don, ul. Sovetskaya, 27	257-30-15-f., 240-08-26	İnşaat ve restorasyon	zlata-d@aaanet.ru
KAVSANTEHM ONTAJ	Anaşkin Vladimir Dmitriyeviç	344002, Rostov-on-Don, per. Soborniy, 22	240-65-33, 262-44-15, 277-45-29; 240-79-74-f.	sıhhi tesisat ve havalandırma sistemlerinin mantajı	kctm@aaanet.ru
Klimatehnika+Servis O.O.	Voloşenko İgor Vasilyeviç	344112, Rostov-on-Don, ul. Klubnaya, 17	252-38-75-f., 290-80-80; 252-70-97	Klima ve havalandırma sistemlerinin mantajı ve servisi	oookts@aaanet.ru
Kompleks 1	Li Robert Vladimiroviç	344010, Rostov-on-Don, per. Gazetnyı, 92/85	234-28-52, 290-37-81, 297-21-84;	Yol işaretleme. Çini üretimi, su, kanalizasyon ve	complex1@aaanet.ru

			234-85-53-f.	ısıtma sistemlerinin üretimi.	
Kuleşovskiy mekanik ve tamir fabrikası	Suhomlinov Vladimir Nikolayeviç	346779, Rostov Bölgesi, Azak Bölgesi, Kuleşovka köyü, ul. Proletarskaya, 21	(242) 4-08-99-f.; 262-47-90	Cam sanayi makine üretimi. Dökme demir imalatı.	krmz@azov.donpac.ru
MetallEnergRes urs	Nikitina Anna Alekseyevna	346421, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, ul. Buddönovskaya, 171/2, ofis 307	(252) 6-05-49, 5-12-93; 6-89-37-f.	İkinci el boru satışı	mer@novoch.ru
Mitos-Stroy	Salnikov Sergey Sergeyeviç	346421, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, sk. Odesskiy, 41	(252) 6-62-55, 6-63-39, 6-63-48, 2-94-03; 6-90-40-f.	Asfalt üretimi, yol yapımı	mc@novoch.ru
Montajnik, inşaat şti.	İşenko Nikolay Pavloviç	347360, Rostov Bölgesi, Volgodonsk, ul. Lenina, 60, а/я 1403	(292) 3-29-40-бых, 3-29-45; 7-78-52-f.	Elektrik işleri	
Novoçerkassk elektrot fabrikası	Fokin Vladimir Petroviç	346413, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, Alüminyum alanı, NEZ	(252) 3-34-74, 3-42-55, 9-48-23-f., 9-42-36-kalem	grafit elektrot üretimi. Elektrik sektöründe kullanılan ekipmanlarının imalatı.	
Oltan	Guskova Tatyana İğorevna	344091, Rostov-on-Don, ul. Malinovskogo, 5, 4 kat	291-53-48, 291-53-58, 291-54-80	İnşaat	rsc.rostov@mail.ru
Oniks	Yejev Aleksander Gennadyeviç	344082, Rostov-on-Don, ul. Sotsialistiçeskaya, 48/35	227-02-22	İnşaat malzemelerinin imalatı.	onyx@onyxgroup.ru
Planeta-Don	Ananasenko Aleksander İvanoviç	344091, Rostov-on-Don, ul. 2. Krasnodarskaya, 86 "a"	224-64-34, 224-66-38; 224-67-50-f.	Konut inşaatı	pol65@mail.ru
Plast	Kogan Yevgeniy Leonidoviç	344010, Rostov-on-Don, sk. Teatralny, 60 "a"	253-49-19; 251-14-18-f.	PVC inşaat ürünlerinin imalatı	
PromMetalloKons truktsiya	Sarkisyan İgor Eduardoviç	344002, Rostov-on-Don, sk. Sokolova, 52, ofis 254		Hafif madeni eşyadan yapılan bina yapımı.	
Rezmetkon	Çemerisov Aleksander	346882, Rostov Bölgesi, Bataysk,	(254) 7-08-83, 7-08-50	İnşaat maden malzemelerinin	

	Mihayloviç	ul. Engelsa, 347	- f.	üretimi	
Restorator	Belov İgor İlyiç	344010, Rostov-on-Don, sk. Voroişilovskiy, 54	290-32-33-f., 232-05-47, 290-34-64, 232-06-32	İnşaat ve restorasyon çalışmaları	
Rosİll	Vtorov Sergey Leonidoviç	344033, Rostov-on-Don, ul. Voykova, 136	242-07-14, 242-06-33; 244-85-59-f.	ACH M/C 120 teknolojiye göre bina yapımı	
Rospetspromstroy	Juravlev Aleksander İvanoviç	344029, Rostov-on-Don, ul. Stranı Sovetov, 46	252-28-14, 252-30-74; 252-00-13-f.	İnşaat çalışmaları, betonarme mamul üretimi	rsps@donpac.ru
Rostovagropromproyekt	Klimuhin Vladimir Dmitriyeviç	344006, Rostov-on-Don, ul. Sotsialistiçeskaya, 141	263-30-98; 263-13-20; 263-36-98; 263-32-51 - f.	Mimarlık hizmetleri. Tente konstruksiyonlarının üretimi	
Rostovgiproşah	Gurin Valeriy Petroviç	344010, Rostov-on-Don, ul. Krasnoarmeyskaya, 157	264-45-51; 264-86-21-f.	Mühendislik	rgh@aaanet.ru
Rostov PromstroyNİiprojekt, enstitü	Стрыков Yevgeniy Aleksandroviç	344006, Rostov-on-Don, Voroişilovskiy sk., 2/2	240-11-01, 240-34-36-kalem; 240-96-71-f.	Mühendislik	rostpsp@aaanet.ru
Rostsantehmontaj	Goyhman Mark İosifoviç	344064, Rostov-on-Don, per. Radiatornyy, 3	277-45-32, 273-29-26, 273-29-24; 273-29-25-f.	sıhhi tesisat işleri ve malzemelerinin satışı	
Ruslan şti	Batajev Adam Yasayeviç	344029, Rostov-on-Don, sk. Selmaş, 20/51	227-90-27; 227-90-15 (byxr)	İnşaat ve restorasyon çalışmaları	
San i K	Skorov Aleksander Nikolayeviç	346421, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, sk. Baklanovskiy, 186	(252) 6-50-10; 6-74-09	Konut inşaatı	
Santehprogress	Drijika Aleksander Nikolayeviç	344093, Rostov-on-Don, ul. Tupoleva, a/я 1983	293-16-59, 290-97-81; 291-56-78, 293-17-29-f.	sıhhi tesisat ve havalandırma sistemlerinin üretimi	stp@aaanet.ru
SBN-konstruktsiya	Osinovskiy Boris İsaakoviç	344029, Rostov-on-Don, ul. 1. Konnoy Armii, 15 "a", ofis 617	227-92-09, 227-92-02, 227-92-10; 252-86-92-f.	İnşaatla kullanılan alüminyum sistemlerinin üretimi	sbn@aaanet.ru
SevkavNİİ	İvanüta	344064, Rostov-	273-27-91	Tuğla	strom@aaane

'Stromotehnika'	Grigoriy Nikolayeviç	on-Don, ul. Vavilova, 59	(-92...-94)	fabrikalarının proje yapma ve inşaatı	l.ru
Sila-San	Uvarov Vladimir Dmitriyeviç	344011, Rostov-on-Don, per. Dolomanovskiy, 70	267-47-81	İnşaat işleri. İnşaat malzemelerinin satışı	
Spetsavtomehnika, Rostov deney fabrikası	Yefremov Vasilyeviç Semenoviç	344090, Rostov-on-Don, per. Maşinostroitelny, 3 "B"	224-44-87, 224-44-78 ; 224-47-78, 224-45-87-f.	Yangın alarm sistemleri. İmalat ve Montaj	
İnşaat ve deneme makineleri mühendisliği	Stulnev Vladislav Viktoroviç	344010, Rostov-on-Don, ul. Nansena, 148	264-97-87, 264-58-42; 264-40-47-f.	İnşaat araçlarının üretimi	sem_2003@donpac.ru
İnşaat sistemleri	Startsev İgor Vladimiroviç	404119, Volgograd Bölgesi, Voljskiy, ul. Avtodoroga №7, tesis №5	(8443) 25-47-08-f., 25-56--59	İnşaat	romank@vlz.ru
Stroy-Garant	Kuraşev Sergey Averyanoviç	346410, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, ul. Mayakovskogo, 67		İnşaat işleri. Kaldırım karosu üretimi	
Stroykonstruksiy a	Şkadin Nikolay İvanoviç	344092, Rostov-on-Don, sk. Kosmonavtov, 2, ofis1202	278-53-84; 235-06-33 - f.	İnşaat paneli üretimi ve montajı	stroicon@aaa.net.ru
StroyMaş fabrikası	Kutirev Andrey Andreyeviç	346429, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, ul. Frunze, 102	(252) 4-34-00, 4-34-06	İnşaat ve retorasyon çalışmaları. İnşaat malzemelerinin üretimi	-
Sfinks	Stropolov Nikolay Andreyeviç	344010, Rostov-on-Don, ul. Varfolomeyeva, 259	232-23-84, 232-18-34	İnşaat işleri. Petrol ve inşaat malzemelerinin satışı	
TERS	Sırkin Sergey Petroviç	346500, Rostov Bölgesi, Şahti, ul. Sovetskaya, 271	(26) 25-84-79; 25-91-29-f.	PVC pencere üretimi	ters@shakkt.donpac.ru
Ticaret merkezi	Nedvigina Tamara Gennadyevna	346421, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, ul. Buddenovskaya, 171/2	(252) 6-84-95	Pazar inşaatı (yönetim ofisi)	kavkasc@novoch.ru
Tselinskoye DRSU	Turko Sergey Mihayloviç	347760, Rostov Bölgesi, Tselinskiy Bölgesi, Tselina, ul. Zapadnaya, 61	(271) 9-59-96, 9-17-98; 9-59-90-f.	Yol ve köprü yapımı ve tamiri	
Çernyavskiy i K	Çernyavskiy	344011, Rostov-	255-71-82,	İnşaat ve	

	Oleg Aleksandroviç	on-Don, ul. Filimonovskaya, 92	255-73-69, 255-71-83	restorasyon çalışmaları	
Şevlyakov Mihail Nikolayeviç	Şevlyakov Mihail Nikolayeviç	347871, Rostov Bölgesi, Gukovo, ul. Krupskoy, 7, kv.16	(261) 3-36-90; 5-87-10-f.	İnşaat malzemelerinin satışı	-
Elvest	Perelman Aleksander Mihayloviç	344011, Rostov-on-Don, sk. Buddenovskiy, 97	232-17-59, 232-37-90-f.	Konut inşaatı	
EMiKS	Kagirov Emi-Solt Betersoltoviç	344025, Rostov-on-Don, ul. Bogdanova, 57	251-46-33	İnşaat işleri	emix@aaanet.ru
Empils	Beloborodov Vyaçeslav Gennadyeviç	344016, Rostov-on-Don, per. 1. Maşinostroitelny, 21	278-65-81, 222-16-37	Boya üretimi	
Energoresurs	Abroskin Andrey Vladimiroviç	344064, Rostov-on-Don, per. Radiatorny, 7 "B"	238-50-62, 238-50-42, 238-59-31; 223-18-98-f.	izole edilmiş boru üretimi	energoresurs2@yandex.ru
Energostroy	Streltsov Grigoriy Grigoryeviç	347388, Rostov Bölgesi, Volgodonsk-28	(292) 3-13-24	İnşaat işleri	vic-tm@pbox.ttn.ru , energstu@volgodonsk.ru
Energostroyservis	Prokopenko Boris İvanoviç	347396, Rostov Bölgesi, Volgodonsk, Romanovskoye şosse, 9	(292) 2-36-10, 6-09-02 - f.	İnşaat işleri	
Yug-Krovlya	Bordun Oleg Georgiyeviç	344114, Rostov-on-Don, ul. Orbitalnaya, 78, ofis 115	220-77-20, 220-76-00	Emlakçi. Çatı malzemelerinin üretimi	
yug-Met	Samoylov Yevgeniy Voldemaroviç	346720, Rostov Bölgesi, Aksay, ul. Porohovaya Balka, 8	(250) 5-32-67; 5-01-27-f.	Demirdışı madenlerin satışı	ugmet@aaanet.ru
Yugregionstroy	Kolganov Yevgeniy Viktoroviç	344010, Rostov-on-Don, ul. Varfolomeyeva, 286	227-75-18 (-19); 227-73-28	İnşaat işleri ve inşaat malzemelerinin satışı	yrs@aaanet.ru
Yugstroy	İpov Vladimir Veniaminoviç	344010, Rostov-on-Don, sk. Buddenovskiy, 62, ofis 408	230-51-18	İnşaat malzemeleri ticareti	
Yugelektro	Dahnov Viktor Vasilyeviç		(292) 2-07-49, 2-05-62; 7-78-15, 7-	İnşaat işleri ve inşaat malzemeleri	electro@volgodonsk.ru

YUJstroy	Koşel Yuriy Vasilyeviç	344064, Rostov-on-Don, ul. Vavilova, 62/1	273-26-82-f.; 273-20-73	İnşaat ve restorasyon çalışmaları	uj@aaa.net.ru
Yujtehmontaj	Svitenko Vitaliy Vasilyeviç	344002, Rostov-on-Don, ul. Sotsialistiçeskaya, 60	240-87-04, 240-65-22; 240-82-62-f.	Kazan daresi ekipman montajı	utm@sibr.ru
Yujtroboprovodstroy	Yadlos Taras Mihayloviç	344022, Rostov-on-Don, ul. M. Gorkogo, 245	253-30-09; 266-51-19-f.	Petrol ve gaz boru hattı, kompresör santrali yapımı. Konut inşaatı.	yuzhtps@aaa.net.ru
TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİCİLERİ					
AgroZemİnvest	Kosov Petr Sevostyanoviç	344002, Rostov-on-Don, Budennovskiy sk., 19 "a", ofis17	262-33-00, 262-53-42, 240-40-14	Tarım ürünleri melez tohumlarının toptan satışı	
Agropolis	Abaza Vladimir Nikolayeviç	347462, Rostov Bölgesi, Zimovnikovskiy bölgesi, Zimovniki, ul. Magistralnaya, 52 "a"	(276) 3-33-92-f.	Tahıl ve gübre toptan satışı. Araç ve yedek parçaları	
AgroPromİnvest	Bondarenko Viktor Mihayloviç	344016, Rostov-on-Don, ul. Gorşkova, 6 "a", ofis 81	248-52-70, 248-52-80; 276-90-96-f.	Tarım ürünleri üretimi (hardal, keten, kişniş, kolza). Ticaret (tarım ürünleri ve hayvancılık).	bvmchld@mail.ru
Aston, tarım-sanayi şirketi	Vikulov Vadim İvanoviç	344002, Rostov-on-Don, ul. 1. Lugovaya, 3 "b"	261-81-00; 261-81-41 - f.	Tarım ürünlerinin toptan satışı, silo hizmetleri	com@rostov.aston.ru
Volgo-Don İnvest	Yakovenko Dmitriy Anatolyeviç	347360, Rostov Bölgesi, Volgodonsk, ul. Portovaya, 2	(292) 2-44-93; 2-54-52-f.	Tahıl ve hayvancılıkta kullanılan yem toptan satışı.	smirnova@volgo-don.ru
Volgo-Don Ekemek ürünleri, Ticaret merkezi	Volkova Olga Nikolayevna	347360, Rostov Bölgesi, Volgodonsk, ul. Portovaya, 2	(292) 2-16-80-f.	Tahıl ihracatı	zerno@vdonsk.ru
Vremya	Şahoval Sergey Grigoryeviç	347460, Rostov Bölgesi, Zimovnikovskiy bölgesi., per. Lesnoy, 3	(276) 4-02-49-f., 3-21-81	Tahıl toptan satışı	sshahoval@mail.ru
GOLDEN GRAİN	Gorişniy Aleksander	344082, Rostov-on-Don, ul.	251-57-59	Tahıl ve yağ toptan satışı	goldengrain@aaa.net.ru

	Alekseyeviç	Siversa, 28			
21 asır	Kuznetsov Valeriy Vasilyeviç	346428, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk,	-252	Gübre üretimi ve satışı	
Demos	Grijas Yuliy Nikolayeviç	344019, Rostov- on-Don, а/я	251-66-82	Tarım ürünlerinin satışı. Tıp hizmetleri. Dış ticareti	
Donagrain	Semenov Oleg Anatolyeviç	344010, Rostov- on-Don, ul. Krasnoarmeyskaya , 206	261-80-91- f., 264-43- 22, 261-80- 93, 261-80- 94	Tahıl ve yağ ihracatı. Tarım ürünlerinin işlemesi	donagrain@donpac.ru
Donagrain, Rostov tarım- sanayi şirketi	Semenov Oleg Anatolyeviç	344010, Rostov- on-Don, ul. Krasnoarmeyskaya , 206, ofis 504	264-43-22, 261-80-93	Tarım ürünlerinin ihracatı ve iç piyasada satışı	donagrain@aaanet.ru
Mıçurin	Karpenko Vladimir Nikolayeviç	347774, Rostov Bölgesi, Tselinskiy Bölgesi, Juravlevka köyü	(271) 9-22- 25; 9-14- 34-f.	Tahıl ve yağ üretimi. Hayvancılık	
Kazbek	Golovin Grigoriy Nikolayeviç	347760, Rostov Bölgesi, Tselinskiy Bölgesi, Tselina, ul. 3. Liniya, 65	(271) 9-53- 40	Tahıl üretimi	
Kirovskiy harası	Pozdnyakov Aleksander Fedoroviç	347763, Rostov Bölgesi, Tselinskiy Bölgesi, Voronovo köyü, ul. Guseva, 15	(271) 9-45- 25, 9-43-10; 9-13-13-f.	Tarım ürünlerinin imalatı. At yetiştirilmesi	konzavod@colina.donpac.ru
Krasny Aksay	Skorobogatov Vadim Olegoviç	344025, Rostov- on-Don, ul. 35. Liniya, 83	251-08-36- f., 251-08- 10; 251-15- 07, 251-17- 36-f.	Tarım makine üretimi	redaksay@mail.ru
Kross-Servis	Şevçenko Aleksander İvanoviç	344058, Rostov- on-Don, sk. Kommunistiçeskiy , 12/4	247-37-08, 222-23-98, 222-24-02	Gübre üretimi, toptan ticaret, yayınevi ve inşaat faaliyeti	
Uluslararası Tahıl şirketi -Rostov	Zatonskiy Aleksander Aleksandroviç	344002, Rostov- on-Don, ul. Şosseynaya, 47	269-60-07; 262-57-59 - f.	Tarım ürünlerinin alışı ve satış	a.zatonskiy@intgrain.ru
MTS	Nikulnikov İgor Mihayloviç	344019, Rostov- on-Don, ul. Sovetskaya, 44	253-27-56, 253-27-02	Yabancı tarım araçlarının satışı, tarım çalışmaları	katia@mts.aaanet.ru , mts@aaanet.ru
Novator, kolhoz	Yasko Vasilyeviç Vasilyeviç	347760, Rostov Bölgesi, Tselina, ul. Prodolnaya, 7	(271) 9-12- 82	Tarım ürünlerinin imalatı	
Pervoye Maya	Çikanov	347765, Rostov		Tarım	

	Aleksander İvanoviç	Bölgesi, Tselinskiy Bölgesi, Severnyy		ürünlerinin üretimi ve saklaması	
Plodorodnoye	Sumçenko Boris Viktoroviç	347773, Rostov Bölgesi, Tselinskiy Bölgesi, Plodorodnoye köyü	(219) 92121, 92122, 92318, 91396	Buğday ve ayçiçeği üretimi	
Pobeda	Mosintsev Gennadiy Aleksandroviç	347775, Rostov Bölgesi, Tselinskiy Bölgesi, Olşanka köyü, per. Bolniçnyy, 9	(271) 9-10-97, 9-42-25; 9-59-50-f.	Bitkisel ve hayvansal ürünlerinin imalatı	
Progress	Paydak Tatyana Vasilyevna	344037, Rostov-on-Don, sk. Şolohova, 104 "a"	251-95-00, 251-79-54, 252-82-88; 253-88-11, 215-19-59	Petrol ürünlerinin satışı. Tarım ürünlerinin işlenmesi ve satışı	
Hlebodarnoye	Boçarov Viktor İvanoviç	347777, Rostov Bölgesi, Tselinskiy Bölgesi, Hlebodarnoye		Tarım ürünlerinin üretimi	
Tselina, tarım Şti	Borodayev Viktor Vasilyeviç	347771, Rostov Bölgesi, Tselinskiy Bölgesi, Yerovskiy köyü, ul. Transportnaya, 9	(271) 9-59-35, 9-17-31-f., 9-33-40	Tahıl, ayçiçeği ve süt üretimi	
Tselinsk-agrohimservis	Polyakov Aleksander Viktoroviç	347760, Rostov Bölgesi, Tselina, ul. 7. Liniya, 251	(271) 9-15-89, 9-11-25	Gübre ve bitki korunma gereçlerinin satışı	cahs@mail.ru
Tselinskiy	Sorokin Boris Nikolayeviç	347760, Rostov Bölgesi, Tselina-1, ul. Lenina, 11	(271) 9-16-41, 9-19-86	Tarım ürünlerinin ve çekirdek satışı	
Yug Rusi	Kislov Sergey Vasilyeviç	344072, Rostov-on-Don, sk. 40 letiya Pobedi, 2 "a"	295-00-95, 295-00-90, 295-00-99 - f.	Tarım ürünlerinin işlenmesi ve saklaması	asup@yugrusi.tr.ru
Yug-Trade	Litvinov Oleg Vladimiroviç	344002, Rostov-on-Don, ul. Beregovaya, 10	267-69-52	Tahıl toptan satışı	S.Smironova@mail.ru
Güney Hammade Şirketi	Jukoviç Aleksander Anatolyeviç	346880, Bataysk, ul. Lenina, 158 "a"	269-27-80-f.; 269-26-55	Tahıl toptan satışı	src@sr-company.ru

		GIDA			
Azak liman silosu	Ponomarev Aleksander Anatolyeviç	346780, Rostov Bölgesi, Azov, ul. Koneçnaya, 2	(242) 5- 59-03, 5- 59-01, 5- 59-02, 5- 58-68-f.	Yiyecek ve yiyecek dışındaki Tüketim malların üretimi, saklaması ve işlemesi	aperz@aaanet.ru
Atlantis-Pak	Rızenko Sergey Petroviç	344022, Rostov- on-Don, ul. Bolşaya Sadovaya, 188"a"	255-85-85; 261-85-80; 261-85-79- f. (*3240*)	Salam için paket ve yapışkan etiket üretimi ve satışı.	canz@atlantis-pac.ru
Ayaks	Şemyakin Yuriy Petroviç	344019, Rostov- on-Don, ul. 14 Liniya, 46/54	291-46-95	Et işleme sanayi ürünlerinin toptan ticareti, kaplama basımı	
Bakrom	Bergunker Georgiy Nikolayeviç	346720, Rostov Bölgesi, Aksay, ul. Şolohova, 3	295-24-24	Gıda ve sanayi ürünlerinin perakende satışı	bak_rom@mail.ru
Berezka	Musin Viktor Sergeyeviç	347210, Rostov Bölgesi, Морозовск, ul. К. Либнехта, 1	(214) 4-26- 96	Gıda ürünleri ve ev aletleri toptan alış ve satış	
Volgodonsk süt fabrikası	Batakova Svetlana Nikolayevna	347360, Rostov Bölgesi, Volgodonsk, ul. Portovaya, 17	(292) 2-15- 64-f., 2-23- 37-бых, 2- 28-45	Süt ve ekmek üretimi	
Donetsk Ekmek	Avtomonov Nikolay Yakovleviç	346330, Rostov Bölgesi, Donetsk, per. Stantsionnyy, 2	(268) 2-06- 88-f., 2-11- 01	Ekemek ve bunun gibi ürünleri üretimi	dx@donetsk.donpac.ru
Don aşçı esnaf birliği	Nivorojkin Mihail Yefimoviç	344010, Rostov- on-Don, ul. Tekuçeva, 145	234-49-22, 234-19-82	Birlik üyeleri çıkartlarının savunması	
Donskiye prostori	İlyin Denis Nikolayeviç	347636, Rostov Bölgesi, Salsk, ul. Frunze, 39	(272) 5-35- 88; 5-35-80 - f.	Un ve bakliyat üretimi	ooorosmet1@aaanet.ru
Doroşenko İgor Nikolayeviç	Doroşenko İgor Nikolayeviç	344090, Rostov- on-Don, ul. Dovatora, 156/1	224-15-03	Bira, usus, hardal üretimi	
Ermak & Co.	Simonova Нина Mihaylovna	346400, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, ul. Yermaka, 88 "a"	(252) 6-59- 28, 6-84-95	Lokanta	
Zlobin Vasiliy Vasilyeviç	Zlobin Vasiliy Vasilyeviç	346132, Rostov Bölgesi, Millerovo, ul. III İnternatsionala, 33	(215) 2-12- 77, 2-12- 78; 2-65- 14, 2-05- 68-f.	Gıda satışı	morozko@millerovo.donpac.ru
İlyanova Tatyana İvanovna	İlyanova Tatyana	344016, Rostov- on-Don, ul.	237-89-70 (-73,...-	İçecek su ve alkölsüz	firma_neptun@aaanet.ru

	İvanovna	Teğuçeva, 238/73, kv. 32	76); 237-89-71, 237-89-72-f.	İçeceklerinin imalatı	
Kafkasya pirinç	Fedorov Andrey Leontyeviç	347510, Rostov Bölgesi, Orlovskiy Bölgesi, Orlovskiy, per. Kirovskiy, 2	290-79-47; 291-79-88-f.	Bakliyat ve un üretimi	tds@aanet.ru
Keg-servis	Novikov Anatoliy Nikolayeviç	347872, Rostov Bölgesi, Gukovo, ul. Kolodeznaya, PORTOP depoları	(261) 3-36-30, 3-21-77	Alköl ve alköl dışı İçecek toptan satışı	
Kokorev Yevgeniy Valentinoviç	Kokorev Yevgeniy Valentinoviç	346270, Rostov Bölgesi, Şolohovskiy Bölgesi, st. Vöşenskaya, ul. Sovetskaya, 2/2	(211) 2-23-57; 2-41-64-f.; 8 906 417 77 59	Gıda ve inşaat malzemeleri satışı	comp.rodnik@mail.ru
Kokoreva Galina Nikolayevna	Kokoreva Galina Nikolayevna	346270, Rostov Bölgesi, st. Vöşenskaya, ul. Pansionatovskaya, 2"a"	(211) 2-35-98; 2-41-64-f.	Gıda ticareti	comp.rodnik@mail.ru
Kontinental-Management	Nozdran İvan Viktoroviç	344002, Rostov-on-Don, sk. Buddenovskiy, 42	290-71-42-f., 290-71-43	Tüketim mal ve gıda ürünlerinin satışı.	
MİK-35	Nivorojkin Mihail Efimoviç	344010, Rostov-on-Don, ul. Teğuçeva, 145	238-13-55, 238-15-04, 238-13-07; 234-19-82-f.	Pasta ve yarı bitmiş ürünler üretimi	
Moloko	Pançenko Tatyana Viktorovna	347630, Rostov Bölgesi, Salsk, ul. Кузнечная, 45	(272) 3-20-80; 3-12-34-f.	Süt, yoğurt, peynir üretimi	moloko32@alsk.donpac.ru
Molçanova Galina Petrovna	Molçanova Galina Petrovna	346414, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, ul. Gagarina, 114 "a"	(252) 5-63-12, 5-33-65	Gıda ticareti	
Okean	Donskih Svetlana Nikolayevna	344111, Rostov-on-Don, ul. Otkritaya, 4	257-30-15-f., 257-32-47	Lokanta	
Polipak-Yug	Kayumov Akram İkramoviç	344111, Rostov-on-Don, sk. 40 let Pobedi, 85/4	269-27-34, 269-27-49; 269-27-37-f.	Süt ambalajının toptan satışı	moloko3@yandex.ru
Roboçiy	Байраченко Владимир Viktoroviç	344019, Rostov-on-Don, ul. 23. Liniya, 54	251-46-09, 251-28-31, 251-84-11; 251-47-66, 253-05-11-f.	Yağ üretimi	rabochi@dworker.ru

Region	Perepeçayeva Natalya Mihaylovna	346840, Rostov Bölgesi, Neklinovskiy Bölgesi, Nikolayevka, ul. Frunze, 36 "a"	(24) 32-66-17-f.	Füme et üretimi	region_nat@mail.ru
Rosotv Ekmek fabrikası	Mihaylov Andrey İğoreviç	344002, Rostov-on-Don, ul. Şosseynaya, 47	240-56-10, 262-58-29; 262-47-56, 269-60-85-f., 262-57-59, 262-82-91	Tahıl işleme ve saklama	
Rostov Şampanyo fabrikası	Zenin Valeriy Vasilyeviç	344019, Rostov-on-Don, ul. 19. Liniya, 53	251-06-90, 251-84-60	Şampanyo üretimi	info@rostovskievina.ru
Rosotv Ekmek fabrikası No.17	Kovalöv Mihail İvanoviç	344082, Rostov-on-Don, per. Bratskiy, 4	267-89-80; 267-18-10-f.	Ekemek ve bunun gibi ürünleri üretimi	bcuedwook1@aaanet.ru
Russkiy project - Don	Lepa Oleg Vasilyeviç	3440, Rostov-on-Don, ul. Sedova, 4/1, 3 kat	290-81-00, 254-98-33-f.	Mağaza ve restoran ekipmanlarının toptan satışı	
Ryazanov Sergey Vasilyeviç	Ryazanov Sergey Vasilyeviç	346780, Rostov Bölgesi, Azov, ul. Mira, 102	(242) 6-35-88; 5-84-84-f.	Ambalaj üretimi	
Sarmat	Kiblitskiy Andrey Anatolyeviç	344029, Rostov-on-Don, sk. Şolohova, 31 "a"	240-15-19	Yiyecek İçecek ticareti	port_port@ic.ru , petrovsky-prihal@ic.ru
Solntse	Lihaçöv Mihail Petroviç	347360, Rostov Bölgesi, Volgodonsk, Tsimlyanskoye şosse, 18	(292) 2-75-31, 6-04-10	Balık ürünleri üretimi	slonzse2005@yandex.ru
Status M	Kurganskiy Sergey Vasilyeviç	344007, Rostov-on-Don, ul. Stanislavskogo, 8 "a", ofis 306	267-55-26, 227-03-76, 227-03-04	Yiyecek İçecek ticareti	
Sterlyadnikov İvan Geurgiyeviç	Sterlyadnikov İvan Geurgiyeviç	346270, Rostov Bölgesi, st. Vöşenskaya, ul. Nikulina, 8, kv. 12	(211) 2-31-46	Gıda ve sanayi ürünlerinin satışı	
Taymas	Taymashanov Ahmed Magomedoviç	344092, Rostov-on-Don, sk. Kosmonavtov, 2/3	292-78-68	Amabalaj malzemelerinin toptan satışı	taimas@aaanet.ru
Temirnitiskiyy ticaret evi	Erlih Lüdmila Mihaylovna	344064, Rostov-on-Don, ul. Неклиновская, 58	270-05-98; 233-07-33 - f.	Gıda ve orman ürünlerinin satışı	

Hleb	Pojidayev Aleksander Nikolayeviç	346430, Rostov Bölgesi, Novoçerkassk, ul. Bogdana Hmel'nitskogo, 49	(252) 2- 21-12, 2- 77-17, 4- 71-39; 4- 70-49-f.	Ekmek ve pasta üretimi	khleb@novoch.ru
------	--	---	---	---------------------------	--

MAKİNA

Agrodrobmaşservis	Lebedev Sergey Vasilyeviç	(265) 7-49-45, 3-14-63-f.	3-14-65,	Taş kırıcı ve madencilikte kullanılan makinelere üretimi ve servisi.	agrodrom@yandex.ru
Agroprodmaş	Filin Viktor Mihayloviç	(252) 2-13-85		Teknolojik ekipman üretimi ve servisi	agropromach@mail.ru
Azak demirci ve pres makinesi fabrikası	Gurov Andrey Anatolyeviç	(242) 6-77-42		Değişik makine üretimi	
Aksaykardandetal	Lübimov Viktor Vladimiroviç	269-35-08-sk., 269-35-13-f.		Tarım makine üretimi	akd@aksay.ru
Almira, ZAO Ortak İşletme, Rostov şubesi	Petryaev Aleksander Vladimiroviç	243-92-22; 253-14-55-f.		Aydınlatma teknikinin satışı	rostov-amira@ctsnet.ru
BelAvtoMAZ	Taranenko Yuriy Stepanoviç	277-46-01, 277-42-07; 295- 82-89-f.		Ağır yük araçlarının satışı.	belavtomaz@aanet.ru
Veduşiy	Korolkov Viktor Nikolayeviç	244-21-48		Gemi haberleşme araçları ve gemi ile ilgili elektrik ekipmanları, kurtarma araç ve gereçleri, haritave kılavuz kitaplarının satışı	
Gradient, VNİİ	Stupin Valeriy Yevgenyeviç	232-28-69; 232-47-70; 234- 89-22-коммутатор, 232-78- 21; 232-04-45, 232-26-12 - f.		Radyo ve elektronik ekipmanlarının icat etmesi	
10. Rulman fabrikası (GPZ-10)	Petrov Aleksyey Nikitich	222-56-72; 222-12-32; 222- 14-84; 237-43-17-f.		Rulman üretimi ve satışı	
Diesel	Gorohovskiy Aleksander Yevgenyeviç	(252) 4-24-16; 290-88-41		Tarım araç yedek parçalarının satış	
Doninvest	Ryadnov	267-99-77; 267-54-77-f.		Araba üretimi	
Donsnab	Popov Viktor	295-49-01, 295-49-02-f., 295-		Tarım makine	info@donsnab.ru

	Viktoroviç	49-04	toptan satışı	
İnetreks	Getmanov Nikolay İvanoviç	254-44-90-f., 254-44-32, 252-34-81	İnşaat, kamu ve yol araçlarının satışı	
Krasny Gidropress	Muhtaryants Viktor Vladimiroviç	(24) 36-63-38; 31-07-26 - f.	Gemi yedek parçalarının satışı	gidro@hpress.ttn.ru
Millerovskiy maden ekipmanları Gavrilov fabrikası	Stolyarenko Aleksander Gennadyeviç	(215) 2-67-67, 2-83-66, 2-91-63; 2-91-76-f.	Yuksek fırın, enerji endüstrisi ve kaldırma ekipmalarının üretimi.	sale@mzmo.ru
NVR-DON	Andriyenko Sergey Nikolayeviç	269-79-95-f.	Su tasfiyesi yapan ekipmanların satışı	
Nefteservis	Kalinin İgor Aleksyeviç	267-94-33, 299-96-11; 267-03-28-f.	Petrol ve gaz sektöründe çalışan şirketlere özel araç ve ekipman sağlanması	nefte@aaanet.ru
Neftspetskonstruksiya	Savelyev Роман Nikolayeviç	(252) 9-76-85, 9-76-84, 3-91-45, 3-91-41	Petrol ve gaz ekipman üretimi	zaonsk@narod.ru
Haaberleşme ve ölçme sistemleri mahsus araştırma enstitüsü	Posuponko Nikolay Vasilyeviç	263-16-13, 263-56-43, 263-53-17-f.	Bilimsel araştırmalar, yeni makine ve özel kontrol sistemlerinin hazırlaması.	niisiis@aaanet.ru
Niros	Myakinkin Viktor Vladimiroviç	292-88-92, 292-88-97	Araba ve yedek parçaları satışı. Servis	avitesse@aaanet.ru
Novoçerkassk elektrikli lokomotif fabrikası (NEVZ)	Podust Sergey Federoviç	(252) 9-22-22, 9-22-24, 3-38-00; 3-38-52-f.	Tren yapımı	nevz@novoch.ru
Priboy	Kiselöv Aleksander Aleksyeviç	(243) 2-25-13; 2-25-14-f.	Özel elektronik ekipmanlarının üretimi	priboy@itt.net.ru
Ravlovskiy İgor Anatolyeviç	Ravlovskiy İgor Anatolyeviç	(261) 5-15-50, 5-63-19	Teknik veri taşıyıcı satışı	loraart211@mail.ru
Rosavtoeksport	Jukov Aleksander Nikolayeviç	295-56-26, 291-40-11-f., 295-55-85, 291-40-14	Araba ve yedek parçaları satışı.	sae@tlustgroup.ru
Rosgidromontaj	Alöhin Mihail Yevgenyeviç	269-83-52; 269-84-07-f.	Pompa montajı	rgm@rgm-rostov.ru
Rosvertol, üretim kompleksi	Slüsar Boris Nikolayeviç	297-72-21, 297-72-23, 297-78-77-коммутатор; 245-05-	Helikopter üretimi	rosvertol@aaanet.ru
Rost-İndustriya,	Yurçenko	242-39-91, 242-39-92; 242-	Madencilik ve	rostin@rostin.ru

sanayi Şti.	Yuriy Yuriyeviĉ	39-93-f.	demir yolu ekipmanlarının satışı ve servisi	
Rostov Lada	Borisov Vladimir Stepanoviĉ	222-35-72, 222-29-62, 222-35-58, 222-35-94; 223-26-33, 220-90-11-f.	VAZ arabalarının servisi	
Rostovgazoapparat	Haĉaturyan Ferdinand Zulumatoviĉ	251-04-81; 251-85-44-f.	Gaz ısıtma cihazı üretimi	
Rostov-Mil, Rostov uçak Şti.	Zubkov Sergey Gennadyeviĉ	(254) 5-54-45, 5-54-46; 5-59-82-f.	Mİ-2, Mİ-14, V-3A "Sokol" helikopterlerinin servisi	mil@ic.ru
Rosotv sivil havacılık fabrikası	Vakulenko Nikolay İvanoviĉ	258-02-28, 258-02-20, 252-07-86, 290-81-37; 250-14-04-f. (pbx 114).	Uçak tamiri	rfea412@rost.ru
Rostov makine fabrikası	Zbrailov Sergey Aleksandroviĉ	253-57-90, 241-47-97	Makine sanayi	
Rostselmaŝ	kovrijkin Vadim Olegoviĉ	252-65-32, 255-21-16; 254-16-66-kalem; 255-20-57-f.	Tarım makine sanayi	flat@oaorsm.ru
Rostselmaŝ, biçer döver fabrikası	Maltsev Valeriy Viktoroviĉ	252-65-32, 255-21-16; 255-20-57-f.	Döver Biĉer üretimi	
Salsk press ekipmanları fabrikası	Воронцов Gennadiy Лукьянович	(272) 5-40-22, 5-40-17; 5-40-71 - f.	Pres üretimi	
Sampo-Rostov	Dots Aleksander Vadimoviĉ	295-54-56; 295-53-47(прямой)	Döver biçer mantaj ve servis "Sampo - Rosotov"	reception@samporostov.ru
Sevkavavtoresurs	Jukov Andrey Nikolayeviĉ	277-83-44, 278-41-10; 277-70-13 (-14) - f.	Tarım makine yedek parça satış	
Sokolov İgor Viktoroviĉ	Sokolov İgor Viktoroviĉ	247-46-37, 247-76-17; 258-12-88-f.	Araba yedek parçalarının satışı	almaz208@rost.ru
Stroymetkon	Yermakov İvan Grigoryeviĉ	(267) 5-20-55; 5-20-36; 5-43-31-f.	Çelik donanımının üretimi	zmk@ksilin.donpac.ru
Taganrog Demir Çelik fabrikası	Fartuŝnyy Nikolay İvanoviĉ	(244) 5-03-49 - секр., 5-02-09 (24) 38-70-61; 32-43-01, 32-42-04, 32-42-00 - f.	Hadde fabrikası	
Trade-Avto	Rega Yuriy Stanislavoviĉ	295-56-20, 295-56-22, 295-56-21	Özel araç üretimi	techno-trade@mail.ru
Ŗalamov Sergey Viktoroviĉ	Ŗalamov Sergey Viktoroviĉ	(252) 2-42-17	Yedek parçalarının satışı. Araba servisi	novoch-avtolux@mail.ru
Edelveys	Debelov	295-14-04; 225-33-54-f.	Araba boya ve	info@edelveisaanet.ru

	Aleksander Viktoroviç		servis aletlerinin satışı	
Elektrosvet	Pahomov Yuriy Aleksandroviç	(254) 7-01-80-f., 7-08-05	Makine sanayi ve döver biçer için elektrik ekipmanlarının satışı	
EmK-avtomaş	Stepanov Aleksander Yuriyeviç	(292) 9-20-49; 9-20-90-f.	Makine sanayi ve atom elektrik sanatralı ekipman üretimi	
YugPromServis	Yefremov Pavel Vyaçeslavoviç	227-81-71	Maden işleme ekipmanlarının üretimi	ups2000@mail.ru
Yugtehkomplekt	Kirillov Aleksey Vladimiroviç	290-80-10, 254-00-55, 290-80-36	Tarım araç ve yedek parçalarının satış	utks@aaanet.ru
Union	Savrasov Vladimir Nikolayeviç	250-80-08; 227-84-14-f.	Araba toptan ve perakende satışı. Araba servisi	unionf@aaanet.ru

Kaynak : T.C. Novorossisk Ticaret Ataşeliği, 15.03.2013

8.5. EK – 5 : RF ADIĞEY CUMHURİYETİ İHRACAT ODAKLI ŞİRKETLER

Tablo 8.12. RF Adıgey Cumhuriyeti İhracat Odaklı Şirketler

Orman Ürünleri İhracatçıları			
Firma / Faaliyet Alanı	ADRES		
1. LLC "Fischer-Parquet-Mark"	385000, Maykop No : 8	Genel Direktör	Brantov Ruslan Nurbievich
Parke			Tel : 57-02-25 Fax: 54-04-12 fpm-office@mail.ru 8-918-228-85-95 8-918-469-67-89
2. LLC "Plywood Furniture Company" "Vitlas"	385000, Maykop No: 210-a	Genel Direktör	Cherepanova Tatiana Vitalievna
Kontrplak			(8772) 52-33-55 Fax: (8772) 52-33-55 zabich@list.ru
3. OJSC Woodworking Combine «Maikopskiy»	385000	Direktör	Leonov Vladimir Grogorievich
Radyatörler için dekoratif ızgaralar, tavanlar, çerçeveli duvar.	Maykop		(8772) 53-23-32 - Director 53-41-81 tel/fax oaodok@mail.ru
Sert ahşap ağaçtan Parke (meşe, dişbudak, kayın).	ул. Пионерская, 273		
Standart olmayan merdiven elemanları (Kayın) - merdiven, podstupenniki, korkulukları, bowstrings.			
4. LLC "Perspective-plus"	385000	Direktör	Kadatskiy Iliya Dmitrievich
	Maykop		
Sert ahşap ağaçtan Parke (meşe, dişbudak, kayın).	NO: 530		(8772) 57-20-85
5. LLC "Leader"		Genel Direktör	Basok Viktor Mikhailovich
	385730; Maykop No : 1/3		Povnenkaya Victoria
İç kapı Üretimi			Tel: +7 (87777) 5-20-98 – 8-988-478-82-37 dveri-lider@mail.ru lider@dveri-lider.ru

6. LLC Firm «Tlepsh»	Maykop, No: 127	Direktör	Bzhemuhov Aslan Muhtarovich
			Director 57-38-46, trading room 77 27 77
7. LLC "Furniture Factory" DRUZHBA " Mobilya	385006, MAYKOP, st. KALININA, 210		(8772) 55-25-88
8. State Unitary Enterprise of Republic of Adygheya "Pervomaysky Forestry"	385730, No : 21	Direktör	Huaca Murat Meretukovich
State Unitary Enterprise of Republic of Adygheya "Pervomaysky Forestry"			(87777) 5-10-08
Ahşap yakma			
Çerkes Peyniri Üreticileri			
1. LLC "Tambovskiy"	Molodjnar 19	Genel Direktör	Tlyustangelov
			Murat
	e-mail: tambovskiy@rbcmail.ru	ruslanteshev@mail.ru	Teshev Ruslan Dovlethievich 8-918-425-97-79 (87779) 9-34-62 (63)
2. OJSC Dairy factory "Shovgenovskyskiy"		Genel Direktör	Meretukov AydamirMakhmudovich
	Gagarina 27. Adıgey Cumhuriyeti		(87773) 9-25-00 shovmz@rambler.ru
3. OJSC Dairy factory "Giaginskiy"	385600	Genel Direktör	Guseinov SergeiUmalatovich
	Lenina No 142.	e-mail: milk@radner.ru	(87779) 9-11-05, milk@radnet.ru
4. OJSC Dairy factory «Adygeyskiy»	385000, Maykop	Genel Direktör	Shkhalakhov Ruslan Askerovich
			53-73-32- Shkhalakhov Ruslan Askerovich tel/fax 53-68-73 molzavod@sapiev.radnet.ru
5. LLC "Krasnogvardeyskiy dairy factory"	385300, Maykop		Autlev Azamat Hamedovich
			(87778) 5-17-48

Ayçiçeği Yağı Üretici Firmaları			
1. LLC «Mamruko»	Adıgey Cumhuriyeti		Mamrukov
		Direktör	Ruslan Dovletcherievich
			(87770) 9-29-32 oomamruko@yandex.ru 8-918-421-44-42
Sosis ve Yarı Mamül Ürünler			
1. LLC «Terminal 7»			Sharov Dmitry Yuryevich
	385440 No: 85 Adıgey Cumhuriyeti		8-988-080-15-55 8-928-470-29-09 Murat Shoev OOO.terminal7@gmail.com
Çerkes Tuzu Üretimi			
1. LLC "Adygeiskaya salt"	385326, No : 9	Huazhev Aslan Zakireevich	(87778) 5-71-94 8-918-420-30-84 – zabinas@mail.ru

**Kaynak : RF Adıgey Cumhuriyeti Ekonomik Gelişim ve Ticaret Bakanlığı,
(25.11.2012)**

8.6. EK – 6 : RF KRASNODAR BÖLGESİ VE ADIĞEY CUMHURİYETİ RESMİ KURUMLAR İLETİŞİM BİLGİLERİ

Tablo 8.13. RF Krasnodar Bölgesi ve Adıgey Cumhuriyeti Resmi Kurumlar İletişim Bilgileri

ÜNVAN	İSİM	TELEFON	E-POSTA
KRASNODAR BÖLGESİ VALİLİĞİ			
Vali	Tkachov Aleksandr Nikolayevich	(8612) 62 26 23	
Vali Yardımcısı	Muraviyev Yevgeni İvanovich	(8612) 68 56 92	muraviev@kuban.ru
Dış İlişk Departmanı			
Başkan	Tkachenko Aleksandr Yuryevich	(8612) 14 58 46	dcssa@rambler.ru
Uluslararası ve Bölgelerarası İliş.bölümü Başk.	Zabolotniy Denis Vasilyevich	(8612) 73 10 28	denis511@inbox.ru
Uluslararası ve Bölgelerarası bölümü	Cherkin İgor	(8612) 73 10 28	i_cherkin@kubangov.ru
Yatırım Departmanı			
Başkan	Yevsikova Tatyana İvanovna	(8612) 56 81 59	dpskk@rambler.ru
RF Adıgey Cumhuriyeti Ekonomik Gelişim ve Ticaret Bakanlığı			
1. Bakan Yardımcısı	Andrey BELYAKOV	+7 (8772) 570803, 593679	mineco@minecora.ru
Adıgey Cumhuriyeti Ticaret ve Sanayi Odası			
Başkan	Uriy AUTLEV	+7 8772 52 3241	tpp-advgheva@yandex.ru
NOVOROSSISK BELEDİYESİ			
Belediye Başkanı	Sinyagovskiy Vladimir İlyich	(8617) 25 48 15 sekr	
Beled. Bşk. Organizasyon yardımcısı	Titov Aleksandr Borisovich	(8617) 61 10 69	
Beled. Bşk. Ekonomi yardımcısı	Matveev Valeriy Nikolaevich	(8617) 61 19 19	
Dış Bağlantı Müşaviri	Pavel M. Pokusaev	(8617) 25 48 34	cic@anapanet.ru
NOVOROSSISK DENİZ TICARET LIMANI			
Liman Kaptanı	Zaharchenko Pavel Alekseevich	(8617) 67 63 68	
Genel Müdür	Vilinov Igor Yevgenyevich	(8617) 60 46 30	mail@ncsp-net.com
Liman İdare Müdürü	Yerigin Vladimir Vladimirovich	(8617) 67 63 03 sekr.	ign@mapn.morflot.ru

NOVOROSSISK GUMRUGU			
Nöbetçi		(8617) 24 02 12	
Başkan	Shahnuk Aleksandr Vladimirovich	(8617) 61-32-85	
Başkan Vekili	Chijov Dmitriy Anatolyevich	(8617) 61 32 64	
Liman Gümrük Başkanı	Alekseenko Aleksandr Nikolaevich	(8617) 60 26 39	
Hukuk bölümü		(8617) 60 44 17	
Güney Gümrük İdaresi - Rostov			
İdare başkanı, tümgeneral	Litvinov Igor Ivanovich	(8632) 50 92 88	
Rostek-Novorossiysk' Federal			
Gümrük Servisi Şirketi		(8617) 61 30 01	antonov@nroste.ru
Müdür	Andrey P. Antonov	(8617) 61 44 84	admin@nroste.ru
RF Vergi Servisi Krasn. Böl. İdaresi			
İdare Başkan vekili	Chernih Gennadiy Vasilyevich	(8612) 62 37 30	
Rostek-Novorossiysk' Federal			
Gümrük Servisi Şirketi		(8617) 61 30 01	antonov@nroste.ru

Müdür	Andrey P. Antonov	(8617) 61 44 84	admin@nrostek.ru
RF Vergi Servisi Krasn. Böl. İdaresi			
İdare Başkan vekili	Chernih Gennadiy Vasilyevich	(8612) 62 37 30	
RF Vergi Servisi Novorossiysk Müfettişliği			
Müfettişlik Başkan Vekili	Kaskov Evgeniy Mihaylovich	(8617) 24 35 19	
Bitki Sağlığı Kontrolü Krasnodar			
Başkan	Vısokopoyasnıy Aleksey İvanovich	(8612) 22 95 70	
Bitki Sağlığı Kontrolü Novorossiysk			
Başkan	Gusakov Yuri Aleksandrovich	(8617) 61 16 74	
Baş Uzman	Tkaçenko Gennadiy Vasilyevich	(8617) 61 16 74	
Başkan yardımcısı	Yerahmet Gasanovich	(8617) 61-33-69	
Bitki Sağlığı Kontrolü Soçi			
Başkan	Kochetkov Gennadiy Georgievich	(8622) 53 16 65	
Krasnodar Ticaret ve Sanayi Odası			tppkk@tppkuban.ru
Başkan	Tkachenko Yuriy Nikolaevich	(8612) 68 22 13	
Yatırım, ekon.İlişk.,forum ve tanıtım böl. Bşk.	Blednıh Valeriy Viktorovich	(8612) 68 22 74	ves@tppkuban.ru
Dış iliş. Ve Ekonomik güvenliği danışmanı	Yatsola Vladimir Vasilyevich	(8612) 114 95 85 cep	rio@tppkuban.ru
Organizasyon bölümü	Malashonok Larisa Mihaylovna	(8612) 62 91 19	org@tppkuban.ru
Novorossiysk Ticaret ve Sanayi Odası			
Başkan	Jarinov İgor Gennadiyevich	(8617) 61 00 29	Izharinov@chamber.nross.ru
Başkan Yardımcısı	Zorina Ludmila Anatolyevna	(8617) 61 00 98	Lzorina@chamber.nross.ru
Başkan Yardımcısı	Kozlova Ludmila Mihaylovna	(8617) 61 03 17	Lkozlova@chamber.nross.ru
Başkan Yardımcısı	Pavlenko Anatoliy Dmitrievich	(8617) 25-34-47	Apavlenko@chamber.nross.ru
Firma açma	Yuliya Iosifovna	(8617) 61 02 59	
Rostov Ticaret ve Sanayi Odası			
Başkan	Prisyajnyuk Nikolay	(8632) 68 76 05	inter@rostel.ru

	İvanovich		
Dış Ekonomik İşbirliği ve Fuar Müd. Bşk.	Alekseyevskiy Yuriy Viktoroviç	(8632) 68 76 03	inter@rostel.ru
Uluslararası İlişk. Dept. Bşk.	Şekaturin Yuriy Stanislavoviç	(8632) 68 76 04	inter@rostel.ru
Volgograd Ticaret ve Sanayi Odası			ycci@mail.ru
Başkan	Belitskiy Aleksandr Dmitrievich	(8442) 23 92 77 (8442) 24 22 62	cci@volgogradcci.ru show@volgogradcci.ru
Stavropol Ticaret ve Sanayi Odası			
Başkan	Nabatnikov Vitaliy Semenovich	(8652) 94 53 34 (8652) 94 53 51	stcci@statel.stavropol.ru
Sochi Ticaret ve Sanayi Odası		(8622) 64 77 41	tpp@sochi.ru
Başkan	Levchenko Vadim Pavlovich	(8622) 64 73 94	
Gelendjik Belediyesi			
Belediye Başkanı	Ozerov Sergey Pavlovich	(241) 2 30 00	
Anapa Belediyesi			
Belediye Başkanı	Pahomov Anatoliy Nikolaevich	(233) 3 95 12	
İnşaat ve yatırımlardan sorumlu Bşk. Yardımcısı	Shevchenko Evgeni Aleksandrovich	(233) 2-10-74	
Rusya Sanayici ve İşadamları Derneği			
Krasnodar Şubesi			
Başkan	Kovalenko Boris İvanovich	(8612) 24-12-68	kdrcenter@mail.ru
Rusya Sanayici ve İşadamları Derneği			
Novorossiysk Temsilciliği			
Başkan	Tsimbal Sergey Mihaylovich	(8617) 21 14 84	golden.palm@nvrsk.ru
Rusya Sanayici ve İşadamları Derneği			
Soçi Temsilciliği			
Başkan	Hahmachuk Vyacheslav Aslanovich	(8622) 98-53-77	marina@sochi.ru
Rusya Sanayici ve İşadamları Derneği			
Volgograd Şubesi			
Başkan	Maksuta Nikolay Kirillovich	(8442) 30-70-00	glava@volganet.ru
Rusya Sanayici ve İşadamları Derneği			
Rostov Şubesi			dontrans2002@mail.ru
Başkan	Perederiy Vladimir	(8632) 61-86-83,	np_srro@mail.ru

	Grigoryevich		
Rusya Sanayici ve İşadamları Derneği			
Adıgeya Şubesi			
Başkan	Chernenko Viktor Petrovich	(8772) 52-26-36	espi@adygtelcom.com
Rusya Sanayici ve İşadamları Derneği			
Stavropol Şubesi		(8652) 34 68 96	kdk@statel.stavropol.ru
Başkan	Travov Vasiliy Pavlovich		
Kommercheskaya İnitsiativa – Tuapse			
Bölgesi İşadamları Derneği	Tuapse, ul. Gogolya, 7/30	+7 (86232) 3-08-88	
Başkan	Shipitsin Valeriy Vasilyevich		
Eysk İşverenleri Derneği	Eysk, ul. Shmidta, 239		
Başkan	Rechester Aleksandr Emilyevich	+7 (86132) 2-23-15	
Bölgelerarası Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Servis Merkezi			
Başkan	Popova Galina Aleksandrovna	+7 (8612) 52-05-30	
Güney Federal Bölgesi İnşaatçılar Birliği			
Başkan	Shatvoryan Leonid Georgievich	+7 (863) 232 96 04	ssufo@mail.ru
		+7 (863) 232 84 45	www.ssufu.ru
Volgograd Bölgesi İnşaatçıları Birliği	Volgograd, 5 prospekt Lenina,	(8442) 24-20-36	tsk@avtlg.ru
Kuban İnşaatçıları (işverenleri) Birliği		+7 (861) 259 67 96	www.ssk.kub.ru
	Krasnodar, Chapaeva, 95		
Göz Cerrahisi Bilim ve Teknik Kompleksinin			www.okocentr.ru
Krasnodar Şubesi (devlet kurumu)	350012, Krasnodar, ul.Krasnih Partizan, 6	+7 (8612) 22-04-43	certa@kuban.net
Excimer Oftalmolojik Merkezi		+7 (8632) 917-272	mail.rnd@excimerclinic.ru
Rostov Şubesi	Rostov-na- Donu, per. Gvardeyskiy, 4	+7 (8632) 917-641	
Krasnodar Ziraatçıları Birliği			
Başkan	Tkachev Aleksandr Nikolaevich	+7 (8612) 68-17-03	
	Krasnodar, ul. Rashpilevskaya, 36		

Kuban Çiftçileri Derneği			
Başkan	Sergeev Viktor Vasilyevich	+7 (8612) 62-04-30	
	Krasnodar, ul. Rashpilevskaya, 36	+7 (8612) 62-04-42 +7 (8612) 62-63-27	
Ormancılık, Orman Sanayi ve Orman Ürünleri			
İhracatçıları Birliği	Krasnodar, ul. Vishnyakova, 2		
Başkan	Kvasov Viktor Nikolaevich	+7 (8612) 67-56-54	
Rostov Valiliği Yatırımlar ve Yenilikçi			
Politikalar Bölümü			
Başkan	Dergilev İgor Gennadyevich	+7 (863) 240-15-79	inv-minecon@aaanet.ru
Rost. Böl. Yatırım Gelişme Ajansı Gen. Müdürü	Vikulov Vadim İvanoviç	(8632) 91 30 64	general@ipa-don.ru
Geoport Ulusoy		603786	
Geoport Gümrüğü		677 603	
Rostov Valiliği Yatırımlar ve Yenilikçi			
Politikalar Bölümü			
Başkan	Dergilev İgor Gennadyevich	+7 (863) 240-15-79	inv-minecon@aaanet.ru

T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, (24.01.2013)

8.7. EK – 7 : RF KRASNODAR VE ROSTOV BÖLGESİ ŞEHİRLERİNİN SANAYİ VE TİCARET ODALARI

Tablo 8.14. Krasnodar ve Rostov Bölgeleri’nde Şehirlerin Sanayi ve Ticaret Odalari

Sanayi ve Ticaret Odası	Başkan	Telefon	E-mail adresi	Web sitesi
Krasnodar Bölgesi STO	Tkaçenko Yuriy	(861) 2682213, 2682274, 2629119	tppkk@tppkuban.rusk@tppkuban.ru	http://www.tppkuban.ru
Abinsk STO	Zakomirnyy Yevgeniy	(86150) 41612	atpp2005@yandex.ru	http://abinsk.ruschamber.net/
Anapa STO	Tkaçuk Vladimir	(86133) 40081	atppanapa@mail.ru	atpp.fromru.com
Aşşeronensk STO	Golovkina Tatyana	(86152) 23825, 25675	president@atpp.biz org@atpp.biz atpprusa@apruban.ru	www.atpp.biz
Armavir STO	Tretyakov Sergey	(86137) 43122, 40966	tpparm@arm.kes.ru	
Beloglinskaya STO	Kuniç Galina	(86154) 73219	belgltp@mail.ru	
Beloreçensk STO	Şçelkonogova Olga	(86155) 26530	tppbel@yandex.ru	
Vıselki STO	Tepluhin Nikolay	(86157) 73366, 73581	vsitpp@mail.kuban.ru	
Gelencik STO	Papandopulo Dmitriy	(86141) 34169, 34715	tppgel@bk.ru	www.tppgel.ru
Goryaçiy Klüç STO	Kalaşnikova Tatyana	(86159) 43407	tktpgk@mail.ru	www.tppgk.ru
Gulkeviçi STO	Pankov Vladimir	(86160) 33956	gulktpp@kubanmail.ru	
Dinskoy Bölgesi STO	Lukyanov Aleksander	(86162) 59707	tppdinskaya@mail.ru	
Yeysk STO	Podstavka Pötr	(86132) 26600	etpp@mail.ru	
Kanevskaya STO	Sayanin Vladimir	(86164) 73077		
Korenovsk STO	Solouhina Natalya	(86142) 45751	kortpp@rambler.ru	
Kropotkin STO	Belov Sergey	(86138) 72885, 77140	kropmtpp@mail.kuban.ru	
Krımsk STO	Mogaçov Pavel	(86131) 20293, 22580	krymskayatpp@mail.ru	
Kurganinsk STO	Blagiyevskaya Natalya	(86147) 29182	kurgtpp@internet.kuban.ru	
Kuşçevskaya STO	Lozovoy Yuriy	(86168) 54739	kutpp@kusch.kuban.ru	

Labinsk STO	Morgovskoy Vladimir	(86169) 34723, 32031	labtpp@mail.kuban.ru	
Novorossisk STO	Jarinov İgor	(8617) 610029, 611477	nntp@chamber.nross.ru	http://www.chamber.nross.ru
Pavlovsk STO	Vanja Aleksander	(86191) 32022	prtpp@list.ru	
Primorsko-Ahtarsk STO	Kulakova İnna	(86143) 20469	ahtary-rtpp@mail.ru	
Severskaya STO	Şulikova Galina	(86166) 27004	srtpp@mail.ru	
Slavyansk STO	Grigoryan Lüdmila	(86146) 21605, 73634	tpp_slaw@mail.ru	
Soçi STO	Levçenko Vadim	(8622) 967548, 967536	tpp@sochi.ru infotppsoci@mail.ru	www.tppsoci.ru
Temrük STO	Sokolova-Utkina Yevgeniya	(86148) 52758, 52453	info@tpp.ru	http://temryuk.chamber.ru/
Timaşevsk STO	Şapıgar Gennadiy	(86130) 40333, 41202	timahtpp@mail.ru	
Tihoretsk STO	Şestakov Yevgeniy	(86196) 53897, 50485, 72287	tpptih@mail.kuban.ru	
Tuapse STO	Hripunov Vladimir	(86167) 24554, 27319	palata@tuapse.ru	
Ust-Labinsk STO	Dolgova Zinaida	(86135)23528	tpp2009@yandex.ru	
Rostov Bölgesi STO	Prisajnik Nikolay	(863) 2687601, 2687600	tpp@rostel.ru	www.tppro.ru
Kamensk-Şahtinskiy STO	Yurçenko Viktoriya	(86365) 70883	kamtp@kamen.sk.donpak.ru	
Novoçerkask STO	Koltsov Pötr	(86352) 23157, 58767	tpp@novoch.ru	
Taganrog STO	Amerhanov Ryastem	(8634) 314423	office@ticci.ru	www.ticci.ru
Şahtı STO	İgnatova Anna	(86369226580, 225154, 222061)	tpp-shakhty@bk.ru	

Kaynak : T.C. Novorossisk Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, (24.01.2013)

**8.8. EK – 8 : TÜRKİYE CUMHURİYETİ – RUSYA FEDARASYONU DIŞ
TİCARETİ : RUSYA PAZARI VE GÜNEY RUSYA FEDERAL BÖLGESİ İŞ
POTANSİYELİ ARAŞTIRMASI ANKET SORULARI**

1. Katılımcı Adı – Soyadı :

2. Firma ünvanı ve kısa adresi :

3. Faaliyet gösterdiği sektör :

4. Çalışan kişi sayısı :

İthalat ihracat departmanında ;

Çalışan kişi sayısı :

Bu kişilerin eğitim düzeyi :

Bildikleri yabancı diller :

5. Dünya ülkeleri ile kaç yıldır dış ticaret yapmaktasınız ?

0-3

3-5

5 ve fazlası

6. Rusya pazarı hakkında nasıl bilgi topluyorsunuz ? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

Dış ticaretle ilgili yerli kuruluşlar

Dış ticaretle ilgili yabancı kuruluşlar

Başkaları tarafından yapılmış dış Pazar araştırmaları

Fuarlar

İnternet

Yurt dışında çıkan yayınlar

Sektöre yönelik yurt içinde yayınlanan yayınlar

Aracı kurumlar

Özel danışmanlar

Firmamız tarafından pazarda yapılan Pazar araştırmaları

Diğer

(belirtiniz).....

7. Rusya ihracatınızda en çok hangi yolu kullanıyorsunuz ?

(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

Kara

Deniz

Hava

Demir

8. En çok hangi Limanları kullanmaktasınız ? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- Novorossisk
 St.Petersburg
 Rostov
 Tuapse
 Diğer (Belirtiniz)

9. Kaç yıldır Güney Rusya'daki (Krasnodar Bölgesi, Rostov Bölgesi ve Adıgey Cumhuriyeti) şirketlerle ticaret yapmaktasınız ?

- Hiç   1 – 3   3-5   5 ve fazlası

10. Güney Rusya'daki ürünlerinizi kimler satın almaktadır ? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- Direkt tüketiciye satıyoruz
 Acenta/distribütör
 Büyük mağazalar
 Perakendeciler
 Toptancılar
 İthalatçı firmalar
 Diğer
(belirtiniz).....

11. Güney Rusya ile ticaret yapmaya nasıl karar verdiniz ? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- Müşterimiz / alıcımız bizi buldu
 Fuarda tanıştık, görüşmelere devam ettik
(Devam sorusu: hangi fuar ? .....)
 Aracı/broker şirketler sayesinde tanıştık.
 İnternetteki ticaret portalı üzerinden haberleştik.
(Devam sorusu : hangi portal ? - .....)
 Pazar araştırması yaptık, analizlerimiz sonucunda iş yapmaya karar verdik.
 Diğer (belirtiniz).....

12. Güney Rusya ile iş yapmaya başladığınızdan bu yana sonuçtan memnun olduğunuzu, haracadığınız zaman ve yatırıma değdiğini düşünüyor musunuz ?

- Evet düşünüyorum
 Hayır düşünmüyorum

Fikrim yok, henüz emin değilim.

13. Güney Rusya bölgesine iş yapmaya başladığınızda beklentileriniz:

- Yüksekti
 Düşüktü
 Fikrimiz yoktu

14. Rusya’da ticari faaliyete başlamadaki sürenin uzunluğu, bürokratik işleyiş ve bazı bölgelerdeki güvenlik seviyesi dikkate alındığında Rusya’da ticaret ve yatırım yapmaya nasıl bakıyorsunuz ? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- Torakları bakımından dünyanın en büyük ülkesi olması
 Nüfus, doğal kaynaklar ve ekonomik yapısının cazip olması
 Her ülkede olduğu gibi Rusya’da da olağan ticari riskler var
 Riskin olduğu yerde karlılık yüksektir
 Rusya’nın DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) Üyesi olması cesaretimi artırıyor
 Gelişmiş ülkelere nazaran yabancı yatırımcının daha az olması nedeniyle ticarilandırma kendimi daha şanslı görüyorum.
 Bazı bölgelerle tarihi bağlar ve akrabalık ilişkileri nedeniyle kendimi daha güvenli hissediyorum.
 Diğer (belirtiniz).....

15. Rusya’da halihazırda çalışan firmalar bağlamında yeni yatırımlar için elde edilebilecek Rus devlet desteklerinden, kredilendirme imkanlarından ve kar transferi yapmanın kolaylıkları hakkında bilginiz var mı ?

- Evet
 Hayır
 Hiçbir fikrim yok

16. Güney Rusya pazarını seçmenizdeki sebepler nelerdir ? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- Komşuluk ve coğrafi yakınlık
 Aynı dili konuşabilen akrabalarımızın bulunması
 Yüksek talep ve ılıman iklim
 Büyük nüfus
 İyi gelir
 Doymamış pazar
 Pazarda markalaşma kolaylığı
 Uzun vadede uluslararası alanda kendimizi kabul ettirmek

- Kısa vadede pazarda başarılı olmak
- Daha fazla ülkede tanınmak
- Yeni pazara girerek risklerimizi azaltmak
- Sadece ürünümüzü satmak
- Sektörümüzdeki gelişmeleri takip etmek
- Atıl kapasitemizi değerlendirmek
- Stokları eritmek
- Karlılığımızı artırmak
- Ulaşım kolaylığı
- Ülkemiz ihracatına katkıda bulunmak
- Diğer (belirtiniz).....

17. Güney Rusya ve Türkiye’de birbiri ile akraba olan ve aynı dili konuşan Çerkes nüfusunun bölge ticaretinde yeterince etkin olamaması sizce en çok neye bağlı ?
(Birden fazla şıkkı işaretleyebilirsiniz)

- Bölgede aynı dili konuşanlar olsa da ortak ticari bir yazı dilinin olmaması
- Güney Rusya’da yaşayan Çerkes’lerin uluslar arası ticaret dili olan İngilizce’yi yeterince bilmemesi,
- Türkiye’deki Çerkes’lerin Rusça’yı hemen hemen hiç bilmemesi
- Çeşitli devlet desteklerinden haberdar olunmaması
- Ticari konularda birbirini tanımama, güven eksikliği
- Skype, yandex ve google çeviri gibi yeni nesil iletişim tekniklerinin fazla bilinmiyor olması
- Ticareti önemsememek
- Diğer (belirtiniz) .....

18. Güney Rusya bölgesinde yatırım ve ihracatın artmasına engel olan en önemli dört sorun sizce nedir?

- a -
- b -
- c -
- d – Diğer (belirtiniz).....

19. Güney Rusya bölgesinden ithalattaki en önemli dört sorun sizce nedir?

- a -
- b -
- c -
- d – Diğer (belirtiniz) .....

20. T.C. Ekonomi Bakanlığının Döviz Kazandırıcı Ticaret, Teknik Müşavirlik, Pazar Araştırması, Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi, Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesi, Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım, Fuar, Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması ve Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve Tuquality, İstihdam Yardımı, Ar-Ge , Uluslararası Nitelikte Yurt İçi İhtisas Desteklerinden haberdar mısınız ?

- Evet
- Hayır
- Hiçbir fikrim yok

21. Bugüne kadar ihracatta yukarıda bahsi geçen devlet desteklerinden faydalandınız mı?

- Evet faydalandım
- Hayır faydalanmadım
- Bu tür desteklerden haberim yok
- Haberim var ama prosedür için zaman ayıramıyorum
- Bu konuda profesyonel danışman firma sayısı artsa faydalı olur.
- Diğer (belirtiniz).....

22. Güney Rusya pazarında en sık karşılaştığınız temel sorunlar nelerdir ?
(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- Gümrük tarifelerin yüksek olması
- Rus halkının Türk mallarına karşı önyargısı
- Bankacılık sisteminin zayıf olması
- İngilizce bilme oranının düşük olması
- İthalat mevzuatının karışık olması
- Taşımacılıkta yaşanan sorunlar
- Döviz kuru politikalarıyla ilgili sorunlar
- Türkiye’de Rusça bilenlerin sayısının az olması
- Altyapı eksikliği ve gümrük işlemlerden kaynaklanan gecikmeler
- İhraç edilen ürüne göre alınması gereken belgeler
- Ürün Standartları; Etiket, Markalama ve Paketleme Koşulları
- Rusya’daki ucuz Çin mallarının bolluğu
- Bazı bölgelerde güvenlik endişesi
- Karar alma süreçlerini uzun sürmesi
- Diğer (belirtiniz).....

23. İthalat –ihracat ya da yurtdışı bağlantılarınızı kuran satış pazarlama departmanınız için, önümüzdeki üç yıl içinde istihdamı artırmayı planlıyor musunuz?

- Evet, düşünüyorum

- Hayır,düşünmüyorum
 Fikrim yok, henüz emin değilim

24. Önümüzdeki üç yıl içerisinde, İthalat ihracat departmanı / yurtdışı bağlantılarınızı yürüten satış-pazarlama departmanındaki çalışanlarınızın Rusça öğrenmelerini teşvik eder, Rusça öğrenmeleri için parasal katkıda bulunmayı düşünür müsünüz?

- Evet, düşünürüm
 Hayır, düşünmem.
 Fikrim yok, henüz emin değilim

25. Önümüzdeki üç yıl içerisinde, Güney Rusya (Krasnodar, Rostov, Adıgey Cumhuriyeti) ile yürüttüğünüz ticari faaliyetlerinizin nasıl olacağını düşünüyorsunuz ?

- Artacak   Azalacak   Değişmeyecek

26. Güney Rusya bölgesinde hangi sektörlerde fırsatlar görmektesiniz ?

- a-
b-
c-

27. Güney Rusya bölgesine yönelik çalışmalarınızda önümüzdeki üç yıl içinde nasıl bir değişim olacağını düşünüyorsunuz ?

- Artacak, iş potansiyeli olduğunu düşünüyorum
 Azalacak, geçen sürede beklentilerimizin karşılığını alamadık
 Değişmeyecek, aynı şekilde devam edeceğiz

28. Ortaya koyduğunuz sorunlar için çözüm önerilerinin neler olduğunu düşünüyorsunuz?

- a -
b -
c -